

Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

B.*

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΟΡΓΧΗΣ ΤΟΥ ΙΣΘΜΟΥ

Περιγραφέντος ἐν τῷ πρώτῳ μέρει γεωγραφικῶς καὶ ἱστορικῶς τοῦ περιωνύμου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἴσθμου τῆς Κορίνθου, ὑπολείπεται ἤδη νὰ ἐπιτυναφθῇ ἡ περὶ τῆς τομῆς αὐτοῦ ἱστορία καὶ νὰ ὑποδειχθῶσιν αἱ ἐκ τῆς ἀρξαμένης ἤδη διορύξεως μέλλουσαι νὰ προκύψωσι πολλαπλαῖ ὠφέλειαι, περὶ ὧν πολλὰ μὲν σποραδικῶς ἐγράφησαν ἐν περιοδικοῖς, ἐν ἐφημερίσιν καὶ ἐν βιβλίοις ἔτι παρ' ἡμῖν τε καὶ παρὰ τοῖς ξένοις, εἰς δὲ καὶ μόνος τῶν ἡμετέρων ἀντιστρατευόμενος πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἐναντίαν ἀπεφῆνατο γνώμην, δι' ἡσυχυρίζομενος παρὰ δόξως ὅτι οὐ μόνον οὐδεμίαν ὠφέλειαν μέλλει νὰ παρᾶσχη τῇ Ἑλλάδι ἡ τοῦ ἔργου ἐπιτέλεσις καὶ ἀποπεράτωσις, ἀλλὰ καὶ βλάβη πολλαπλῇ προσγενήσεται αὐτῇ, περὶ ὧν κατωτέρω ἐκτενέστερος γενήσεται λόγος.

Τὴν δὲ μεγάλην σπουδαιότητα καὶ σημασίαν τῷ Ἴσθμῳ παρεῖχεν ἀναντιρρήτως ὁ ἕτερος τῶν κόλπων ἥτοι ὁ Κορινθιακός. Διότι οὐδεὶς ἄλλος κόλπος τῆς Μεσογείου θαλάσσης εἶχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τοσαύτην σπουδαιότητα, ὅσην ὁ Κορινθιακός. Διότι οὗτος καὶ μόνος μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου βαθύτατα εἰσδύων εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ τοῦ στενωπάτου Ἴσθμου τῆς Κορίνθου χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἀπετέλει ἕνεκα τοῦ ἐπικινδύνου περίπλου τῆς Πελοποννήσου τὸν θαλάσσιον σύνδεσμον μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς. Πολλὰ δὲ καὶ πλούσιαι πόλεις, ὧν ἐρείπια καὶ νῦν ἔτι πολλαχοῦ σώζονται, κατεκόσμου ἀμφοτέρως τὰς ὄχθας τοῦ κόλπου, οἷον ἐν μὲν τῇ βορείᾳ παραλίᾳ ἔκειντο 18 πόλεις ἥτοι ἡ Χελκίς, ἡ Μακυνία, τὸ Εὐπάλιον, τὸ Ἀντίρριον, ἡ Νκύπκκος, ἡ Οἰάνθεια, ἡ Κίρρα, αἱ Ἐρυθραὶ, ἡ Τολοφῶν, τὸ Χάλαιον, ἡ Ἀντίκιρρα, ἡ Μάραθος, ἡ Βουλῆς, αἱ Τίφκι, ἡ Κρεῦσις, αἱ Αἰγύσθηναι, ἡ Αἴγιρα καὶ αἱ Πηγαί. Ἐν δὲ τῇ νοτίᾳ παραλίᾳ 10 πόλεις ἥτοι ἡ Σικυὼν, ἡ Αἴγαιρα, αἱ Αἰγαί, ἡ Ἐλίκη, τὸ Αἴγιον, ἡ Ἐρινός, ἡ Βολίνα, αἱ Πάτραι, ἡ Ὠλενος καὶ ἡ Δύμη. Παστῶν ὅμως τούτων τῶν 28 πόλεων ἡγεμονίς καὶ βασιλεὺς ὑπῆρξεν ἡ περιχδομένη τοῦ Ἴσθμου πόλις Κόρινθος, τὸ κέντρον τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ τὸ μέγα ἐμπορεῖον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ εὐτυχίαν τῆς ὁποίας οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε καὶ ἡ εὐθεῖα τοῦ Ἴσθμου ὁδός, ὁ Διόλοκος, διὰ τῆς ὁποίας εὐκό-

* Ἰδὲ σελ. 777.

λως μετεβιβάζοντο ἐκ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν θάλασσαν οὐ μόνον πάντα τὰ ἐμπορεύματα, ἀλλὰ καὶ μικρὰ πλοῖα.

Πρῶτος δὲ τῶν ἀρχαίων ἱστορεῖται ὅτι διανοήθη νὰ διορῶξῃ τὸν Ἴσθμὸν Περίανδρος ὁ Κυψέλου Ἡρακλείδης, τύραννος τῆς Κορίνθου, ἐπὶ 40 ἔτη τυραννήσας αὐτῆς (625—585 π. Χ.), ὃς κατ' ἀρχὰς μὲν ἠπίως ἤρξεν, ἀκολούθως ὅμως ἐγένετο ὠμότερος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κυψέλου¹, πολλὰ καὶ βρῆκε πράξας ἐγκλήματα. Οὐχ' ἤττον ὅμως καὶ τοιοῦτος γενόμενος, ἐπὶ πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ δόξαν τῆς Κορίνθου, δι' ἣν οἱ Κορίνθιοι ἐτίμησαν αὐτὸν διὰ τοῦ ἀκολούθου ἐπιγράμματος.

Πλοῦτου καὶ σοφίας πρύτανι πατὴρ ἦδ' ἑὸς Κόρινθος
Γῆ κόλποις ἀγγιγὰς Περίανδρον ἔχει 2.

Λίαν δ' ἄπορον καὶ θαυμαστὸν φαίνεται πῶς συγκατελέχθη μεταξὺ τῶν ἐπτὰ σοφῶν ὑπὸ πολλῶν ἀρχαίων³, ὧν οἱ πλείους ἀποποιούμενοι τὴν τιμὴν ταύτην, ἀπονέμουσιν ἑτέρῳ Περιάνδρῳ τῷ Ἀμβρακιώτῃ, ἀνεψιῷ τοῦ Κορίνθου⁴. Ὅπως δὲ ὅμως ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ γνώμη τῶν πρώτων ὡς ἐν τῷ παρατεθέντι ἐπιγράμματι ἐμφαίνεται. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρόδῳ. Νῦν δὲ ἐξεταστὸν πόθεν ὀρμώμενος καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν ἤθελε νὰ διορῶξῃ τὸν Ἴσθμὸν καὶ ὑπὸ τίνος κωλύματος ἐμποδισθεὶς ἀπέστη τῆς ἐπιχειρήσεως. Διότι μίαν μόνην μαρτυρίαν Διογένης τοῦ Λαερτίου περὶ τούτου ὑπάρχει⁵, ἐξ ἧς οὐδὲν θετικὸν δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀναγκάζεται τις νὰ ὑποθέσῃ πρὸς ἐξήγησιν τῆς θελήσεως ἢ ὅτι πρὸς αὐξήσιν τοῦ ἐμπορίου καὶ ὠφέλειαν τῆς Κορίνθου ἐπεθύμησε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἔργον ἢ ὅτι ἐκ μεγάλης φιλοδοξίας καὶ ὑστεροφημίας ὀρμώμενος διανοήθη νὰ ἐπιτελέσῃ αὐτὸ ἕνα μνήμη καὶ δόξαν ἀθάνατον καταλίπῃ τοῖς μεταγενεστέροις, ὅπερ ὡς ἐμφιλοχωροῦν τοῖς τυράννοις καὶ πιθανώτερον φαίνεται⁶. Τούτου δὲ τεθέντος, ἀναφύεται ἡ ἀπορία διὰ τί δὲν ἐπεχείρησε ἢ δὲν ἐξετέλεσεν, ὅπερ ἤθελεν ὁ τύραννος; Καὶ ἐνταῦθα δυοῖν ἄλλοτερον ὀφείλει νὰ ὑποθέσῃ τις ἢ ὅτι κατανοήσας ὅτι τὰ

¹ Διογεν. Λαερτ. 1,98. Ἀριστοτελ. Πολιτ. 3,8,3. 5,8,7. 9. 22. 5,9,22 Ἡροδοτ. 5,92,6. Πausan. 2,28,8.

² Διογεν. Λαερτ. ἐν 6. Περιάνδρῳ.

³ Διογεν. Λαερτ. 1. 13. 41. Πλουτάρχ. Σολ. 2. Ἐπτ. σοφ. συμπ. 1. Πausan. 1,23,1. Σουῖδ. ἐν λ. Περιάνδρῳ.

⁴ Πλατ. παρὰ Διογεν. Λαερτ. 1,98,99. Πρωταγ. σ. 343. Πausan. 10,24,1. Αἰλιαν. π. ἱστ. 12,35. Κλημ. Ἀλεξ. Στρομ. 4, σ. 129. Λουκιαν. ἀληθ. ἱστ. 2,17. ὧν τινὲς ἀντὶ τοῦ Περιάνδρου ἀποδέχονται Μόσωνα ὡς σοφόν.

⁵ Διογεν. Λαερτ. 1,99. «Ἦθελε δὲ καὶ τὸν Ἴσθμὸν διορῶξαι».

⁶ Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἀσπαζόμενος φαίνεται καὶ Beulé Pélopon. p. 476. «Percer l'isthme était une entreprise autrement gigantesque, un de ces projets que rêvent les esprits ambitieux de s'immortaliser comme Periandre; les conquérants qui veulent vaincre la nature elle-même. Ὁ δὲ κ. Πύρλας ἐν Περικρατοῦ ἀρ. 8 ἔτ. 1881. σελ. 11. παραδεχόμενος τὸ πρῶτον, φαίνεται παρενοήσας τὸ χωρίον τοῦ Δ. Λαερτίου διότι λέγει «ἀπεφάσισε καὶ ἐπεχείρησεν τὴν τομὴν τοῦ Ἴσθμοῦ» ὅπερ οὐκ ἀληθές.

ἔργον ἦν μέγα καὶ γιγαντιαῖον καὶ ἐπομένως δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς πέρας, ἢ ὅτι ἠδύνατο μὲν, ἐκωλύθη ὅμως¹. ὑπὸ τίνος ὅμως ἐκωλύθη, ἀποβαίνει ἀδύνατον νὰ ὀρισθῇ. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα δύναται τις νὰ συμπεράσῃ ὅτι τὸν πανίσχυρον τύραννον οὐδεὶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ κωλύσῃ εἰ μὴ τὸ θεῖον. Διότι τοῖς Κνιδίοις κατὰ τὸν αὐτὸν 5' αἰῶνα, καθ' ὃν ἤκμασε καὶ ὁ Περίανδρος, ἡ Πυθία ἀπηγόρευσε τὴν διορῶξιν τοῦ Ἴσθμοῦ καὶ διότι γενικῆ ἐπεκράτει δοξασίη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅτι τὰ τῆς φύσεως δὲν ἐπετρέπετο νὰ μεταβῶσιν οἱ ἄνθρωποι ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ χρηματοῦ τῆς Πυθίας.

Ἦσθμὸν δὲ μὴ πυργότε μηδ' ὀρύσσετε
Ζεὺς γὰρ ἔθηκε νῆσαν, εἰ κ' ἐβούλετο 2

Καὶ πᾶσα τοιαύτη ἐπιχειρήσις ἐλογίζετο ὡς βία κατὰ τῶν θεῶν. Ὅθεν ὀρθῶς ἀποφαινεται ὁ Πausanias, περὶ τῶν ἐπιχειρησάντων τὴν διορῶξιν Ἴσθμοῦ λόγου ποιούμενος, «οὕτω χαλεπὸν ἀνθρώπῳ τὰ θεῶν βιάσασθαι» καὶ ὀλίγον ἀνωτέρω προτάσσει ἰδίῃ περὶ τῆς τομῆς τοῦ Κορίνθου ἀδ. δὲ ἐπεχείρησε Πελοπόννητον ἐργάσασθαι νῆσον, προαπέλιπε διορῶσσαν Ἴσθμὸν». Οἱ δὲ νεώτεροι γράφοντες ἐν ἐφημερίσι καὶ δικτεινόμενοι ὅτι ἀδύνατον ἦν τοῖς ἀρχαίοις νὰ διορῶξωσι τὸν Ἴσθμὸν δι' ἔλλειψιν τῶν εὐκολιῶν, ἀδικουσιν αὐτοῦ καὶ οὐκ ὀρθῶς λέγουσι³. Διότι εἰ καὶ ἑστεροῦντο τῶν μέσων τῆς νῦν ἐποχῆς, οὐχ ἤττον ὅμως διὰ τῆς πολυχειρίας τῶν ἀπείρων δούλων, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐκωλύοντο, ἠδύνατο νὰ διορῶξωσι τὸν Ἴσθμὸν οἱ Ἑλληνας, οἵτινες τοσαῦτα μεγακουργήματα καὶ ἀριστουργήματα ἐξεργάσαντο, ἐκπλήττοντα καὶ νῦν ἔτι τοὺς μεταγενεστέρους· τὴν δὲ ἀλήθειαν ταύτην ἀποχρώντως μαρτυρεῖ τὸ πικρὰ δειγμα τῶν Περσῶν, οἵτινες καίπερ βάρβαροι καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἔξευξαν καὶ τὸν Ἴσθμὸν τοῦ Ἀθωνος διὰ τῆς πολυχειρίας διώρυξαν, ἐφ' ᾧ καὶ κατακρίνονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν μεταβολὴν τῶν κατὰ φύσιν εἰς παρὰ φύσιν. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Κνιδιοὶ, οἵτινες παρὰ βλάβην κατὰ τὰς δυνάμεις πρὸς τὸν κραταῖον καὶ ἰσχυρὸν τύραννον τῆς Κορίνθου Περιάνδρον, μικρὰν εἶχον σημασίαν, ἤθελον

¹ Ὁ κ. Πύρλας αὐτόθι πλανᾶται λέγων ὅτι ἐπειδὴ δὲν συνέφερε τοῖς λοιποῖς Ἑλλησιν ἐκωλύθη ὑπὸ τοῦ μαντείου. Διότι οὐδεμία μαρτυρία ὑπάρχει περὶ τούτου.

² Ἡροδοτ. 1,174. «Ἔρυσσαν οἱ Κνιδιοὶ, ἐν ὅσῳ Ἀρπαγὸς τὴν Ἰωνίην κατεστρέφετο βουλόμενοι νῆσον τὴν χώραν ποιῆσαι. Καὶ δὴ πολλῇ χειρὶ ἐργαζόμενων τῶν Κνιδίων, μάλλον γὰρ τι καὶ θεϊότερον ἐφαίνοντο τιτρώσκεισθαι οἱ ἐργαζόμενοι... ἐπεμπον εἰς Δελφοὺς θεοπρόπους ἐπερησομένους τὸ ἀντίφρον. Ἦ δὲ Πυθία σοφ. ... χρᾶ ἐν τριμέτρῳ τόνω... Κνιδιοὶ μὲν ταῦτα τῆς Πυθίας χρησάσης τοῦ τε ὀρύγματος ἐπάσαντο». Πausan. 2,1,5. «Κνιδίους δὲ ἡ Πυθία τὸν Ἴσθμὸν ὀρύσσοντα ἐπάσεν». Plin. H. N. IV, 4. Tacit. Ann. XV, 42. Curt. Pe-lorpon. I. S. 28. «Schon die Vermessenheit des gedankens wurde bestraft, ut omnium pa-tuiti exitu.»

³ Τῶν νεωτέρων τινὲς καὶ ἐν σπουδαίοις συγγράμμασιν ἐσφαλμένως ἀναγράφουσι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἀπεπειράθησαν νὰ διορῶξωσι τὸν Ἴσθμὸν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν οἷον Forbiger (Geograph. B. II. 5. 963. «Der sechsmal von Periander... und Herodes Atticus gemachte Ver-such, ihn Zu-durchstechen, wurde stets vereitelt.»

διορύξει τὸν Ἴσθμὸν μεθ' ὅλα τὰ ἀναφυέντα προσκόμματα, εἰ ἔλεγεν αὐτοῖς ἡ Πυθία «διορύξατε τὸν Ἴσθμὸν ἵνα σωθῆτε καὶ ἀπαλλαγῆτε τοῦ Περσικοῦ ζυγοῦ». Βραδύτερον δὲ καὶ Ἀλέξανδρος δὲ μέγας, ὃς πᾶν ὅ,τι ἐπεχειρήσεν εἰς πέρας ἔφερεν, θελήσας, ὡς ὁ Περίανδρος, νὰ διορύξῃ τὸν Ἴσθμὸν τῶν Ἐρυθρῶν ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἰωνίας διὰ τὴν πρὸς τὰ θεῖα εὐλάθειαν ἀπέστη τοῦ ἐγγχειρήματος¹. Ἐκ τούτων ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι ὁ Περίανδρος μόνον διανοήθη νὰ διορύξῃ τὸν Ἴσθμὸν, οὐδὲως δὲ τοῦ ἔργου ἤψατο, καὶ ὅτι, εἰ μὴ ἐκωλύετο ὑπὸ τοῦ θείου, ὁ Ἴσθμὸς ἤθελε διορυχθῆ καὶ ὑπάρχει σήμερον. Παραπλήσια δὲ τοῖς ἐν Ἑλλάδι συνέβησαν καὶ ἐν Αἴγυπτῳ. Διότι κακεῖ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις πρὸ τῶν τρωϊκῶν, πρῶτος μὲν ὁ Σέσωστρις (1394—1328) ἐπεχειρήσεν τὴν διόρυξιν τοῦ Ἴσθμοῦ τοῦ Σουέζου², βραδύτερον δὲ ὁ τοῦ Ψαμμιτίχου υἱὸς Νεκὼς ὁ Β' (περὶ τὰ 690 π. Χ.) ἀλλὰ κωλυθεὶς ὑπὸ τοῦ μαντείου, ἀποφνημαμένου ὅτι τῷ βραβάρῳ προπαρρασκευάζει αὐτήν, κατέλιπεν ἀσυντέλεστον³. Εἶτα δὲ Δαρεῖος ὁ Ὑστάτου (485 π. Χ. ἀποθανὼν) ἀνέλαβε τὴν τομὴν τοῦ Ἴσθμοῦ, ὅστις ὅμως κατὰ μὲν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου⁴ ἀπεπεράτωσεν αὐτήν, κατὰ δὲ τὸν Διόδωρον καὶ Στράβωνα ἀφῆκε τὸ ἔργον περὶ τὴν συντέλειαν, παραπεισθεὶς ἐκ ψευδοῦς δοξασίας ὅτι ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα ὑψηλότερα οὔσα, θὰ καταπλημμυρήσῃ ὅλην τὴν Αἴγυπτον⁵. Ὑστερον δὲ μετὰ πρέλευσιν δύο περιόπου αἰώνων Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος (277 π. Χ.) ἔφερεν εἰς πέρας τὴν διώρυχα, κατασκευάσας διάφορα γὰρ πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς κινδύνου⁶.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Περιάνδρου. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ γ' αἰῶνος οὐδεὶς ἱστορεῖται εἴτε δικνοηθεὶς εἴτε ἐπιχειρήσας νὰ διορύξῃ τὸν Ἴσθμὸν. Αἰτία δὲ τῆς ἀποχῆς ταύτης ἀπὸ τῆς διορύξεως φαίνεται μοι ἡ αὐτή, ἥτις καὶ τὸν Περιάνδρον ἐκώλυσε ἤτοι ἡ πρὸς τὰ θεῖα εὐλάβεια κατὰ πρῶτον λόγον καὶ ἡ δικτήρησις τοῦ κοινοῦ συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων, οὐχὶ δὲ, ὡς τις τῶν νεωτέρων ἐσφακμένως διατείνεται, ὁ κατακερματισμὸς τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν καὶ ἡ ἀντιζηλία αὐτῶν⁷. Διότι

1 Πausan. 2,1,5. «Ἀλεξάνδρω τε Φιλίππου διασκάψαι Μίμαντα θελήσαντι, μόνον τοῦτο οὐ προεχώρησε τὸ ἔργον.»

2 Στραβ. 17,804. «Ἐτιμήθη δὲ ἡ διώρυξ κατ' ἀρχάς μὲν ὑπὸ τοῦ Σεσώστριος πρὸ τῶν τρωϊκῶν, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Ψαμμιτίχου παιδός, ἀρξαμένου μόνου, εἴτ' ἐκλιπόντος τὸν βίον.»

3 Ἡροδοτ. 2,158. «Νεκὼς μὲν νυν μεταξὺ δρύσων ἐπαύσατο, μαντείου ἐμποδίου γενομένου τοιοῦδε, τῷ βαβάρῳ αὐτὸν προεργάζεσθαι.»

4 Ὁ αὐτὸς αὐτόθι. «Τὴν Δαρεῖος ὁ Πέρσης δευτέρα διώρυξε, τῆς μῆκος μὲν ἔστι πλῆθος ἡμέρας τέσσαρες.»

5 Διοδώρ. 1,33. Στραβ. 17,804. «Ὑστερον δὲ ὑπὸ Δαρεῖου τοῦ πρώτου, διαδεξαμένου τὸ ἔργον καὶ οὗτος δὲ δόξη ψευθεὶς πεισθεὶς ἀφῆκε τὸ ἔργον περὶ συντέλειαν ἤδη ἐπίσθη γὰρ μετεωροτέρων εἶναι τὴν Ἐρυθρὰν θάλατταν τῆς Αἴγυπτου καὶ ὡς διακοπήν πᾶς ὁ μεταξὺ ἱσθμὸς, ἐπικλυσθήσεσθαι τῇ θαλάττῃ τὴν Αἴγυπτον.»

6 Στραβ. 17,804. «Οἱ μὲντοι Πτολεμαῖοι βασιλεῖς διακόψαντες, κλειστὸν ἐποίησαν τὸν Εὐρῆπον, ὥστε ὅτε βούλωντο ἐκπλεῖν ἀκωλύτως εἰς τὴν ἕξω θάλασσαν καὶ εἰσπλεῖν πάλιν.»

7 G. K. Die Durchstechung des Isthmus von Korinth. Illust. Zeitung. N. 2012. Band 78.

ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ καὶ ἰδίως κατὰ τὸν ε' αἰῶνα ἡ Ἑλλάς ἔφθασεν εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τῆς δόξης καὶ δυνάμεως καὶ ἐπομένως ἠδύνατο κάλλιστα νὰ διορύξῃ τὸν Ἴσθμὸν, εἰ μὴ ἐκωλύετο ὑπὸ θρησκευτικῆς εὐλαθείας ἢ εἰ μὴ ἐνόμιζε συμφέρον αὐτῇ τὴν διατήρησιν τοῦ Ἴσθμοῦ. Εἶτα δὲ ἐπιφέρει ὁ αὐτὸς ὅτι τῆς Ἑλλάδος μὴ δυναμένης νὰ διορύξῃ τὸν Ἴσθμὸν μόνος ὁ Ἀλέξανδρος ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τοῦτο. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πολεμικὰ ἔργα οὐδεμίαν εὐκαιρίαν κατέλιπον αὐτῷ πρὸ ἐπιχειρήσεων εἰρηνικῶν, βραδύτερον ἀνέλαβε τὴν τομὴν τοῦ Ἴσθμοῦ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ὡς προσέφηται, οὐχὶ δι' ἔλλειψιν χρόνου, ἀλλ' ἐξ εὐλαθείας πρὸς τὰ θεῖα, ὡς ὁ Περίανδρος, ἀπέστη τοιαύτης ἐπιχειρήσεως, διότι καὶ τὸν Ἴσθμὸν τῆς Ἰωνικῆς χερσονήσου θελήσας νὰ διακόψῃ ἐκ θρησκευτικῆς εὐλαθείας ἀπέσχε τοῦ ἔργου.

Περὶ μὲν τοῦ Περιάνδρου μία καὶ μόνη μαρτυρία ὑπάρχει, ἡ τοῦ Διογένους Λαερτίου, περὶ δὲ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (337—283) δύο μαρτυρίαι ὑπάρχουσιν ἡ τοῦ Στράβωνος¹, καθ' ἣν δριστικῶς λέγεται ὅτι ἐπεχειρήσας νὰ διακόψῃ τὸν Ἴσθμὸν τῶν Πελοποννησίων ἵνα διευκολύνῃ τὴν θαλασσοπλοίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν καὶ ἡ τοῦ Πλινίου² ἀναγράφοντος ὅτι ἀπικισία ἐθεωρήθη ἡ ἐπιχειρήσις τῆς διορύξεως, ἀλλ' ἐκωλύθη ὑπὸ ἀρχιτεκτόνων ἀποφνημαμένων ὅτι, ὑψηλότερας οὔσης τῆς θαλάσσης τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἔμελλε νὰ κατακλυσθῇ ἡ Αἴγινα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι τοῦ Σαρωνικοῦ, εἰ διωρύσσετο ὁ Ἴσθμὸς.

Κατὰ πόσον ὅμως ἀληθές ἐστίν ὅτι ὁ Δημήτριος πράγματι ἐκωλύθη ἐκ τῆς ψευδοῦς ταύτης δοξασίας τῶν ἀρχιτεκτόνων, δὲν δύναται τις νὰ ἀποφνηθῇ δριστικῶς. Διότι ὁ Στράβων παραλαμβάνων τὴν πληροφορίαν ταύτην παρὰ τοῦ Ἐρατοσθένους, ἐλέγχει αὐτὸν πικρῶς ἐπὶ ἀμαθείᾳ καὶ ἀγνοίᾳ τῆς γνωστῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὀρθῆς δοξασίας τοῦ Ἀρχιμήδους «ὅτι... παντὸς ὑγροῦ καθεστηκότος καὶ μένοντος τὴν ἐπιφάνειαν σφαιρικὴν εἶναι σφαιρικός ταῦτ' ἐκέντρον ἐχούσης τῇ γῆ»³. Ὅθεν πιθανώτερον φαίνεται μοι ὅτι καὶ ὁ Δημήτριος δικνοηθεὶς μόνον, ὡς ὁ Περίανδρος, καὶ οὐδὲως ἐπιχειρήσας τῷ ἔργῳ, ἀπέστη αὐτοῦ ἐκ τῆς καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ «Griechenlands Zerissenheit und die unglückliche Rivalität der einzelnen Staaten in den nachfolgenden Jahrhunderten waren der Inangriffnahme dieser friedlichen Culturaufgabe ungünstig».

1 Στραβ. 1,54. «φρσι γὰρ καὶ Δημήτριον διακόπτειν ἐπιχειρήσαι τὸν τῶν Πελοποννησίων ἱσθμὸν πρὸς τὸ παρασχεῖν διάπλουν τοῖς στόλοις.»

2 Plin. N. H. 4,5. «Quam ob causam perfedere navigabili alveo angustias eas tentavere, Demetrius rex... infausto (ut omnium patuit exitu) incepto.»

3 Στραβ. 1,54. «Ὁ δ' οὕτως ἠδύς ἐστίν ὥστε καὶ μαθηματικὸς ὢν οὐδὲ τὴν Ἀρχιμήδους βεβαίῳ δόξαν, ὅτι φρσιν ἐκεῖνος ἐν τοῖς περὶ τῶν ὀχουμένων, παντὸς ὑγροῦ... Ταύτην γὰρ τὴν δόξαν ἀποδέχονται πάντες οἱ μαθημάτων πως ἀψάμενοι. Ἐκεῖνος δὲ τὴν ἐντὸς θάλατταν καίπερ μίαν οὔσαν, ὡς φρσιν, οὐ νομίζει ὑπὸ μίαν ἐπιφάνειαν τετάχθαι, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς σύγγεινι τόποις καὶ μάρτυρας γε τῆς τοιαύτης ἀμαθείας ἀρχιτέκτονας ἄνδρας ποιεῖται, καὶ τῶν μαθηματικῶν καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν μέρος τῆς μαθηματικῆς ἀποφνημαμένον.»

αὐτοῦ κρατούσης εὐλαθείας πρὸς τὸ θεῖον τοῦ μὴ τὰ κατὰ φύσιν εἰς παρὰ φύσιν μεταβαλεῖν, ὥσπερ καὶ Ἀλέξανδρος σύγχρονος σχεδὸν τῷ Δημητρίῳ ἀπέσχε τῆς διατομῆς τῆς Ἰωνικῆς χερσονήσου· τοῦτο δὲ διαρρήδην βεβαιῶν ὁ Παισαβίας περὶ πάντων τῶν ἐπιχειρησάντων ποιῆσαι νῆσον τὴν Πελοπόννησον λέγει «ὅς δὲ ἐπεχείρησε Πελοπόννησον ἐργάσασθαι νῆσον προαπέλιπε διορύσσων Ἴσθμόν. . . οὕτω χαλεπὸν ἀνθρώπῳ τὰ θεῖα βιάσασθαι». Ὅθεν οἱ ἀρχαῖοι πεζογράφοι καὶ ποιηταί, ἐκ ταύτης τῆς ἐπικρατούσης δοξασίας δρῶμενοι, αὐστηρῶς κατακρίνουσι τοὺς βαρβάρους Πέρσας ὡς ἀσεβεῖς πρὸς τὰ θεῖα διὰ τὴν διόρυξιν τοῦ Ἄθωνος. Τούτου δὲ τεθέντος, ζητεῖται ἤδη νὰ δρισηθῇ ἂν ὁ Δημήτριος πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἐμπορίου, ὡς προεῖρηται, διενόηθη ἢ ἐπεχείρησε νὰ διορύξῃ τὸν Ἴσθμόν ἢ ἐξ ἄλλου ἐλαττηρίου δρῶμενος, ἐν νῷ συνέλαβε τὸ ἔργον. Καὶ πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου βεβαιότερα φαίνεται μοι ἡ γνώμη τῶν νεωτέρων¹ ὅτι ὁ Δημήτριος λίαν φιλόδοξος ὦν, ὡς ὁ Περιάνδρος, διενόηθη νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργον πρὸς ἀπόκτησιν δόξης μᾶλλον ἢ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ναυσιπλοΐας καὶ αὐξήσιν τῆς ἐμπορίας.

Ὡς δὲ ἀπὸ τοῦ Περιάνδρου μέχρι Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ τρεῖς σχεδὸν πᾶρῆλθον αἰῶνες καὶ ἀνέκυψε τὸ δεύτερον ἢ ἰδέα τῆς τομῆς τοῦ Ἴσθμοῦ, οὕτω καὶ πάλιν μετὰ παρέλευσιν τριῶν αἰῶνων ἐπῆλθεν ἡ αὐτὴ ἰδέα τῷ Ἰουλίῳ Καίσαρι, ὅς μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μομμίου καταστροφὴν τῆς ἀρχαίας Κορίνθου ἀνωκοδόμησεν ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς τὴν νέαν Κόρινθον καὶ ἀπέκτισεν αὐτὴν διὰ πλείστων ἀπελευθέρων². Ἀλλὰ τοῦτο ποιήσας ὁ Καίσαρ διενόηθη νὰ πράξῃ τι μεῖζον καὶ ἀξιολογιώτερον ἔργον εἶτε ἐκ φιλοδοξίας, εἶτε πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἰταλίας μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, εἶτε πρὸς ἐξασθένισιν τῆς Ἑλλάδος ἥτοι νὰ διορύξῃ τὸν Ἴσθμόν καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέθηκε τῷ μηχανικῷ Ἀνιηνῷ. Διότι οὐδὲν τούτων δριστηκῶς ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων³, οὐδὲ λέγεται ἡ αἰτία, ἣτις ἐκώλυσε αὐτὸν τῆς τοῦ ἔργου ἐπιχειρήσεως· κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα φαίνεται ὅτι καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ ἐπεκράτει πρὸς τοῖς πολλοῖς ἢ

2 Curtius Peloponn. I. S. 13. «Er wurde in spätern Jahrhunderten von Männern, die an Projekten ausserordentlicher Art ihre Lust hatten, von Demetrios Poliorketes, Iulius Caesar, Caligula, Herodes Attikus wieder aufgenommen. Doch scheint Niemand Hand an das Werk gelegt zu haben bis auf Nero». Ὡσαύτως καὶ Beulé Pelopon. p. 476. «Percer l'Isthme était une entreprise autrement gigantesque, un de ses projets que rêvent les esprits ambitieux de s'immortaliser comme Periandre, les conquérants qui veulent vaincre la nature elle-même, comme Demétrius et César».

1 Στραβ. 8, 381. Πλουτάρχ. Καίσαρ. 57. Παυσαν. 2, 1, 2. Δ. Κάσσιος. 43, 50. Διοδώρ. ἀποσπ. τ. 2. σ. 591. Plin. IV, 5. Zumpt. Comment. epigr. p. 362. 374. ἐν ἐπιγραφαῖς καὶ νομίμασι φέρει τὸν τίτλον «Colonia Iulia Corinthus» καὶ «Laus Iuli. Corint.» καὶ «Colonia Iulia Corinthus Augusta» ἐνίοτε δὲ καὶ «C. I. C. A.».

2 Δ. Κάσσιος 44, 5. «Ὡσαύτως ταῦτα ἐδέξατο τὰ τε ἔλη οἱ τὰ πράγματα γῶσαι καὶ τὸν Ἴσθμόν τὸν τῆς Πελοποννήσου διορύξαι». Sueton. 44. Πλουτάρχ. Καίσαρ. 58. Plin. 4, 5. «quam ob causam per fodere navigabili alveo angustias ipsas tentavere Demetrius rex, dictator Caesar.»

αὐτῇ θρησκευτικῇ δοξασίᾳ περὶ τῆς διορύξεως τοῦ Ἴσθμοῦ «Infausto (ut omnium patuit exitu) incepto».

Μετὰ παρέλευσιν δὲ ὀλίγων ἐτῶν κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα αὐτὸ τοῦτο διενόηθη νὰ πράξῃ καὶ ὁ Καλλιγόλας (12—41 μ. Χ.) εἶτε κατὰ μίμησιν τοῦ Καίσαρος, εἶτε ἐξ ὑπερμέτρου φιλοδοξίας δρῶμενος. Ἀλλὰ καὶ οὗτος συνειδῶς ὅτι μέγα ἦν τὸ ἔργον καὶ ἀδύνατος ἢ ἐκτέλεσις αὐτοῦ, ἀπέσχε τῆς ἐπιχειρήσεως¹ καὶ κατέλιπεν αὐτὴν ἄλλοις μεταγενετέροις. Ἀλλ' εἰ μὲν πάντες οὗτοι δικνοηθέντες καὶ ἐπιθυμήσαντες νὰ διορύξωσι τὸν Ἴσθμόν, οὐδόλωι προέβησαν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ ἔργου, εἶτε ἐκ τῆς ἐπικρατούσης δοξασίας τῆς τῶν θεῶν εὐλαθείας, ὡς προεῖρηται, εἶτε καὶ ἐξ οἰκισθῆποτε ἄλλης αἰτίας ἀγνώστου ἡμῖν ἀποτραπέντες, βεβαιότατον ἔστιν ὁμῶς ὅτι ἀνήρ κατὰ πάντα ἐλαττούμενος τῶν πρὸ αὐτοῦ δικνοηθέντων νὰ ἀναλάβωσι τὸ μέγα ἔργον², πράγματι ἐπεχείρησε νὰ ἄρῃ τὸν Ἴσθμόν ἐκ τοῦ μέσου τῶν δύο θλακσσῶν καὶ νὰ ἐνώσῃ αὐτάς εἰς μίαν. Οὗτος δ' ἔστιν ὁ Νέρων (30—68), ὅς περὶ τὰ τέλη τοῦ 68 ἔτους μεταβὰς εἰς τὴν Ἀχαίαν καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος πανταχοῦ, ἐνθα ἐτελοῦντο ἀγῶνες, παρασταθεῖς ὡς ἀγωνιστῆς καὶ νικητῆς, ἐκ παντὸς πράγματος δόξαν ἐζήτει νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἐνθυμηθεὶς ἅμα εἶδε τὸν Ἴσθμόν, ὅτι πάλιν ποτὲ ὁ τῶν Ἀχαιῶν βασιλεὺς ἀπέτεμε τὴν Εὐβοίαν ἀπὸ τῆς Βοιωτίας³, ὅτι ὁ Δαρεῖος ἐγεφύρωσε τὸν Βόσπορον καὶ ὅτι ὁ Ξέρξης ἐξέυξε μὲν τὸν Ἑλλησπόντον διώρυξιν δὲ τὸν Ἴσθμόν τοῦ Ἄθωνος, ἐν πομπῇ καὶ πικρατάξει ἤρξατο τῆς ἐπιχειρήσεως ὕμνου ἀδῶν τῇ Ἀφροδίτῃ καὶ τῷ Ποσειδῶνι καὶ ἔσμηματα τῷ Μελικέρτῃ καὶ τῇ Λευκοθέᾳ καὶ πρῶτος αὐτὸς διὰ χρυσῆς δικέλλης σκάψας, ἔδωκε τὸ παράδειγμα τοῖς ἐπιτετραμμένοις τὴν διορύχῃν κροτούμενος καὶ ἀδόμενος ὑπὸ πάντων. Ἀφ' οὗ δὲ ἐτέθησαν εἰς ἐνεργείαν 30,000 περίπου ἄνθρωποι, ὧν 6,000 μόνον δοῦλοι Ἰουδαῖοι ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ Οὐσπεσεικναῦ, οἱ δὲ λοιποὶ κατάδικοι καὶ στρατιῶται, οἱ μὲν πρῶτοι ἐργαζόμενοι εἰς τὰ πετρώδη καὶ δύσεργα, οἱ δὲ τελευταῖοι εἰς τὰ γεώδη καὶ ἐπίπεδα, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κόρινθον ὁ Νέρων, νομίζων ὅτι διὰ τοῦ μεγαλοεργήματος τούτου ὑπερέβη καὶ τὸν Ἡρακλέα⁴. Ἀλλ' ἐν

1 Sueton. Cal. 21. «Sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere». Plin. II. N. 4, 5.

2 Ψευδοβουλιαν. Νέρων ἢ περὶ διορύχ. τοῦ Ἴσθμοῦ. 2. «Ὁ δὲ Ἴσθμὸς αὐτῶν ἀποθῆν αὐτῶν βεβουλευμένων, ἀλλ' ἐντυχὼν τῇ φύσει τοῦ τόπου μεγαλοεργίας ἠράσθη τὸν τε βασιλεῖα τῶν ἐπὶ τὴν Τροίαν ποτὲ Ἀχαιῶν ἐνθυμηθεὶς, ὡς τὴν Εὐβοίαν τῆς Βοιωτίας ἀπέτεμεν Εὐρίπῳ τῷ περὶ τὴν Χαλκίδα, ἔτι γε μὴν καὶ τὸν Δαρεῖον ὡς ὁ Βόσπορος ἐγεφυρώθη αὐτῷ ἐπὶ τοὺς Σκύθας τὰ δὲ Ξέρξου καὶ πρὸ τούτων ἴσως ἐνενόησε μέγιστα τῶν μεγαλοεργῶν ὄντα, καὶ πρὸς τούτοις ὡς τῷ δι' ὀλίγου ἀλλήλοις ἐπιμιξῆαι πάντας εἴσοιτο τὴν Ἑλλάδα λαμπρῶς ἐστιασθαι τοῖς ἐξῴθεν· αἱ γὰρ τύραννοι φύσεις μεθύουσι μὲν, διψῶσι δὲ πῃ καὶ ἀκοῦσαι τοιοῦτο φέγμα».

3 Beulé Peloponn. p. 447. «Un seul, le moins prudent de tous, se mit lui-même à l'œuvre: ce fut Néron».

4 Ὁ αὐτὸς αὐτόθι. 3. «Προελθὼν δὲ τῆς σκηνῆς ὕμνον μὲν Ἀφροδίτῃ τε καὶ Ποσειδῶνος ἦσε καὶ ἄσμα οὐ μέγα Μελικέρτῃ τε καὶ Λευκοθέᾳ. Ὁρέξαντος δ' αὐτῷ χρυσῆν δικέλλαν τοῦ τῆν Ἑλλάδα ἐπιτροπεύοντος ἐπὶ τὴν ὄρυχῃν ἦξε κροτούμενος καὶ ἀδόμενος καὶ καθιόμενος τῆς

ᾧ συντόμως εἰργάζοντο τοσοῦτοι ἄνθρωποι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ψευδῆς διεδόθη λόγος ὅτι ὁ Νέρων μετεμελήθη διὰ τὴν τομὴν· διότι Αἰγύπτιοι γεωμέτραι ἀπερήναντο ὅτι, ὑψηλοτέρως οὕτως τῆς θαλάσσης τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, κατακλυσθήσεται ἡ Αἴγινα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι. Ἀλλὰ τούτου ψευδοῦς ἐξελεγχθέντος, ἐξηκολούθησαν αἱ ἐργασίαι. Διότι τὸν Νέρωνα, ἐρῶντα τὴν τοῦ Ἴσθμοῦ τομὴν μᾶλλον ἢ τοῦ δημοσίας ἄδειν, οὐ μόνον Αἰγύπτιοι γεωμέτραι δὲν ἠδύναντο νὰ κωλύσωσι τοῦ ἔργου, ἀλλ' οὐδὲ Θαλάς ὁ σοφώτατος καὶ φυσικώτατος¹. Δίων δὲ ὁ Κάσσιος ἱστορῶν τὰ περὶ τοῦ πράγματος, ἀναγράφει ὅτι ὁ Νέρων μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵνα διορῶξῃ τὸν Ἴσθμὸν καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀρξάμενοι τοῦ ὀρύσσειν, ᾤκνουν νὰ προχωρήσωσι· διότι ἐφάνη αὐτοῖς ὅτι αἶμα ἐκ τῆς γῆς ἀνέβλυσε καὶ ἠκούοντο οἰμωγαὶ καὶ μυκηθμοὶ καὶ πολλὰ εἶδωλα ἐφαντάζοντο ὅτι ἐβλεπον. Μεθ' ὅλα ταῦτα ὁμοῦς ὁ Νέρων μὴ ἀποτρεπόμενος τῆς ἐπιθυμίας, αὐτὸς λαβῶν δίκελλαν καὶ σκάψας, ἔπεισε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μιμηθῶσιν αὐτὸν, ὅπερ καὶ ἐγένετο². Ἐκ τούτων νῦν πρόδηλον γίνεται ὅτι καὶ οἱ πρὸ τοῦ Νέρωνος ἐπιθυμήσαντες νὰ διορῶξωσι τὸν Ἴσθμὸν, ἐκ μεγάλης φιλοδοξίας ὀρμώμενοι, οὐδόλως ἐκωλύθησαν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ ἔργου οὔτε ἐκ τῆς ψευδοῦς δοξασίας τῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ γεωμετρῶν περὶ τῆς ἀνισότητος τῶν θαλασσῶν, οὔτε πάλιν, εἰ ἐπεχείρουν, ἤθελον ἐμποδισθῆν ἐν ταῖς ἐργασίαις ἐκ τῶν προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν τοῦ ἐργατικοῦ ὄχλου, φανταζομένου ὅτι ἐβλεπεν αἶμα ἀναβλύζον ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἤκουεν οἰμωγὰς καὶ μυκηθμούς· ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπικρατούσης εὐλαθείας πρὸς τὰ θεῖα. Διότι ὁ Νέρων, ὁ τοσοῦτους ναοὺς συλήσας καὶ μνηστῆρας διακράσας, οὐδὲν ἱερὸν οὐδὲ ὄσιον εἶχε, καὶ ὡς τοιοῦτος ἀφόδως ἐπελήφθη τοῦ ἔργου, αὐτὸς πρῶτος δοὺς τὸ παράδειγμα τοῖς ἐργαζομένοις καὶ βιάσας αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν, ἢ πρόβδος τῆς ὁποίας ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ θαλασσῶν ἀρκοῦντως μακρῦρεῖ ἡμῖν ὅτι ὁ γῆς, τρεῖς, οἶμαι, τοῖς τε τὴν ὄρυγὴν πεπιστευμένοις παρακλευσάμενος ξυντόμως ἄπτεσθαι τοῦ ἔργου ἀνῆει εἰς τὴν Κόρινθον τὰ Ἐρακλείους δοκῶν ὑπερβέβλησθαι πάντα. Οἱ μὲν δὲ ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου τὰ πετρῶδη τε καὶ δύσεργα ἐξεπόνουν, ἢ στρατιὰ δὲ τὰ γεῶδη καὶ ἐπίπεδα.»

1 Ὁ αὐτὸς αὐτόθι. 4. «Ἐβδόμη δὲ που καὶ πέμπτην ἡμέραν προσεζευγμένον ἡμῶν τῷ Ἴσθμῷ κατέβη τις ἐκ Κορίνθου λόγος οὕτω σαφῆς ὡς δὴ τοῦ Νέρωνος μετεγνωκότος τὴν τομὴν. Ἔβασαν δὲ τοὺς Αἰγυπτίους γεωμετροῦντας τῆς ἐκατέρως θαλάττης τὰς φύσεις οὐκ ἰσοπέδους αὐταῖς συντυχῆν, ἀλλ' ὑψηλοτέραν ἡγουμένους τὴν ἐκ τοῦ Λεχαιῶν περὶ τῆς Αἴγινας δεδοκέναι. Πελάγους γὰρ τοσοῦτου νήσῳ ἐπικυθέντος καὶ ὑποδρύχον ἀπενεχθῆναι τὴν Αἴγινα. Νέρωνα δὲ τῆς μὲν τοῦ Ἴσθμοῦ τομῆς οὐδ' ἂν Θαλάς μετέστησεν ὁ σοφώτατος τε καὶ φυσικώτατος. Τοῦ γὰρ τεμῆν αὐτὸν ἦρα μᾶλλον ἢ τοῦ δημοσίας ἄδειν.» Φιλοστρατ. Ἀπολλων. 4, 24.

2 Δίων Κασσ. 63, 16. «Πάρεργον δὲ δὴ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐποιήσατο τὸν Ἴσθμὸν τῆς Πελοποννήσου διορῶξαι ἐπιθυμήσας καὶ ἤρξατο τοῦ ἔργου, καίπερ τῶν ἀνθρώπων ἔκονόντων. Αἶμά τε γὰρ τοῖς πρώτοις ἀψαμένοις τῆς γῆς ἀνέβλυσε καὶ οἰμωγαὶ, μυκηθμοὶ τε τινες ἐξηκούοντο καὶ εἶδωλα πολλὰ ἐφαντάζετο. Λαβῶν δὲ αὐτὸς δίκελλαν καὶ τι καὶ ἀνασκάψας, ἔπεισε καὶ τοὺς ἄλλους ἀνάγκη αὐτὸν μιμησασθαι καὶ πολὺ πλῆθος ἀνθρώπων ἐπὶ τούτῳ τῷ ἔργῳ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἔθνῶν μετεπέμψατο.»

Νέρων ἤθελε διορῶξαι τὸν Ἴσθμὸν, ὡς διώρυξε τὸν Ἴσθμὸν τοῦ Ἀθῶνος ὁ ἄσεβης τῶν βυρβάρων Περσῶν βασιλεὺς, εἰ μὴ πολιτικὰ κωλύματα, ἀπρόδοκῆτως ἐπελθόντα, ἀπήγον αὐτὸν ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου κακῶς τὸν βίον καταστρέψας ἐτελεύτησε καὶ δὲν ἐπανῆλθε πλέον νὰ ἀποπερατώσῃ τὸ προχωρήσαν ἔργον.

Τὰ δὲ αἷτια, τὰ προκαλέσαντα τὴν φυγὴν τοῦ Νέρωνος ἐκ τῆς Ἑλλάδος, εἰσὶ δύο· πρῶτον μὲν ὅτι ὁ ἀπελεύθερος Ἥλιος, ὃς ἐν τῇ τοῦ Νέρωνος ἀπουσίᾳ ἐκ τῆς Ῥώμης εἶχε καταστῆ δεσπότης αὐτῆς, ἀνήγγειλεν αὐτῷ ὅτι ἐτεκταίνετο συνωμοσία καὶ ἦν ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθῃ ταχέως¹. Δεύτερον δὲ ἀγγέθη αὐτῷ ὅτι ὁ ἑπαρχὸς τῆς Γαλλίας Ἰούλιος Βίνδαξ θέλων νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ τὸν κόσμον ἀπὸ τοῦ τυράννου, ἐπανέστη κατ' αὐτοῦ καὶ συνεκρότησεν 100,000 στρατοῦ ἵνα ἀναβιάσῃ ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου τὸν Ῥωμαῖον πατρίκιον καὶ ἑπαρχὸν τῆς Ἰσπανίας Σουλπίκιον Γάλβαν. Ταῦτα μαθὼν ὁ Νέρων ἐν Κορίνθῳ, ἐσπευσμένως ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην περὶ τὰ τέλη τοῦ 67 ἔτους καὶ θριαμβευτικῶς ὡς ἱερονίκης εἰσελάσας εἰς τὴν πόλιν, διεννοεῖτο τὴν μὲν σύγκλητον νὰ φωνεύσῃ, τὴν δὲ Ῥώμην νὰ πυρπολήσῃ καὶ ἀπερχόμενος εἰς Ἀλεξάνδρειαν νὰ ἐπιδείξῃ τὰ ἔξοχα καλλιτεχνικὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ, ἀλλ' ἐγκαταλείφθεις ὑπὸ πάντων καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν σωματοφυλάκων, κατέφυγεν εἰς τὴν ἑπαυλιν τοῦ ἀπελευθέρου Φάωνος, ὅπου ἰδὼν τὸν πεμφθέντα νὰ φωνεύσῃ αὐτὸν, νῆτοκτόνησε διὰ τοῦ ἀπελευθέρου Ἐπαφροδίτου καὶ ἀνέκραξεν, «οἶος καλλιτέχνης ἀπόλλυται»³.

Ὁ Νέρων πολλὰ τῇ Ἑλλάδι κακὰ ἐργασάμενος, ἐν μὲν ἀγαθὸν ἐποίησεν αὐτῇ ἥτοι ἀρῆκε τὴν ἐλευθερίαν τοῖς Ἑλλησιν⁴, ἐν δ' ἀγαθὸν ἐπεχείρησε μὲν νὰ καταλίπῃ αὐτῇ ἥτοι τὴν τομὴν τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἀσυντέλεστον ὁμοῦς ἀρῆκεν αὐτὸ δι' οὓς προεῖρηται λόγους, καὶ οὕτως ἐπηλήθευσεν ἢ πρὸ ἐπτά ἐτῶν γενομένη πρόρρησις τοῦ Ἀπολλωνίου, ὃς ἐλθὼν εἰς τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἰδὼν τὴν περὶ τὸ Λεχαιὸν θάλασσαν μυκησασμένην

1 Δίων Κασσ. 63, 12. 18. 19. Suet. 23. Tacit. H. 1, 37. Ann. XIII, 1.

2 Δ. Κασσ. 63, 22-26. Πλουταρχ. Γαλβ. 4-6. Ζωναρ. 11, 13. Suet. Ner. 40. 41. 45. Galb. 9. 11. Tac. Ann. XV, 74. Hist. 1, 6. 8. 16. 51. 53. 65. 94. IV, 17. 57. Plin. H. N. XX, 44. Ep. IX, 19. Ψευδοβουκ. Ner. 5. «Ἡ δὲ τῶν ἑσπερίων ἔθνῶν κίνησις καὶ δέξιατος ὡς τῶν ἐκείνης νῦν ἀπτόμενος, ὄνομα δὲ αὐτῷ Βίνδαξ, ἀπήγαγεν Ἑλλάδος τε καὶ Ἴσθμοῦ Νέρωνα ψυχρῶς γεωμετρήσαντα. Τὰς γὰρ θαλάττας ἰσογαίους τε καὶ ἰσοπέδους οἶδα. Φασὶ δὲ αὐτῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ῥώμης ὀλισθαίνειν ἤδη καὶ ὑποδιδοῦναι. Τοῦτ' αὖ καὶ αὐτοὶ χθρῆς ἠκούσατε τοῦ προπαύσαντος χιλιάρχου.»

3 Δ. Κασσ. 63, 19. 20. 26-29. Πλουτ. Γαλβ. 2. Εὐτροπ. 7, 15. Ἰωσηφ. Ἰουδ. πολ. 5, 6. Ἠγησιπ. 4, 20. Ζωναρ. 11, 13. Suet. 40-49. Aur. Vict. Caes. et Ep. 5.

4 Δ. Κασσ. 63, 11. Plin. 4, 6. Sueton. 24. Πausan. 7, 17, 2. Πλουταρχ. Φλαμιν. 12. Φιλοστρ. εἰς Ἀπολλων. 5, 41. «Νέρων ἐλευθέρων ἀρῆκε τὴν Ἑλλάδα σωφρονέστερόν τι ἑαυτοῦ γνούς, καὶ ἐπανῆλθεν αἱ πόλεις ἐς ἡθ' Ἀστικὰ καὶ Ἀττικὰ, πάντα τ' ἀνήθησε ἕν ὁμοσίᾳ τῶν πόλεων, ὃ μὴ πάλα ἢ Ἑλλὰς εἶχεν» καὶ κατωτέρω «Νέρων τοὺς Ἑλληνας παιζῶν ἤλευθερώσε, οὐ δ' αὐτοὺς σπουδάζων ἐδουλώσω.»

εἶπεν αὐτός ὁ ἀρχὴν τῆς γῆς τετμήσεται, μᾶλλον δ' οὐ¹. Μετὰ δὲ τὴν πρόρρησιν ταύτην τοῦ Ἀπολλωνίου προστίθησιν ὁ Φιλόστρατος, ὅτι ὁ Νέρων ἐκωλύθη εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου τὸ μὲν ἐκ τῆς ψευδοῦς δοξασίας τῶν Αἰγυπτίων περὶ τῆς ἀνισότητος τῶν δύο θαλασσῶν, τὸ δὲ καὶ ἐκ τῆς συνταράξεως τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Ῥώμῃ καὶ Γαλίῃ, ὡς προείρηται, ὅπερ καὶ μόνον ὡς ἀληθὲς αἴτιον προαπεδείχθη καὶ τελευταῖον ἐπάγεται «τοιοῦτον μὲν δὴ τοῦ Ἀπολλωνίου τὸ τὸν Ἴσθμὸν τετμήσθαι καὶ οὐ τετμήσθαι». Αἶψα παράδοξος φαίνεται μοι ἡ προφητεία αὕτη τοῦ Ἀπολλωνίου περὶ τῆς μὴ τομῆς τοῦ Ἴσθμου.

Ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Ἡ δὲ ὀρυχὴ τοῦ Ἴσθμου κατὰ τὰ καὶ νῦν ἔτι μετὰ παρέλευσιν 1815 ἐτῶν διασωθέντα ἐρείπια ἤρξατο ἐν τῷ στενωτάτῳ τοῦ Ἴσθμου μέρει ἐξ ἀμφοτέρων τῶν θαλασσῶν ἐπὶ γραμμῆς εὐθείας, καὶ οὐχὶ ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μνημονεύεται ἀπὸ τοῦ Λεχαιίου μέχρι τῶν Κεγχρεῶν², ἀρχομένης ὀλίγον πρὸς νότον τοῦ Σχοινοῦντος (Καλαμακίου) καὶ τελευτώσης ἡμίσειαν περίπου ὄραν πρὸς βορρᾶν τῆς νέας Κορίνθου καὶ πρὸς νότον τῶν Θερωδῶν (Λουτρακίου). Ἐκ τούτων δὲ τῶν σημείων γενομένης ἀρχῆς προὐχώρησεν ἐκ δυσμῶν μὲν τέσσαρα σχεδὸν στάδια³ ἡ ὀρυχὴ, ἐξ ἀνατολῶν δὲ παρὰ τῷ Σχοινοῦντι ὀλιγώτερον, ἢ κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν νεωτέρων πιστοποιεῖται ὅτι ἐκ μὲν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου ἡ ὀρυχὴ προέβη μέχρι 1500 μέτρων κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς ἐπὶ πλάτους 40 μέτρων, ἐκ δὲ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μέχρι δύο χιλιομέτρων μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἐνθα καὶ νῦν ἔτι μετὰ παρέλευσιν 18 ἑκατονταετηρίδων παρατηροῦνται ὀρύγματα ἐν βῆθει 3—16 μέτρων, ἔχοντα ὀρθοῦς τοίχους⁴.

Ὁ μὲν Νέρων ἐπὶ τοσοῦτον προαγαγὼν τὴν ὀρυχὴν τοῦ Ἴσθμου ἀπῆλ-

¹ Ὁ αὐτὸς αὐτόθι 4,24. «Εἶχε δ' αὐτῷ καὶ τοῦτο πρόρρησιν τῆς μικρὸν ὑστερον περὶ τὸν Ἴσθμὸν τομῆς, ἣν μετ' ἔτη ἑπτὰ Νέρων διενόηθη. Τὰ γὰρ βασίλεια ἐκλιπὼν ἐς τὴν Ἑλλάδα ἀφίκετο.... Τότε λέγεται καὶ τῆς περὶ τὸν Ἴσθμὸν καινοτομίας ἀψαθαι, περίπλου αὐτὸν ἐργαζόμενος καὶ τὸν Αἰγαῖον τῷ Ἀδρίῳ συμβάλλον, ὡς μὴ πάσα ναὸς ὑπὲρ Μαλέαν πλέει, κομίζονται θ' αἱ πολλαὶ διὰ τοῦ ῥήγματος; συντέμνουσαι τὰς περιβολὰς τοῦ πλοῦ.»

² Ἡσυχ. ἐν λ. Διολκος. Φιλοστρατ. εἰς Ἀπολλων. 4,24. Ὅριζι μόνον τὸ Λεχαιὸν καὶ οὐχὶ τὰς Κεγχρεάς. Πausan. 2,3,5. καταλείπει ἀρίστα τὰ μέρη, ἀφ' ὧν ἤρξατο ἡ διουρυχὴ.

³ Φιλοστρατ. εἰς Ἀπολλων. 4,24. «Ποῦ δὲ ἀπέβη τὸ τοῦ Ἀπολλωνίου λόγιον; Ἡ ὀρυχὴ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Λεχαιίου λαβοῦσα στάδια προὔβη ὡς τεττάρη ξυνεχῶς ὀρυσσάντων.» Pausan. 2,3,5. «Καὶ ὅθεν μὲν διορύσσεν ἤρξαντο δηλόν ἐστιν, ἐς δὲ τὸ πετρῶδες οὐ προεχώρησαν ἀρχὴν» μένει δὲ ὡς πεφύκει, καὶ νῦν ἡπειρος ὦν».

⁴ G. K. Illustriert. Zeit. N. 2012. 488?. Die Durchstehung des Isth. v. Korinth. «So bemerkt man auf der Seite des Saron. Meerbusens eine 40 Mtr. breite, ca 1500 Mtr. lange Ausschachtung von verschiedener Tiefe.... Aenliche Arbeiten sind auf der anderen Seite bis 2 Kilomtr. weit vom Meere entfernt zu verfolgen.» Fiedler Reise S. 235. «An beiden Seiten des Isthmos hat man den Kanal begonnen, am meisten ist an der Westseite geschehen.... Zu beiden Seite sieht man die eben gehauenen Wände und in der südlichen Wand führe eine ansgehauene Treppe hinauf... gegen 1)4 St. Weges sind die Spuren des Kanals noch zu sehen.» Ὁ δὲ Grimaud de Gauz ἀναβ.βάζει εἰς 2,180 μέτρ. ἐξ ἀνατολῶν καὶ εἰς 1,156 καταβ.βάζει ἐκ δυσμῶν.

θεν εἰς Ῥώμην. Οὐδεμίαν δὲ ἀμφιβολίαν ὑπάρχει ὅτι, εἰ μὴ ἀφρηπάζετο ἐκ τῶν πολιτικῶν περιστάσεων, ἤθελεν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου διὰ τῆς πολυχειρίας ἀποπερατώσει τὸ ἔργον.

Κατὰ δὲ τὸν ἐπόμενον 6' μ. Χ. αἰῶνα ἐπεθύμησε νὰ διορύξῃ τὸν Ἴσθμὸν ὁ βαθύπλουτος καὶ πλεῖστα μεγάλα ἐργασάμενος ἔργα Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς. Οὗτος γὰρ, καίπερ τοσαῦτα διαπραξάμενος, ἐνόμιζεν ὅτι οὐδὲν μέγα εἰργάσθη καὶ διὰ τοῦτο ἐθεώρει μέγα τι νὰ ἀποτάμῃ τὴν ἡπειρον ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου καὶ συνάψῃ τὰς δύο θαλάσσας¹. Ταῦτα δὲ διανοηθεὶς ἐκωλύθη ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου, εἰ μὴ ὑπὸ φόβου μὴ διαβληθῇ παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδ' αὐτὸς ὁ Νέρων ἐξήρκεσεν², οὐχ ἤττον ὅμως ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τῷ Κτησιδήμῳ, μετὰ τοῦ ὁποίου μεταβάς εἰς τὸν Ἴσθμὸν καὶ πρὸ τοῦ Ποσειδωνίου στάς εἶπε «Πόσειδον, βούλομαι μὲν, συγχωρήσει δ' οὐδεὶς» ταῦτα ἀκούσας ὁ Κτησιδήμος ἠρώτησε τὸν Ἡρώδη περὶ τῆς σημασίας τῶν λόγων. Ὁ δὲ Ἡρώδης ἀπεκρίθη αὐτῷ ἀεγῶ, ἔφη, πολὺν χρόνον ἀγωνίζομαι σημεῖον ὑπολείπεσθαι τοῖς μετ' ἐμὲ ἀνθρώποις διανοίας, δηλούσης ἀνδρα καὶ οὔπω δοκῶμοι τῆς δόξης ταύτης τυγχάνειν». Ὁ Κτησιδήμος ἐπαίνεσας τοὺς τε λόγους καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ὡς μεγάλα καὶ ἀνυπέβλητα, πάραυτα ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναβοήσαντος «φθαρτὰ λέγεις ταῦτα» καὶ γὰρ ἐστὶ χρόνῳ ἄλωτὰ καὶ τοὺς λόγους ἡμῶν τοιχωρυχοῦσιν ἕτεροι, ὁ μὲν τὸ μεμφομένος, ὁ δὲ τό. Ἡ δὲ τοῦ Ἴσθμου τομὴ ἔργον ἀθάνατον καὶ ἀπιστούμενον τῇ φύσει³ δοκεῖ γὰρ μοι τὸ ῥῆξαι τὸν Ἴσθμὸν Ποσειδῶνος δεῖσθαι ἢ ἀνδρός».

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων ἀναμφισβήτητόν ἐστι ὅτι ὁ Ἡρώδης ἐπιθυμήσας νὰ τάμῃ τὸν Ἴσθμὸν δύο τινὰ ἐσκοπέει, πρῶτον μὲν νὰ διευκολύνη τὴν ναυσιπλοΐαν, δεύτερον δὲ νὰ καταλίπῃ δόξαν ἀθάνατον τοῖς μεταγενεστέροις, καὶ ἐκ δύο κωλυμάτων ἀπέστη τοῦ μεγάλου ἔργου ἦτοι ἐκ φόβου μὴ διαβληθῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὅτι ἐπιχειρεῖ ἔργον ὑπεράνθρωπον καὶ ἐκ συναισθήσεως ὅτι ἡ τομὴ τοῦ Ἴσθμου τοσοῦτον μέγα ἔργον ἦν ὥστε ἐδεῖτο θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀνδρὸς πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Ἐνταῦθα παρατηρητέον ὅτι οὐδεὶς λόγος γίνεται οὔτε περὶ τῆς πρὸς τὰ θεῖα εὐλαβείας, οὔτε περὶ τῆς ψευδοῦς δοξασίας τῆς ἀνισότητος τῶν θαλασσῶν, οὔτε περὶ ἄλλων ἀπευκαίτων φαινομένων, καὶ ἐκ τούτων ὑποδηλοῦται ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τῆς πολιτικῆς παρακμῆς ἐπῆλθε καὶ ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν ὀλιγωρία καὶ ἀδιαφορία.

Οὕτω τοίνυν ἐκ τῶν ἐξ ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος οἱ μὲν πάντες διε-

⁴ Φιλοστρατ. Β. Σοφιστ. 2,1,10. «Καὶ τοσοῦτος ὢν ἐν μεγαλοουρίᾳ μέγα οὐδὲν εἰργάσθαι ᾔετο, ἐπεὶ μὴ τὸν Ἴσθμὸν ἔτεμεν, λαμπρὰν ἠγοῦμενος ἡπειρον ἀποτεμεῖν καὶ πελάγη ξυάψαι διττὰ καὶ περίπλου σταδίων ἐξ καὶ εἴκοσι θαλάττης ξυνελεῖν μήκη».

⁵ Ὁ αὐτὸς αὐτόθι. «Καὶ τοῦτου ἤρα μὲν, οὐκ ἐθάρρει δὲ αὐτὸ αἰτεῖν ἐκ βασιλείως, μὴ διαβληθεῖς διανοίας δοκῶν ἀπτεσθαι, ἢ μηδὲ Νέρων ἤρκεσεν».

νοήθησαν μόνον και ἐπεθύμησαν πρὸς ἀπόκτησιν δόξης ἀθληνάτου νᾶ διορύξωσι τὸν Ἴσθμὸν ¹, οὐδεὶς δ' αὐτῶν ἐπεχείρησε τῷ ἔργῳ, οὐδὲ βέβαιον δύναται νὰ θεωρηθῆ, ὡς διατείνονται τῶν νεωτέρων τινές, ὅτι ἀδύνατον ἦν τοῖς ἀρχαίοις νὰ φέρωσιν εἰς πέρασ τοσοῦτον μέγα ἔργον, εἰ ἐπεχείρουν αὐτῷ. Μόνος δὲ ὁ Νέρων οὔτε θεοὺς, οὔτε δαίμονας φοβούμενος και τὰ πάντα κατορθωτὰ ὑπολαμβάνων, πομπωδέστατα ἤψατο τοῦ ἔργου και οὐδενὶ κωλύματι φυσικῷ ἢ θεῖῳ ὑποχωρῶν, προήγαγεν αὐτὸ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε και νῦν ἔτι μετὰ παρέλευσιν 19 περίπου αἰῶνων ὁρατὰ τοῖς πᾶσι τὰ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ εἰσι και χρησιμεύουσιν ὡς βᾶσις τοῖς νῦν ἐπιχειρήσασιν νὰ ἐκτελέσωσι τὴν διόρυξιν τοῦ Ἴσθμοῦ. Οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι, εἰ μὴ ἐκωλύετο ἐκ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Ῥώμης και Γαλλίας ², και εἰ μὴ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος κακῶς τὸν βίον κατέστρεφεν, ἤθελε ἀποπερκτώσει τὸ ἔργον ³ και ἤθελεν ἐν μέρει ἀποπλῦνει τὸν ῥύπον τῶν αἰσχρῶν και ὤμων αὐτοῦ πράξεων. Διότι τοῦτο ἦν τὸ μόνον ὠφέλιμον τοῖς ἀνθρώποις ἔργον αὐτοῦ. Τοσαῦτά εἰσι γνωστὰ ἡμῖν περὶ τῆς διορυχῆς τοῦ Ἴσθμοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὧν κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν τρεῖς μὲν Ἕλληνας, ὁ Περίανδρος, ὁ Δημήτριος Πολιορκητῆς και Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς μνημονεύονται ἐπιθυμήσαντες νὰ διορύξωσι τὸν Ἴσθμὸν, τρεῖς δὲ Ῥωμαῖοι, ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ὁ Καλλιγύλας και ὁ Νέρων, ὁ μόνος ἐπιχειρήσας τὴν διόρυξιν τοῦ Ἴσθμοῦ και ἀτελεῖ καταλιπὼν αὐτήν.

Ἐκτοτε δὲ παρήλθον 16 αἰῶνες, καθ' οὓς οὐδενὶ ἐπῆλθε κατὰ νοῦν ἡ ἰδέα τῆς διορυχῆς τοῦ Ἴσθμοῦ, ἢ διατήρησις τοῦ ὁποῦ ἔθεωρεῖτο ἀναγκαιοτέρα τῆς διορύξεως αὐτοῦ, μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε οἱ θαλασσοκράτορες Βενετοί, κύριοι τῆς Ἑλλάδος γενόμενοι εἴτε πρὸς εὐκολίαν τῆς ναυσιπλοίας, εἴτε πρὸς διάσπασιν και ἀποχωρισμὸν τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς ἠπειροῦ Ἑλλάδος, ἐπεθύμησαν μὲν και ἐπεχείρησαν νὰ διορύξωσι τὸν Ἴσθμὸν, ἀπέσχον ὅμως τοῦ ἔργου και παρήτησαν αὐτὸ ἐντελῶς. Διότι κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν νεωτέρων τοῖς Βενετοῖς, ἀρχὴν τοῖς διορυχῆς ποιησαμένοις ἐκ Κορίνθου, ἀνέβλυσεν αἷμα ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐντρομοὶ γενόμενοι, κατέλιπον τὸ ἔργον και ἐτράπησαν εἰς τὸ Κκαλαμάκι.

¹ Curtius Peloponn. I. S. 13. «Doch scheint Niemand Hand an das Werk gelegt zu haben bis auf Nero... So blieb Zulezt von allen Entwürfen und Versuchen dieser Art Kein andres Ergebniss, als die zum Sprichworte gewordne Ueberzeugung, es sei unmöglich den Isthmos zu durchgraben».

² Beulé Peloponn. p. 478. «Malheureusement on cons pirait à Rome pendant ce temps; l' affranchi Hélius vint arracher son maître désespéré à son oeuvre à peine commencée».

³ Διότι κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Grimaud de Caux (παρὰ Eugène Gellion-Danglar Lettres sur l' Egypte p. 291). ἐκ μὲν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου ἡ διορυχὴ προὐχώρησε μέχρι 2,180 μέτρ. ἐκ δὲ τοῦ Κορινθιακοῦ μέχρι 1,156 ὥστε ὑπελείφθησαν πρὸς διόρυξιν τοῦ ὅλου μόνον 2,564 μέτρα. «Et comme l' isthme a 5,900 mètres de large seulement, il en résulte que l' intervalle entre les deux points d' arrêt n' est que de 2,564 mètres».

Ἄλλ' ἐπειδὴ και ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρουσιάσθη, ἠνγκάσθησαν νὰ παραιτήσωσι διὰ παντὸς τὴν τομὴν τοῦ Ἴσθμοῦ ¹. Ὅτι δὲ ταῦτα ἀπλαῖ φῆμαι ἐπὶ προλήψεων στηριζόμεναι ἦσαν ², οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ, και ὅτι εἰ πράγματι οἱ Βενετοὶ ἐπεθύμουν νὰ διορύξωσι τὸν Ἴσθμὸν ἢ εἰ μὴ ἐκωλύοντο ἀλλαχόθεν, ἤθελον κατορθώσει νὰ φέρωσιν εἰς πέρασ τὸ ἔργον. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Ἐκτοτε δὲ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἀ' πεντηκονταετηρίδος τοῦ ἀπολήγοντος ἡδὲ αἰῶνος οὐδεμία φωνὴ ἠκούσθη περὶ τῆς διορύξεως τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὅτε κατὰ τὸ 1826 ὁ Γάλλος Virlet d' Aoust μέλος τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Γαλλικοῦ ἐπιτελείου τοῦ πρὸς ἐξερῶντην τῆς Ἑλλάδος ἀποσταλέντος κατ' αἴτησιν τοῦ τότε Κυβερνήτου Καποδιστρίου συντάξε σχέδιον τῆς διορυχῆς τοῦ Ἴσθμοῦ, ἐρειδόμενον ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Νέρωνος και ὑπολογίζον 40 ἑκατομμύρια φράγκων διὰ τὴν διόρυξιν αὐτοῦ ³. Ὀλίγῳ δὲ βραδύτερον τῷ 1855 ὁ Λεωνίδας Λυγούνης μηχανικὸς Κρῆς διευθύνων τὰ ἔργα τοῦ Νείλου, συνέλαβε τὴν ἰδέαν περὶ τῆς διορυχῆς τοῦ Ἴσθμοῦ, ἀλλὰ και αὕτη ὡς τὸ προηγούμενον σχέδιον ἐναυάγησεν ἀνευ τινὸς ἀποτελέσματος. Διότι κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν και ἡ τοῦ Σουεζίου Ἴσθμοῦ διορυχὴ ἔθεωρεῖτο ἀκατόρθωτος και διὰ τοῦτο οὐδεμία ἀπόφασις ἠδύνατο νὰ ληθῆ περὶ τῆς τοῦ Κορινθιακοῦ Ἴσθμοῦ τομῆς, καίπερ πολὺ μικροτέρου ἐκείνου. Ἀφ' ἧς ὅμως ἐποχῆς σπουδαίως ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς διορύξεως τοῦ Ἴσθμοῦ τοῦ Σουεζ, ὅστις μεθ' ὅλας τὰς παρεμβληθείσας πολλὰς και ποικίλας δυσκολίας και ἀντιδράσεις διωρῦχθη διὰ τῆς ἀκάμπτου ἐπιμονῆς και καρτερίας ἐνὸς ἀνδρός, τοῦ μεγαλεπήβολου Φερδινάνδου Λεσσέφ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος και πρὸς τιμὴν και δόξαν τῆς ἐπιστήμης, οὐδόλως διέφυγε τὴν προσοχὴν ἀνδρῶν, ἐργαζομένων ὑπὲρ τῆς προόδου αὐτῆς και ὁ μικρὸς ἀδελφὸς ἐκείνου Ἴσθμὸς τῆς Κορίνθου, ὡς δυνάμενος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν συγκοινωνίαν και εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ κόσμου και διὰ τοῦτο ἔθεωρήθη ὡς συμπλήρωμα ἐκείνου, ὡς ἐπαύξεισι τῆς

¹ Eugène Gellion-Danglar. Lettres sur l' Egypte p. 292. ἀφηγεῖται ὅτι, ὅτε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1862 εἰργάζοντο Γάλλοι μηχανικοὶ εἰς καταμετρήσεις ἐν Κορίνθῳ, παρέστη αὐτοῖς χωρικός και εἶπεν «Mon grand-père est mort à quatre-vingt-douze ans et je suis déjà assez âgé; il me racontait que les Vénitiens avaient voulu percer l' Isthme. Ils commencèrent du côté de Corinthe. Quant ils attaquèrent le rocher, le sang coula sous les premiers coups. Effrayés, ils se dirigèrent vers Kalamaki, et entreprirent les travaux aussi de ce côté-là. Le sang coula encore. Dès ce moment ils abandonnèrent l' entreprise.» Ὡσαύτως και Fiedler Reise S. 237. «Im Hafen Kalamaki erzählten die Leute, dass, als man am Kanal von dieser Seite gegraben, sich Blut gefunden hätte, ein Zeichen, dass das Festland nicht vom Peloponnes getrennt werden sollte.» και G. K. ἐν Illustrirt. Zeit. N. 2012. 1882. ταῦτά λέγει.

² Danglar αὐτόθι. «Ce paysan ne se doutait pas qu' il n' était que l' écho des bruits répandus là même où il parlait, mais en des temps bien antérieurs au siècle où vivait son grand-père».

³ Illustrirt. Zeit. N. 2012. 1882. Die Durchst. des Isthm. von Korinthe. S. 45. και «εἰς τὴν» ἀρ. 331. ζ' ἔτους. 11 Ἰουλ. 1882. σελ. 432.

συντομίας και ως τελευταία τελειοποιήσις ἐν τῇ γραμμῇ τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς ¹. Ἐκ τούτης δὲ τῆς ἀπόψεως δρῶμενος ὁ Γάλλος μηχανικός, Grimaud de Caux καὶ ὁ Βουαρὸς μηχανικός Doulnitz, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1862 ἐπισκεφθέντες τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἐποιήσαντο τὰς δεύσας ἐρεῖνας καὶ καταμετρήσεις ἐπιτοπίως ἐπὶ σκοπῷ τῆς διορύξεως αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ πρῶτος αὐτῶν ἐν τριῖσι συνεδριάσει (28 Ἀπριλ. 28 Ἰουλ. καὶ 1 Σεπτεμ. τοῦ 1862) τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν σπουδαιότατον ἀνέγνω ὑπόμνημα περὶ τῆς τομῆς τοῦ Ἴσθμοῦ, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀνέπτυξε πάντα τὰ πλεονεκτήματα, ἅπερ δύναται νὰ πορισθῇ ἐντεῦθεν ὁ πολιτισμὸς ὡς πρὸς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον καὶ ὡς πρὸς τὰς πολλαπλὰς ὠφελείας τῆς Ἑλλάδος, περὶ ὧν κατωτέρω γενήσεται ἰδιαιτέρος λόγος.

Τῷ δὲ 1869 τεθείσης εἰς ἐνέργειαν τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, ὁ Φερδινάνδος Λεσσέφ θριαμβεύσας ἤδη ἐπεσκέφθη τὴν γραμμὴν τῆς διώρυγος τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Μετὰ παρέλευσιν δὲ ἐνὸς μόνου ἔτους ἦτοι τῷ 1870 καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς διορυχῆς τοῦ Ἴσθμοῦ τοῦ Σουέζ καὶ τὴν ἔνκρξιν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς κατὰ τὸ 1870 ἐγόραφον πολλὰ ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ περὶ τῶν μεγάλων ὠφελειῶν τοῦ διορυχθέντος Ἴσθμοῦ, ἐξ ὧν τινες δρμηθέντες ἀνεμνήσθησαν καὶ αὐθις τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ ὑπέδειξαν τὴν ἀνάγκην τῆς διορύξεως αὐτοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ γιγαντιαίου ἔργου τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς. Τούτων δὲ τις, ὁ προμνημονευθεὶς E. G. Danglar, μακρὰν ἐδημοσίευσεν ἔκθεσιν καὶ περὶ τῆς τομῆς τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου ἐν τῷ «*Moniteur des Intérêts matériels de Bruxelles 1er janvier 1870*». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπῆλθεν ἡ τῆς διορύξεως τοῦ Ἴσθμοῦ ἰδέα καὶ τοῖς τραπεζίταις Platt καὶ Chollet, ἀλλ' ἀνευ τινὸς ἀποτελέσματος ἔμεινεν αὐτή. Διότι ἡ τοῦ ἔργου πραγμάτωσις, περὶ οὗ καὶ νόμος ἐψηφίσθη, ἕνεκα προσκομμάτων ἀνεβλήθη ².

Ὁ δὲ Danglar ἰδιαιτέραν γράψας βίβλον κατὰ τὸ 1876, περιέχουσαν ἐπιστολάς ἐξ Αἰγύπτου, περιγραφούσας τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς χώρας προσέθηκεν ἐν τέλει δύο παραρτήματα, ὧν τὸ μὲν πραγματεύεται περὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ διορυχθέντος Ἴσθμοῦ τοῦ Σουέζ, τὸ δὲ περὶ τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἅπερ καὶ πρότερον εἶχε δημοσιεύσει ἐν τῷ προμνημονευθέντι Μηνύτορι τῶν Βρυξελλῶν ³. Ἐν τούτοις παρρησιάζομαι ὅτι ἡ

¹ Ὁ αὐτὸς ἐν σελ. 284. «*Enfin si l'on considère les choses dans leur ensemble, le canal maritime de l'Isthme de Corinthe apparait comme le complément de celui de l'Isthme de Suez, et comme un surcroît d'abréviation et un dernier perfectionnement dans le tracé de la grande route du commerce occidendo-oriental*».

² Ὁ νόμος οὗτος ἐγένετο τῇ 17 Νοεμβρίου 1869. ΤΜΣΤ', ὅστις ὁμοῦς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ μεταγενεστέρου καὶ τελευταίου.

³ *Lettres sur l'Égypte contemporaine (1865—1875)* par Eugène Gellion-Danglar Paris. 1876.

Εὐρώπῃ ἀγνοεῖ ἔτι τὴν Αἴγυπτον, ἐπιπροσθέτει ὅτι ἡ Ἑλλάς, καίπερ ἐγγυτέρω ἡμῖν διὰ τῆς τοπικῆς ἀποστάσεως, διὰ τοῦ αἵματος καὶ διὰ τῆς γλώσσης τῶν κατοίκων αὐτῆς, οὐχὶ ὁμοῦς γνωστοτέρα τῆς Αἰγύπτου ἐστὶν ἡμῖν. Διότι πολὺς παρήλθεν ἤδη χρόνος, ἀφ' οὗ ἐξηφανίσθησαν καὶ διελύθησαν οἱ τελευταῖοι ἦχοι τῆς ἐκρήξεως τοῦ ποτὲ ἀντηχῆσαντος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Δύσει φιλλεληνισμοῦ, καὶ διότι ἡ διπλωματία τῷ 1827 ἐγέννησεν ἐν ἔκτρωμα, ὅπερ οὔτε νὰ ζήσῃ οὔτε νὰ ἀποθάνῃ δύναται. Τὴν δὲ γέννησιν τοῦ τέρατος τούτου διεδέχθη ἡ μεγαλητέρα, ἥττον δεικναιολογημένη καὶ τυφλοτέρα ἀδικφορία περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ. Ἀλλὰ χαίρειν ἔδωκε τὸ πολιτικὸν τοῦ ζητήματος μέρος, εἰ καὶ τοῦτο στενότητα καὶ καθ' ὀλοκληρίαν συνδεδεμένον ἐστὶ μετὰ τοῦ προβλήματος τῆς βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς προόδου καὶ εὐημερίας τῆς χώρας καὶ μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς, ἐπιθυμοῦμεν νὰ προκαλίσωμεν τὴν προσοχὴν καὶ ὑποδείξωμεν ὅτι ἡ Ἀνατολὴ ἐν γένει, ἐν ἣ σπουδαίαν κατέχει θέσιν ἡ Ἑλλάς, ἐγκλείει πλούτη ἀγνωστα, πηγὰς ἀναπτύξεως ἀγνώστους, ἃς περιφρονοῦσιν οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἀδίκως δυσπιστοῦσι πρὸς αὐτάς. Ἡ μὲν διωρυξὶς τοῦ Σουέζ πολλαπλασιάζουσα τὰς σχέσεις τῆς Δύσεως μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, προκαλοῦσα τὰ βλέμματα τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν μεγάλην τῆς Μεσογείου λεκάνην, ἀκτινοβολοῦσα εἰς τὰ σκοτεινὰ ἔργα τῶν λυμνινομένων τὰς πλείους τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, ἀφρίζει καὶ συνδέει πάντα τὰ ἔθνη, ὧν ἡ φοβερὰ ὄψις παρέχει τοῖς αὐτόχθοι φοβερὰν καὶ ψευδῆ ἰδέαν περὶ τῆς ἡμετέρας κοινωνικῆς καταστάσεως, θὰ συντελέσῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν μεγάλης κινήσεως τοῦ ἐντίμου χρηματισμοῦ καὶ τοῦ νομίμου κέρδους. Ἡ δὲ διωρυξὶς τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου, καίπερ μὴ ἔχουσα τὴν αὐτὴν σπουδαιότητα, οὐχ ἥττον ὁμοῦς σχετικῶς παρέξει ἀποτελέσματα ἀνάλογα καὶ ἀξιόλογα διὰ τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Μαρῆς θαλάσσης καὶ διὰ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος. Παρρησιάζομαι ἐν γένει οἱ Εὐρωπαῖοι, λέγει ὁ Danglar, ὅτι ἡ Ἑλλάς στερεῖται ὁδῶν συγκοινωνίας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ οὐδόλω; ἀναλογίζονται ὅτι ἡ δυσκολία ἔγκειται οὐχὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, ἀλλ' εἰς τὴν κάλυψιν τῆς δαπάνης τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς συντηρήσεως αὐτῶν διὰ τῶν προϊόντων τῆς καλλιέργειας καὶ τῆς βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως. Πρὸ τίνος χρόνου βραχέϊα ὁδὸς συγκοινωνίας κατασκευάσθη μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας, τοῦτέστι μεταξὺ μιᾶς ἀγόνου καὶ καλῶς οἰκουμένης περιοχῆς καὶ μιᾶς εὐφόρου καὶ ἥττον οἰκουμένης, λίαν κατάλληλος πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν μετακομίσεων ἐκ τῆς πλείονα παραγωγῆς καὶ ἥττονα καταναλισκούσης Βοιωτίας εἰς τὴν ἥττονα παράγουσαν καὶ πλείονα καταναλισκούσαν Ἀττικὴν. Καὶ τοῦτο μὲν καλόν. Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ δαπάναι τῆς κατασκευῆς τῆς ὁδοῦ δὲν ἐκαλύφθησαν. Διαιτί; Διότι ἡ Ἑλλάς λίαν μικρὰ ἐστὶ, διότι τὸ μεγαλητέρον καὶ εὐπορώτερον μέρος τῆς

Ἑλλάδος καίται ἐκτὸς αὐτῆς, διότι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ὑφίσταται ὡς ἐν ὅλον συμπαγές, οὐδὲ κατηρτίσθη κατὰ τὰς φυσικὰς ἀνάγκας τῆς φυλῆς, τῆς γλώσσης, τῶν ὀρίων, τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἐθνικῶν πόθων. Ἀλλὰ ταῦτα λέγοντες πάλιν περιπέσαμεν εἰς τὸ πολιτικὸν ἔδαφος, ὅπερ, λόγον ποιούμενός τις περὶ οἰουδήποτε πράγματος τῆς Ἑλλάδος δὲν δύναται νὰ ὑπερπηδήσῃ¹ καὶ ἀποφύγῃ.

Γ'.

ΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΤΟΜΗΣ ΤΟΥ ΙΣΘΜΟΥ ΩΦΕΛΕΙΑΙ.

Προηγουμένως εἴρηται ὅτι ὁ πρῶτος νόμος περὶ τῆς διορύξεως τοῦ Ἴσθμου ἐγένετο τῇ 16 Νοεμβρίου 1869, ΤΜΣΤ'. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμία ἐταιρεία ἀνέλαβε τὸ ἔργον μέχρι τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἐπὶ δωδεκαετίαν δλόκληρον ἔμεινε ἀνευ τινὸς ἀποτελέσματος ἢ πραγμάτων αὐτοῦ. Πρὸ ὀλίγου δὲ παραχωρήθη τῷ ἔργῳ τῷ στρατηγῷ Τῦρ διὰ τῆς τροποποιήσεως διατάξεων τινῶν τοῦ νόμου, ἐδέησε νὰ ψηφισθῇ δεύτερος νόμος, ὅστις καὶ ἐγένετο τῇ 27 Μαρτίου 1881 ΠΜΑ'. Κατὰ τοῦτον δὲ ἐτροποποιήθη τὸ μὲν βάθος τῆς διώρυχος ἀπὸ 6¹/₂ μετρ. εἰς 8 μέτρα, τὸ δὲ πλάτος ἀπὸ 42 μετρ. εἰς 22 μέτρα καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενομένων τροποποιήσεων τοῦ δευτέρου νόμου ἐξεδόθη καὶ τὸ ἀπὸ 18 Μαΐου 1881 Β. Διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὀριστικῶς παρεχωρήθη ἡ τομὴ τοῦ Ἴσθμου τῷ στρατηγῷ Τῦρ καὶ τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῆς διώρυχος διὰ 99 ἔτη, μετὰ παρέλευσιν τῶν ὁποίων ὀφείλει ὁ ἐργολάβος νὰ παραδώσῃ ἐν καλῇ καταστάσει μεθ' ὅλων τῶν παραρτημάτων εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὑποχρεουμένην νὰ πληρώσῃ 5,000, 000 φράγκων αὐτῷ. Κατὰ δὲ τὴν σύμβασιν ταύτην ὁ ἐργολάβος ὑποχρεοῦται νὰ ἀποπερατώσῃ τὴν διώρυγα ἐντὸς ἐξ ἑτῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τοῦ περὶ παραχωρήσεως Β. Διατάγματος. Ἐὰν δὲ δὲν δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην, κηρύσσεται ἔκπτωτος τοῦ προνομίου καὶ πᾶσαι αἱ παραχωρηθεῖσαι αὐτῷ γὰρ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν συντελεσθέντα ἔργα μεταβαίνουν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὑποχρεοῦται ὁ ἐπιχειρηματίας νὰ κατασκευάσῃ ἰδίᾳ δαπάνῃ δύο γέφυρας ἐπὶ τῆς διώρυγος πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίας μεταξὺ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἐν περιπτώσει δὲ, καθ' ἣν ἤθελε προτιμήσῃ ὁ ἐπιχειρηματίας νὰ γίνῃ μέρος τῆς διώρυγος ὑπογεώως, τότε ὀφείλει μίαν μόνον γέφυραν νὰ κατασκευάσῃ καὶ διαρκουσῶν τῶν ἐργασίῶν τῆς διορυχῆς δὲν δύναται νὰ διακόψῃ ἢ διακωλύσῃ τὴν μεταξὺ τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου συγκοινωνίαν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συμ-

1. Eugène Gallion—Danglar p. 283.

βάσεως τῆς ἐγένοντο τῇ 22 τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς 1882 τὰ ἐγκαίρια τῆς διορυχῆς πομπωδέστατα καὶ ἐπισημότατα, καθ' ἣν δλόκληρος στόλος ἐκ δώδεκα ἐμπορικῶν τε καὶ πολεμικῶν πλοίων συγκείμενος μετεκόμισεν εἰς τὸ Καλαμάκιον τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ὑπουργοὺς, τοὺς πρέσβεις καὶ ἄπειρον ἐλεκτὸν κόσμον ἑκατέρου τοῦ φύλου ἵνα παραστῶσιν εἰς τὴν ἐπίσημον τελετὴν ὡς θεαταὶ καὶ μάρτυρες τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου γεγονότος. Ἐν ταύτῃ δὲ ὁ μὲν βασιλεὺς, ἀντὶ χρυσοῦ ὡς ὁ Νέρων, ἀργυρῶν λαβῶν δίκιλλαν, ἔσκαψε πρῶτος τὸ ἔδαφος τοῦ Ἴσθμου, ὁ δὲ πρωθυπουργὸς κ. Χ. Τρικούπης, οὐχὶ ἐν χρυσοῦ καρφίῳ, ὡς ὁ Νέρων, ἀλλὰ δι' ἀργυροῦ πτύου ἔρριψε τὸ ἀνασκαφέν ὑπὸ τοῦ βασιλέως χῶμα εἰς ἀπλὴν χειράμαξαν, ὅτε ἐξεραγάσῃ ἐκ τοῦ πλήθους ζῶηρι καὶ παρατεταμέναι ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ τῆς κατευδώσεως καὶ ταχείας τοῦ ἔργου ἀποπερατώσεως. Ἐἴτα δὲ χωρήσας ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης ὀλίγα βήματα, κατέθηκε τὸν θεμέλιον λίθον τῆς στήλης, τῆς ἀνεγερθησομένης πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος καὶ τελευταῖον αἱ παρασκευασθεῖσαι ὑπόνομοι ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα διὰ μηχανῆς ἠλεκτρικοῦ βέβρυκτος, ἣν ἡ βασιλίσσα διὰ τῶν δακτύλων ἔψυξεν. Ὁ δὲ στρατηγὸς Τῦρ πάντα ταῦτα παρασκευάσας, παρέθετο γεῦμα τοῖς βασιλεῦσι καὶ λοιποῖς προσκεκλημένοις, ἐν ᾧ ὁ μὲν βασιλεὺς προέπιεν ὑπὲρ τοῦ στρατηγοῦ, οὗτος δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι καὶ πεποιθήσει ὅτι τὸ ἔργον συντελεσθήσεται ἐντὸς τριῶν ἢ τὸ πολὺ τεσσάρων ἐτῶν· οὕτως ἔληξεν ἡ τῶν ἐγκαίνων τελετὴ καὶ πάντες ἀπῆλθον πλήρεις ἐλπίδων ὅτι ποτὲ θὰ ἴδωσι τὸν ἀδελφικὸν ἀτπασμὸν τῶν δύο κεχωρισμένων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀδελφῶν κόλπων τοῦ τε Σαρωνικοῦ καὶ τοῦ Κορινθικοῦ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ναυτιλλομένων τῆς Μεσογείου ἐθνῶν.

Ἐκ δὲ τῆς ἀπόψεως τοῦ τεχνικοῦ μέρους κρινομένου τοῦ ἔργου ἡ διορυχὴ τοῦ Ἴσθμου τῆς Κορίνθου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν διώρυξιν τοῦ Ἴσθμου τοῦ Σουέζ καὶ Παναμᾶ καὶ τὴν διάτρησιν πολλῶν καὶ ὑψηλῶν ὀρέων ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία παιδιὰ, περὶ ἧς ὀρθῶς λέγει τῶν νεωτέρων τις «Pour le siècle qui voit faire de l' Afrique une Ile, et perforer les flanes du mont Cenis, le percement d' une canal maritime à travers l' Isthme de Corinthe ne peut être qu' un jeu. Toute la question se réduit à savoir si, pour employer une expression vulgaire, le jeu en vaut la chandelle». Διότι ἡ μὲν διώρυξ τοῦ Σουέζ ἔχει μῆκος 164 χιλιομέτρων, ἡ δὲ τοῦ Παναμᾶ 73 καὶ ἡ τῆς Κορίνθου 7 μόνον χιλιομέτρα. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ ἐν τῷ Ἴσθμῳ τῆς Κορίνθου ἐργασία ἔσται εὐχερესτέρα τοῖς ἐργαζομένοις ἢ ἐν τῷ Σουεζεῖῳ Ἴσθμῳ· διότι ἐνταῦθα τὰ πάντα εὐνοικώτερά εἰσιν, ὁ ἀήρ, ἡ περιοχὴ τοῦ Ἴσθμου καὶ τὸ πόσιμον ὕδωρ ἐν ἀφθονίᾳ, ἐν ᾧ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Σουεζ ἐρημία ἐβασίλευεν, ἔλλειψις ὕδατος μεγάλη ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἡ χολέρα ἐμάστιζε τοὺς ἐργαζομένους. Ἐνεκα

δὲ τούτων τῶν πλεονεκτημάτων καὶ διὰ τῆς νέας μεθόδου τοῦ Οὐγγρου μηχανικοῦ Κράουζερ ἔσκι δυνατόν νὰ συντελεσθῇ τὸ ἔργον ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἢ τὸ πολὺ τεσσάρων, ἐργαζομένων μόνον 500 ἐργατῶν. Ἡ δὲ ὀλικὴ δαπάνη ὑπολογίζεται κατὰ τοὺς μὲν τῶν μηχανικῶν εἰς 50,000,000, φράγκων, κατὰ τοὺς δὲ εἰς 30,000,000 καὶ κατ' ἄλλους εἰς 24,000,000 μόνον. Ἐν τοιαύτῃ δὲ διαφωνίας περιπτώσει ὀφείλει τις νὰ ἀποδεχθῇ τὸν μέσον ὄρον ἥτοι 35,000,000 περίπου ὡς ἀσφαλὲς καὶ ἀληθὲς συμπέρασμα.

Ταῦτα μὲν ἐν γένει περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ ἔργου, περὶ τῆς εὐκολίας τῶν ἐργασιῶν, περὶ τῆς δικαίαιας τοῦ χρόνου καὶ περὶ τῆς γεννησομένης δαπάνης πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου, ὅπερ συγκρινόμενον πρὸς τὴν διώρυγαν τοῦ Σουέζ, βεβαίως ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρον παρέχει τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς, πλειότερον ὅμως τῇ Ἑλλάδι καὶ τοῖς Ἑλλησιν, οἷς πρὸς τῇ ὠφελείᾳ καὶ τιμῇ περιποιεῖ ἢ ἐκτέλεσις αὐτοῦ «S' il y a honneur, il y aura donc aussi profit, ce qui ne gâte rien» λέγει τις τῶν νεωτέρων, δὲ ἔνθους γενόμενος ὅτι ἡ Ἑλλάς εἰσέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς προόδου ἐπιφέρει «La Grèce, cette France de l'Orient, l'avant-garde des peuples libres de ce côté du monde, ne peut manquer de prendre sa part de ce sublime tournoi, de donner une note brillante et suave à la fois dans l'harmonie de ce concert universel».

Ἄλλ' ἐν ᾧ πάντες οἱ τοῦ ζητήματος ἀψάμενοι, ἀλλοδαποὶ τε καὶ ἡμεδαποὶ, αἴτια καὶ ἀγαθὰ προμηνύουσι τῇ Ἑλλάδι ἐκ τοῦ ἔργου τούτου, εὐρέθη τέλος πάντων τις τῶν ἡμετέρων λογίων καὶ πατριωτῶν ὁ κ. I. Π. Πύρλας ἀπαίσια καὶ ὀλέθρια τῇ Ἑλλάδι φοιβάζων ἐν τῷ «Παραφοίβῳ»¹, ἔνθα διὰ μακρῶν διατείνεται ὅτι οὐ μόνον οὐδεμίαν ὠφέλειαν καρπωθήσεται ἡ Ἑλλάς ἐκ τῆς διώρυγῆς τοῦ Ἴσθμοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλαπλῇ βλάβῃ καὶ ζημίᾳ προσγενήσεται ἐξ αὐτῆς. Ἡ κριτικὴ αὕτη τοῦ κ. Πύρλα ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ ἐν μέρει, εἰ ἀνερέρετο εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἢ εἰς τὴν τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ ἀπολήγοντος ἤδη εἰκοστοῦ, καθ' ἣν καὶ ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ τῶν ἐπιστημῶν πρόοδος ἴστατο ἐπ' ἄλλης βραχέως καὶ ὀσπονδος τῆς Ἑλλάδος πολέμιος ἦν λίαν ἐπιφοβὸς αὐτῇ τε καὶ τῇ Εὐρώπῃ· ὡς δὲ νῦν εὐτυχῶς ἔχουσι τὰ πράγματα, μία τοιαύτη κριτικὴ περὶ τοῦ ἔργου δύναται νὰ θεωρηθῇ καθαρὸς ἀναχρονισμὸς καὶ οὐδὲν πλέον. Διότι ἦτε πρόοδος τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ, διὰ παντὸς μέσου καὶ τρόπου ἐπιδιώκουσα νὰ διευκολύνῃ τὴν πορείαν καὶ εἰσαγωγὴν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ εἰς πᾶσαν τῆς οἰκουμένης γωνίαν, ἀρκεῖται καὶ ἐλαχίστην ὠφέλειαν ἀν δυνήθη νὰ παράσῃ τῇ ἀνθρωπότητι ἢ μέρει τινὶ μικρῷ ἢ μεγάλῳ, καὶ ὁ τῆς Ἑλλάδος ἐχθρὸς, νεκρὸν γενόμενος πτώμα, οὐ μόνον οὐδένα παρέχει πλέον φόβον τῇ Ἑλλάδι, διατελούσῃ ὑπὸ τὴν κραταίαν καὶ πανσθενῆ αἰγίδα τῶν μεγάλων Δυνάμεων, ἀλλὰ κινδυνεύει καὶ νὰ ἐκλείψῃ ἐντὸς ὀλίγου ἐκ τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης

1. I. Π. Πύρλα ΠΑΡΑΦΟΙΒΟΣ ἀριθ. 8, 1881.

ὡς μὴ δυνάμενος νὰ συμβαδίσῃ καὶ συνυπάρξῃ μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς, ἐν ᾧ ἡ μικρὰ Ἑλλάς, ἄλλοτε ἀποτελοῦσα τὸν μικρὸν τοῦ ποδῶς τοῦ μεγάλου θηρίου δάκτυλον, σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἀνδροῦται καὶ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ δύναμιν χωροῦσα ἐπὶ τὰ πρόσω, αἰσιώτερον τοῦ παρελθόντος προοικονομίζεται μέλλον καὶ οὐχὶ ἀπαισιώτερον καὶ ἀδοξότερον. Ὅθεν ἐρθῶς προσηρῆται «La Grèce est la France de l'Orient et l'avant-garde des peuples libres de ce côté du monde». Εἰ ταῦτα ἀνελογίζετο ὁ κ. Πύρλας, ἤθελεν ἀπαλλαγῆ τῷ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος πανικοῦ καὶ ἤθελεν ἀποφύγῃ νὰ περιπέσῃ εἰς τοιοῦτον ἀναχρονισμὸν τῆς λογικῆς καὶ κριτικῆς περὶ τῆς διώρυγῆς τοῦ Ἴσθμοῦ.

Ἐκ τούτων τοίνυν τῶν ὀλίγων ἰκανῶς ἐμπαινομένου ὅτι πολιτικῶς ἡ Ἑλλάς οὐδένα κίνδυνον ἔχει νὰ φοβῆται ἐκ τῆς διώρυγῆς τοῦ Ἴσθμοῦ ἐν τῷ ἀπερῶντῳ μέλλοντι κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ κ. Πύρλα καὶ ἐν τοῖς προσηρῆμένοις ὑποδειχθέντος ὅτι οὐ μόνον οὐδεμίαν ζημίαν ὑποστήσεται, ἀλλ' ὅτι πολυειδίᾳ καὶ πολυτρόπως ὠφελήσεται ἐκ τῆς τεχνητῆς θαλασσίας ὁδοῦ, νῦν πρόκειται νὰ ἀποδειχθῇ ὁποῖον καὶ ὁπόσων καρπωθήσεται ὠφελειῶν ἐξ αὐτῆς. Ὁ κ. Πύρλας πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐναντίας γνώμης πρὸς τοῖς ἄλλοις μνημονεύσας ὅτι, ὡς περ ἡ Αἴγυπτος ἐκ τῆς διώρυγῆς τοῦ Σουέζ οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα ὠφελήθη, οὕτω καὶ ἡ Ἑλλάς οὐδόλως ὠφελήσεται ἐκ τῆς τομῆς τοῦ Ἴσθμοῦ, ἐλησμόνησε τὴν μεγίστην διαφορὰν τῆς μιᾶς ἀπὸ τῆς ἄλλης διώρυγος καὶ ἐντεῦθεν περιέπεσεν εἰς ἀτοπκ συμπέρασμα περὶ τῆς διώρυγος τοῦ Ἴσθμοῦ καὶ τῶν μελλόντων ἀποτελεσμάτων. Διότι ἐν ᾧ ἡ Σουεζεῖος διώρυξ κειμένη μεταξὺ τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, μόλις ἐφάπτεται τῆς Αἰγυπτιακῆς χώρας καὶ ἀκτῆς, πᾶν τὸ ἄνωγειον συμβήσεται ἐν τῇ Κορινθιακῇ διώρυγι καὶ τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ, ἄπερ κείνται ἐν μέσῳ τῆς Ἑλλάδος, ἦτοι πᾶσα ἡ ναυτιπλοῖα γενήσεται ἐν μέσῳ καὶ διὰ μέσου τῆς Ἑλλάδος καὶ θὰ διέρχεται οὕτως εἰπεῖν τὴν καρδίαν αὐτῆς καὶ οὐχὶ ὡς πρότερον τὴν νότιον παραλίαν ἢ ὡς ἐν τῇ Σουεζεῖφ τὴν ΒΑ παραλίαν τῆς Αἰγύπτου «Mais pour la Grèce et l'Isthme de Corinthe la situation est toute différente, C'est au milieu, au coeur même du pays que passera le canal, et que défilent à travers ce canal tous les vaisseaux» λέγει τις τῶν νεωτέρων. Ἀναντιρρήτως ἡ Σουεζεῖος διώρυξ ἐπωφελεστάτη ἐστὶ τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς, οὐχ ἦττον ὅμως καὶ ἡ Αἴγυπτος δὲν μένει ἐντελῶς ἀμέτοχος τῶν ὠφελειῶν τῆς συγκοινωνίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, τοῦ μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας διενεργουμένου. Διότι τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα καὶ οἱ ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν καὶ τ' ἀνάπαλιν μεταβαίνοντες ἐπιβάται διέρχονται διὰ τοῦ μεταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ Σουέζ καὶ τ' ἀνάπαλιν σιδηροδρόμου ἐντὸς 7 ὥρῶν ἀντὶ νὰ περπαλέωσι τὴν βόρειον παραλίαν τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν διώρυγαν ἐντὸς 35 ὥρῶν ἵνα φθάσωσιν εἰς Σουέζ καὶ τ' ἀνάπαλιν, καὶ οὕτως οἰκονομοῦσι χρόνον 28 ὥρῳ καὶ ἀποφεύγουσι τὴν μονο-

τονίαν και τὸν κίνδυνον τῆς θαλάσσης ἐν καιρῷ τρικυμίας. Ἐνεκα δὲ ταύτης τῆς διαφορᾶς τῆς μιᾶς ἀπὸ τῆς ἄλλης διώρυγος ἢ Ἑλλάς ὠφελήσεται πολλῷ πλεον ἐκ τῆς διώρυγος τοῦ Ἴσθμοῦ ἢ ἡ Αἴγυπτος ἐκ τῆς Σουεζείου «Le percement de l'Isthme de Corinthe aurait pour la Grèce des avantages immenses, beaucoup plus grands même que ceux que le canal maritime de Suez pourra procurer à l'Égypte» παρατηρεῖ ὁ Danglar.

Αἱ δὲ ὠφέλειαι, αἱ μέλλουσαι νὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς διωρυχῆς τοῦ Ἴσθμοῦ, τὸ μὲν ἀνήκουσι τοῖς ναυτιλλομένοις εὐρωπαϊκοῖς ἔθνεσι, τὸ δὲ ἀποκλειστικῶς τῇ Ἑλλάδι, διὰ μέσου τῆς ὁποίας θὰ διέρχωνται τὰ ἐξ Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὰνάπαιιν μεταβαίνοντα πλοῖα καὶ ἀτμόπλοια ἤτοι ἀπὸ τῆς Βαρκελόνος, Μασσαλίας, Γενούης, Λισβόρου, Βρεντησίου, Βενετίας, Τεργέστης καὶ ἄλλων μικροτέρων λιμένων καὶ πόλεων εἰς Πάτρας Πειραιᾶ, Ναύπλιον, Σμύρνην, Κωνσταντινούπολιν, Ὀδησσὸν καὶ ἄλλους μικροτέρους λιμένας καὶ πόλεις καὶ αὖθις ἐπανακάμπτοντα ἐκ τούτων τῶν λιμένων εἰς ἐκεῖνους διὰ τῆς Κορινθιακῆς διώρυγος. Κατὰ δὲ τὴν στατιστικὴν τῆς ναυτικῆς ὑπελόγησεν ὁ στρατηγὸς Τὺρ ὅτι παραπλεύουσι τὴν νότιον Πελοπόννησόν 5,808 ἀτμόπλοια ταχυδρομικὰ, 5,900,000 τόνων ἐμπορικὰ ἱστιοφόρα πλοῖα καὶ 300 πολεμικὰ πλοῖα, ἅπερ πάντα θὰ διέρχωνται ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Ἴσθμοῦ ἔνεκα τῆς βραχύτητος τῆς νέας ὁδοῦ καὶ τῶν ἐκ ταύτης προκυπτουσῶν ὠφελειῶν, αἵτινες βεβίως πολὺ ἀνώτεραί εἰσι τῆς πληρωμῆς διοδίων τελῶν ἀνὰ ἐν φράγκον κατὰ τόννον καὶ ἄτομον διὰ τὰ ἐκ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους προερχόμενα καὶ ἀνὰ 1/2 φραγ. διὰ τὰ ἐκ τῶν λοιπῶν λιμένων τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Συντέμενεται δὲ ἡ ὁδὸς τοῖς μὲν ἐκ Τεργέστης καὶ τῶν λιμένων τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους προερχομένοις κατὰ 185 θαλάσσια μίλια ἢ 345 χιλιόμετρα, τοῖς δὲ ἐκ Γενούης, Μασσαλίας καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰταλίας κατὰ 35 θαλάσσια μίλια ἢ 135 χιλιόμετρα καὶ τοῖς ἀπὸ Γιβραλτᾶρ καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλίας κατὰ 38 μίλια ἢ 70 χιλιόμετρα. Ἐκ δὲ τῆς συντομίας ταύτης τῆς ὁδοῦ κατὰ 24 ὥρας διὰ τὰ πρῶτα, κατὰ 15 ὥρας διὰ τὰ δεύτερα καὶ κατὰ 8 ὥρας διὰ τὰ τρίτα προκύπτει διπλῆ οικονομία· πρῶτον μὲν ἡ τοῦ χρόνου οικονομία, ἥτις λίαν σπουδαία ἐστὶ τοῖς ἱστιοφόροις πλοίοις ἐν καιρῷ τρικυμίας καὶ μάλιστα περὶ τὸν Μκλέαν, ἔνθα ἡ θάλασσα πάντοτε σχεδὸν ταραχώδης ἐστὶ καὶ κατὰ τοῦτο μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν διετήρησε τὴν ἀρχαίαν φήμην ὁ Μκλέας· δεύτερον δὲ ἡ τῆς δαπάνης οικονομία λίαν σπουδαία ἐστὶ τοῖς ἀτμοπλοίοις, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὁποίας ἐπισυνάπτω ἐν παραδείγματι Γαλλικοῦ ἀτμοπλοίου.

Ὁ Ἀλφειὸς νέον ἀτμόπλοιον τῆς ἐταιρίας τῶν γαλλικῶν διαπορθμεύσεων κατὰ τὴν πρώτην μετάβασιν ἐκ Μασσαλίας εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ διήνησε 2,836 μίλια ἢ 5,252 χιλιόμετρα μετὰ με-

τρίας ταχύτητος 10 μιλίων καθ' ὥραν· ἐδαπάνησε δὲ ἐν τῷ ταξειδίῳ τούτῳ ἢ μηχανῇ του 1 τόννον καὶ 395 χιλιόγραμμα ἐλαίου, 4 τόννους καὶ 864 χιλιόγραμμα στέγτος, 122 χιλιόγραμμα βάμβακος καὶ τελευταῖον 472 τόννους καὶ 580 χιλιόγραμμα ἀνθράκων. Ἐὰν δὲ ὑπολογίσῃ τις τὴν ἐκ τῆς συντομίας τῆς ὁδοῦ κατὰ 85 καὶ 95 τῆς ἐπανόδου=190 μιλίων προκύπτουσιν ἐλάττωσιν τοῦ ἐλαίου, τοῦ στέγτος, τοῦ βάμβακος καὶ τοῦ σπουδαιότερου αὐτῶν, τῶν ἀνθράκων, εὐκόλως δύναται νὰ πεισθῇ περὶ τῆς μεγάλης ὠφελείας, τῆς προσγενησομένης τοῖς ἀτμοπλοίοις ἐκ τῆς διώρυγος τοῦ Ἴσθμοῦ.

Πολὺ δὲ μεγαλητέρα ἔσται ἡ ὠφέλειαι τοῖς ἐκ Τεργέστης καὶ τῶν παραλίων τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους προερχομένοις Αὐστρο-ουγγρικοῖς πλοίοις καὶ ἀτμοπλοίοις. Διότι κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1880 προσήγγισαν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας 1417 ἀτμόπλοια 1,780,000 τόννων. Ἐντεῦθεν δὲ ὀρυωμένη ἡ ἐφημερίς τῆς Τεργέστης «Triester Zeitung» παρατηρεῖ ὅτι ἡ Αὐστρο-ουγγαρία θὰ ἔχῃ τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἐκ τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου, ὅπερ θὰ διέρχεται τὴν διώρυγα τῆς Κορίνθου, καθ' ὅσον μόνον τὰ τακτικὰ ταξειδία τοῦ Λόυδ ἀνέρχονται εἰς 104, τὰ ὅσα καὶ διὰ τῶν ἐκτάκτων δύναται νὰ διπλασιασθῶσιν, ἐν ᾧ ἡ τοῦ Σουεζ διώρυξ μόνον τὴν Ἀγγλίαν κυριολεκτικῶς ὠφελεῖ εἰς τὸ μετὰ τῶν ἐν Ἰνδίας ἀπαικίων ἐμπόριόν της. Ἐνεκα δὲ τούτων τῶν ὠφελειῶν ἡ ἐταιρία τοῦ Λόυδ προθύμως ἀπεδέξατο τὴν προταθεῖσαν διατίμησιν 1 φράγκου κατὰ τόννον καὶ κατ' ἄτομον, ἣν καὶ πᾶσι αἱ λοιπαὶ ναυτικαὶ ἐταιρίαι συμφέρον ἔχουσι νὰ ἀποδεχθῶσι. Τοσῦται μὲν καὶ τοιχῦται εἰσιν αἱ ὠφέλειαι αἱ προσγενησόμεναι τοῖς εὐρωπαϊκοῖς ἔθνεσι. Νῦν δὲ ἐξεταστέον εἰ ἐκ τῆς διωρυχῆς τοῦ Ἴσθμοῦ ζυμιωθήσεται ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ κ. Πύρρα ἢ ὠφελήσεται κατὰ τὴν κρίσιν πάντων τῶν συντόμως ἐρευνησάντων τὸ ζήτημα. Ὅτι μὲν πολλῶν καὶ ποικίλων ὠφελειῶν καρπωθήσεται ἡ Ἑλλάς ἐκ τῆς διώρυγος, περὶ τούτου ἱκανὰ μὲν προηγουμένως ἐλέχθησαν, οὐχ ἥττον ὁμως καὶ ἐκ τῶν ῥηθησομένων δειχθήσεται ὅτι οὕτω καὶ μόνον ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ οὐχὶ ἄλλως. Αἱ δὲ ὠφέλειαι τῆς Ἑλλάδος ἔσοντι διπλᾶ ἤτοι ὕλικαι καὶ πνευματικαί. Διότι μετὰ τὴν διωρυχὴν τοῦ Ἴσθμοῦ θὰ διέρχωνται διὰ τοῦ μικροῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῆς διώρυγος καὶ ἐπομένως διὰ τοῦ μέσου τῆς Ἑλλάδος πολλὰ ἀτμοπλοίων ἐμπορικῶν καὶ ταχυδρομικῶν χιλιάδες, 300 ἢ καὶ πλείονα πολεμικὰ πλοῖα καὶ πολλῷ πλείους ἱστιοφόρων ἐμπορικῶν πλοίων χιλιάδες ἐξ Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὰνάπαιιν. Ἡ δὲ διηνεκὴς αὕτη καὶ πάντοτε ἐπανοξάνουσα ὕλικὴ καὶ πνευματικὴ κίνησις εὐκόλως καὶ ταχέως θὰ εἰσδύσῃ καὶ θὰ εἰσαγάγῃ πνεῦμα ζωοποιὸν εἰς τε τὰ βόρεια παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ εἰς τὰ νότια καὶ διὰ τούτων εἰς τὰ μεσόγεια¹, ἐκ τοῦ

1 Eugen. Gellion-Danglar. Lettres sur l'Égypte contemporaine p. 281. «Le mouvement perpétuel et toujours croissant qui se produira le long de cette artère pénétrera de là facilement dans l'intérieur du pays, soit au nord, soit au sud».

ὁποίου σπουδαιότατα θὰ ὠφελῆθωσιν οἱ κάτοικοι αὐτῶν. Ὡς περ δὲ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ὑπῆρχον ἐν μὲν τῇ βορείῳ παραλίῳ τοῦ κόλπου 18 πόλεις καὶ πολίχναι, ἐν δὲ τῇ νοτίῳ δέκα, ἰσχυρὰ κέντρα ἐνεργείας καὶ ἐμπορίου, οὕτω καὶ μετὰ τὴν διορυχὴν τοῦ Ἰσθμοῦ θὰ σχηματισθῶσι πολλὰ τοιούτα ἐν ἀμφοτέραις ταῖς παραλίαις αὐτοῦ, ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ὁποίου σήμερον διαπρέπει ἐμπορικῶς ἡ βεσίλισσα τῆς Πελοποννήσου αἰ Πάτραι· ὁ δὲ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἀκατὰπαύστως διερχόμενος διὰ τῆς θαλασσίως ταύτης διόδου ἤτοι διὰ μέσου τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἐπιδράσῃ ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν κατοίκων τῆς μεσογείου χώρας πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας καὶ πάντων τῶν λοιπῶν κλάδων τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, Διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐστὶ φιλόπρονος, ἐνεργητικὸς, νοήμων καὶ ἐπιδεικτικὸς τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ οὐχὶ φυγόπρονος, ἀδρανῆς καὶ πνευματικῶς ἀπονεναρκωμένος ὡς ὁ Αἰγυπτιακός.¹

Ὁ δὲ Grimaud de Caux ἐξετάζων τὴν προσγενησομένην τῇ Ἑλλάδι ὠφέλειαν λέγει ὅτι ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου ἐστὶ τὸ ἰσχυρότερον μέσον, ὅπερ θὰ παράσῃ μίαν μεγάλην ὄθησιν εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς Ἑλλάδος, μέλλον νὰ παρασκευάσῃ εἰς τὰ προϊόντα αὐτῆς μίαν ἐλευθερὰν διέξοδον, ἀγούσαν κατ' εὐθείαν εἰς πάσας τὰς ἀγορὰς τοῦ κόσμου. Ἀληθῶς ἀπὸ τοῦ Σουνίου ἀκρωτηρίου μέχρι τῶν Πατρῶν καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ θὰ σχηματισθῇ μετὰ τὴν διορυχὴν τοῦ Ἰσθμοῦ μίαν συνεχῆ καὶ εὐθεῖαν θαλασσίαν ὁδὸν, ἐφ' ἧς πολυάριθμοι ἐλιγμοὶ καὶ καμπαὶ σχηματίζουσιν ὄρους καὶ καταφύγια, εὐκόλως δυνάμενα ἐξ αὐτῶν νὰ καταστῶσιν λιμένες, χωροῦντες μεγάλα πλοῖα, καὶ ἐμπορικὰ ἀποθήκαι πλουσιῶν καὶ ποικίλων προϊόντων τῆς γεωργίας μελλούσης νὰ ἀναπτυχθῇ ἐν ἐδάφει εὐφρόνῳ καὶ τῇ παραλίῳ παρακειμένῳ. Ταῦτα δὲ τὰ καθαρῶς τοπικὰ πλεονεκτήματά εἰσι λίαν σπουδαῖα, ἐξ ὧν θὰ ἀναπτυχθῶσι μεγάλα ὠφέλειαι. Καὶ τελευταῖον ἐπιφέρει ὁ αὐτὸς ὅτι ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν τμηθῆσεται ὁ Ἰσθμὸς, ἡ μεγάλη ὁδὸς τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς θὰ διέρρηκται διὰ τοῦ μέσου αὐτῆς καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας ἡ Ἑλλάς οὐκ ἐστὶ πλέον μόνον τὸ μεσημβρινὸν παράρτημα τῆς Εὐρώπης ἀλλ' ἀμέσως διὰ τῆς ἰσχύος τῶν πραγμάτων θὰ λάβῃ ἐν τῷ κόσμῳ τὴν θέσιν ἐκείνην, ἣν ἔχει δικαίωμα νὰ ζητήσῃ καὶ καταλάβῃ ἕνεκα τῆς ἱστορικῆς καὶ γεωγραφικῆς θέσεως αὐτῆς. Διότι ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐκθέσει τοῦ 1867 ἐν Παρισίοις τρανώτατα ἀπέδειξεν ἡ Ἑλλάς, ὅτι ἡ ἐλπίς καὶ πεποίθησις τῶν φιλελλήνων νὰ ἴδωσιν αὐτὴν μίαν ἡμέραν ἀναλαμβάνουσαν μέρος τῆς λαμπηδόνος, διὰ τῆς ὁποίας διέπερσε ποτε ἐν τῇ χώρῃ τῶν Εὐρω-

1 Ὁ αὐτὸς αὐτόθι. «Car au lieu de rencontrer comme en Egypte de populations inertes, des races naturellement inférieures et en décadence même sur le maximum de civilisation qu'elles ont pu atteindre jadis, il sera reçu et transmis de proche en proche par une race supérieure, active, intelligente, et qui n'aspire qu'à une régénération dont elle est, en vertu de cette aspiration même, tout à fait digne et capable».

παικῶν ἐθνῶν καὶ λαῶν οὐδεμία χίμαιρά ἐστίν, ἀλλ' ἀληθῆς πεποίθησις καὶ βεβαία ἐλπίς. Διότι εἰ μὲν ἐργασίᾳ λείπει ἐν τῇ χώρῃ, ἡ ὕλη ὁμῶς τῆς ἐργασίας, πλουσία καὶ ἀφθονος ὑπάρχει· ὥστε οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖται ἢ βραχίονες καὶ κεφάλαια πρὸς καλλιέργειαν καὶ χρησιμοποίησιν τῆς ὕλης.

Ἐκ δὲ τῶν γενικῶν τούτων περὶ τῆς ὕλης, ἣν ἐγκρύπτει τό τε ἔδαφος καὶ ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος, δύνακτί τις νὰ προβῇ καὶ εἰς τὴν ἀπκρίθησιν εἰδῶν τινῶν αὐτῆς ἕνα βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων. Γνωστὸν ἐστίν ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχει ἀφθονία ποικίλων καὶ πολυτίμων μαρμάρων καὶ θησαυρῶν ορυκτολογίας οἷον σχιστόλιθος, ὀφίτης, στυλπινοσιδηρίτης, σμυρίτης, μαγνησίτης, τῶν ὁποίων 50—60 χιλιάδων κενταρίων κατ' ἔτος γίνεται ἐξαγωγή εἰς τὴν Ἀγγλίαν· ἔτι δὲ μαγνησία, θεῖον, γύψος καὶ λιθογραφικὸς λίθος. Δεύτερον δὲ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουσι γαιάνθρακες, οἷον ἐν Ὠρωπῷ, ἐν Κύμῃ τῆς Εὐβοίας καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ κατασκευάζονται πλίνθοι καὶ τοῦβλα ἀξιόλογα, καλλιεργοῦνται οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ἤτοι ὁ σῖτος, ἡ βρίζα, ἡ κριθή, ὁ ἀραβόσιτος, τὰ ὄσπρια, ὁ πίσος, τὰ φασόλια, ὁ κύκμος, ὁ καπνός, ὁ βάμβαξ. Ἡ δὲ παραγωγή τῶν δημητριακῶν καρπῶν, ὑπολογιζομένη ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς 25—30 ἑκατομμύρια κατ' ἔτος, θὰ ἀναδιβασθῇ εἰς τὸ πενταπλάσιον ἤτοι εἰς 150 ἑκατομμύρια, ἐὰν ἡ θαλασσία αὕτη κίνησις καὶ ἔντασις ἐπεκταθῇ ἐφ' ὅλων τῶν μερῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους· καὶ λάβῃ ἀνάλογον ἀνάπτυξιν ἐν τῇ εὐκολίᾳ τῆς ἐξαγωγῆς. Ἀλλὰ σπουδαιότερα ταύτης ἐστὶν ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς καλλιέργειας καὶ παραγωγῆς τῶν ἐλαιοδένδρων. Διότι ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1834 ὑπῆρχον μόνον 2,300,000 ἐλαιόδενδρα, μετὰ τριάκοντα ἔτη περίπου τῷ 1860 ὑπερετριπλασιάσθησαν καὶ ἀνήλθον εἰς 7,500,000 καὶ κατὰ τὰς τελευταίας δύο δεκαετηρίδας σπουδαιότατην αὐξήσιν ἔλαβον. Οἱ ἀμπελῶνες τῷ μὲν 1850 ἐκάλυπτον μόνον 368, 937 στρέμματα τοῦ ἐδάφους, τῷ δὲ 1875 ἀνήλθον ἡ ἔκτασις αὐτῶν εἰς 737,359 στρέμματα καὶ μετὰ τῆς Ἐπτανήσου εἰς 870,579 στρέμματα καὶ κατὰ τὰς τελευταῖα ἔτη πολὺ μεγάλην ἐπέκτασιν ἔλαβον. Ἡ τῶν οἴνων κατασκευὴ, καίπερ μὴ φθάσασα εἰσέτι εἰς τὴν προσδοκωμένην τελειότητα, οὐχ ἦττον ὁμῶς σπουδαίως προήχθη κατὰ τὰς τελευταῖα ἔτη καὶ οἱ οἴνοι τῆς Ἑλλάδος διέπρεψαν καὶ ἐβραβεύθησαν ἐν πολλαῖς Εὐρωπαϊκαῖς ἐκθέσεσι τῶν οἴνων. Ἡ δὲ παραγωγή τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος, ἣτις κατὰ τὸ 1860 ἀνήρχετο εἰς 126 ἑκατομμύρια Βενετικῶν λιτρῶν, μεγίστην αὐξήσιν ἔλαβε κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετηρίδας· τὰ γεώμηλα ἐγκλιματισθέντα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Λακεδαιμόνου σπουδαίως προάγονται.

Ὁ ἀγροτικὸς λαὸς τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ τὰ 510] τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ αὐτῆς. Ἡ δὲ ἀποφασισθεῖσα ἀποξήρανσις τῆς Κωπαίδος λίμνης καλυπτούσης ἐπιφάνειαν τῆς γῆς 25,000,000 ἑκταρίων. Ὁ ἀπαυξήσῃ πολὺ τοὺς ἀγροτικὸς πόρους τῆς χώρας καὶ θὰ ἀποβῇ ἐπωφελεστάτη εἰς τὰ ἐπιπε-

δέστατα προϊόντα αὐτῆς· τὰ δὲ δάση τῆς Ἑλλάδος καλύπτοντα 541,966 ἑκτάρια τοῦ ἐδάφους, δυστυχῶς παρεμελημένα εἰσὶν, ἢ σπογγαλιεῖα ἀκμάζει, αἱ συκομορέαι εἰσὶν ἀφθονοὶ ἐν τῇ χώρᾳ, ἢ βιομηχανία σπουδαίως προήχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια πολλὰ βιομηχανικὰ καταστήματα ἰδρύθησαν ἐν Πειραιεῖ, ἐν Σύρῳ καὶ ἐν Πάτραις. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις προσθετέον ὅτι ἐν τῷ μικρῷ χρονικῷ διαστήματι τῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας 23 πόλεις, καταστραφεῖσαι ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀνεκτίσθησαν, 10 νέαι πόλεις ἰδρύθησαν ἐπὶ νέων θέσεων, ὑπὲρ τὰς 5000 ἔμπορικὰ πλοῖα¹ φέροντα τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν πλέουσι πάσας τὰς θαλάσσας, 380 χιλιομέτρων ἐθνικαὶ ὁδοὶ κατασκευάσθησαν καὶ παρεδόθησαν εἰς χρῆσιν καὶ 14 λιμένες ἐπεσκευάσθησαν καὶ κατασκευάσθησαν. Ταῦτα μὲν κατὰ τὴν ἐπίσημον διαβεβαίωσιν τῆς ἐκθέσεως τῶν Παρισίων, οἷς δικαίως ἐπισυνάπτει ὁ Danglar ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν κατέπεσεν, ὡς κοινῶς πιστεύεται, εἰς ἀγρίαν κατάστασιν, ὅτι δὲν ἐδείχθη ἀναξία τῆς ὑποστηρίξεως, ἣν αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, κρεῖττον ποτε ἢ σήμερον διατεθειμέναι, παρέσχον αὐτῇ ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτι αὕτη βαδίζει καὶ θὰ βαδίτη πάντοτε εἰς τὴν ἐνδοξὴν καὶ ἐπίζηλον ὁδὸν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐὰν ἀναλογισθῆ τις ὅτι ἐν τῷ χρονικῷ διαστήματι τῶν τελευταίων 15 ἐτῶν ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1867—1882 ἡ Ἑλλὰς ἐβάδιτε γενναίως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἄνευ τῆς διορύξεως τοῦ Ἴσθμοῦ καὶ τῆς κατασκευῆς σιδηροδρόμων, εὐκόλως δύναται νὰ πεισθῆ ὅτι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς διώρυγος τοῦ Ἴσθμοῦ, τὴν κατασκευὴν τῶν σχεδιασθέντων καὶ ἀποφασισθέντων ἤδη σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πητρῶν, μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν νέων ἐπαρχιῶν καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐν αὐταῖς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν θὰ ἀνταποκριθῆ πληρέστατα εἰς τὰς προσδοκίας τῶν φιλελλήνων καὶ θὰ δικαιώσῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν προτέρων ἀποφνημαζένους «La Grèce est la France de l'Orient, l'avant-garde des peuples libres de ce côté du monde» καὶ εἰς τὴν διηνεκῶς παρεχομένην ὑποστήριξιν τῶν προστατῶν Δυνάμεων. Διότι κατὰ τὰ τελευταῖα 15 ἔτη τὰ πάντα ἔλαβον ἐπίδοσιν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον ἀνολόγως τῶν μικρῶν μέσων καὶ δυνάμεων τοῦ μικροῦ τούτου κράτους, περὶ οὗ δικαίως εἶπέ τις τῶν φιλελλήνων «La diplomatie de 1827 a mis au monde un avorton qui ne peut ni vivre ni mourir». Διότι ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ διαστήματι πολυάριθμοι ἐταιρικοὶ συνεστήθησαν πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὑπὸ τὴν γῆν κεκρυμμένου πλοῦτου, ὧν τρεῖς εὐδοκίμοισι καὶ ἀκμάζουσι διατελοῦσιν ἦτοι ἡ ἑλληνικὴ τῶν μεταλλουργειῶν τοῦ Ἀκαυρίου, ἣτις κατὰ τὴν

¹ Ὁ ἀριθμὸς οὗτος σημειωθεὶς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν Παρισίων ἐκ τοῦ Aperçu sur les progrès matériels de la Grèce τοῦ Μανιτάκη φαίνεται ἐξωγακωμένος, παραβαλλόμενος πρὸς τὴν στατιστικὴν Veritas ἔθα ἀναγράφονται μόνον 1969 πλοῖα.

ἐπίσημον ἔχθεσιν τοῦ παρελθόντος ἔτους παρήγαγεν 8,750 τόννους μολύβδου τιμηθέντος ἀντὶ 5,160,000 δραχμῶν, ἡ Γαλλικὴ ἐταιρεία τῶν μαρμάρων τῆς Πάρου, τὸ γαιανθρακωρυχεῖον τῆς Κύμης, τοῦ Ὠρωποῦ, τὸ θεωρυχεῖον τῆς Μήλου καὶ ἄλλαι μικρότεραι ἐπιχειρήσεις σπουδαίας κατ' ἔτος παράγουσι ποσότητος ἐξαγωγῆς, ἐξ ὧν ὠφελείται τό τε ἔθνος καὶ τὸ κράτος. Ἡ δὲ παραγωγή τοῦ σίτου ἀνήλθεν εἰς 1500,000 ἑκατόλιτρα = 4,500,000 κοιλὰ, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλαιοδένδρων ηὔξηθη ἀπὸ 7,500,000 τοῦ 1860 εἰς 12,000,000, παραγαγόντων 100 ἑκατομ. δεκάδων ἐλαιοκάρπου καὶ 20,000,000 δεκάδας ἐλαίου ἀξίας 20,000,000 δραχμῶν, ἡ τῆς σταφίδος παραγωγή ἀνήλθεν ἀπὸ 119,685,781 λιτρῶν τιμηθεισῶν ἀντὶ 20,432,194 δραχμῶν εἰς 155,442,215 λιτ. τιμηθεισῶν ἀντὶ 37,000,000 δραχμῶν κατὰ τὸ 1875 καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνυψώθη εἰς πολὺ ἀνωτέραν βαθμίδα, ἦτοι εἰς 50,000,000 δραχμῶν περιπίου ἢ τοῦ οἴνου ἐξαγωγή ηὔξησεν εἰς 4,549,290 δεκάδων ἀξίας 1,137,323 δραχμῶν, ἡ σπογγαλιεῖς παρήγαγε 3,000,000 δραχμῶν. Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται ὅτι τὴν πρώτην θέσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου κατέχει ἡ σταφίς, τὴν δευτέραν θέσιν τὰ μέταλλα καὶ μάλιστα ὁ μόλυβδος καὶ τὰ δέρματα, τὴν τρίτην τὸ ἔλαιον, ὁ οἶνος, τὰ σῦκα, ὁ σπόγγος καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἐθνικῆς προόδου, κατορθωθείσης μέχρι τοῦδε ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας ἦτοι σιδηροδρόμων, πλωτῶν ποταμῶν καὶ διωρύγων, ὧν βριθοῦσι τὰ λοιπὰ τῆς Εὐρώπης κράτη, μόνον διὰ τῆς δραστηριότητος, ἐνεργητικότητος καὶ ἐξειδικασμένης νοημοσύνης τῶν κατοίκων, εὐκόλως δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ ὅπως καὶ ὅποια ἀποτελέσματα θὰ προκύψωσι μετὰ τὴν διορυγὴν τοῦ Ἴσθμοῦ καὶ τὴν δίδον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ διὰ τοῦ μέσου καὶ τοῦ κέντρου τῆς Ἑλλάδος καὶ μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀποφασισθέντων ἐγχωρίων τε καὶ διεθνῶν σιδηροδρόμων, ὅτε σύμπασα ἡ Ἑλλὰς ἀπ' εὐθείας καὶ τάχιστα θὰ συγκοινωνῆ μεθ' ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ μεθ' ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ διὰ τῆς τοιαύτης συγκοινωνίας θὰ εἰσέρχεται ἀκκαταπύστως διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ διερχόμενον διὰ τῆς χώρας, θὰ εἰσδύη ζωοποιὸν βεῦμα καὶ πνεῦμα εἰς πάσας τὰς γωνίας αὐτῆς, ἱκανὸν νὰ ἐξεγείρῃ καὶ ἐμψυχῶνῃ τοὺς κατοίκους εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας, εἰς τὴν ἐξόρυξιν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν μεταλλείων, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ ἐξευγενισμόν τῶν προϊόντων τῆς χώρας καὶ ἐκ πάντων τούτων θὰ προκύψῃ μία ἀέννητος κίνησις, μέλλουσα νὰ ἀνυψώσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ προσῆκον μεγαλεῖον καὶ νὰ ἐπενέγκῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εὐζωίαν καὶ εὐτυχίαν, ἣν τις τῶν φιλελλήνων προβλέπων, προαγγέλλει ἡμῖν «Le temps ne peut que donner des résultats de plus en plus satisfaisants, et l'accomplissement de projets tels que le dessèchement du lac Kopais et le percement de l'Isthme de Corinthe, que nous occupent

specialement aujourd' hui, est de nature à accélérer et à développer encore un mouvement si propice à la grandeur et au bien-être de la nation hellénique».

Ὁ δὲ προμνημονευθεὶς Danglar ταῦτα πάντα ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, ἐπιφέρει ὅτι μετὰ τὸ πάντων τῶν λαῶν, λέγει ὁ Γοίθιος, οἱ Ἕλληνες εἶδον τὸ λαμπρότατον ὄνειρον τοῦ βίου· τοῦτο δέ, εἰ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον διεκόπη, δύναται ἔμως καὶ πρέπει νὰ ἐπανεέλθῃ· λίαν δὲ παρήγορόν ἐστιν ὅτι ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ, ἐὰν οἱ λαοὶ ἔχωσιν ἔτι μετὰ τὴν αὐτῶν ἀντιζηλίαν καὶ ἀγῶνας, οὗτοι ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ εἰρηνικοῦ ἐδάφους τῆς φιλολογίας, τῶν ὠρῶν τεχνῶν, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ ἀφ' οὗ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἠγωνίσθησαν διὰ τὸν θάνατον, ἢ ἀνθρωπότης θὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς ζωῆς. Ἡ δὲ Ἑλλάς δὲν δύναται νὰ μὴ μετὰσχῇ τοῦ ἐξόχου τούτου ἀγῶνος καὶ νὰ μὴ πράττῃ περιφανῆς τεκμήριον ἐν τῇ ἀρμονίᾳ τῆς γενικῆς ταύτης συναυλίας.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων προφανῶς βλέπει ὁ ἀνκνῶστης ὅτι ἡ δοξασία ἢ ἀμεινον εἰπεῖν ἢ ἀπκίσιος προφητεία τοῦ κ. Πύρλα ἐντελῶς ἀνυπόστατός ἐστιν, ἐμπνευθεῖσα ὑπὸ κακῆς καὶ ἐσφαλμένης ἐκτιμήσεως τοῦ προοδευτικοῦ πνεύματος τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς, τὴν πρόοδον τῆς ὁποίας οὐδεμὶς ἀνθρωπίνη δύναμις δύναται νὰ ἀναχαίτῃ, οὐδὲ νὰ ἐμποδίσῃ καὶ καταστρέψῃ, ὡς ἐν ἄλλαις ἐποχαῖς ὁ μεσκιωνικὸς βαρβαρισμὸς θανατηφόρα κατῆνεγκε ταῦμα κατὰ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Διότι ἡ πανσθενὴς δύναμις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς τοσοῦτον μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ ἐστίν, ὥστε ἡ Εὐρώπη καὶ ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς οὐ μόνον οὐδένα πλέον φοβεῖται κίνδυνον ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς ἐν τῷ παρελθόντι, ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπολειφθέντος ἀθνετατάτου βαρβαρισμοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιτηδειοτάτης διπλωματικῆς τέχνης καὶ μεθόδου βηθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὸ ἄλλοτε ῥωμαλέον σῶμα αὐτοῦ πικρὰ χόθεν ἀκρωτηριαζῶν καὶ ἐντὸς στενωπῶν ὀρίων περιορίσας καὶ περισφίγγας αὐτὸν, προπρασκευάζει τὴν ἐπάνοδον καὶ μετοικεσίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐστίαν καὶ κοιτίδα. Ἡ δὲ Ἑλλάς, ἡ μήτηρ καὶ τροφὸς τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, διὰ τελοῦσα νῦν ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα αὐτοῦ, ἀπηλαγμένη ἐστὶ πικρὸς φόβου καὶ κινδύνου, καὶ δικαίως ἀναμένει, ὡς ὀφειλόμενα αὐτῇ τροφεῖα, ἠθικὴν, πνευματικὴν καὶ ὑλικὴν ὑποστήριξιν ἵνα πράγματι ἀποβῇ La France de l'Orient κατὰ τὴν ἐλπίδα καὶ πεποίθησιν τῶν εἰλικρινῶν φίλων αὐτῆς. Ἐν δὲ τῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀγόντων μέσων ἀναντιρρήτως ἐστὶ καὶ ἡ διορυχὴ τοῦ Ἴσθμου τῆς Κορίνθου, ἡ τολμηρὰ ἐπιχείρησις τοῦ ὁποίου καὶ ἡ ὅσον οἶόν τε ταχυτέρᾳ ἀποπεράτωσις αὐτῆς ὀφείλεται τῇ ἐξιδιασμένην δραστηριότητι καὶ ἀνενδότῳ ἐπιμονῇ τοῦ γενναίου στρατηγοῦ κ. Στεφάνου Τύρ, οὗ τὸ ὄνομα προσφιλέστατον ἡμῶν γενόμενον ἐπὶ τῷ ἔργῳ, δικαίως κερκαλοῖς ἀναγραφῆσεται γράμμασιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πρόοδου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἥτις τὴν ἀρχαίαν ἀπομιμουμένη

Ἑλλάδα, ὀφείλει νὰ κατατάξῃ αὐτὸν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν εὐεργετῶν καὶ ἀπονεύμῃ τὸν τίτλον τοῦ φιλέλληνο.

Μαργαρίτης Δήμιτσας.

ΠΑΒΕΛΑΙ

ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΤΟΥ Α'.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ ἐποχὴ, τὴν ὁποίαν ἱστοροῦμεν, δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰς στιγμὰς ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας διέρχεται ὁ νοσῶν κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς νόσου, ὅτε ὁ ἰατρὸς παραιτεῖται ἀναμμένων τὸ θαῦμα καὶ ἡ φύσις ἀποφασίζει περὶ τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου. Ὁ πυρετὸς αὐξάνει, ἡ φαντασία ἐξάπτεται, αἱ αἰσθήσεις παράχρῳδοι ἐξαπατῶσι τὸν νοῦν, ὅτε ἀφῆνης μετ' ὀλίγον τὸ θαῦμα ἐπιτελεῖται, ἢ παραζάλη ἐλαττοῦται, παύει ὁ πυρετὸς τῆς ἀσθενείας καὶ ἀρχεται ὁ πυρετὸς τῆς ζωῆς. Τοιαύτην τιὰ φάσιν διήρκετο καὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα—ὁ ἀσθενής, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται.

Οὐχὶ ἡμέρας, οὔτε ἔτη, ἀλλ' αἰῶνας ἐκάθευδεν οὕτω τεταπεινωμένον καὶ ὡς ὑπὸ νάρκη. Ἐνίοτε ἐφαίνετο ἀναζωογονούμενον, ἀλλ' ἦσαν ἐξάψεις τῆς ἀσθενείας. Πλὴν ἐπέστη καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἀληθὴς στιγμή τῆς κρίσεως, ὁ πυρετὸς, ἢ παραζάλη. Ἡ στιγμή αὕτη καλεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Γραμμάτων ΙΣΤ' αἰῶν, αἰὼν τῆς ἀναγεννήσεως.

—Ἐρρέτω τὸ παρελθόν!—ἔλεγε προσκαλῶν εἰς ἱερὸν πόλεμον τοὺς σοφοὺς τῶν ἐθνῶν, ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων τοῦ σκότους ὁ ἀνθρωπος τοῦ μέλλοντος.—Ἐρρέτωσαν ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἐπίπλαστος σοφία. Ἡ Ἰταλία εἶδεν αὐτὴν φεύγουσαν καὶ ἡ Γερμανία ἐπίσης νὰ ῥίπτῃ τὸ πάρθιον βέλος, ἐνῶ ἀπεχώρει. Εἶδον ὁμοίως αὐτὴν κρυπτομένην ὑπὸ αἰσχύνης, ἡ Ἀγγλία καὶ Ἰσπανία καὶ ἡ Γαλλία πίπτουσιν ὑπὸ τὰ σφύραματᾶ. Ἐγκατέλιπεν ἤδη τὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης τὸ φρικαλέον τοῦτο τέρας, τὸ ὁποῖον ἐλυμαίνετο τὸ πᾶν, αἱ τέχναι ἀναθάλλουσι καὶ τὰ γράμματᾶ ἀνοῦσιν. Ὁ κόσμος ἐξέρχεται ἐκ τοῦ χάους καὶ βεδίξει πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς ἀληθείας. Φθίνει ἐκ τοῦ γήρατος ἡ τυραννία τῶν μοχθηρῶν· ἡ ἀμμικὴ νεότης, ἥτις βαδίζει ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπιστήμης, αὐτὴ θ' ἀνατρέψῃ μετ' ὀλίγον τοὺς ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν ἐγκαθεύδοντας. Χαιρετίσατε τὴν αὐγήν, ἥτις ἐπανατέλλει, εἶναι ἡ αὐγὴ τοῦ φωτός καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ..!

Νομίζετε ἴσως ὅτι τοὺς λόγους τούτους ἐπρόφερε χθὲς ἔτι ὁ ἀνθρωπος

* Ἴδε σελ. 19.—Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ τὴν 6 Δεκεμβρίου 1882.

τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁ δαιμόνιος Οὐγώ . . . Οὐχί· ἐξήλθον ἀπὸ τοῦ στόμματος τυπογράφου τῆς Λυῶνος· τοὺς λόγους τούτους εἶπεν ὁ Στέφανος Dolet, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, τὸν ὁποῖον οἱ καλόγηροι ἀνεβίβασαν ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διότι ἦτο σοφός.

Δὲν ἠπατήθη, κηθῶς δὲν ἠπατήθησαν καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ, οἵτινες ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ των ἀπεκάλεσαν τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐποχὴν αἰῶνα τῆς ἀναγεννήσεως.

Ἡ διαβολικὴ ἐκείνη ἐπίνοια τοῦ Γούτεμπεργ ἀρπύνησε τὴν ὑπὸ μανδραγόραν καθεύδουσαν Γερμανίαν, καὶ ὁ Λούθηρος ἦλθε μετὰ τὸν Οὐσσον νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τῆς θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως. Τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα ἔφερον ὁ Λάτκαρης ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅσα ἄλλα ἀκόμη ἦλθον οὗτοι ἀναζητοῦντες, εἶχον ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἀρπυνίσαι τὴν Ἰταλίαν τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Δάντου, τὴν Ἰταλίαν τοῦ Βοκκαίου καὶ τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων. Ὁ Καλθίνος ἐσήμκνεν ἐπίσης τὸ ἐγεργτήριο ἐν Γαλλίᾳ, ὁ ἑλληνοιστῆς Καλθίνος καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἀναμόρφωσις ἐστρατολόγει τοὺς ἐργάτας τῆς ἀναγεννήσεως.

Τρόντι μέθη τις κατέλαβε τότε τοὺς πάντας ἐπὶ τῆ θέᾳ τοῦ ἀνίσχοντος ἡλίου μετὰ αἰῶνας σκότους καὶ δεισιδαιμονίας. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα διέρρηξε τοὺς συνέχοντας αὐτὸ δεσμοὺς, ἐζήτησε τόπον καὶ ἔκτασιν καὶ ἐστράφη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀγνώστου. Ἐκάστη κεφαλή ἐκρυπτε καὶ ἓνα Χριστόφορον Κολόμβον καὶ μάρτυρες τῆς ἐπιστήμης παρηκολούθου τοὺς μάρτυρας τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀγχόνην ἢ τὴν πυράν.

Τὸ αἰφνίδιον φῶς ἐθάμβωσεν, ἡ μέθη παρέσυρεν, ἔλειπεν ἡ τέχνη, ἔλειπε τὸ σύστημα, ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμός συνεπλήρου τὸ ἐλλεῖπον. Τὸ πᾶν ἐφαινετο ἀναδιῶν, τὸ πᾶν ἐφαινετο νεάζον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ πυρετοῦ, ἀλλὰ τοῦ πυρετοῦ τῆς ζωῆς πλέον, ὅτε συνεχύκα τὴν Γαλλίαν ὁ Καλθίνος καὶ ἡ συνωρίς ἐκείνη τῶν σοφῶν, ὅτε εἰσῆλασαν ὡς ἐξ ἐφόδου τὰ γράμματα ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ τυπογραφία ἐκ τῆς Γερμανίας, ἐπεφάνη ἀπὸ τῆς Τουραίνης ἄνθρωπος τις, τὸν ὁποῖον ἄλλοι ἐξέλαβον ὡς κοινὸν γελωτοποιὸν καὶ ἄλλοι ἀνεκήρυξαν σοφόν. Ὁ δραπέτης οὗτος τοῦ μοναχικοῦ κελλίου, νέος Δημόκριτος, ἐπεχείρησε νὰ σατυρίτῃ τοὺς συγχρόνους του ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων μέχρι τῶν τελευταίων ἀστῶν, νὰ καταγγείλῃ τὴν ἀμάθειαν τῶν διδασκάλων, νὰ γελοιογραφῆσῃ τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς κολογήρους καὶ ἐπὶ πλέον νὰ χλευάσῃ τοὺς δικαττάς καὶ ταῦτα, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ πυρὰ ἦτο ἀνημμένη ἐπὶ τῆς πλατείας καὶ τὰ θύμματα διεδέχοντο ἄλληλα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ.

I

Ὁ παράδοξος οὗτος ἀνὴρ ἐκκλείετο Φραγκίσκος Ραβελαι καὶ ἐγεννήθη ἐν Chinon τῆς Τουραίνης τὸ 1495.

Ἐὰν ὁ πατήρ αὐτοῦ δὲν ἦτο κάπηλος, ὡς διατείνονται τινες, ἀλλ' ὅμως ἡ οἰκία αὐτοῦ ἦτο καπηλεῖον περιώνυμον διὰ τοὺς λευκοὺς τοῦ οἴνου, τοὺς ὁποῖους πολλάκις μνημονεύει ἐν τῇ πεζῇ αὐτοῦ ἐποποιίᾳ ὁ Ραβελαι, οὗτινος τὸ καπηλεῖον τοῦτο ὑπῆρξε τὸ πρῶτον σχολεῖον. Ὁ πικρὸς ὠδηγήθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Βενεδικτίνων τοῦ Seully καὶ ἔπειτα εἰς ἄλλην παρὰ τὴν Ἀγγήραν. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τοὺς ἀδελφοὺς du Bellay, ἐκ τῶν ὁποίων τὸν ἕτερον, γενόμενον καρδιάλην, ἠκολούθησε βραδύτερον εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν. Ἀμφότεροι ἦσαν ὄνομαστοὶ διὰ τὸν ἔρωτα αὐτῶν μᾶλλον πρὸς τὰ γράμματα ἢ διὰ τὰ ἴδια αὐτῶν ἔργα. Ἐν τούτοις εἰς ἱστορικὸς ὁ de Thou καὶ ὁ νομοδιδάκταλος ὑπουργὸς Hospital ἐπήγουν τοὺς στίχους τοῦ καρδιάλιος, ἐλάχιστα ὅμως ἢ μᾶλλον οὐδεὶς ποτὲ ἐκ τῶν ἱστορικῶν πρᾶξεμψεν εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ ἐτέρου du Bellay.

Ὁ Ραβελαι περιεβλήθη μετὰ ταῦτα τὸ ἔνδυμα τοῦ Κορδελιέρου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Fontenay καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν γλωσσῶν. Ἀλλὰ συλληθη εἰς αὐτοφῶρα μελετῶν τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τοῦ Πέτρου Amy ἐγκλημα προβλεπόμενον καὶ τιμωρούμενον ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ἰσχύοντος ποινικοῦ κώδικος—ἐνεκλείσθη εἰς ὑπόγειον καὶ σκοτεινὸν τινα τάφον in pace, ὅπως ὁ Τουρκουεμάδας, ὅπου θὰ ἐλησημονεῖτο ἴσως διὰ παντὸς, καθὼς ἐλησημονήθησαν πολλοὶ ἄλλοι, ἐὰν δὲν ἐμεσολάβει ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ Budè, ὁ σοφὸς οὗτος ἑλληνοιστῆς καὶ εὐνοούμενος τοῦ Φραγκίσκου Α' καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Fontenay δὲν ἔδραττον τὰ ὄπλα ὅπως ἐλευθερώσωσιν αὐτὸν, διαρρήξαντες τὰς πύλας τῆς μονῆς.

Ἄλλοι προβάλλουσιν ἕτερον λόγον τῆς φυλακίσεώς του· λέγουσιν ὅτι ἐνεκλείσθη εἰς τὸ ἀνήλιον ἐκεῖνο ὑπόγειον, διὰ τὰς πικρουργίας του ἐναντίον τῶν μοναχῶν. Ὁ Ραβελαι ἐπηγγέλλετο ἔκτοτε τὸν πρακτικὸν ἰατρὸν καὶ ἐξαπατῶν τοὺς συναδέλφους του τοῖς ἔδιδε φάρμακα καὶ βότανα, τὰ ὁποῖα εἶχον παραδόξως ἐπ' αὐτῶν ἐνεργείας. Ὁ Le Roy, ὅστις ἔγραψε τὸ ἐγκώμιόν του, εἶπεν ὅτι ἐτιμωρήθη, διότι παρουσιασθεὶς ποτε ἐν μέσῳ τῶν εὐθυμούντων χωρικῶν ἕξαλλος ὑπὸ τοῦ οἴνου ἤρχησε νὰ χορεύῃ τὸν κόρδακα μετ' αὐτῶν καὶ νὰ τοῖς διδάσκῃ τὴν ἀκολασίαν. Τελευταῖον ὑπάρχει καὶ ἕτερον παράδοσις, καθ' ἣν ὑποδυθεὶς τὴν στολὴν τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου ἀνέβη ἐπὶ τοῦ βάρου ὅπου ἦτο ὁ ἀνδριάς, θέλων νὰ ἐκπλήξῃ διὰ τινος θαύματος τοὺς ἀφελεῖς χωρικούς, οἵτινες ἤρχοντο νὰ γονυπετήσωσιν ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ὁ Ραβελαι ἐχειροτονήθη ἱερεὺς τὸ 1519. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπορρίψας τὸ βᾶσον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς ἐλαχίστην ἠσθάνετο στοργήν, ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ ἄλλαχού τύχην. Ἐντεῦθεν ἀρχεται κυρίως ὁ βίος τοῦ Ραβελαι. Καὶ εἶναι βίος πλάνης, μεστὸς περιπετειῶν καὶ παραδοξοτήτων, τὰς ὁποίας ἐπολλαπλασίασαν οἱ χρονογράφοι κατὰ βούλησιν. Συνέγραψαν ὅσα ἠδυνήθησαν ἀνέκδοτα, τὰ ὁποῖα ἐκοσκίνισε μὲν ὁ Βολταῖρος ἔπειτα.

ἀλλὰ τὸ κόσμιόν του ἦτο πυκνὸν καὶ σχεδὸν ἀπέριψε τὰ πάντα.

Ἐν μέσῳ τῶν περιπετειῶν τούτων ὁ Ραβελαι ἐξηκολούθει μελετῶν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς. Περ' ὀλίγον διὰ τοῦτο νὰ νομισθῇ εἰδωλολάτρης. Ἦτο δὲ ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἡ Σορβὼννα κατεδίωκε τοὺς νεωτεριστὰς καὶ πλειότερον τοὺς σοφοὺς ἐπὶ τῇ προφάτει ὅτι ἐνεωτέριζον καὶ πκρέδιδεν εἰς τὸ πῦρ τὸν λουθηρίζοντα Berquin καὶ τὰ συγγράμματά του.

Ὁ Ραβελαι, ὅστις ἐφοβεῖτο καὶ τὴν Σορβὼνναν καὶ τοὺς καλογῆρους, τῶν δποίων ἦτο ὁ πειρασμὸς, ἐγκατέλιπε τὸ προσφιλέ; Chinon καὶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Maillezais, πκρ' ᾧ ἐφιλοξενεῖτο καὶ μόνος τὸ 1530 ἔλαβε τὴν ἀγούσαν εἰς Montpellier, ὅπου ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν, ἐνῶ ἤδη εἶχεν ὑπερβῆ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Διηγούνται ὅτι τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐφθασεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, εὗρεθεις μεταξὺ τοῦ πλήθους, τὸ ὅποιον συνωστίζετο εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς σχολῆς διὰ νὰ ἀροασθῇ τινος θέσεως, κκτ' ἀρχὰς μὲν περιωρίσθη ἐξετάζων τὰς εἰκονογραφίκας τῆς αἰθούτης, ἀλλ' ὅτε εἶδεν ὅτι ἡ συζήτησις ἐστράφη περὶ φυτῶν καὶ χόρτων, κκτῆλθεν εἰς τὴν κονίστραν καὶ ἐζήτησε νὰ συμμετάσχη τοῦ ἀγῶνος, τοσοῦτον δὲ ἐπιτυχῶς ἐπραγματεύθη τὸ θέμα, ὥστε ἐκίνησε τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν θχυμασμόν.

Ὁ Ραβελαι ἀμέσως ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους ἐτιτλοφόρει ἑαυτὸν διδάκτορα τῆς ἰατρικῆς. Ἀληθῶς ἀνηγορεύθη τοιοῦτος, ἀλλὰ μετὰ ἐξ ἔτη Ἡρμῆνευσεν ὅμως ἔκτοτε κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν τῶν ὑποψηφίων τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Ἰπποκράτους καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Γαληνοῦ.

Φαίνεται ὅτι καὶ τότε διετήρει ἀκόμη τῆς νεότητος αὐτοῦ τὸ φιλόγελον, διότι κκτερχόμενος ἐκ τῆς ἑδρας ἀπέριπτε τὸν ἐρυθρὸν χιτῶνα, τὸν ὅποιον ἔφερε καὶ ἐνδυόμενος τὴν στολὴν τοῦ ὑποκριτοῦ ἐδίδασκε κωμωδίας μετὰ τῶν ἐταίρων, κωμῆδίας τῶν ὁπίων ἦτο ὁ ποιητής. Ἀφῆκε δὲ πολλάκις τὴν μάχαιραν τοῦ ἀνατόμου καὶ ἐκλείσει τὸν Ἰπποκράτην καὶ τὸν Γαληνὸν διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς ἐποποιίας του, τὸ ὅποιον ἐδημοσιεύθη ἐν Λυῶνι τὸ 1532 ὑπὸ τὸν τίτλον· *Τὰ μεγάλα καὶ ἀνεκτίμητα κατορθώματα τοῦ γίγαντος Γαργαντοῦα*. Τὰ ἐπόμενα τεσσαρα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν δευτέραν γενεὰν τῶν ἡρώων του καὶ ὅπου πρωταγωνιστοῦσιν ὁ Πανταγρουέλ καὶ ὁ Πανούργος ἐδημοσιεύθησαν τὸ 1552.

Ὁ Ραβελαι δὲν ἦτο ἀκόμη διδάκτωρ τῆς Σχολῆς καὶ ὅμως ἀπήλασε τιμῶν ἀνωτέρων τοῦ διδάκτορος. Καὶ ὅτε ὁ Duprat, ὑπουργὸς τοῦ Φραγκίσκου Α', ἠθέλησε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτῆς τινὰ προνόμια, τῶν ὁπίων ἀπήλασεν, ἡ Σχολὴ ἀπέστειλε πρεσβεῖαν τὸν Ραβελαι. Ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς ἤρνετο νὰ δεχθῇ αὐτόν. Τότε δὲ οὗτος λέγουσιν ἐμηχανεῦθη νὰ παρουσιασθῇ ὡς Ἀρμένιος φέρων μακρὰν πρασίνην ἐσθῆτα καὶ ἀνατολικὸν κάλυμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ μελανοδόχον ἐπὶ τῆς ζώνης, κάτωθεν τῆς οἰκίας

τοῦ ὑπουργοῦ, ὅστις ἐκπληγεις διὰ τὸ παράξενον τῆς στολῆς; ἐπεμψε τοὺς ὑπηρετὰς του νὰ μάθωσι τίς εἶναι οὗτος δὲ ἀπεκρίνατο ἐξ ὑπαικοιβῆς εἰς ἔνδεκα διαφόρους γλώσσας. Ὁ Duprat, οὔτινος ἐκινήθη ἔτι μάλλον ἡ περιέργεια, προσεκάλεσε τότε αὐτὸν ἐνώπιόν του καὶ ὁ Ραβελαι ἀπορρίπτων τὸ προσωπεῖον ἤρχισε νὰ δημηγορῇ, γαλλιστὶ πλέον, ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Σχολῆς. Ὁ ὑπουργὸς καταληφθεις ἐξ ἀπροόπτου ἠνγκάσθη νὰ ὑποσχεθῇ τὰ πάντα καὶ ἡ Σχολὴ ἐπανέκτησε τὰ προνόμιά της.

Μετ' ὀλίγον ἐγκατέλιπε τὴν πόλιν αὐτὴν καὶ ἦλθεν εἰς Λυῶνα, ὅπου ἐξέδοτο τὸν Γαργαντοῦα καὶ προγνωστικὰ τινὰ ἡμερολόγια ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦ Ἀλκοφρίδου, ἐνῶ συγχρόνως ἐβόηθει τὸν Dolet καὶ Σαβαστιανὸν Γρύφην εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατινίων συγγραφέων. Ἐξηκολούθει δὲ ἐπιστέλλων πρὸς πάντας τοὺς σοφοὺς τῆς Γαλλίας καὶ ἐξ ὑπαικοιβῆς μεταχειριζόμενος τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν. Ἐκεῖ ἐγνώρισεν ὁ Ραβελαι τὸν Μκρῶ, τὸν ποιητὴν τῆς αὐλῆς τοῦ Φραγκίσκου καὶ τῆς Μκργαρίτας, ὅστις γενόμενος ὀπαδὸς τοῦ Καλβίνου, ἠνγκάσθη νὰ φύγῃ μακρὰν τῆς Γαλλίας, ἵνα μὴ πάθῃ ὅ, τι μετ' ὀλίγον ἐπαθεν ὁ Delet, τὸν ὁποῖον ἔκκυσαν ἐπὶ τῆς πλατείας ἐνῶ ἴτω; δὲν ἦτο ὀπαδὸς τοῦ ἀναχωρητοῦ τῆς Γενεύης.

Ὁ Ραβελαι συνητηθῆ μετὰ τοῦ Καλβίνου πρὸς στιγμὴν μόνον. Ἦσαν ἀμφοτέροι ἑλληνισταί· ἦσαν ἐπίσης καὶ οἱ δύο ἀπόστολοι τῆς ἀνκγεννήσεως, ἀλλ' ἀντιθέτων ὅπως χκρκακτῆρων καὶ διὰ τοῦτο ἡ συμμαχία αὐτῶν ὑπῆρξεν ἐφήμερος. Εἰς τὸ χεῖλος τοῦ Κκλβίνου οὐδέποτε ἐπεκάθησεν ὁ γέλως, ἡ αὐστηρότης τῶν ἡθῶν του ἐφθικε πολλάκις μέχρι μισανθρωπίας. Ὁ Ραβελαι ἔπχε καρδίαν παιδός, ἐνῶ εἶχεν ἀνάστημα γίγαντος; τὸ μέτωπόν του ἦτο πάντοτε ἀνέφελον καὶ ἡ ὄψις του μειδιῶσα. Ἴδου διατὶ οἱ πρῶην σύμμαχοι ἐγένοντο μετέπειτα ἄσπονδοι ἐχθροί. Ὁ πρῶτος ἐμυκτήριζε τὴν ἐρεσχηλίαν τοῦ Ραβελαι καὶ οὗτος πάλιν ἀπεκάλει τὸν Κκλβίνον δαιμονιακὸν τῆς Γενεύης.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ καρδινάλιος du Bellay ἀπεστέλλετο πρεσβευτῆς εἰς Ρώμην (1534) ὁ Ραβελαι ἠκολούθησεν αὐτόν, ἴτω; ὡς ἰατρός.

Ἐνταῦθα εὗρον τὸν κκικρὸν οἱ βιογράφοι νὰ συνυφάνωσι τὰ μυρία ἐκεῖνα ἀνέκδοτα, διὰ τὰ ὁποῖα τοῖς ὀφείλεται ἂν οὐχὶ ἄλλο, βεβαίως ὅμως τὸ βραβεῖον τῆς ἐπινοίας. Καὶ ἐν τούτοις οὐδὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀπίθανον προκειμένου περὶ τοῦ Ραβελαι. Ἀλλως τε ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ ἀγίου Πέτρου ἐκάθητο τότε ὁ Κκλήμης Η', ὅστις δὲν διεκρίνετο ἐπὶ αὐστηρότητι.

Παρκλείπω διατὶ δὲν ἠθέλησε ν' ἀσπασθῇ τοῦ; πόδας τῆς αὐτοῦ Παναγιότητος. Ἀλλ' ὅμως βεβαίως εἶναι ὅτι προσκληθεῖς νὰ ζητήσῃ χάριν τινὰ παρεκάλεσε τὸν Πάπαν νὰ τὸν ἀφορίσῃ. — Ἄγιε Πάτερ — εἶπεν — εἴμικι Γάλλος καὶ κάτοικος τῆς μικρᾶς πόλεως Chinon, τὴν ὁποῖαν θεωροῦσιν ἐκάνω κάτω καταδεδικασμένην εἰς τὸ πῦρ. Ἐκαυσαν ἤδη πολλοὺς ἀγκυθούς; ἀν-

θρώπους και τινες συγγενεῖς μου. Ἐγὼ ὅμως οὐδέποτε φοβοῦμαι νὰ καῶ, ἐὰν μὲ ἀφορίσῃ ἢ ὑπετέρῃ Παναγιότης. Καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος. Ἐνῶ ἤρχομεθα εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετὰ τοῦ κ. καρδινάλιου διήλθουμεν διὰ τοῦ Γάργαντος, ὅπου τὸ ψῦχος ἦτο ὑπερβολικόν. Φθάσκοντες εἰς τινὰ οἰκίαν, ὅπου κατῴκει πτωχὴ τις γυνή, τῇ ἐζήτησαμεν πῦρ ἀντὶ πάσης θυσίας. Ἐκείνη μὴ ἔχουσα ἄλλα ξύλα ἔθετο τοὺς τρίποδας τῆς κλίνης τῆς εἰς τὸ πῦρ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτοὶ δὲν ἔκκιοι ἤρχισε τότε νὰ καταρᾶται λέγουτα ὅτι ἀναμφιβόλως ἦσαν ἀρωρισμένοι ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος τοῦ Πάπα. Ὡστε, ἐὰν εὐκρεστῆται ἢ ὑπετέρῃ Παναγιότης νὰ μὲ ἀφορίσῃ, εἶμι βίβχιος ὅτι θὰ ἐπιστρέψω σῶος καὶ ἀκέραιος εἰς τὴν πατρίδα μου.

Ὁ Βιβλίophilos Jacob, ὅστις δικτείνεται ὅτι ἐνθυμεῖται ὅσα διηγήθη εἰς τὰς ἐσπερίδας του ὁ Walter Scott κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονὴν του, δικτείνεται ὁμοίως ὅτι ὁ Ραβελαὶ ἔκλεψε μετὰ τινὰ χρόνον ἐπανελθὼν εἰς Ρώμην τὴν χρυσοῦφαντον ἐμβάδα τοῦ ἁγίου Πατρὸς Παύλου Γ' καὶ ἀνέδесεν ἐπὶ τῆς οὐρᾶς ἡμίονου, ὁ δὲ λάός, ὅστις ἀνεγνώρισε τὸ ἀπολεσθὲν κειμήλιον ὠδήγησεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὸ Βατικανὸν τὸν ἡμίονον καὶ ἐγονυπέται ἀσπλῆζόμενος τὴν ἐμβάδα. Καὶ ἤθελε διὰ τούτου ν' ἀποδείξῃ ὅτι καὶ πρότερον ἢ προτκύνησις ἐγένετο χάριν τῆς ἐμβάδος καὶ οὐχὶ χάριν τοῦ Πάπα.

Ἐπειδὴ ἐφθίσκαμεν εἰς τὰ ἀνέκδοτα δὲν θέλω νὰ λησμονήσω καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀρρομὴν εἰς τὸ παρομιωδὲς τέταρτον τοῦ Ραβελαί, τὸ ὁποῖον δηλοῖ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν μετὰ εὐφρόνυον συμπότιον πρόκειται τις νὰ λογαριασθῇ μετὰ τοῦ ξενοδόχου του. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀναφέρεται εἰς μεταγενεστέρην ἐποχὴν, ὅτε ὁ Ραβελαὶ εὕρισκετο ἐν Λυῶνι καὶ... δὲν εἶχε χρήματα νὰ ἀναβῇ εἰς Παρισίους.

Λέγουσι λοιπὸν ὅτι μετεμφισθεῖς, ὥστε νὰ ἦ ἀγνώριστος, προσεκάλεσε τοὺς ἰατροὺς τῆς πόλεως διακηρύξας ὅτι διακεκριμένος τις δόκτωρ ἐπανελθὼν ἐκ τῶν ταξιδιῶν του εἶχε τι σπουδαῖον νὰ τοὺς ἀναγγείλῃ. Συνήλθον ἐπομένως πλῆθος περιέργων καὶ ὁ Ραβελαὶ ἐλάλησεν ἐνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου αὐτοῦ ἐπὶ μακρῶν περὶ διαφόρων τῆς ἐπιστήμης ζήτημάτων. Πάντες ἤκουον αὐτοῦ μετὰ προσοχῆς, ὅτε αἴφνης μεταλλάξας ὕφος καὶ διατάξας νὰ κλεισθῶσιν αἱ θύραι τῆς αἰθούσης ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὅτι εἶχε τι ἀπόρητον νὰ τοῖς ἐμπιστευθῇ. Καὶ τότε ἐξάγων ἐκ τοῦ κόλπου του θυλακίδα περιεχούσας βόταναν — Ἰδοὺ εἶπε, δραστήριον φάρμακον, δι' οὗ δύνασθε ν' ἀπαλλαγῆτε τοῦ βρασιλέως καὶ τῶν τέκνων του! — Πάντες ἐντρομοὶ ἀπεχώρησαν τότε καὶ ὁ Ραβελαὶ, ὅπως ἤλπιζε, συλληφθεὶς ἐκλείσθη ἐντὸς ἀμάξης καὶ ὑπὸ συνοδίαν ὠδηγεῖτο εἰς Παρισίους. Καθ' ὁδὸν ὁ ἐπίσημος οὗτος ὑπόδικος ἀπήλασεν ἐκτάκτων περιποιήσεων καὶ ἐτρέφετο δαπάνῃ τοῦ Κράτους. Ὅτε δὲ ὠδηγήθη ἐνώπιον τοῦ βρασιλέως ὡμολόγησε

τὸ στρατήγημά του καὶ ὁ Φραγκίσκος γελάσας συνεχώρησε τὸν ὑποτιθέμενον συνωμότην.

Εἴθε ἐλεύθεροι νὰ πιστεύσητε ἢ μὴ τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἄλλοι ἄλλως διηγοῦνται· ἀλλ' εἶναι τοῦλαχιστον εὐφυστέρον πολλῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα ἐπενόησαν ὑπ' εὐθύνῃν τοῦ Ραβελαί.

II

Τῷ 1837 ὁ συνοδὸς τοῦ καρδινάλιου ἐπανήλθεν εἰς Montpellier, ὅπου ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἱατρὸς. Τὰ βιβλία τῆς Σχολῆς μνημονεύουσιν ὅτι τὴν 22 Μαΐου 1537 ὁ δόκτωρ Φραγκίσκος Ραβελαὶ ἐξελέχθη διὰ τὴν θέσιν του τὸ βιβλίον τῶν προγνώστικῶν τοῦ Ἰπποκράτους, ὅπερ ἠρμήνευσεν ἐλληνιστί. Μνημονεύουσιν ἐπίσης ὅτι τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπληρώθη παρὰ τοῦ Σχύρωνος, κοσμήτορος τῆς Σχολῆς, χρυσοῦν σκουδὸν εἰς τὸν δόκτορα Φραγκίσκον Ραβελαὶ διὰ μάθημα ἀνατομῆς, ὅπερ ἐδίδαξεν.

Ὁ Ραβελαὶ ἔχαιρε τότε φήμην ἐξόχου ἱατροῦ. Λέγεται δὲ ὅτι πρῶτος ἐπεχείρησεν ἐν Λυῶνι τὴν ἀντομήν νεκροῦ καὶ στίχοι λατινικοὶ τοῦ Dolet ἐξυμνοῦσι τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονός ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Εὐρέθη δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὸ ἐπόμενον ἔτος τῆς ἀναγορευσεως του. Τὸ ἐνδυμα τοῦ δόκτορος Ραβελαί ἦ τοῦλάχιστον τὸ ὡς τοιοῦτον διασωζόμενον ἐν τῇ Σχολῇ περιβάλλονται κατὰ παράδοσιν μέχρι σήμερον οἱ ἀναγορευόμενοι διδάκτορες. Ἐπίσης δὲ εἰς εὐγνωμοσύνην ἢ Σχολῇ ἀνήρτησε τὴν εἰκόνα του, ὅπου περὶ τταται ἐν μεγαλοπρεπεῖ στάται μετὰ τὴν ὄψιν ζωηρὰν τὸ χρῶμα, τὸν πῶγωνα ζαυθὸν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις πυρός καὶ ζωῆς, ἐν ὄλῳ δὲ ἐκφράζει ἢ γλυκεῖα ἐκείνη μορφή τὴν ἀγγίνοϊαν τῆς διανοίας του.

Ὁ Ραβελαὶ ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἱατρὸς τοῦ νοσοκομείου τῆς Λυῶνος. Φαίνεται δὲ ὅτι ἰδίως κατέγεινεν εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἀρθρίτιδος καὶ τῶν ἀποκρῶφω ἀσθενειῶν καὶ σώζεται μάλιστα καὶ τις αὐτοῦ πραγματεία εὐτράπελος ἀμα καὶ σοβρᾶ, ὁ Θραμβος ἐπιγραφομένη.

Ἡ θεραπευτικὴ αὐτοῦ ἦτο λίαν παράδοξος. Ἐκλείε τοὺς ἀσθενεῖς αὐτοῦ ἐντὸς κλιβάνου ἢ λουτροῦ, ἕως οὗ ἐπέλθη ἢ ἐφίδρωσις, ἔπειτα εἰς ἀνακούφισιν τοῖς ἀνεγίνωσκεν ἀποσπάσματα τοῦ Γαργαντούα καὶ Πανταχρουέλ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς θεραπευτικῆς εἰσήγαγεν ἐν Γαλλίᾳ ὁ Ἰταλὸς Τορέλλας· ἀλλ' ὅμως εἶναι ἐπίσης βέβχιον ὅτι εἶχον θεραπευτικὴν τινὰ δύναμιν καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ γίγαντος Γαργαντούα καὶ αἱ περιηγήσεις τοῦ Πανταχρουέλ, τὰς ὁποίας ὁ ἱατρὸς διηγεῖτο εἰς τοὺς ἀσθενεῖς του.

Ἄλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἦτο ἡμιτελὲς εἰσέτι καὶ ὁ Ραβελαὶ ἐπανήλθεν εἰς Παρισίους ἵνα συμπληρώσῃ τὴν ἐποποιίαν του. Ὅτε ἐξεδόθησαν τὰ πρῶτα αὐτῆς βιβλία, ὡς θύελλά τις ὁμητικὴ ἐξηγέρθησαν ἐναντίον αὐτοῦ, τρεῖς ἀδυσιπῆγοι ἐχθροί, ἢ Σορβώννα, τὸ Παρλαμέντον, ὁ Καλβίνος. Συμ-

βούλιον συνεκροτήθη ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς πρώτης. Οἱ δὲ διδάκτορες θεολόγοι ἐξεφύλλιζον τὸ βιβλίον του καὶ εἰς ἐκάστην αὐτοῦ σελίδα εὕρισκον καὶ ἐν κεφάλαιον κατηγορίας. Εἰκοσάκις θὰ κατεδικάζον αὐτὸν εἰς τὸ πῦρ ὡς ἄθεον, ἐὰν δὲν ἤρκει καὶ ἀπαξ μόνον, ἀλλ' ὅμως οὔτε ἀπαξ κατεδικάσθη. Ἀπέναντι τριῶν ἐχθρῶν τοιούτων, εἶχεν ἰσαριθμούς φίλους, οἵτινες δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον ἰσχυροί, τοὺς ἀδελφούς du Bellay, τὸν καρδινάλην τοῦ Chatillon, καὶ οἵτινες ἐμυσίτευσαν ὑπὲρ αὐτοῦ, τῶρα μὲν πρὸς τὸν Φραγκίσκον, ἔπειτα δὲ πρὸς τὸν Ἑρρίκον.

Ὁ Ραβελαὶ εἶχε καὶ ἄλλο κόμμα καὶ ἐντὸς τῆς αὐτῆς καὶ ἔξω τῆς αὐτῆς. Ἦτο ὁ ἡγέτης—ὡς εἶπεν ὁ Jacob—μυστικῆς τινος βκκικῆς ἐταιρίας, ἣτις ἐνθουσιώδῃς παρηκολούθει τὰς περιπετείας τοῦ Πανταγρουέλ.

Εἶχεν ὅμως καὶ ἄλλους ἐχθρούς ἐκτὸς τῆς Σορβώννης μετὰ τῶν ὁποίων ἀντήλλασσε σατυρικά ἐπιγράμματα, οἵτινες κατηγοροῦν αὐτὸν ὡς ἄθεον καὶ μέθυον. Ἐπὶ τοῦ πρώτου κεφαλαίου οὐδέποτε κατῆλθεν εἰς συζήτησιν, ἀλλ' ὅμως ἡσύχως ἀπεδέχετο τὴν δευτέραν τῶν κατηγοριῶν. Ὁ Ραβελαὶ ἠναγκάσθη τότε, ἀφοῦ εἶδε καὶ ἐκ τῶν φίλων τινὰς νὰ στρέψωσιν ἐναντίον αὐτοῦ τὰ ὄπλα νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων τῆς Γαλλίας. Τῷ 1547 ἦν ἐν Μετς ἄνευ χρημάτων καὶ εἰς τοῦτο περιῆλθε πλέον ἢ ἀπαξ. Ἐκεῖθεν ἔγραφε πρὸς τὸν καρδινάλην ζητῶν νέαν ἐπιχορήγησιν, ὅπως κατέλθῃ εἰς Ἰταλίαν.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐπέπεσον λάβροι κατὰ τῶν ἔργων του καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ὀνόματός του. Εὗρον ὅτι Rabelaesius, ὡς ἐγράφετο λατινιστί, εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ rabie καὶ laesus καὶ δηλοῦν τὸν δηχθέντα ὑπὸ λυσσαλέου κυνός. Οἱ φίλοι αὐτοῦ ὑπαρασπιζόμενοι τὸν ἀρχηγόντων κατέφυγον εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ εὗρον ὅτι τὸ ὄνομά του εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ rab καὶ lez, ὧν τὸ πρῶτον σημαίνει διδάσκαλον καὶ τὸ δεύτερον χλευαστήν. Καὶ συνέθετον λατινικὰ ἐπιγράμματα οἱ πρῶτοι ἐτυμολόγοι, εἰς τὰ ὁποῖα ὁμοίως δι' ἐπιγραμμάτων ἀπῆντων οἱ ἄλλοι. Ἀδιάλλακτοι ἦσαν ἐπίσης καὶ οἱ περὶ τὸν Καλδίνον καὶ εἶχον ὑπόπτως πρὸς αὐτόν τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ φράσις τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου, ἣτις ὅμως ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ραβελαὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ τοῦ Ἡροδότου, ὁ Ραβελαὶ εἰ καὶ γαίρεται ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἐν τούτοις συγγράμκις γίπτει ἄλλους εἰς τὸν κήπὸν μας.

Ὁ Ραβελαὶ εἰς οὐδέναν ἀνῆκε πολὺ ὀλιγώτερον εἰς τοὺς παπιστάς, καθὼς δὲν ἀνῆκεν εἰς φιλοσοφικὴν τινα Σχολήν, ἀνῆκεν εἰς ἐαυτὸν καὶ μόνον καὶ ὑπῆρξεν ἀπόστολος τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως, τῆς ὁποίας τὸ πῦρ ἤρχισεν ἐκτοτε νὰ ὑποβόσκη, ἴσως ἀκόμη καὶ τῆς πολιτικῆς, ἣτις ἐξερράγη μετὰ διακόσια ἔτη.

Ἦδη ὁ Φραγκίσκος Α' δὲν ὑπῆρχε πλέον καὶ ὁ καρδινάλιος δὲν ἦτο μὲν πλέον πρεσβευτῆς εὕρισκετο ὅμως ἐν Ρώμῃ. Ὁ Ραβελαὶ ἔσπευσε

νὰ συναντήσῃ τὸν ἀρχαῖον προστάτην εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν. Ἐκ τῶν διαμειφθέντων σατυρικῶν ἐπιγραμμάτων φαίνεται ὅτι δὲν περιορίζετο πλέον θαυμαζῶν μόνον τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς πόλεως, ἀλλὰ τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ ἐπέσπων ἐπίσης καὶ οἱ ζῶντες, ἐνῶ ἦτο εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἐβδόμης δεκαετηρίδος. Τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ παράπονα πρὸς τὴν Λεονόραν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Ραβελαὶ εὕρισκετο ἀληθῶς εἰς ἐρωτικὴν ἀπόγνωσιν, ἕνεκα τῆς ἀπίστου ταύτης Ρωμίκας. Ἀπελπισθεὶς ἐξεδικήθη λέγουσιν ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν καὶ ἐσχολίκεν ἢ μετέφρασεν ὅσα οἱ κατὰ καιροὺς μισογύνκι ἔγραψαν κατὰ τῶν γυναικῶν. Ὁ Ραβελαὶ παρητήθη ἔκτοτε τῶν ἐρωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ λοιποῦ ὁ οἶνος ἦτο ἡ μόνη αὐτοῦ λατρεία. Ἀπὸ τῶν ἐπιγείων ἐστράφη τότε εἰς τὰ οὐράνια καὶ ἐξέδιδε προγνωστικὰ ἡμερολόγια. Ὁ Ραβελαὶ ἦτο ἀστρονόμος.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του εὕρισκομεν αὐτὸν ἐφημέριον τοῦ Μευδονίου. Ἐντεῦθεν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐπανέλκον πάλιν τὸν διακοπέντα πόλεμον. Καὶ ὁ θεολόγος Πέτρος Ράμος, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἐφόνευσαν τὴν νύκτα τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, κατήγγελλεν ἀπὸ τῆς ἑδρας του τὸν Ραβελαὶ ὡς ἄθεον, αὐτὸς ὅστις κατήγγελλεν ἐπίσης καὶ τὸν Ἀριστοτέλην. Οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν ἐφείσθησαν οὔτε αὐτοὶ τοῦ συγγραφῆς τοῦ Πανταγρουέλ, ὅστις ἦτο τὸ θῦμα τῆς ἔριδος ταύτης.

Ὁ Ραβελαὶ ἐξέδοτο τότε τὸ τέταρτον βιβλίον τοῦ Πανταγρουέλ, ὅπου ἐν προλόγῳ ἐσατύρισε τοὺς ἀντιπάλους του ἀπὸ τοῦ Καλδίνου μέχρι τοῦ Ράμου.

Ὡς ἐφημέριος τοῦ Μευδονίου ἠγαπήτο ὁ Ραβελαὶ καὶ οὐδὲν ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ παράπονον. Εἶχον νὰ παρκαπονῶνται ἴσως ἐναντίον τοῦ ἡμίονου του, ἐὰν πιστεύσωμεν τὰς παρκαδόσεις. Ἐν τούτοις παρητήθη μετ' ὀλίγον τῆς θέσεως ταύτης καὶ ἦλθεν εἰς τοὺς Παρισίους.

Ὁ Ραβελαὶ ἠγαπήτο, ὁ Ραβελαὶ ἐθαυμάζετο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του καὶ ἐθεωρεῖτο σοφός. Ἡ βιβλιοθήκη αὐτοῦ, ἦν ἀπετέλουν σπάνια καὶ παρὰδοξα βιβλία, ἦτο περιώνυμος. Εἰς ἕκαστον αὐτῆς τόμον εἶχεν ἐπιγράψει ἰδιοχειρῶς κάτωθεν τοῦ τίτλου τό: Francisci Rabelaesi medici καὶ τῶν αὐτοῦ φίλων. Ἐκεῖ διῆλθε τὰς ὑπολοίπους αὐτοῦ ἡμέρας μελετῶν καὶ σχολιάζων, ὅσα ἀνεγίνωσκε.

Οἱ μυθολόγοι, οἵτινες ἠκολούθουν αὐτὸν κατὰ πόδας ἀπὸ Γαλλίας εἰς Ρώμην καὶ ἀπὸ Ρώμης εἰς Λυδὸν καὶ τοὺς Παρισίους, οἵτινες ἔπλασαν τοσαύτας διηγήσεις περὶ τοῦ κολογήρου, ἔπειτα περὶ τοῦ ἰατροῦ καὶ πάλιν τοῦ ἐφημέριου, παρῆστησαν ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ κλίνην, ὅτε τὴν 9 Ἀπριλίου τοῦ 1553 ἐξέπνευσεν ἐν Παρισίοις ἐγκαταλιπὼν ἡδὴ τὸ Μευδόνιον. Εἶπον λοιπὸν τὴν ἐπιούσαν τοῦ θανάτου του ὅτι ὁ πνευματικὸς, ὅστις ἦλθε νὰ ἐξομολογήσῃ τὸν Ραβελαὶ εὗρεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κλίνης περιβεβλημένον δόμιον καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἐξεπλάγη ὁ Ραβελαὶ ἐπανελάμβανε

τὸ τῆς Γραφῆς: *beati qui in domino moriuntur*. Ἄλλοι διηγήθησαν ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς ἐξερράγη εἰς ἀπλητον γέλωτα καὶ εἶπεν εἰς τὸν ἀκόλουθον τοῦ καρδινάλιου τοῦ Chatillon, ὅστις ἦλθε νὰ ἐρωτήσῃ περὶ αὐτοῦ.—*Ρίψατε τὴν αὐλαίαν, ἢ κωμῳδία ἐτελείωσε.*

Ὁ ἱερεὺς δὲ ὅστις παρέστη ὡς ἐξομολογητῆς διεκήρυξε πανταχοῦ ὅτι ὁ Ραβελαι ἀπέθανεν εὐρισκόμενος ἐν κτταστάσει μέθης.

III

Τοιοῦτος τοῦ Ραβελαι ὁ βίος. Ἴσως εἶπητε ὅτι παρουσίασα ὑμῖν ὄραμα θὸν ἀνεκδότων· ἀλλὰ ἂν ἀφαιρέσητε ταῦτα οὐδὲν ἢ ἐλάχιστα ὑπολείπονται τὰ γνωστὰ περὶ τοῦ βίου του.

Τὰ ἔργα τοῦ Ραβελαι ὑπέστησαν πολλὰς καὶ ποικίλας τροποποιήσεις, ἰδίως δὲ ὁ Γαργαντούας, οὗτινος δύο ἐκδόσεις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως γενόμεναι μνημονεύονται διάφοροι καὶ ὡς πρὸς τὸν τίτλον καὶ ὡς πρὸς τὴν πλοκὴν τοῦ μύθου.

Δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν ἥρωά του, εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς ἐκδρομάς. Ὑπάρχουσι σελίδες, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ παρέλθωμεν. Ὑπάρχουσι ὁμῶς κεφάλαια, τὰ ὁποῖα εἶναι οἰονεῖ ἡ ψυχὴ τοῦ ἔργου καὶ ὅπου ὁ Ραβελαι ἀποκαλύπτεται ὡς ἀπὸ μέσου τῶν νεφῶν. Καὶ εἶναι ταῦτα τὰ ψύγματα τοῦ χρυσοῦ ἐν μέσῳ τῆς ἰλύος.

Ἡ γενεαλογία τοῦ Γαργαντούα εὐρέθη γεγραμμένη ἐπὶ φλοιοῦ ἐντὸς ἀρχαίου σαρκοφάγου. Οὐδεὶς ἦτο μᾶλλον αὐτοῦ εὐγενῆς, διότι κατήγετο κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἐκ τῶν γιγάντων τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ μήτηρ του ἔφερεν αὐτὸν ἕνδεκα μῆνας εἰς τὴν κοιλίαν τῆς καὶ ἐπὶ τέλους ἐγεννήθη διὰ παραδόξου τρόπου ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ὠτός. Αἱ πρῶται αὐτοῦ λέξεις ἦσαν· *Φέρετε νὰ πλώμεν!* Ἡ μήτηρ ἀπέθανε μετὰ τὸν τοκετὸν καὶ ὁ πατὴρ τοῦ παιδός, ὁ Ἀθηφάγος Grangousier, δὲν ἤξευρε ἂν ἔπρεπε νὰ κλυῖται ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς ἢ νὰ γελάσῃ ἐπὶ τῇ γεννήσει τοιοῦτου παιδός.

Τὸ μέγα ἐκεῖνο βρέφος ὠνομάσθη Γαργαντούας. Καὶ ὁ Ραβελαι περιγράφει τὴν στολὴν, τὴν ὁποῖαν τὸ ἐνέδυσαν καὶ φιλοσοφεῖ ἐπὶ τῶν χρωμάτων αὐτῆς, παραφῶν οὕτω τὰς προλήψεις καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Αὐλῆς.

Τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν διήλθε μέχρι τινὸς ὁ Γαργαντούας τρώγων, πίνων καὶ κοιμώμενος καὶ ἐνίοτε ἱππεύων ἐπὶ τοῦ ξυλίου ἱππαρίου. Καὶ ταῦτα μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ πατὴρ προσεκάλεσε τοὺς σοφοὺς διδασκάλους τῶν χρόνων ἐκείνων νὰ ἐκπαιδεύσωσι τὸν υἱὸν του παρ' ὃ εἶχεν ἀνκαλύψει λεπτότητά τινα πνεύματος.

Διδάσκαλός τις ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν ἀλφάβητον ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ Ω καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ Ω μέχρι τοῦ Α. Ἐπειτα τὴν γραμματικὴν τοῦ Δονάτου καὶ ἄλλας τινὰς φυλλάδας μεσαιωνικάς, αἵτινες φαίνεται ὅτι ἦσαν ἀ-

κόμη ἐν χρήσει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ραβελαι, ὅτε ὁ πρῶτος οὗτος διδάσκαλος ἀπέθανεν αἰφνιδίως καὶ προσεκλήθη ὁ Ἰοβελίνος Bridé. Ἄλλο σύστημα, ἄλλα βιβλία. Δὲν ἐνθυμούμαι τίνος λατινικὴν γραμματικὴν ἔμμετρον καὶ τίνος ἠθικολογίας. Ὁ πατὴρ του ἐνόησεν ἐνωρὶς ὅτι ἦτο κάλλιον νὰ μὴ μάθῃ τίποτε ὁ υἱός του ἢ νὰ διδαχθῇ ἐκ τοιούτων βιβλίων καὶ ἀποδιώξας τὸν Ἰοβελίνον προσεκάλεσε τὸν Πονοκράτην.

Οὗτος ἠθέλησε νὰ ἰδῇ πῶς ἐδιδάσκετο μέχρι τοῦδε ὁ παῖς καὶ ὁ Ραβελαι ἀποκαλύπτει ἐν τῇ γυμνότητί τῆς ὄλην τὴν τότε διδασκαλίαν, δι' ἧς τὸ πνεῦμα ἐσκοτίζετο ἐνῶ συγχρόνως ἀπεχουνοῦτο καὶ τὸ σῶμα διὰ τῆς τρυφῆς. Ὁ Γαργαντούας ἠγείρετο τὴν πρῶταν ἀργά, ἐδαπάνα ὥρας ἕως ὅτου ἐνδυσθῇ, καθ' ἣς ἤκουεν ἀπὸ εἴκοσιν εἰς μέχρι τριάκοντα προσευχάς, ἔπειτα ἐπρογευμάτιζε, μετέβαινεν εἰς τὸν κόν. . . Ἄλλ' ἐνῶ εἶχεν ἀνοικτὸν τὸ βιβλίον τῆς προσευχῆς του, ὁ νοῦς του ἐπλανᾶτο εἰς τὸ μαγερεῖον. Ἐπειτα παρετίθετο τὸ λουκούλιον δεῖπνον, τὸ ὁποῖον διεδέχοντο τὰ παίγνια. Ὁ κατάλογος αὐτῶν ἀποτελεῖ ὀλόκληρον κεφάλαιον.

Ὅπως ἀλλοία ἦτο ἡ μέθοδος τοῦ Πανοκράτους. Ὁ Ραβελαι μὴ λησμονώμενος ὅτι ἦτο ἱατρός καὶ ἡ ὑγιεινὴ κατεῖχεν τὴν πρώτην σχεδὸν θέσιν. Ὁ Γαργαντούας ἠγείρετο πλέον τὴν τετάρτην τῆς πρωίας καὶ ἐνῶ εἰς τῶν ἀκολουθῶν του τῷ ἀνεγίνωσκε τὴν Γραφήν, ἕτερος ὑπηρέτης ἔψυχεν αὐτόν, ὅπως τὸ αἷμα ἀναλάβῃ τὴν ἐνεργητικότητά του καὶ ἀνοιχθῶσιν οἱ πόροι τῆς ἐπιδερμίδος. Ἐπειτα ἐξήρχετο μετὰ τοῦ παιδαγωγοῦ, ἵνα θαυμάσῃ τὸν οὐρανόν. Δὲν ἐπρόκειτο ἴσως περὶ μαθήματος ἀστρονομίας, ἀλλὰ τὸ θέημα τῆς φύσεως κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς ζωηρὰς ἐντυπώσεις, νὰ διανοίξῃ τὴν φαντασίαν του. Ἐπειτα ἐπέστρεφεν, ὅπως συμπληρώσῃ τὸν καλλωπισμὸν του καὶ ὁ παιδαγωγὸς τῷ ἐπανελέγε τὰ μαθήματα τῆς προτεραίας, ἅτινα κατόπιν ὁ μαθητῆς ἐπανελάμβανε καὶ οὗτος. Μετὰ τὸ πρόγευμα ἐξήρχοντο εἰς σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ κατὰ τὸ δεῖπνον πάλιν ἤρχίζον αἱ συζητήσεις, ἡ πραγματογνωσία, καὶ ἀνέτρεχον ἐκάστοτε εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἢ τὸν Αἰλιανόν. Ὁ Ραβελαι ἀναμφιβόλως εἶχεν ἀναγνώσει τὰ συμποσιακά τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοιοῦτόν τι ἐφαντάσθη τὸ δεῖπνον τοῦ Γαργαντούα.

Ὁ παῖς ἐξεμάνθηκε τὴν ἀριθμητικὴν διὰ τῶν παιγνιοχάρτων, ἐδιδάσκετο ἐπίσης τὴν γεωμετρίαν καὶ ἀστρονομίαν καὶ τὰς μελέτας ταύτας ἐποίκιλον ἡ μουσικὴ καὶ ἡ γυμναστικὴ, ἡ ἵππασία, τὸ κυνήγιον.

Τοιαύτη εἶναι ἡ μέθοδος τοῦ Ραβελαι. Τρεῖς αἰῶνες παρήλθον ἔκτοτε καὶ ὁμῶς φαίνεται ὡσεὶ ἐγράφη χθές. Ἴσως σήμερον, ὅτε παρ' ἡμῖν ἀνακινεῖται τὸ ζήτημα τῆς κατωτάτης ἐκπαιδεύσεως, σήμερον εἴπερ ποτε ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ ὁ Ραβελαι. Ἡ μέθοδος αὐτοῦ εἶναι ἐλληνοικωτέρα ἐκείνων τὰς ὁποίας ἐπλάσκαμεν κατ' ἀπομίμησιν τῶν ξένων.

IV

Ὁ Ἀθηναῖος ἐσκέφθη μετ' ὀλίγον ὅτι ὤφειλε νὰ ἐκπέμψῃ τὸν υἱὸν τοῦ εἰς Παρισίους πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἀνῆλθε λοιπὸν ἐπὶ πελωρίας τινὸς φορβάδος ὁ Γαργαντούας καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Πονοκράτους καὶ τοῦ Εὐδαίμονος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν Λουτεκίαν, ὅπου διήγειρε τὸν θαυμασμὸν τῶν περιέργων Παρισίων.

Ὁ Γαργαντούας περὶ δύο τινῶν πρῶτον ἐφρόντισε νὰ μάθῃ τίνες σοφοὶ ἦσαν τότε ἐν τῇ πόλει καὶ τίνα οἶνον ἔπινον οἱ κάτοικοι αὐτῆς. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον περιῆλθεν εἰς πόλεμον σχεδὸν πρὸς αὐτούς, διότι ἀναβᾶς εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Παναγίας εἶδεν ὅτι οἱ κώδωνες αὐτῆς θὰ ἤρμοζον καλῶς εἰς τὰ ὄτια τῆς φορβάδος του, καὶ καταβιβάσας αὐτούς τοὺς μετεκόμισεν εἰς τὸν οἶκόν του.

Οἱ Παρίσιοι συνεταράχθησαν, οἱ θεολόγοι ὁμοίως. Ἐγένετο συνέλευσις τοῦ λαοῦ καὶ ὁ σοφὸς Ἰανότος ἐστάλη πρεσβευτῆς ὅπως ζητήσῃ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν.

Ἄλλη σάτυρα τοῦ Ραβελαὶ κατὰ τῶν ψευδοσόφων, οἵτινες ψελλιζόντες ὀλίγα τινὰ λατινικὰ καὶ ἀποστηθίζοντες τοὺς κανόνας καὶ τοὺς τρόπους τῆς λογικῆς τὰ baroco καὶ darii, ἐθαυμάζοντο καὶ ἐθεοποιούντο ὑπὸ τοῦ ὄχλου. Ἦσαν οἱ Φαρισσαῖοι τῶν Γραμμάτων. Καὶ τοιαύτη τῶν εἶναι ἡ δημηγορία τοῦ Ἰανότου, ὅστις ἦλθεν ἐπισήμως καὶ μετὰ πομπῆς νὰ ζητήσῃ τοὺς κώδωνας τῆς Παναγίας. Τῷ ὑπεσχέθησαν ὡς ἀμοιβὴν πέντε σπιθαμὰς ἀλλαντος καὶ ἓν ζεῦγος ὑποδημάτων. Ἴδου πόθεν ἐμπνεόμενος ὁ σοφὸς οὗτος magister ἐσχεδίασε τὴν προσφώνησίν του.

— Καλὸν ἤθελεν εἶσθαι νὰ μᾶς ἀποδώσῃτε τοὺς κώδωνας, διότι ἔχομεν ἀνάγκην αὐτῶν. Ἡμεῖς ἠρνήθημεν ἄλλοτε τὰ χρήματα τῶν Ἀγγλῶν, οἵτινες ἤθελον νὰ τοὺς ἀγοράσωσι. Ἐὰν ἡ αἰτησίς μου αὕτη εἰσακουσθῇ θὰ κερδήσω δέκα σπιθαμὰς ἀλλαντος καὶ ἓν ζεῦγος ὑποδημάτων πρὸς θεοῦ domine ἓν ζεῦγος ὑποδημάτων εἶναι κάτι τι. Et vir sapiens non abhorrebit eam. Reddite que sunt Caesaris Caesari et que sunt dei deo. Jbi jacet lepus. Διὰ τοῦτο ἠτοίμασα τὸν λόγον αὐτὸν ἀντάξιον τοῦ Utinō—δὲ Utino ἦτο περιώνυμος τότε ἱεροκῆρυξ.— Πόλις ἄνευ κωδῶνων ὁμοιάζει τυφλὸν ἄνευ βλακτερίας. Σὰς ἐξορκίζω ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος per omnia secula seculorum.

Ὁ Γαργαντούας καὶ ὁ Πονοκράτης ἠλέησαν τὸν πρεσβευτὴν καὶ τῷ ἔδωκαν αὐτοὶ ὅσα τῷ ὑπέσχετο ἡ Σχολή. Ὁ Ἰανότος ἐθριάμβευεν, οἱ κώδωνες ἐπεστράφησαν, ἀλλὰ οἱ σοφοὶ εἶπον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ λάβῃ δις τὸ τίμημα τῆς δημηγορίας του. Διὰ τοῦτο ἠγέρθη δίκη, ἣτις διήρκεσεν ἔτη μακρὰ καὶ ὁ Ἰανότος ὠρκίσθη νὰ μὴ σπογγίσῃ τὴν βίαν του, ἐὰν δὲν

ἐκδοθῇ τελεσίδικος ἀπόφασις. Ὑποθέτω ὅτι ἀπέθανε χωρὶς νὰ σπογγίσῃ τὴν βίαν του.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν Πικρόχολος ὁ βασιλεὺς τῆς γείτονος χώρας προσέβαλεν αἰφνηδίως τὰς κτήσεις τοῦ βασιλέως Ἀθηναῖου. Εἰς μάτην οὗτος ἀπευθύνει πρὸς αὐτὸν λόγους πλήρεις συνέσεως καὶ δικαιοσύνης. Οὐδὲν δύναται ν' ἀναχαιτίτῃ τὸν Πικρόχολον. Ὁ Γαργαντούας ἐγκαταλείπει τοὺς Παρισίους, ἵνα ὑπερασπισθῇ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χώραν. Ἐντεῦθεν ἀρχεταὶ πόλεμος δεινὸς καὶ μακροχρόνιος, ἀνκμυνησίων τὴν πάλιν τοῦ Καρόλου Ε΄. πρὸς τὸν Φραγκίσκον Α΄. οἵτινες ἐγένοντο ἄσπονδοι ἐχθροί, ἀφ' ἧς ἡμέρας οἱ ἐκλέκτορες ἡγεμόνες ἀνεκέρυξαν αὐτοκράτορα τὸν πρῶτον καὶ ἀφῆκαν βασιλεῖα τὸν δεύτερον.

Ὁ μᾶλλον ἄκλιμος τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀθηναῖου ἦτο καλόγηρος καὶ ἐκκληῖτο πάτερ Ἰωάννης. Ὁ Ραβελαὶ εἶχε ζωηρὰς ἔτι τὰς ἀναμνήσεις τοῦ μοναχικοῦ του βίου. Ἠδύνατο νὰ εἶπῃ πολλά· ἀλλ' ὅμως εἶχε πάντοτε ὑπ' ὄψει τὰς βασιάνους, τὰς γαλᾶς τῆς Tournelle καὶ οὐδόλως ἐσκέπτετο ν' ἀναβῇ τὴν πυρᾶν. Ἠκολούθησε τὴν ἀσφαλεστάτην ὁδόν. Ἐσατύρισε τοὺς μοναχοὺς διὰ τῶν ἐγκωμίων του.

Ὁ πάτερ Ἰωάννης, ὅτε εἶδεν ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἦσαν ἐγγὺς τῆς μονῆς, καὶ ἤρχισαν νὰ τρυγῶσι τὰς ἀμπέλους τῆς, οἱ δὲ ἄλλοι μοναχοὶ δειμαλέοι καὶ τρέμοντες, ὅπως οἱ Βυζαντινοὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς αὐτοκρατορίας, ἐκλείσθησαν εἰς τὸν ναόν, ἀνεδίπλωσαν ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ τὰ κράσπεδα τοῦ ἱματίου του, ἀπέσπασε τὸ ἐγκάρσιον ζῦλον τοῦ Σταυροῦ καὶ ὤρμησεν ἐναντίον τῶν ἐχθρικών στρατευμάτων. Οἱ πολιορκηταὶ ἐτρόπησαν εἰς φυγὴν, 3622 εὐρέθησαν νεκροὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου χωρὶς τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων! Καὶ ἰδοὺ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐκσφενδονίζει τὴν πρώτην ἐκρηκτικὴν σφαῖραν ἐναντίον τῶν μοναχῶν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ἐγκωμίου. Τί εἶναι ὁ καλόγηρος; Ἡ προσωποποιεῖα τῆς ἀκηδείας, βραχυῖνες ἀργαί, τοὺς ὁποίους στερεῖται ἡ πολιτεία, στερεῖται ἡ οἰκογένεια. Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν ἄνδρες ἱκανοὶ νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα ὑπὲρ τῆς πατρίδος των.

Ἴδου διὰ τί εἶπον ὅτι τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ραβελαὶ εἶναι σάτυρα.

Ὁ Γαργαντούας, εἰς ἃν διηγῆθησαν τὸ γεγονός προσεκάλεσε τὸν μοναχὸν εἰς τὸ δεῖπνόν του καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν πλησίον του ἐπὶ σιμῆποδος Deposita cappa.—Ἐξω τὸ βᾶσον! ἐφώνησέ τις τῶν παρακαθημένων· ἀλλ' ὁ δὲ μοναχὸς ἠρνήθη τοῦτο φοβούμενος τοὺς κανονισμοὺς καὶ πρὸ πάντων μὴ, ὡς το ἔπαθεν ἄλλοτε, τακτόντες αὐτὸ εἰς λαρίδας οἱ ὑπηρέται κατασκευάσωσιν ἐξ αὐτῶν δέματα τῶν περικνημίδων των.—Ἐδειπνήσα—εἶπεν ὁ πάτερ Ἰωάννης—ἀλλὰ δὲν ἔπεται ὅτι καὶ δὲν θὰ φάγω· ὁ στόμαχός μου εἶναι λιθόστρωτος καὶ πάντοτε ἀνοικτός, ὡς τὸ βαλάντιον τοῦ δικηγόρου.

Ὁ μοναχὸς δὲν ἀπέβαλε τὸ βάζον, ἀπέθετο ὅμως πρὸς στιγμὴν τὴν καλογηρικὴν ὑποκρισίαν. Ἐλάλει τὴν γλῶσσαν τοῦ στρατιώτου ἢ μᾶλλον ἐπανελάμβανεν ὅσα ἀπὸ τῆς κρύπτῃς τοῦ ὑποβολέως τῷ ὑπηγόρευεν ὁ Ραβελαί.

— Γνωρίζετε τὸν πάτερ-Κλαύδιον; Τί δαιμόνιον τοῦ ἐκόλλησεν, ἀπὸ πρωίας μέχρι ἐσπέρας νὰ μελετᾷ. Ἐγὼ δὲν μελετῶ. Εἰς τὴν μονὴν μας οὐδέποτε μελετῶμεν ἐκ φόβου μὴ πάθωμεν ὠτίτιδα. Ὁ μακαρίτης ἡγούμενος ἔλεγεν ὅτι εἶναι τερατῶδες θέαμα μοναχὸς σοφός.

Πάντες εὕρισκον τὸν πάτερ-Ἰωάννην εὐάρεστον καὶ ὅμως δὲν ἐνόουν διὰ τί οἱ μοναχοὶ ἀποδιώκονται ὡς αἱ σφήκες ἐκ τῆς κυψέλης. Ὁ Γαργαντούς ἀνέλαβε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα. Τὸ βάζον ἐπισύρει τὰς ὕδρεις, ὡς ὁ Καικίας τὰ νέρη. Οἱ μοναχοὶ ὁμοιάζουσι πιθήκους. Οἱ πίθηκοι δὲν ὁμοιάζουσι τοὺς κῆνας, οἵτινες φυλάττουσι τὸν οἶκον, οὔτε τοὺς βόας, οἵτινες ἀροτριῶσι, δὲν ἐργάζονται καὶ διὰ τοῦτο μαστιγοῦνται. Ὁμοίως ὁ μοναχὸς—καὶ ἐνοῶ τοὺς κακοὺς μοναχοὺς—δὲν ἐργάζεται ὡς ὁ χωρικός, δὲν φρουρεῖ τὴν πατρίδα ὡς ὁ πολεμιστής, δὲν θεραπεύει ἀσθενεῖς, ὡς ὁ ἰατρός. Οἱ καλόγηροι σημαίνουσι τοὺς κώδωνας μόνον καὶ καταστρέφουσι τὰ ὄτια τῶν περιόικων, ἀπαγγέλλουσι δὲ ἢ ὑποτονθορίζουσι ψαλμούς, τοὺς ὁποίους οὐδὲ αὐτοὶ ἐννοοῦν.

Αἱ ιδέαι αὗται δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Ραβελαί πρόετρεχε τῆς ἐπαχῆς του, ὅτι ἦτο ἄνθρωπος τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τοῦ μέλλοντος;

Ὁ Γαργαντούς ἠθέλησε ν' ἀνταμείψῃ τὸν μοναχόν, οὗτος δ' ἐζήτησε τὴν ἀδειαν νὰ ἰδρῶσῃ ἰδίαν μονήν, τὸν περιώνυμον *Θήλημον* ἢ *Θάλαμον*, τὸν ἀληθῆ τοῦτον ἐπίγειον παράδεισον, τὴν ἰδανικὴν πολιτείαν τοῦ Ραβελαί ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἀντὶ ἐπιγραφῆς τό: *πράττε ὅ,τι θέλεις*. Ἐκεῖ ἐβασίλευεν ἀπόλυτος ἐλευθερία καὶ αἱ ἔντιμοι ἀπολαύσεις μετὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς μελέτης. Ὁ Θάλαμος ἐκτίσθη παρὰ τὸν Λεγγρα, εἶχε δὲ 9332 δωμάτια μετὰ πλουσίων βιβλιοθηκῶν, ὅπου τὰ πρωτεῖα κατεῖχον οἱ Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς.

— Ἐξω τοῦ περιβόλου—ἔλεγεν ἐπιγραφὴ ἄλλη—Φαρισσαῖοι ὑποκριταί, ἔξω οἱ τοκογλύφοι καὶ οἱ ἀγῶρται. Ἄλλ' ὡς εὖ παρῆσθητε οἱ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ εὐγενεῖς ἱππῶται καὶ εὐθυμοὶ ἐταῖροι. Ἐπίσης ἦσαν δεκταὶ καὶ αἱ δέσποιναί· ἀλλ' οὐχὶ ὅσα διὰ τὸ δυσειδὲς τῆς μορφῆς, παραγκωνιζόμενα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, κατέφευγον εἰς τὸν Θεόν.

Οἱ θαλαμίται δὲν εἶχον ἄλλους κανόνες ἢ τὴν ἰδίαν αὐτῶν βούλησιν, ἔτρωγον, ἔπινον, ἐργάζοντο, ἐκοιμῶντο, ὅπότεν ἤθελον. Ἡ θήρα, ἡ καλλιέργεια τῶν ἀμπελῶν, ἡ μελέτη, ἡ μουσική, ἰδοὺ τίνα ἦσαν τὰ ἔργα τῶν ἀναχωρητῶν τούτων, οἵτινες αὔριον ἐξερχόμενοι ἀπέρριπτον τὸ βάζον καὶ δὲν ἦσαν πλέον ἄγριοι ἀκοινωνῆτοι—οἱ φυσικοὶ ἄνθρωποι τοῦ Ρουσσώ—οὔτε θῶες λειποτακτῆσαντες ἀπὸ τῆς φωλαῆς των, ἀλλ' ἄνθρωποι ὡς οἱ ἄλλοι

ἄνθρωποι. Οὔτε δὲ ἀπηγορεύετο ὁ γάμος εἰς τὰς γυναῖκας τῆς μονῆς, δόθηεν ἦσαν ἐπίσης ἐλεύθεραι νὰ ἐξέλθωσι διὰ νὰ καταστῶσι μητέρες.

Δὲν θέλω νὰ κλείσω τὸ βιβλίον τοῦ Γαργαντούα χωρὶς νὰ ἀναφέρω τὸ ἐπιστόδιον τῶν ἐξ προσκυνητῶν, οἵτινες ἐπιστρέφοντες ἐκ τοῦ ἁγίου Σεβαστιανού, ὅπου εἶχον μεταβῆ ὅπως δεηθῶσι τοῦ ἁγίου νὰ προστατεύσῃ αὐτοὺς τοῦ λοιμοῦ καὶ φοβούμενοι τοὺς ἐχθροὺς ἐκρύβησαν μετὰ τῶν χόρτων τοῦ κήπου νὰ διέλθωσι τὴν νύκτα.

Ὁ Γαργαντούας ἐπεθύμησε θριδάκας τὴν νύκτα ἐκείνην καὶ κατελθὼν εἰς τὸν κήπον, ἀνασπάσας ῥίζας τινὰς συμπεριέλαβεν ἐντὸς τῶν πελωρίων χειρῶν του καὶ τοὺς ἐξ προσκυνητάς, οἵτινες ἐκ φόβου δὲν ἐτόλμησαν νὰ προσφέρωσι λέξιν. Τὰ μικροσκοπικὰ ταῦτα ζώδια δὲν διέκρινε διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ὁ Γαργαντούας καὶ κατεβρόχισεν αὐτὰ μετὰ τῶν θριδάκων. Ὁ χεῖμαρρος τοῦ οἴνου κατεδύθισεν αὐτοὺς εἰς τὸν στόμαχον, ἀλλ' εἶτα ἐπιπλέοντες ἀνῆλθον μέχρι τοῦ οὐρανίσκου πάλιν. Κατὰ τύχην εἰς τούτων ἐκτύπησε τὸν ἀλγοῦντα ὀδόντα τοῦ γίγαντος, ὅστις διὰ νὰ ἀνακουφισθῇ τοῦ πόνου ἔλαβε τὸν ὀδοντοξέστην καὶ τὸν ἔνα μετὰ τὸν ἄλλον ἀνέρριψεν ἔξω τοὺς προσκυνητάς, οἵτινες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν διὰ τῶν ἀγρῶν.

Τὴν κωμικὴν ταύτην διήγησιν ἀνέφερον διὰ νὰ μνημονεύσω τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους εἶπε πρὸς αὐτοὺς ἔπειτα ὁ Ἀθηφάγος, ὅτε ὠδηγήθησαν ἐνώπιόν του καὶ οἵτινες εἶναι ἀληθῶς ἀξιοὶ μείας.

— Ὑπάγετε ἄνθρωποι εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ, τοῖς εἶπε, καὶ εἴθε οὗτος νὰ ὠδηγῇ πάντοτε τὰ βήματά σας. Τοῦ λοιποῦ μὴ ἐπιχειρεῖτε τοιαύτας ἐπικινδύνους ἐκδρομάς. Φροντίσατε διὰ τὰ τέκνα σας καὶ ἐργάζεσθε ἕκαστος εἰς ὅ,τι ἐκλήθη.

Ὁ δὲ Γαργαντούας, θαυμάζων τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, ἐπέλεγε τὸ τοῦ Πλάτωνος· Εὐδαίμονες αἱ πολιτεῖαι, ἔνθα οἱ βασιλεῖς φιλοσοφοῦσιν ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύουσι.

V

Τὰ τέσσαρα ἐπόμενα βιβλία πληροῖ ἡ ἱστορία τοῦ Πανταγρουέλ, βασιλέως τῶν Διψόδων, ὅστις ἦτο ἀξίος υἱὸς τοῦ Γαργαντούα. Ἀνετράφη καὶ οὗτος ὡς ὁ πατήρ του. Ἴσως ἦτο ὀλιγώτερον αὐτοῦ φοβερός, ἀλλὰ μᾶλλον φιλόανθρωπος καὶ ἐπίσης δίκαιος. Ὁ Πανταγρουέλ ἀπεφάσισε νὰ περιέλθῃ τὸν κόσμον καὶ αἱ πλάναι αὐτοῦ ἀποτελοῦσι τὴν πεζὴν ταύτην Ὀδύσειαν. Πανταχοῦ ἀνακαλύπτει ἀνομίας, προλήψεις, γελοῖα. Πρὸ πάντων ὅμως συναντᾷ τὸ μέλαν γένος τῶν δικαστῶν πάσης τάξεως. Χλευάζει τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν τοῦ Bridoye, ὅστις ἀποφασίζει περὶ τῆς δίκης ἀναρρίπτων τοὺς πεσσοὺς καὶ καταγγέλλει τὸ ἀρπακτικὸν καὶ αἰμοχαρὲς τοῦ Γαμφόνητος Grippeminaud, ἀρχιδουκὸς τῶν γαλῶν, ἦτοι τῶν δικαστῶν, οὔτινος ἢ συνείδησις ἐξηγοράζετο τόσον εὐκόλως διὰ τοῦ χρυσίου!

Ἰπάρχει καὶ ἕτερος ἥρως ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐποποιίᾳ, ὁ πρόγονος— ὡς εἶπεν ὁ Paul Albert— τοῦ Gil Blas καὶ Figaro, καὶ οὗτος εἶναι ὁ Πανοῦργος, ἄξιος τοῦ ὀνόματός του. Ὁ Πανταγρουέλ ὑπεδέχθη αὐτὸν μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας. Αἱ περιηγήσεις τοῦ πρώτου ἐγένοντο μᾶλλον χάριν αὐτοῦ, ὅστις ἐσκέπτετο νὰ νυμφευθῆ καὶ ἔτρεχε νὰ ἐρωτήτῃ τοὺς σοφοὺς καὶ τὰ μαντεῖα. Ἐπειτα ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ὁ Πανταγρουέλ τὸ Σαλμιγονδῖνον, ὅπου ὁ Πανοῦργος, ἀπὸ τυχοδιώκτου ἐγένετο κύριος καὶ μέγας φεουδάρχης, ἀλλὰ, σπάταλος, διώκησε τοιοῦτον καλὰ τὸ κράτος, ὥστε ἐντὸς δέκα καὶ τριῶν ἡμερῶν διεσπάθισε πάντα τὰ βέβαια καὶ ἀβεβία εἰσοδήματα τῆς χώρας του. Ἦγειρεν ὅμως ναοὺς, σχολεῖα, ἀλλ' ἐδαπάνησε τὰ πλεῖστα εἰς μυσία λουκούλια δεῖπνα καὶ πολυέξοδα συμπόσια.

Ἄλλαχοῦ πάλιν ὁ Πανοῦργος εἰκονίζεται ὡς ἄξιος πρόγονος τοῦ Ἀρλεκίνου καὶ τοῦ Σγαναρέλλου, ὅταν πλέον ἐν θαλάσῃ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς τρικυμίας καὶ τρέμων ἐκ τοῦ φόβου θέλῃ ν' ἀποδιώξωσιν αὐτὸν εἰς τὴν ξηράν. Παρελθούσης τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ κινδύνου, ἰδοὺ πάλιν ὁ Πανοῦργος γενναϊότερος πάντων. Δὲν ἀρκεῖται δὲ χλευάζων μόνον διὰ τῶν λόγων. Ἴτως τότε δὲν θὰ ἐπνίγεται ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος ἔμπορος τῶν πρόβάτων. Ὁ Πανοῦργος ἠγόρασεν ἀκριβῶ παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου τὸν ὀδηγοῦντα κριόν, ἴσως διὰ τοῦτο ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, βέβαιος ὦν ὅτι καὶ τὸ ποιμνιον ἤθελεν ἀκολουθῆται τὸν ὀδηγόν του, ὅπερ καὶ συνέβη. Ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ ἐρίφθη καὶ ὁ ἔμπορος εἰς τὰ κύματα, ὁ δὲ Πανοῦργος ἀπήγγελλε τὸν ἐπιτάφιον, ὑποσχόμενος τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ μακρωλεῖον ἐπὶ τῆς γῆς.

Τοιοῦτον εἶναι ἐν συντόμῳ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐποποιίας. Παραλείπω δὲ τὴν περιπλάνησιν εἰς τὴν *Hληρὰν νῆσον* Ile sonnante, ὅπου ὁ Ραβελαι ἐνεθυμήθη τὴν αὐλὴν τοῦ Πάππα καὶ τὰς σφαγὰς τῆς Γαλλίας.

Τὸ πέμπτον τοῦτο βιβλίον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν κατακλειδὰ τοῦ Πανταγρουέλ, ἐδημοσιεύθη ἐδ 1562 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ραβελαι ὑπὸ ἴδιον ὡς ἄνω τίτλον, φάνεται δὲ ὅτι ἐγκαταλειφθὲν ἡμιτελὲς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, συνεπληρώθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν. Εἶναι καὶ τοῦτο συνέχεια τοῦ γίγαντος Πανταγρουέλ ἀπὸ τῆς νήσου ταύτης τῆς πολυήχου, ἣτις εἶναι αὐτὴ ἡ Ῥώμη, εἰς τὴν νῆσον τοῦ κυνηγίου, ἔπειτα τῶν γαλῶν καὶ ἀπὸ ταύτης πάλιν εἰς τὴν νῆσον τῶν Ἀπαιδεύτων καὶ τὸ βασίλειον τῆς Ἐνδελεχείας, μέχρι τοῦ ὑπογείου μαντείου τῆς *ιεράς φιάλης*. Ὁ Ραβελαι ἀπορρίπτων σχεδὸν πλέον τὸ προσωπεῖον, ἐξακολουθεῖ νὰ χλευάζῃ ἐξ ὑπερηφάνειας τὴν αὐλὴν τοῦ Πάππα καὶ τὸ φιλοχρήματον αὐτῆς καθὼς καὶ τοὺς περὶ τῶν ἁγίων λειψάνων μύθους, τὴν δὲ τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς ἄρχοντας, τὴν δὲ τοὺς ἀλχημιστὰς καὶ σοφοὺς τῆς ἐποχῆς ἢ τέλος τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ περιηγητὰς, οἵτινες ἐπλήρουν τὰ συγγράμματα των θαυμασίων καὶ παραδόξων διηγήσεων.

Τοιαύτη ἐν δυοὶ λέξεσιν ἡ μακρὰ αὐτὴ ἀλληγορία, τὴν ὁποίαν ἄλλοι ἄλλως ἐπεχείρησαν νὰ ἐρμηνεύσωσι.

VI

Κατ' ἐπιφάνειαν ὁ Ραβελαι εἶναι γελωτοποιὸς μέχρι κυνικότητος, κατὰ βῆθος ὅμως ἀληθὴς φιλόσοφος. Δύναται νὰ παραβληθῆ κάλλιστα πρὸς τὸν Δημόκριτον τῶν Ἀβδηρῶν. Ἐκεῖνος ἐζήτησε γελῶν καὶ σατυρίζων, ν' ἀποτρέψῃ τοὺς συμπολίτας του τῆς μαστιζούσης αὐτοὺς ἐπιδημίας, δι' ἣν μάτην ἐθρήνηε ὁ μελαγχολικὸς Ἡράκλειτος καὶ μάτην ὁ Ἰπποκράτης συνεβούλευσε νὰ φέρωσιν ἐκ τῆς Ἀντικύρας τὸν Ἐλλέβορον. Ὁμοίως ὁ λειποτάκτης Βενεδικτῖνος ἠθέλησε νὰ σωφρονίσῃ τοὺς συγχρόνους του ὑποδουμένους τὸν μανδύαν τοῦ Ἀρλεκίνου. Ἰπὸ τὴν προσωπίδα δύναται τις νὰ εἴπῃ πολλά. Ὁ Ραβελαι ὅμως εἶπε πλεῖοτερα τοῦ δέοντος καὶ διὰ τοῦτο ἐνῶ ἐνιαχοῦ δύναται τις κατ' ἀναχρονισμόν νὰ εἴπῃ ὅτι βολταιρίζει, ἀλλαχοῦ πάλιν δὲν δύναται ν' ἀρνηθῆ ὅτι φθάνει μέχρι ρυπαρότητος. Ἐκεῖ μεταβάλλεται εἰς Πτωχοπρόδρομον. Πρέπει δὲ—διὰ νὰ ἐπαναλάβω τὴν φράσιν τοῦ Γερουζέ—ν' ἀνακαλῶμεν συχνάκις αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν.

Αὐτὸς οὗτος ἤκιστα φιλοφρόνως ὑπομιμνήσκων εἰς τοὺς ἀναγνώσττας τί πράττουσιν οἱ κύνες, τοῖς συμβουλεύει καθαρίσαντες νὰ θραύσωσι τὸ δόστον διὰ νὰ εὕρωσι τὸν μυελόν. Καὶ ἀληθῶς οὕτω δύναται μόνον νὰ ἐκτιμηθῆ ὁ Ραβελαι. Ἐθεωρήθη παρὰ πολλῶν ὡς παράφρων καὶ ὁ Βολταῖρος ἔλεγεν αὐτὸν φιλόσοφον ἐν καταστάσει μέθης. Ἡ παραφροσύνη αὐτοῦ εἶναι προσποιήτος ὡς ἡ τοῦ Ἀμλετ. Ἄνευ αὐτῆς ἠθελεν ἀποθάνει ἐνωρὶς ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Ἀλλ' ἡ ἐλευθεροστομία αὐτοῦ πολλάκις εἶναι ἀδικαιολόγητος ὡς ἔλεγεν ὁ La Bruyère.

Ἡ ἄρχουσα ἰδέα τῆς ἐποποιίας του εἶναι τοσοῦτον γενική, ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ὅλον ἐγράφη ἄνευ ἰδέας ὀρισμένης.

Ἀνέλαβε νὰ σατυρίσῃ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀφελείας τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς χωρικοὺς τῆς ἐπαρχίας του, ἀναμιγνύων τὴν ἀλληγορίαν μετὰ τῆς ἀληθείας καὶ μεταλλάσσων κατ' ἀρσκειαν εἰς εὐρωπαϊκὸν χάρτην, τὸν χάρτην τῆς Τουραίνης. Ἀνέλαβε νὰ ἐπισκοπήσῃ δλόκληρον τὴν τότε κοινωσίαν, τοὺς δικαστὰς πρὸ πάντων, τὴν Σορβώνναν, τοὺς καλογήρους καὶ τοὺς ἐψιμυθιωμένους σοφοὺς. Ἀφῆκεν ἕξω τοῦ σχεδίου του μόνως τὰς γυναῖκας. Καὶ ὅμως εἶδομεν ὅτι εἶχε καὶ ἐναντίον αὐτῶν παράπονα.

Ἐπλασε δὲ χαρακτηῖρας ζῶντας, ἐνεφύσησε τὴν ζῶην καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ἀθανάσιαν εἰς τὸν Πανοῦργον, τὸν Ἰκνότον, τὸν μέγαν δικαστὴν Bridoye χαρακτηῖρας, τοὺς ὁποίους ἐμιμήθησαν ὁ Λαφονταίν, ὁ Μολιέρος, ὁ Beaumarchais.

Συνεζήτησαν πολλοὶ ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἀληθοῦς χαρακτηῖρος τοῦ Ρα-

Βελαί· ἀλλ' ὡς εἶπεν ὁ Sainte-Beuve ἡ ἀκολασία τοῦ Ραβελαι περιωρίζετο εἰς τὴν φαντασίαν του μόνον.

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ Λαφονταίν καὶ οἱ ἄλλοι ἀνέστησαν τὴν φήμην του, οἱ δὲ ἄνθρωποι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀνήγειρον τὸν ἀνδριάντα του.*

Κ. Γ. Ξένος.

ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ.

Τῆς ἐπιρροῆς τῶν δασῶν ἐπὶ τε τῆς ἐνοργάνου καὶ ἀνοργάνου φύσεως πολλαχῶς ἐκδηλουμένης, ὁ ἄνθρωπος ἐνδιαφέρεται νὰ ἐρευνήσῃ καὶ μελετήσῃ, ὡς εἰκόσ, τὰ δάση μόνον καθόσον ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀτόμου αὐτοῦ καὶ τῶν ἐνεργειῶν του. Ἐκ τῆς συχνῆς ἐπικνώδου πολλῶν φαινομένων διδασκόμενος ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι τὰ δάση ἐπιδρῶσι σωτηρίως ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις καὶ ἰδίως ὑπὸ ὑδρολογικὴν καὶ κλιματολογικὴν. Δὲν ἀπρητεῖτο δὲ καὶ μεγάλη νοημοσύνη ὅπως ἀντιληφθῇ τῆς σωτηρίου ταύτης δυνάμεως τῶν δασῶν, διότι ἤρκει πρὸς τοῦτο μόνον ἡ ἀπλή παρρησία. Ἐκ τῆς παρρησίας ταύτης λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἐδιδάσκατο ὅτι τὰ δασόσκεπῆ μέρη ἐπισκέπτοντο συχνότερον αἱ βροχαί, ἤσθάνετο δέ, ὅτι ἐν καιρῷ μεγάλου καύσωνος ἀνέπνευε δρασερώτερον ἀέρα ὑπὸ τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες· οἱ ἐν πᾶσιν ἐπὶ λεπτότητι διανοίξας διακριθέντες, οὐ μόνον τὴν μεγίστην τῶν δασῶν σπουδαιότητα κτενόησαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς προστασίας καὶ διασώσεως αὐτῶν διὰ μέτων ἀσφαλῶν καὶ διηνεκῶς ἐγγυωμένων προύνοησαν. Τὸ σπουδαιότερον τῶν μέτων τούτων ὑπῆρξεν ἡ θρησκεία.

Ὁμοφώνως πάντες οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ ἐδίδασκον τὸν λαόν, ὅτι τὰ δάση, καὶ ἰδίως τὰ ὄρεινά, εἶνε κατοικήτρια θεῶν καὶ ὅτι εἶνε μεγάλη ἀμαρτία νὰ ὑλοτομῶνται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· τὰ δένδρα τοιούτων ὄρεινῶν δασῶν ἔπρεπε νὰ ἀποθάνωσι τὸν διὰ γήρατος θάνατον καὶ οὐχὶ τὸν διὰ πελέκως· οὕτως ὁ Ὅμηρος ἐν ὕμνῳ Ἀφροδίτης λέγει·

Ἐλάται ἡὲ δρύες ὑψικάρηνοι

Ἔστασ' ἠλίβατοι τεμένη.

Ἀθανάτων, τὰς δ' οὐτὶ βροτοὶ κείρουσι σιδῆρυφ

Ἄλλ' ὅτε κεν δὴ Μοῖρα παρεστήκη θανάτοιο

Ἀζάνεται ἐπὶ χθονὶ δένδρεα καλά.

* — *Œuvres de Fr. Rabelais, précédées d'une notice historique par P. L. Jacob.* — Edit. Louis Barré Paris 1857. — *Soirées de Walter Scott à Paris par P. L. Jacob.* Tom. I. Paris 1846. *La pantoufle du Pape.* — La Littérature Française des origines au XVIIe siècle par Paul Albert. Paris 1872 page 128-146. — *Sainte-Beuve. Causeries de Lundi.* Tom. III. page 1-18. — Eugène Gêruzex. *Histoire de la Litt. Franç. depuis ses origines jusqu'à la Révolution* Paris 1869. — Tom. I. page 318-331.

Συνειδότες δ' ὅτι δυσκόλως ἀναχαιτίζεται ὁ λαός, ἐγκαίρως ἔσπευσαν νὰ ἀφιερῶσιν πάντα τὰ προστατευτικά τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κλίματος τῆς χώρας δάση ὡς ἱερὰ ἄλση εἰς τοὺς θεούς, εἰσαγαγόντες ταυτοχρόνως καὶ τὴν λατρεῖαν ἀπέριων δασονόμων νυμφῶν γνωστῶν ὑπὸ τὰ δνόματα τῶν Δρυάδων, Δρυμίδων, Ἀμαδρυάδων, Ναπαίων, Αὐλωνιάδων κτλ. περὶ ὧν ἐπιστεύετο, ὅτι ἐνέμαντο τὰς πηγὰς καὶ ἐγεννῶντο ἀπὸ τῶν δρυῶν καὶ τῶν λοιπῶν δένδρων.

Νύμφαι οἶαι ἐφύοντο ἀπὸ τε ἄλλων δένδρων καὶ μάλιστα τῶν δρυῶν. (Πausan. X. 32. 9).

Ἔζων δὲ καὶ συναπέθνησκον μετὰ τῶν δένδρων τούτων· ζῆν ἰσοδένδρου τέκμων αἰῶνος λαχοῦσας. (Παραβ. Πλουτάρ. Ἐρωτ. 15).

Ἀμαδρυάδες νύμφαι διὰ τὸ ἕμα τοῖς δρυσι γεννᾶσθαι. (Ἀπολλ. Ροδ. Ἄργον. Π. στίχ. 478).

Τῶν δὲ ὁμοῦ ψυχὴ λείπει φάος ἡελίοιο. (Ὅμηρος).

Τὴν εὐεργετικὴν δ' ἐπιρροὴν τῶν φύλλων τῶν δένδρων ἐπὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τῶν πηγῶν εἰκονικῶς ἐξέφραζον διὰ τῆς διδασκαλίας, ὅτι αἱ νύμφαι χαίρουσιν ὅταν βρέχῃ καὶ λυποῦνται ὅταν τὰ δένδρα δὲν ἔχουσι πλέον φύλλα.

Νύμφαι μὲν χαίρουσιν, ὅτε δρύας ὄμβρος ἀξέει

Νύμφαι δ' αὖ κλαίουσιν, ὅτε δρυσὶν οὐκέτι φύλλα

(Ὅμηρου ὕμνος ἐς Δῆμητραν. στίχ. 41).

Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐδεμίαν θρησκείαν καὶ οὐδεμίαν πίστιν ἠδραϊώθη ἄνευ θαυμαμάτων καὶ ἄνευ τοῦ φόβου κολάσεως, οἱ προορατικώτατοι ἡμῶν πρόγονοι ἔσπευσαν καὶ ταύτην τὴν ἀνάγκην ἐγκαίρως νὰ θεραπεύσωσιν, ὅπως οὕτως ἐξασφαλίσωσι διὰ παντὸς τὰ πολύτιμα δάση. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην διδασκτικώτατον μῦθον διέσωσεν ἡμῖν ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσιν αὐτοῦ ὁ Ὅβιδιος (Metam. VIII 738-878) τὸν ἐξῆς.

Ἐν τῷ ἱερῷ ἄλσει τῆς Δήμητρος ἴστατο ἱερά τις δρυς, ἣν ὁ Ἐριχθόνιος διέταξε τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ νὰ ἐκκόψωσιν, οἱ ὑπῆρέτασι ὅμως τὴν θεῖαν ὀργὴν φοβούμενοι ὤκνουσαν καὶ ἐδίσταζον νὰ ἐκτελέσωσι τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς διαταγὴν· ὅθεν ὁ Ἐριχθόνιος χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἀρπάζει τὸν πέλεκυν ἐνδὸς τῶν ὑπηρετῶν καὶ ἀναφωνήσας αἰ δρυς πρέπει νὰ πέσῃ καὶ ἀν αὐτῇ ἡ θεὸς Δήμητρα ἦτο» κατήνεγκε κατὰ τῆς δρυὸς τὸν πέλεκυν· ἀλλ' εἰς τὸ πρῶτον τραῦμα τοῦ πελέκως ἐστὲνάξεν ἡ δρυς, ἀνεπήδησεν αἷμα ἐκ τῆς πληγῆς καὶ ἠκούσθη φωνὴ λέγουσα :

Nympha cub hoc ego sum, Cereri gratissima, ligno· ἦτοι ὑπὸ τὸ δένδρον τοῦτο εἰμι ἐγὼ ἡ προσφιλές τῇ Δήμητραι Νύμφη. Τὴν φωνὴν ταύτην τῆς Νύμφης ἤκουσεν ὁ Ἐριχθόνιος ἀπαθῶς καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον αὐτοῦ μέχρις οὗ ἡ δρυς κατέπεσεν ὑπὸ τὸν πέλεκυν.

Τοιαύτη πρᾶξις ἐὰν ἀφίνετο ἀτιμώρητος ὁ Ἐριχθόνιος θὰ εὕρισκον ἄ-

πείρους μιμητὰς παρὰ τῷ λαῷ· διὸ ἡ οἰκονομία τοῦ μύθου ἐπλάσθη τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ τιμωρία παρδειγματική, δι' ἧς νὰ ἐμπνέται ὁ ἀπαιτούμενος φόβος. Διηγείται λοιπὸν ὁ Ὀβίδιος, ὅτι συνεπείρ τῆς βεβήλου ταύτης πράξεως τοῦ Ἐριχθονίου πᾶσαι αἱ Δρυάδες συνελοθούσαι μετέβησαν ἐν σώματι πρὸς τὴν Δήμητραν καὶ παρεκάλεσαν αὐτὴν νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἱερόσυλον. Ἡ Δήμητρα ἐκπέμπει τότε μίαν Ὁρεάδα εἰς τὸν παγετώδη Καύκασον καὶ μετακαλεῖται τὴν Βουλιμίαν ὅπως ἐλθοῦσα ἐγκατασταθῇ ἐν τῷ σώματι τοῦ Ἐριχθονίου, τοῦθ' ὅπερ ἀμέσως καὶ ἐγένετο. Καταβιβρωσκόμενος λοιπὸν ὁ Ἐριχθόνιος ὑπὸ τῆς ἀκορέστου πείνης, ἣν προὔξεναι αὐτῷ ἡ Βουλιμία, ἀφοῦ κατεβρόχιτε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, κατεβρόχιτεν ἐπὶ τέλους καὶ τὰ ἴδια αὐτοῦ μέλη, καὶ οὕτω κατέστρεψε τὸν βίον οἰκτρότατα.

Οὐδέποτε ἀνθρώπινος διάνοια ἐφαντάσθη νὰ παρκαστήσῃ ζωηρότερον τὰ φρικτὰ ἐπικλόουθα τῶν καταστροφῶν τῶν δασῶν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν καταστροφῶν τούτων προσγινομένην βλάβην εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ Δήμητρα ἡ θεὸς τῶν καρπῶν τῆς γῆς (ἡ γεωργία δηλονότι) τιμωρεῖ τὸν βέβηλον Ἐριχθόνιον διὰ τὴν ἐκκοπήν τοῦ δρυὸς (διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν δασῶν) καὶ τῆς ἐν αὐτῇ οἰκούσης Νύμφης (τουτέστι τῶν πηγῶν τῶν ὑδάτων, αἷτινες διὰ τῶν δασῶν συντηροῦνται) ἐπιβάλλουσα αὐτῷ ὡς τιμωρίαν τὴν πείναν· διότι καταστροφομένων τῶν δασῶν συγκατασφραγίζεται καὶ ἡ γεωργία καὶ ἐπέρχεται ὁ λιμός.

Ἡ ἔκτακτος αὕτη λεπτότης τοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων, ἣν ἀπλουστάτη καὶ φυσικωτάτη συνέπεια τῆς τότε καταστάσεως τοῦ κλίματος καὶ ἰδίως τῆς βλαστήσεως τῆς χώρας· διότι ὁ μέγας φυσιολόγος τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ὁ πολὺς Ἀλέξανδρος Χουμβόλδος λέγει: «Ἡ βλάστησις χώρας τινὸς ὀρίζει τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν καὶ φυσιογνωμίαν αὐτῆς, αὕτη δὲ ἐπιδρᾷ μόνη ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν λαῶν.» Ἐπομένως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κατόικοῦντες χώραν δασοσκεπῆ καὶ κοσμουμένην ὑπὸ φύσεως ἐκτυλισσοῦσης ἀπείρους καλλονάς, εἶχον καὶ πνεῦμα καὶ διάνοιαν λεπτότερον, ὡς ἀποδεικνύουσι πάντα αὐτῶν τὰ ἔργα, ἅτινα καὶ μετὰ παρέλευσιν τοσούτων αἰῶνων χρησιμεύουσιν ὡς ὑποδείγματα καὶ χειραγωγοί.

Μὴ θεωρήσαντες δ' ἐπαρκοῦντα τὸν ἀπὸ τῆς θρησκείας φόβον κατέφυγον καὶ εἰς αὐστηρότατα νομοθετικὰ μέτρα, οὕτως ὁ Αἰλιανὸς ἀναφέρει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐτιμῶρουν μὲ θάνατον τὸν ἀποκόπτοντα καὶ μικρὰν τιμὰν πρὶν ἀπὸ τοῦ ἠρώου.

Ἐἴτις πρηνίδιον ἐξέκοψεν ἐξ ἠρώου ἀπέκτεινον αὐτὸν (Αἰλ. ποικιλ. ἱστορ. v. 17).

Ἄλλ' οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα. Γινώσκοντες ὅτι ἡ δασικὴ παραγωγή εἶναι τι πολύτιμον καὶ χρόνου μακροτάτου προϊὸν (διότι ἡ σήμερον ὑφ' ἡμῶν ὑλοτομουμένη δρῦς ἀνεφύη πρὸ ἑκατῶν τοῦλάχιστον ἐτῶν), ἐχρῶντο τῶν προϊόντων τοῦ δάσους

μετὰ τῆς μεγίστης φειδοῦς καὶ οἰκονομίας. Οἱ Ἀθηναῖοι λ. χ. καίτοι ἔχοντες πάμπολλα δάση ἐν Ἀττικῇ, διετήρουν ὅμως αὐτὰ ἄθικτα ὡς ἄλλα ἱερά, ἐπρομηθεύοντο δὲ τὴν διὰ τὴν ναυπηγίαν καὶ τὴν ἐκκαμίνευσιν τῶν λαυρωτικῶν μεταλλευμάτων ἀναγκαιοῦσαν ξυλείαν ἐκ τῆς Θράκης. Ἐν Ἠλείᾳ δὲ κατὰ τὸν Παυσανίαν (Ἠλιακά. Α'. XIII. 3) ἡ ξυλεία ἡ διὰ τὰς θυσίας ἀναγκαιοῦσα ὑλοτομεῖτο ὑπὸ ἐπίτηδες εὐδαίμονος, ὅστις ἐκαλεῖτο ξυλεύς, καὶ παρεχωρεῖτο εἰς τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἰδιώτας ἀντιώριστεμένου τιμήματος· ἄσπι δὲ ὁ ξυλεύς ἐκ τῶν οἰκειῶν τοῦ Διός, ἔργον δὲ αὐτῷ πρόκειται τὰ εἰς τὰς θυσίας ξύλα τεταγμένου λήμματος καὶ πόλεσι παρέχειν καὶ ἀνδρὶ ἰδιώτῃ.

Διὰ τῶν μέτρων τούτων οἱ Ἕλληνες οὐ μόνον διέσωσαν πάντα ἀνεξίτητος τὰ ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς χώρας δάση, ἅτινα ἀπὸ τοῦ Θεσσαλικοῦ Ὀλύμπου μέχρι τῆς μεσημβριωτάτης ἄκρας τῆς Λακωνίας ἀπετέλουν ἐν συνεχόμενον δάτος, ἀλλὰ καὶ διετήρησαν τὸ κλίμα τῆς χώρας εὐκρέστατον καὶ ὑγιεινότερον ὡς ὁ Ξενοφῶν (περὶ Προσόδων) λέγει, ἀναφέρων ὅτι αἱ ὄραι τοῦ ἔτους ἦσαν πραχόταται, ὅτι ὅσα ἀλλαχοῦ οὐδὲ νὰ βλαστήσωσιν ἠδύναντο ἐκασπρόφρου ἐν Ἀττικῇ· τὰ πάντα δὲ ἤρχοντο πρωίμως καὶ ἔληγον ὀψίμως· τοῦθ' ὅπερ σήμερον δὲν συμβαίνει πλέον, διότι εἰκοσιπενταετῆς συνεχεῖς παρατηρήσεις ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ βλάστησις ἀρχεται καὶ λήγει ἕνα μῆνα πρότερον ἢ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Καὶ οἱ μετὰ ταῦτα δὲ τὴν χώραν ἐπιδρακμόντες βάρβαροι, μηδὲ τῶν τελευταίων τῆς πατρίδος ἡμῶν δεσποτῶν ἐξαίρουμένων, ἐσεβάζθησαν ἐπαρκῶς τὰ δάση τῆς χώρας. Ἄλλ' ὅ,τι ἐρρέθη περὶ τῶν ἀρχαίων δὲν δύναται νὰ βῆθῃ καὶ περὶ ἡμῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Δυστυχῶς παρ' ἡμῖν ἡ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐπικρατήσασα ἀμάθεια καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἐκπηγάζουσα ἄγνοια τῆς μεγάλης τῶν δασῶν σπουδαιότητος, ἔτι δὲ ὁ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν ἀναπτυχθεὶς ἀτομικὸς ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ ἐπικρατήσασα ὀλιγωρία πρὸς πᾶν ὅ,τι δημόσιον καὶ κοινὸν κατήνεγκον κατὰ τῶν δασῶν τῆς χώρας τραύματι, ὧν τὴν θεραπείαν αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ διὰ πόνων πολλῶν καὶ δαπάνης πολλῶν δεκάδων ἑκατομμυρίων θὰ κατορθώσωσι νὰ ἐπιτύχωσι. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῶν δασῶν πηγάσασα ἐρήμωσις, ὥστε ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἀντήχει τὸ ἠδὺ κελάρισμα τῶν ρυάκων καὶ ἡρέμα ἐκυλιόντο τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν, ἠδέως ἀναμιγνύοντα τὸν φλοῖσθον τῶν ὑδάτων αὐτῶν μετὰ τοῦ λιγυφθόγγου ἄσματος τῆς ἀηδόνος, σήμερον οὐδὲν ἄλλο ἀκούεται ἢ ὁ φρικαλέος μυκηθμὸς καὶ ὁ ἀπαισιος πάταγος τῶν ὀρητικῶς κατερχομένων χειμάρρων, τούτων δὲ κατενυκθέντων βασιλεύει νεκρικὴ σιγὴ διακοπτομένη μόνον ὑπὸ τῶν κρωγμῶν τῶν περιπίπτωμένων γυπτῶν καὶ κοράκων τῶν ζητούντων μακρόθεν νὰ ἀνεύρωσι πού θυμὰ τι τῆς μανίας τῶν καταστρεπτικῶν τούτων χειμάρρων.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε πικρά, ἀλλὰ πρέπη νὰ κηρύσσεται καὶ νὰ γνωρίζηται πανταχοῦ. Καὶ τί ὄφελει ἡ σιγή ἀφοῦ τὴν κατάστασιν ἡμῶν προέλαβον νὰ διατραγωδηθῶσιν ἄλλοι; Ἴδου τί λέγει ὁ Γάλλος Jules Clavé ἐν τῷ περὶ δασικῆς οἰκονομίας συγγράμματί του (ἐν σελίδι 6) «Τί ἀπέγιναν σήμερον αἱ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογηθεῖσαι ἐκεῖναι χῶραι, αἵτινες ὑπῆρξάν ποτε ἡ κοιτίς τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ; Διέλυθε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα... Εἰς ἕκαστον βῆμα θὰ ἀπαντήσητε ἕνα βλαστήσεως ἀκμαζούσης μὲν ἄλλοτε, ἀλλ' ἔκτοτε ἐκλιπούσης καὶ μηδὲν ἄλλο καταυλιπούσης ἢ τὴν ἀυχηρότητα τῆς ἐρήμου· μετὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν δασῶν συνεξέλιπε καὶ ἡ εὐδαιμονία, ἣν οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποδώσῃ αὐταῖς.»

Ἡ τοιαύτη τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐδημιουργήθη, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τῆς ἀμικθείας καὶ τῆς ἀγνοίας τῆς χρησιμότητος τῶν δασῶν, ἅτινα εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἀκόμη ἐθεωρήθησαν καὶ θεωροῦνται ὡς πρόσκομμα πρὸς τὴν πραγματοποίησιν ἐγῴστικῶν τάσεων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κακὸν μόνον διὰ τῆς ἀρσεως τῶν αἰτίων αὐτοῦ αἴρεται καὶ ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν νὰ συντελέσωμεν τὸ ἐφ' ἡμῖν εἰς τὴν ἀρσιν τῶν στρεβλῶν πεποιθήσεων ἀποδεικνύοντες συντόμως τὴν χρησιμότητα τῶν δασῶν. Θὰ πραγματευθῶμεν δὲ ἰδίως τὴν ἐπιρροὴν τῶν δασῶν 1) ἐπὶ τῶν ὑδρομετεώρων 2) ἐπὶ τοῦ κλίματος καὶ 3) ἐπὶ τῆς υγείας τῶν ἀνθρώπων. Ἀρχόμεθα δ' ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῆς γενέσεως καὶ διανομῆς τῶν ὑδρομετεώρων, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ πραγματευθῶμεν καὶ τὰς δύο ἐτέρας ἐπόψεις προσεχῶς. Ἐκ προκαταβολῆς δ' ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἐπιστήμη οὐδὲν ἄλλο ἀπέδειξεν ἢ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν δοξασιῶν τῶν ἀρχαίων.

Α') ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΥΔΡΟΜΕΤΕΩΡΩΝ

1. Ἐπιρροὴ τῶν δασῶν ἐπὶ τῆς ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας. — Ὡς γνωστὸν τὸ κλίμα τόπου τινὸς ἢ χώρας τινὸς οἰκισθῆποτε προσδιορίζεται διὰ τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ἐν τῷ ἀέρι ἐμπεριεχομένης ὑγρασίας. Τὸ ἐν τῷ ἀέρι ἐν καταστάσει λεπτοτάτου καὶ ἀοράτου ἀερίου ἐμπεριεχόμενον ὕδωρ, ὁ καλούμενος ὑδρατμός, εἶνε ἐν τῶν κυριωτέρων συστατικῶν τῆς ἀτμοσφαιρας· ὁ ὑδρατμός οὗτος ἐνίοτε μὲν ἀκνητῶς ἐν καταστάσει ἡμιπετυκνωμένη καὶ ἐν εἴδει ὑδατίνων φυσαλίδων, καθιστάμενος δρατὸς ὡς νεφέλη ἢ νέφος, πάντοτε ὅμως καὶ πανταχοῦ, καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου οὐδ' ἐλάχιστον ἔχνος νέφους φαίνεται, ὁ ὑδρατμός οὗτος εὐρίσκειται ἐν καταστάσει ἀερίου ποῦ μὲν περισσότερος ποῦ δὲ ὀλιγώτερος. Ἄνευ τοῦ ὑδρατμοῦ τούτου, οὔτε νέφη, οὔτε βροχή, οὔτε δμίχλη, οὔτε δρόσος,

οὔτε πάχνη, οὔτε χάλαζα, οὔτε χιῶν, οὔτε βροντή, οὔτε ἀτραπή, οὔτε ἴρις εἶνε δυνατόν νὰ σχηματισθῇ, ἄνευ δὲ τοῦ ὑδρατμοῦ οὔτε ὁ οὐρανὸς θὰ εἶχε τὸ ὄραξον καὶ θελκτικὸν κυανοῦν χρῶμα, ὅπερ τοσοῦτον θέλγει τὴν δρασίαν μας. Ὁ ὑδρατμός οὗτος ἔχει τὰς ἐξῆς ιδιότητας.

α) Ἀμβλύνει τὴν ὑπερβολικὴν θερμότητα καὶ τὸ ὑπερβολικὸν ψῦχος. Εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ ὁ ὑγρὸς ἀήρ 1) διὰ τῆς ιδιότητος ἣν ἔχει νὰ ἀπορροφᾷ μεγίστην ποσότητα θερμαντικῶν ἀκτίνων, ὡς ἀπέδειξαν ἀνακτιρῆτως τὰ ὄραξ πειράματα τῶν μεγάλων Φυσικῶν Τυνδάλ (Tyndall) καὶ Βιλδ (Wild) καὶ 2) διὰ τῆς ἐκανόνητος ἣν ἔχει νὰ κωλύῃ τὴν ἀκτινοβολίαν τῆς ὑπὸ τῆς γῆς ἀπορροφηθείσης θερμότητος. Οὕτω λοιπὸν ὁ ὑγρὸς ἀήρ διὰ τῶν δύο τούτων ιδιοτήτων αὐτοῦ τὸ μὲν θέρος μετριάζει τὸν ὑπερβολικὸν καύσωνα ἀπορροφῶν μεγάλην ποσότητα θερμότητος, τὸν δὲ χειμῶνα τὸ δριμύ ψῦχος, κωλύων τὴν ἀντανάκλασιν τῆς ὑπὸ τῆς γῆς ἀπορροφηθείσης θερμότητος· ἀπέδειξεν τριχνωτάτην τῆς ιδιότητος ταύτης τοῦ ὑγροῦ ἀέρος παρέχουσιν ἡμῖν πᾶσαι αἱ παράλιαι χῶραι καὶ αἱ νῆσοι, ὅπου, ἕνεκα τοῦ περιβάλλοντος αὐτὰς ὑγροῦ ἀέρος, τὸν μὲν χειμῶνα οἱ παγετοὶ εἶνε ἐντελῶς ἀγνωστοί, τὸ δὲ θέρος ἀναπνέομεν ἀέρα δροσερώτερον ἢ ἄλλοχοῦ.

Ἐὰν ὁ ἀήρ ἦτο ἐντελῶς ξηρὸς, ἐν κκιρῷ μὲν νυκτὸς ἡ γῆ θὰ ἀντανέκλα πᾶσαν τὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ἀπορροφηθεῖσαν θερμότητα καὶ θὰ ἐπήρχετο τοσαύτη ἀπόψυξις, ὥστε οὐ μόνον τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ καὶ τὸ θέρος θὰ ἐσχηματίζετο πάγος.

β) Ὁ ὑγρὸς ἀήρ τροποποιεῖ τὸ βῆρος τῆς βαρομετρικῆς στήλης. Αἴτιον τῆς τροποποιήσεως ταύτης εἶνε τὸ μικρότερον εἰδικὸν βῆρος τοῦ ὑδρατμοῦ ὅπερ εἶνε μόνον 623 ἐνῶ τὸ τοῦ ξηροῦ ἀέρος εἶνε 1000. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ξηρὸς ἀήρ εἶνε βαρύτερος τοῦ ὑγροῦ ἀνυψοῖ τὴν βαρομετρικὴν στήλην, ἐνῶ ὁ ὑγρὸς καὶ ἐλαφρότερος ταπεινοῖ αὐτήν· τούτου ἕνεκα ὅταν ἐπικρατῶσιν ἄνεμοι ὑγροί, ἢ ὅταν ὁ ἀήρ τῆς ἀτμοσφαιρας εἶνε ξηρὸς, τὸ βαρόμετρον ἀνέρχεται καὶ δεικνύει καὶ κελὸν κκιρόν, ἐνῶ ὅταν πνεύσωσιν ὑγροὶ ἄνεμοι, ἢ ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα εἶνε ὑγρά, τὸ βαρόμετρον κατέρχεται πρὸς τὴν βροχήν.

γ) Ὑγρὸς ἀήρ συνεπάγεται συχνότερας βροχάς· διότι ὅπου ὑπάρχει περισσότερος ὑδρατμός ἐκεῖ καὶ εὐκολώτερον σχηματίζεται βροχή, χιῶν κτλ. εὐθὺς ἀμικ καταπέση ἢ θερμοκρασίαι.

δ) Ὑγρὸς ἀήρ προφυλάττει τὰ φυτὰ καὶ συντηρεῖ τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν, διότι ἐντὸς ξηρῆς ἀτμοσφαιρας ἡ διαπνοὴ τῶν φυτῶν ἐπιταχύνεται λίαν καὶ τάχιστα μαραινόνται τὰ φυτὰ, ἐνῶ ἐντὸς ὑγρῆς ἀτμοσφαιρας ἡ διαπνοὴ καὶ ἡ ἕνεκα ταύτης ἀπώλεια ὕδατος εἶνε μικρότερη, διὸ καὶ τὰ φυτὰ τὰ ἐντὸς ὑγρῆς ἀτμοσφαιρας ζῶντα δὲν μαραινόνται, τὰ δὲ ἀρξάμενα ἤδη νὰ μαραινῶνται τάχιστα ἀναλαμβάνουσι τὴν ζωηρότητα των. Ἐντεῦθεν

ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι τόπος ἔχων ὑγρὸν ἀέρα εἶνε κατκλληλότατος διὰ τὴν γεωργίαν· τούναντίον δὲ τόπος ἔχων ξηρὸν ἀέρα καθίσταται ἄγονος καὶ ξηρός.

ε') Ὑγρὸς ἀήρ καθίστησι τὸ ἔδαφος δροσερώτατον καὶ καρποφορώτατον διότι 1) διὰ τῆς ὑγρασίας τοῦ μετριάξει πολὺ τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ἐν τῷ ἔδαφει ὕδατος καὶ 2) ποτίζει τὸ ἔδαφος διὰ συχνοτέρων βροχῶν.

ς') Τέλος ὁ ὑγρὸς ἀήρ εἶνε διὰ τὸν ἀνθρώπον ὑγιεινότερος τοῦ ξηροῦ ὡς εὐκολώτερον ἀναπνεόμενος. Καὶ ὄντως τις ἐξ ἡμῶν ἀγνοεῖ τὴν φρικαλέαν στενοχωρίαν, ἣν ὑποφέρουσι τὰ ἀναπνευστικὰ ἡμῶν ὄργανα κατὰ τὸ θέρος, ὅτε ἕνεκα τῶν ἰσχυρῶν καυμάτων ὁ ἀήρ ὅν ἀναπνεόμενος στερεῖται ὑγρασίας· Μετὰ τὰ προσισαγωγικὰ ταῦτα ἂ; ἴδωμεν πῶς τὸ δάσος ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος.

Ὡς γνωστὸν ἡ ὑγρασία εἶνε ἀπόλυτος καὶ σχετικῆ. Καὶ ἀπόλυτον μὲν ὑγρασίαν καλοῦμεν τὸ ποσὸν τῆς ὑγρασίας ἢ τοῦ ὕδατος, ὃν ὁ ἀήρ εἰς δεδομένην θερμοκρασίαν δύναται νὰ περιέχῃ ὅταν εἶνε κεκορεσμένος. Τὸ ποσὸν τῆς ἀπολύτου ὑγρασίας αὐξάνει αὐξανούσης τῆς θερμοκρασίας καὶ ἐλαττοῦται ἐλαττομένης τῆς θερμοκρασίας· οὕτω π.χ. ἐν κυβικὸν μέτρον καιροσεμένου ἀέρος εἰς

θερμοκρασίαν—20°	Κελσίου	περιέχει	1,50	γραμ. ὕδατος
» — 10°	»	—	2,90	»
» — 5°	»	—	4,00	»
» — 0°	»	—	5,40	»
» + 5°	»	—	7,30	»
» + 10°	»	—	9,70	»
» + 15°	»	—	13,00	»
» + 20°	»	—	17,30	»
» + 25°	»	—	22,50	»
» + 30°	»	—	29,40	»

Σχετικὴν δὲ ὑγρασίαν καλοῦμεν τὴν ὑγρασίαν ἣν ὁ ἀήρ πραγματικῶς ἔχει, οὕτω λ.χ. ἀήρ θερμοκρασίας 15° κεκορεσμένος ὢν δύναται νὰ περιέχῃ 13 γραμμάρια ὕδατος ἢ ὑγρασίας· ἀλλὰ συμβαίνει ὁ ἀήρ οὗτος νὰ μὴ εἶνε κεκορεσμένος καὶ νὰ περιέχῃ μόνον 7,30 γραμμάρια, δηλαδὴ μέχρι κορέσεως τοῦ ἀέρος νὰ απαιτῶνται ἀκόμη 5,70 γραμμάρια, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἀήρ περιέχει μόνον $7,30/13 = 0,56$ ἴτοι 56 ἑκατοστὰ τῆς ὑγρασίας ἣν εἰς θερμοκρασίαν 15° ἠδύνατο νὰ περιέχῃ. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ σχετικὴ ὑγρασία οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ σχέση τῆς ἐν τῷ ἀέρι πραγματικῶς ὑπαρχούσης ὑγρασίας πρὸς τὸ ποσὸν τῆς ὑγρασίας ὅπου απαιτεῖται ὅπου ὁ ἀήρ κορεσθῆ.

Ἡ σχετικὴ ὑγρασία εἶναι ἡ προξενούσα τὸ αἶσθημα τοῦ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ καὶ ἔχουσα διὰ τε τὸν δασολόγον καὶ γεωπόνον, διὰ τε τὸν ἱατρὸν καὶ

βιομήχανον μεγίστην σπουδαιότητα. Καὶ διὰ τὴν ζῶν τῶν ζώων καὶ φυτῶν ἀπαιτεῖται νὰ γινώσκωμεν ἂν ὁ ἀήρ εὐρίσκηται ἐγγύτερον ἢ ἀπώτερον τοῦ σημείου τῆς κορέσεώς του.

Ὁ νῦν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου τὴν Σταθμολογίαν (Standortslehre) διδάσκων καὶ ἡμέτερος καθηγητὴς Κ. Ἐρνέστος Ἐβερμάιερ (Ernst Ebermayer) ὁ πατήρ καὶ δημιουργὸς τῶν δασικῶν μετεωρολογικῶν σταθμῶν καὶ τῆς Δασικῆς Σταθμολογίας διὰ πολυετῶν πειραμάτων, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ δάτους ἐκτελεσθέντων, ἀπέδειξεν, ὅτι τῆς ἀπολύτου ὑγρασίας οὔσης τῆς αὐτῆς ἢ σχετικῆ εἶνε πάντοτε ἀνωτέρα ἐν τῷ δάσει ἢ ἐπὶ γυμνῶν ἐδαφῶν· ὁ ἀήρ δηλονότι τοῦ δάτους εἶνε πάντοτε ὑγρότερος τοῦ ἀέρος τῶν γυμνῶν ἐκτάσεων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐρμηνεύεται ὡς ἐξῆς: ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν δένδρων ὑπάρχει ἀπειρία στομάτων δι' ὧν τὰ δένδρα ἀδιακόπως διαπνεοῦσιν ἐξάγοντα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ὕδωρ· ἕνεκα λοιπὸν τῆς ζωηρᾶς ταύτης διαπνοῆς τῶν τὰ δάση συνιστάντων δένδρων ἐπέρχεται αὐξήσις τοῦ ἐν τῷ ἀέρι ὕδατος, συνεπεία δὲ τούτου καὶ ὁ ἀήρ τῶν δασῶν προσεγγίει περισσύτερον εἰς τὸ σημεῖον τῆς κορέσεώς του. Διὸ εὐθὺς ἄμα δι' αἰτίαν τινὰ οἰκονόμητο ἐπέλθη ἐν τῷ δάσει κατὰπτωσις τῆς θερμοκρασίας λαμβάνει χώραν μερικὴ συμπύκνωσις καὶ ἀποβολὴ ὑγρασίας ὑπὸ μορφῆν ὕδατος εὐκολώτερον καὶ εἰς μεγαλειτέρην ποσότητα ἐντὸς αὐτοῦ ἢ ἐπὶ τῶν γυμνῶν ἐκτάσεων, αὕτη δὲ ἡ εὐεργετικὴ τῶν δασῶν ἐπιρροὴ γίνεται ἐπικαιροτέρη κατὰ τοὺς θερμοὺς τοῦ ἔτους μῆνας, διότι τότε ὁ ἀήρ τῶν δασῶν θερμότερος ὢν περιέχει διπλασίαν σχεδὸν ὑγρασίαν ἢ κατὰ τὰς λοιπὰς τοῦ ἔτους ὥρας, τοῦτο δὲ ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν γεωργίαν, διότι ἴσα ἴσα κατὰ τοὺς θερμοὺς τοῦ ἔτους μῆνας ἀπαιτεῖται ἢ βροχὴ, διότι καὶ τῶν καρπῶν ἢ ὠρίμασις τότε λαμβάνει χώραν. Δικαίως ἄρα οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι ἐξήρτησαν τὴν γεωργίαν ἀπὸ τῆς δασοκομίας, δικαίως δὲ θαυμάζονται διὰ τὸν ἀπέραντον αὐτὸν νοῦν δι' οὗ καὶ μόνου κατῳρθώσαν νὰ φθάσωσιν ἀεὶ ὅπου ἡμεῖς σήμερον μετὰ πολυδάπανα καὶ πολυχρόνια πειράματα ἐφθάσαμεν.

2. Ἐπιρροὴ τῶν δασῶν ἐπὶ τῆς ἐξάτμισεως. — Οὐχ ἥττον σπουδαία εἶνε καὶ ἡ ἐπιρροὴ τῶν δασῶν ἐπὶ τῆς ἐξάτμισεως τῶν ἐντὸς αὐτῶν ἀπκνωσῶν συναγωγῶν ὑδάτων, οἶον λιμνῶν, ὑδροστασιῶν, ποταμῶν κτλ.

Ἐκ τῆς φυτικῆς διδασκόμεθα ὅτι τὰ ἐξάτμιζόμενα ποσὰ ὑγρασίας εἶνε κατ' εὐθεῖαν ἀνάλογα πρὸς τὴν θερμοκρασίαν (δηλαδὴ ἡ ἐξάτμισις αὐξάνει αὐξανούσης τῆς θερμοκρασίας καὶ ἐλαττοῦται ἐλαττομένης αὐτῆς), καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογα πρὸς τὴν ὑγρομετρικὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαιρας (δηλαδὴ αὐξάνουσης τῆς ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας ἢ ἐξάτμισις ἐλαττοῦται, ἐλαττομένης δὲ αὐξάνει). Ἄλλ' ἐν τοῖς προηγουμένοις εἵδομεν, ὅτι ἴσα ἴσα ἐντὸς τοῦ δάτους καὶ ἡ ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαιρας εἶνε

μεγαλειτέρα και η θερμοκρασία είνε κατωτέρα. Έν άλλοις λόγοις έντός του δάσους άπαντώσιν αι δύο συνθηκαι αι απαιτούμεναι όπως επέλθη ελάττωσις της εξατμίσεως. Τα εκτελεσθέντα πειράματα απέδειξαν ότι η εξατμίσις έντός των δασών είνε κατά 64 επί τοις εκατόν ολιγωτέρα της επί γυμνών εκτάσεων λαμβανούσης χώραν, δηλαδή αν επί γυμνού εδάφους εξατμίζονται εις τὸ δευτερόλεπτον 100 μονάδες ύδατος, έντός των δασών εξατμίζονται εις τὸν αὐτὸν χρόνον μόνον 36.

Ὡσαύτως εξετέλεσθησαν και πειράματα ὅπως βεβκιωθῆ ὅποιαν ἐπιρροὴν ἔχουσι τὰ δάση ἐπὶ τῆς εξατμίσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ εδάφους ἀπορροφηθέντος και ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ἐναποταμιευθέντος ύδατος. Διὰ τῶν πειραμάτων τούτων, εκτελεσθέντων ὑπὸ τοῦ ἀξιωματοῦ Ἐβερμάγερ δαπάναις τῆς Βαυαρικῆς Κυβερνήσεως εις πλεῖστα δάση τῆς χώρας, ἀπεδείχθη, ὅτι

α) Τὸ δάσος αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ και ἄνευ τῆς φιλλοστρωμνῆς (τοῦ στρώματος δηλονότι τῶν φύλλων κλάδων, βρύων κτλ. τοῦ καλύπτοντος τὸ εἶδαφος) μετριάξει τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ἐν τῷ εδάφει ύδατος κατά 62 τοις εκατόν.

β) Ὅταν τὸ δάσος διατηρῆ και τὸ στρώμα τῶν φύλλων ἢ ἀνωτέρω ἐξάτμισις μετριάξεται κατά 22 ἔτι τοις εκατόν· τουτέστι

γ) Δάσος διατηροῦν και τὴν φιλλοστρωμνὴν του μετριάξει τὴν ἐξάτμισιν κατά 84 τοις εκατόν. Ἐάν δηλαδή τὸ εἶδαφος ἀπερρόφησεν 100 μονάδας ύδατος· εξατμίζονται μόνον, αἱ 16 αἱ δὲ λοιπαὶ 84 ἐναποταμιεύονται έντός τοῦ εδάφους και χρητιμύουσι πρὸς τροφήν τῶν πηγῶν. Εἶχον δὲ καιον ἄρα οἱ ἀρχαῖοι διδάσκοντες ὅτι αἱ Νύμφαι (αἱ πηγαὶ δηλονότι) γεννῶνται ἀπὸ τῶν δρυῶν και τῶν δένδρων.

3. **Ἐπιρροὴ τῶν δασῶν ἐπὶ τῶν βροχῶν.** Ἡ μετεωρολογία διδάσκει, ὅτι νεφέλη, βροχὴ, χιών και τὰ λοιπὰ ὑδρομετέωρα σχηματίζονται διὰ τῆς συμπυκνώσεως τοῦ ἐν τῷ ἀέρι περιεχομένου ὑδρατμοῦ. Καὶ ὄντως, ὑποτιθεμένου ὅτι ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος είνε 250 Κελσίου, ὅτε εις τὴν θερμοκρασίαν ταύτην ὁ ἀήρ, κεκορεσμένος ὢν ὑδρατμοῦ, ἐμπεριέχει κατά κυβικὸν μέτρον 22,5 γραμμάρια ύδατος ἐν καταστάσει ἀερίου, ἐάν δι' αἰτίαν τινὰ επέλθη κατάπτωσις τῆς θερμοκρασίης ἀπὸ 25⁰ εις 5⁰ μόνον, ὅτε ὁ ἀήρ μόνον 7,3 γραμμάρια ύδατος ἐν καταστάσει ἀερίου κατά κυβικὸν μέτρον δύναται νὰ ἐμπεριέχη, ἔπεται ὅτι ἐξ ἀνάγκης θὰ συμπυκνωθῶσι τὰ πλεονάζοντα 15,2 γραμμάρια ύδατος, ἤτοι θὰ σχηματισθῆ 15,2 γραμμαρίων δρόσος ἢ βροχὴ.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτιστον τοῦτο στοιχεῖον τοῦ σχηματισμοῦ τῆς βροχῆς, ὁ ὑδρατμὸς ὁ ἐν τῷ ἀέρι περιεχόμενος, ἔρχεται εις ἡμᾶς κυρίως ἐκ τῆς θαλάσσης διὰ τῶν ἀνέμων τῶν ἐκ τοῦ ἰσημερινοῦ ὑπὲρ τὸν ὠκεανὸν πνεύσων· τοιοῦτοι ἀνεμοὶ είνε διὰ μὲν τὴν Εὐρώπην οἱ νότιοι, νοτιοδυτικοὶ και

δυτικοί, διὰ δὲ τὰς Ἀθήνας και τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος οἱ νοτιοδυτικοί. Τὸ δὲ δεύτερον στοιχεῖον ἤτοι ἡ κατάπτωσις τῆς θερμοκρασίης ἐπέρχεται διὰ τῶν βορειοδυτικῶν και δυτικῶν ἀνέμων· διὰ τοῦτο και ὄταν ἐπικρατῶσιν οἱ ἀνεμοὶ οὗτοι ἔχομεν ὑγρὸν και δροσερὸν θέρος και ἡπιον χειμῶνα.

Ἡ συχνότης τῶν βροχῶν ἐξήρηται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς σχετικῆς ὑγρασίας, ἣτις αὐξάνει μετὰ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους· διὸ και ὅσον προχωροῦμεν πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐρώπης τοσοῦτον και ἡ σχετικὴ ὑγρασία και ὁ ἀριθμὸς τῶν βροχερῶν ἡμερῶν αὐξάνει· ὑπολογίζουσι δὲ ὅτι βρέχει

ἐν τῇ μεσημβρινῇ Εὐρώπῃ	120	ἡμέρας τοῦ ἔτους
ἐν Ἑλλάδι	97	»
ἐν τῇ μέσῃ Εὐρώπῃ	146	»
και ἐν τῇ βορείῃ Εὐρώπῃ	180	»

Ἡ δὲ ποσότης τῆς ἐπὶ τινος χώρας καταπιπτούσης βροχῆς ἐξήρηται ἰδίως ἐκ τῆς διευθίσεως τῶν ἀνέμων και ἐκ γειτνιάσεως λιμνῶν και θαλάσσης¹. Ἀλλ' ἀνωτέρω εἶλομεν ὅτι τὰ ὑδρομετέωρα σχηματίζονται διὰ τῆς ἀποψύξεως τοῦ ὑγροῦ ἀέρος· ὥστε ὅσον μεγαλειτέρα είνε ἡ κατάπτωσις τῆς θερμοκρασίης και ὅσον ὑγρότερος ὁ ἀήρ τόσοσιν ἀφθονώτεροι είνε και αἱ βροχαί. Οἷκοθεν λοιπὸν ἐννοεῖται ὅτι ἐκ δύο τόπων παρουσιαζόντων τὰς αὐτὰς περιστάσεις ὁ ἔχων τὴν κατωτέραν θερμοκρασίαν θὰ ἔχη και περισσοτέραν βροχὴν. Ἐκ τῶν εκτελεσθέντων δὲ πειραμάτων ἐβεβκιωθῆ ὅτι ὁ ἀήρ τῶν δασῶν είνε ψυχρότερος και σχετικῶς ὑγρότερος, ἐπομένως εὐρίσκειται ἐγγύτερον τοῦ σημείου τῆς κορέσεώς του. Ὅταν λοιπὸν ἐν καιρῷ θέρους οἱ ἀνεμοὶ ὠθῶσιν εις τὰ δάση ἢ ὑγρὸν ἀέρα ἢ δμίχλην και νέφη ἐν μέρος τοῦ ὑδρατμοῦ ἐρχόμενον εις ἐπαρὴν μετὰ τοῦ ψυχροτέρου ἀέρος τῶν δασῶν, μετὰ τῶν ψυχροτέρων φύλλων, μετὰ τῶν ψυχροτέρων στελεχῶν και τοῦ ψυχροτέρου δασικοῦ εδάφους συμπυκνοῦνται και μεταποιεῖται εις ὕδωρ εὐκολώτερον, ἢ ἐπὶ γυμνοῦ εδάφους και πίπτει ἐπὶ τοῦ εδάφους· ἐν εἴδει δρόσου ἢ βροχῆς. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι τὸ δάσος μεγάλως ὑποβοηθεῖ τὸν σχηματισμὸν τῶν βροχῶν, ἄς οὐ μόνον προκαλεῖ ἀλλὰ και καταλλήλως διανέμει. Ἀποδεικνύεται ἄρα, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὀρθῶς ἐδόξζον και ἐλίδασκον ὅτι αἱ Νύμφαι (τουτέστιν αἱ πηγαί, και ἐν γένει τὰ ὕδατα) ἐγεννῶντο ἀπὸ τῶν δένδρων.

4. **Ἐπιρροὴ τῶν δασῶν ἐπὶ τῆς ἀπορροφῆσεως τῶν ἐπὶ τοῦ εδάφους καταπιπτόντων ὑδάτων.** Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην τὰ εκτελεσθέντα πειράματα απέδειξαν, ὅτι αἱ χῶραι ἐν αἷς εξετέλεσθησαν ἐκτεταμέναι ἀποδασώδεις ἔχουσι τὸν μὲν χειμῶνα ἀφθονίαν πηγῶν, δι' ὧν ἐξογκοῦνται μεγάλως οἱ ποταμοὶ και ἐπέρχονται καταστρεπτικαὶ πλήμ-

¹ Τὸ ποσὸν τῆς ἐν τῷ λεκανοπέδιῳ τῶν Ἀθηνῶν ἐτησίως καταπιπτούσης βροχῆς ἀνέρχεται εἰς 0,4141 τοῦ μέτρον.

μυρκα, τὸ δὲ θέρος καταμαστιζόντι ὑπὸ ξηρασίας καὶ ἀνυδρίας. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ πλείτται τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίαι. Τοῦναντίον δὲ χῶραι διατηρήτιστα τὰ δάση αὐτῶν σπανίως καὶ ἐκτάτως πάσχουσι ἀπὸ μεγάλης ἐξογκώσεως τῶν ποταμῶν, διὸ καὶ εἰς τὰς χώρας ταύτας αἱ πλήμυρκα εἴνε τι ἕκτακτον. Τοιαύτη χώρα εἶνε ἡ Γερμανία ἰδίως, ἐν ἣ τὰ δάση διατηροῦνται μετὰ μεγίστου σεβασμοῦ, διότι εὐτυχῶς ὁ γερμανικὸς λαὸς ἐγκαίρως ἔτυχε διδασκάλων διδασκάντων αὐτὸν ὅτι τὰ δάση εἶνε κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ (*der Wald ist Gottes Haus*) καὶ εὐεργέτημα μέγα τῆς χώρας, ἐν Γερμανίᾳ αἱ καταστρεπτικαὶ πλήμυρκα εἰσι σχεδὸν ἀγνωστοί, αἱ δὲ φέτος ἀγγεληθεῖσαι ἀφούκτως θά εἶνε συνέπεια τῆς κκκῆς χρήσεως, τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ δασῶν τῶν Ἄλπεων ἀφ' ὧν ὁ Ρῆνος πηγάζει. Ὅτε ἐσπούδαζον ἐν Γερμανίᾳ εἶχεν ἀνακινήθη ἐν ζήτημα σπουδαιότατον, τούτεστι τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτηρισμοῦ ὡς διεθνῶν πάντων τῶν δασῶν ἀφ' ὧν πηγάζουσι ποταμοὶ μεγάλοι διεθνῆ ἔχοντες σπουδαιότητα. Ἀνεκπιβόλως τὸ ζήτημα τοῦτο μετὰ τὰς φετεινὰς πλημμύρας τοῦ Ρῆνου θά ἀνακινήθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν διορατικῶν καὶ πρακτικῶν Γερμανῶν.

β) Εἰς χώρας δατοσκεπεῖς, ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης κατωτέρας θερμοκρασίας καὶ μικροτέρας ἐξατμίσεως, ἐναποταμιεύεται περισσότερο ὕδωρ καὶ διατηρεῖται περισσότερο ὑγρασία εἰς τὸ ἔδαφος. Τοῦναντίον δὲ χῶραι γυμναὶ διὰ τὴν ἐπικρατούσαν ἀνωτέραν θερμοκρασίαν καὶ μεγαλειότεραν ἐξατμίσειν καὶ διὰ τὴν ἐξαφάνισιν πάσης φυτικῆς γῆς ἀπὸ τῶν ὀρέων ἐπικρατεῖ μέγιστη ἀνυδρία καὶ ξηρασία, διότι ἐν τοιαύταις χώραις τὰ καταπίπτοντα ἐν εἴδει βροχῆς ὕδατα ἂν μὲν εἶνε ὀλίγα ἐξατμίζονται ταχέως, ἂν δὲ εἶνε πολλά, ὡς τοῦτο συμβαίνει ὅταν αἱ βροχαὶ εἶνε ῥαγδαῖαι, ἐκρέουσι ἀμέσως καὶ κατέρχονται εἰς τὴν θάλασσαν ὀρυκτικώτατα. Ἀπόδειξιν ψηλαφητὴν τῶν λεγομένων ἔχομεν τὴν Ἀττικὴν, ἣτις ἐνῶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἶχεν ὕδατα τοῦλάχιστον τετραπλάσια δυνάμενα νὰ ἐπαρκέσωσι εἰς τετραπλάσιον τοῦ νῦν πληθυσμὸν σήμερον ἡμεῖς καταστρέψαντες τὰ δάση πάσχουμεν ἀπὸ λειψυδρίας.

Πλὴν τούτων τὰ δάση ἐπιδρῶσι καὶ μηχανικῶς, ἀφ' ἑνὸς μὲν διασπῶντα καὶ κονιοποιούοντα, οὕτως εἶπεῖν, τὰς ραγδαίαις βροχαῖς, αἵτινες πίπτουσαι ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων θλῶνται καὶ καθίστανται τῶσον ἀβλαβεῖς, ὅσον καὶ αἱ ἥπια, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ συμπλέγματος τῶν ριζῶν τῶν δένδρων σύγκρατοῦντα τὴν γόνιμον γῆν, διασχίζοντα τὸ ἔδαφος εἰς μέγα βάθος καὶ κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν καὶ διευκολύνοντα οὕτω τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ πίπτοντος ὀμβρίου ὕδατος, ὅπερ ἐναποταμιεύομενον εἰς τὰς ὑπογείους ὑδροθήκας ἐξέρχεται κατόπιν ἐν εἴδει πηγῶν ρυάκων καὶ ποταμῶν. Δικαίως ἄρα δυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν τὰ δάση ἀρεξαρτηλίτους ὑδροθήκας.

5. Ἐπιρροὴ τῶν δασῶν ἐπὶ τῶν χαλαζῶν.— Ἐχθρὸς ἀμείλικτος τῆς γεωργίας εἶνε τὸ ὑδρομετέωρον τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα χάλαζα. Ἀπεδείχθη δ' ἐπ' ἐσχάτων διὰ πειραμάτων καὶ παρατηρήσεων γενομένων ἐν Ἑλβετίᾳ, ὅτι αἱ χάλαζαι μόνον διὰ τῶν δασῶν δύνανται νὰ δαμασθῶσι.

Μεταξὺ πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἡ Ἑλβετία ἔπαθε ὑπὸ τῆς χάλυζης τὰς μεγίστας ζημίας, ἀνελθούσας εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, δι' ἃ καὶ οἱ Ἑλβετοὶ πρῶτοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξετάσωσι καὶ μελετήσωσι ἐπισταμένως καὶ ἐγγύτερον τὸν ἀμείλικτον τοῦτον ἐχθρὸν τῆς γεωργίας. Ὁ Ἑλβετικὸς λαὸς, ἐκ τῆς συχρῆς παρατηρήσεως καὶ πείρας ὀδηγούμενος ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὰ δασοσκεπῆ ὑψώματα προφυλάττουσι τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ τῆς χάλυζης. Ἀλλ' ὁ Ἑλβετικὸς λαὸς, ἀπαξ τὴν πεποίθησιν σχηματίσας, δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπήτησεν ὅπως ἡ πεποίθησις αὕτη ἀναγνωρισθῆ καὶ ὑπὸ τοῦ Νόμου. Καὶ ὅντως ἐν ἔτει 1860 ἐψηφίσθη τὸ 60 ἄρθρον τοῦ περὶ δασῶν Νόμου, ἔχων ὡς ἐξῆς:

«*Δάση κείμενα ἐπὶ ὑψώματων, ἅπαντα, ὡς ἡ πείρα διδάσκει, προφυλάττουσιν ἀπὸ τῆς χάλυζης, δέον νὰ ἐκμεταλλεύωνται οὕτως, ὥστε διατηροῦμενα πάντοτε ἀρκούντως πυκνά, νὰ δύνωνται διὰ τῆς πυκνότητός των ταύτης νὰ προφυλάττωσιν ὅσον τὸ δυνατόν ἐπὶ μῆκιστον χρόνον τὴν χώραν ἀπὸ τῶν χαλαζῶν.*»

Καὶ τοὶ δὲ οἱ Ἑλβετοὶ ἐν γένει μέχρι τοῦ 1870 δὲν ἐσεβάσθησαν τόσον πολὺ τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ Νόμου, οὐχ ἤττον ἀπέφευγον τὰς ἐκ τοῦ Συστάθην τομάς, δι' ὧν τὸ ἔδαφος ἀπογυμνοῦται καὶ ἐκτίθεται ἐντελῶς ἀπροστάτευτον εἰς τὴν βλαβερὴν ἐπιρροὴν πολλῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων, καὶ ἐποίουν χρῆσιν τῶν Σποράδην τομῶν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν των. Ἀλλὰ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1870 συνέβησαν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μούρης (Muri) πολλὰ καταστρεπτικὰ χάλαζαι, αἵτινες ἠνάγκασαν τὸ κοινόν, τοὺς Γεωπονικοὺς συλλόγους καὶ τὴν Κυβέρνησιν, νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν των καὶ ἐξετάσωσι μετὰ μείζονος ἐπιστάσεως τὰς περιστάσεις, αἵτινες ἔδωκαν γένεσιν εἰς τὰς χάλυζας ταύτας, καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν αὗται ἐπέδρασαν.

Τὴν 29 Αὐγούστου 1874 τὸ προσωπικὸν τῶν δασῶν τῆς τοπαρχίας Ἀργοβίας (Argau) διετάχθη ἐγκυκλίως νὰ συλλέξῃ πάσας τὰς δυνατάς πληροφορίας, ταυτοχρόνως δὲ νὰ προβῆ καὶ εἰς τὴν ἐγγυτέραν ἔρευναν πάντων τῶν φαινομένων τῶν συνοδευόντων τὰς χάλυζας. Τὰ ἐξαγόμενα τῶν δεκαετῶν τούτων παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν (ἀπὸ τοῦ 1870—1880), συνοψίζονται εἰς τὰ ἐξῆς:

1. Ἡ συχρότης τῶν χαλαζῶν εἶνε ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ἐκτάσεως τῶν δασῶν. Ἐλαττωμένης δηλονότι τῆς ἐκτάσεως τῶν δασῶν αἱ χάλυζαι ἐπέρχονται συχρότεροι, αὐξανοῦσης δὲ τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν καὶ αἱ χάλυ-

ζαι γίνονται σπανιότεροι. Καὶ ὄντως, κατὰ τὰς γενομένης παρατηρήσεις περιφέρειά της καλυπτομένη κατὰ 40 0/0 τῆς ἐκτάσεώς της ὑπὸ δάσους ἔχλαζοκοπήθη μόνον δις, ἐτέρω δὲ καλυπτομένη ὑπὸ δασῶν κατὰ 32 0/0 τῆς ἐκτάσεώς της, ἔχλαζοκοπήθη ἐξάκις, καὶ τρίτη τις ἔχουσα μόνον 19 0/0 τῆς ἐκτάσεώς της δασοσκεπῆ, ἔχλαζοκοπήθη δεκάκις. Ἐνταῦθα ὁμως δεφείλομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι αἱ δύο χαλαζοκοπῆαι τῆς τρίτης περιφερείας, ἔσχον τρομερὰς διαστάσεις καὶ προξένησαν ζημίας ἄνω τῶν δύο ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

2. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων προκύπτει ὅτι αἱ χάλαζαι δὲν ἐπεσκέφθησαν παντάπασι μέρη καὶ χωρία προστατευόμενα ὑπὸ πυκνῶν δένδρων δασῶν, ἀλλὰ περιορίσθησαν εἰς τὰ γυμνὰ μέρη καὶ τὰ ἀραιόδενδρα δάση.

3. Αἱ χάλαζαι οὐδέποτε λαμβάνουσι τὴν γένεσίν των ὑπεράνω πεδιάδων, ἀλλὰ σχηματίζονται μόνον ἀνωθεν βαθειῶν καὶ καλλιεργουμένων κοιλάδων, ὅταν, μετὰ μακρὰν σειρὰν θερμῶν ἡμερῶν τέρη θυελλῶδη προσεγγίσωσιν εἰς ὑψώματα ἐντελῶς γυμνὰ ἢ ὀλιγόδενδρα, ὑπὸ δὲ τῶν ἀντιθέτως ἢ πλαγίως πνεύτων ἀνέμων ὠθούμενα, φθάσωσι ἄνωθεν τῶν εἰρημίων βαθειῶν καὶ θερμῶν κοιλάδων καὶ σταθῶσιν ἐκεῖ μετέωρα.

4. Οὐδέποτε σχηματίζεται χάλαζα ἐκ θυελλῶν διερχομένων διὰ πυκνῶν δασῶν ἐλατῶν καλυπτότων τὰ ὑψώματα· διότι αἱ γενόμεναι παρατηρήσεις ἐβεβαίωσαν ὅτι ἡ πίεσις κόκκων χαλάζης παύει εὐθύς, ἅμα ἡ θύελλα φθάσῃ ἄνωθεν δάσους ἐλατῶν, ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἅμα αἱ ὑπὸ τὸ ἐδάφιον 3 συνθῆκαι συνπαρξέωσιν ἐκ νέου. Αἱ δὲ τλείσται τῶν χαλαζῶν διελύθησαν ἄμέσως ἅμα ἐφθασαν ὑπεράνω πυκνῶν δάσους ἐλατῶν. Εἶχον λοιπὸν δίκαιον οἱ πρόγονοί μας διδάσκοντες τὸν λαὸν ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων δάση εἶνε τεμένη ἀθανάτων.

Πλείσται παρατηρήσεις βεβαιούσιν ὅτι τὰ δασοσκεπῆ ὑψώματα ἔχουσι τὴν δύναμιν τοῦ διασχίζειν τὴν χάλαζαν ἢ τοῦ ἀπωθεῖν αὐτὴν μακράν. Τὴν δὲ δύναμιν ταύτην ἔχουσι οὐ μόνον τὰ μεγάλα καὶ ἐκτεταμένα δάση, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰς ἐκτάσεως, ὅταν κῆνται ἐπὶ τῶν δειράδων τῶν ὄρεων δι' ὧν διέρχονται αἱ χαλαζοφόροι θύελλαι.

5. Αἱ χαλαζοκοπῆαι ἄρχονται ἑκατοστάδας τινὰς μέτρων ἐκείθεν τοῦ μέρους ἐνθα αἱ ὑπὸ τὸ ἐδάφιον 3 συνθῆκαι πληροῦνται, καὶ ἀκολουθοῦσι τὴν διεύθυνσιν τοῦ επικρατοῦντος ἀνέμου· τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὸ πλάτος τοῦ στομίου τῆς κοιλάδος, δι' οὗ ἡ χάλαζα ἐκβάλλει, ἔαν τὸ στόμιον τοῦτο τέρη νὰ ἦνε γυμνὸν δένδρων· διότι ἂν τὸ στόμιον τέρη νὰ ἦνε δασοσκεπὲς ἀπὲρ χάλαζης σχηματίζεται βροχή, ἥτις, ὡς γινώσκομεν, συνοδεύει συνήθως τὰς χαλάζας. Ἐπι δὲ τὸ πλάτος τῶν χαλαζοκοπιῶν εἶνε κατὰ προσέγγισιν μόνον ἀνάλογον καὶ πρὸς τὰ ἐντὸς τῶν δασῶν κενὰ· διότι τῆς θυελλῆς διερχομένης ἄνωθεν κενῶν ἢ ταχύτης τῆς

κινήσεως αὐτῆς· αὐξάνει δι' ἔλλειψιν προσκόμματος, ἐξ ἀνάγκης δὲ ἐπακολουθεῖ καὶ αὐξήσις τοῦ πλάτους αὐτῆς.

6. Νεαρὰ βραχύπρεμνα δάση πλατυφύλλων δένδρων, ἀκανονίστου πυκνότητος ἐπὶ ὑψωμάτων κείμενα, δὲν ἐπαρκοῦσιν ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν ἤδη σχηματισθεῖσαν χάλαζαν· διότι ἡ πείρα ἀποδεικνύει ὅτι ἡ χάλαζα διέρχεται ἀκωλύτως ὑπεράνω τῶν ἀραιῶν βραχυπρέμων δασῶν· τὸ ἐναντίον δὲ βεβαιούται ὑπὸ τῆς αὐτῆς πείρας ὅτι δάσος ἐλατῶν καὶ ἐκατὸν μόνον μέτρων πλάτος ἔαν ἔχη δύναται νὰ διαλύῃ τὴν χάλαζαν σχεδὸν ἐντελῶς. Ἡ ἡλικία καθ' ἣν τὰ ἐξ ἐλάτης δάση ἀποκτώσι τὴν χαλαζολυτικὴν ταύτην δύναμιν δὲν εἶνε μὲν ἀκριβῶς προσδιορισμένη, οὐχ ἤττον ὑπάρχει ἀκαντίρητον, ὅτι μόνον τὸ ἐντελῶς πυκνωθὲν δάσος (τοῦθ' ὅπερ ἐπέρχεται συνήθως μετὰξὺ τοῦ 10 καὶ 20 ἔτους τῆς ἡλικίας του) δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ἀνωτέρω ἀποτέλεσμα.

Τὰ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων κείμενα μικτόπρεμνα ἐν οἷς ὑπερτεροῦσι μὲν τὰ ὑψίπρεμνα, τὸ δὲ ὑπὸ ταῦτα φυόμενον βραχύπρεμον δάσος ἔχει ἀφθονὰ ἀναβλαστήματα φάνεται ὅτι μετὰ παρέλευσιν 5—6 ἔτων προστατεύουσιν ἱκανῶς κατὰ τοῦ σχηματισμοῦ χαλάζης.

Τοῦλάχιστον παρατηρήθη, ὅτι μετὰ παρέλευσιν ἑπτὰ ἔτων ἀπὸ τῆς ὑλοτομίας σπανίως ἐπανελήφθησαν αἱ χάλαζαι, καὶ φάνεται ὅτι νεαρὰ πλατυφύλλα δάση ἐπιδρῶσι μᾶλλον ἐπὶ τῆς γενέσεως τῆς χαλάζης ἢ ἐπὶ τῆς κινήσεως τῆς ἤδη σχηματισθείσης· ἔτι δὲ φάνεται ὅτι ἡ ὑπὸ ὑψηλῶν σταθμῶν εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς θυελλῆς ἀντιτασσομένη ἀντίστασις εἶνε ἀνάλογος τῆς πυκνότητος τοῦ δάσους· διότι ἡ πείρα βεβαιοῖ ὅτι τὴν πυκνοτέρην χάλαζαν κομίζουσιν αἱ θύελλαι αἱ διερχόμεναι διὰ γυμνῶν ἐκτάσεων· ἔτι δὲ αἱ δι' ἀραιῶν δασῶν διερχόμεναι χάλαζαι συνοδεύονται πάντοτε ὑπὸ βροχῆς.

Ἀπεδείχθη ἄρα ἀκαντιρητῶς, ὅτι τὰ δάση μόνον εἶνε τὸ μέσον ὅπερ ἠθεῖα

1 Ἐν τῇ Δασονομίᾳ διακρίνομεν τρεῖς τινὰς κυρίους τύπους δασῶν.

α') Τὰ ὑψίπρεμνα δάση (Hochwald γερμανιστὶ καὶ Futaie γαλλιστὶ) καὶ τοιαῦτα εἶνε τὰ προωρισμένα νὰ παραγάγωσι μεγάλων ὡσεπιτοπλείστον διαστάσεων δένδρα καὶ φυλεῖαν ἐκλεκτὴν. Κύριος χαρακτήρ πάντων τῶν ὑψίπρέμων εἶνε, ὅτι φύονται μόνον ἀπὸ τῶν σπερμάτων, εἶνε δηλ. σπερμοφυῆ.

β') Βραχύπρεμνα (Niedrigwald τῶν Γερμανῶν καὶ Taillis simple τῶν Γάλλων) τὰ δάση ταῦτα εἶνε πρεμνοφυῆ, ταυτέστιν ἀναφύονται ἀπὸ τοῦ εἰς τὴν γῆν ἀπομένουτος πρέμνου μετὰ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ στελέχους, τούτου δὲ ἕνεκα τὰ διὰ τὸν τύπον τοῦτον κατὰλληλα δένδρα εἶνε μόνον τὰ πλατύφυλλα, διότι μόνον ταῦτα κοπτόμενα ἀναδίδουσι βλαστὰς μέχρι τινὸς ἡλικίας, ἥτις δὲν παρατείνεται πέραν τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἄρχονται δίδοντα σπέρματα γόνιμα· τὰ δάση ταῦτα παράγουσι κυρίως φοιτῶν, διὰ τὴν βυρσοδεφικὴν, καυσόφυλα καὶ ἄνθρακας, καὶ ὑλοτομοῦνται κατὰ βραχέα χρονικά διαστήματα.

γ') Μικτόπρεμνα (Mittelwald γερμανιστὶ καὶ Taillis sous futaire ἢ Taillis composé τῶν Γάλλων) τύπος παραχθείς ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο προηγουμένων· εἶνε δὲ κυρίως βραχύπρεμνα δάση ἐν οἷς εἰσὶν οἰκιστὰ τινὰ δένδρα σπερμοφυῆ, προωρισμένα ὅπως ἀποκτώσιν διαστάσεις μεγάλας, ἥτοι εἶνε μίγμα βραχυπρέμων μεθ' ὑψίπρέμων.

Πρόνοια ἐδημιούργησεν ἵνα δι' αὐτῶν προκαλῶνται καὶ κανονίζονται αἱ βροχαί, προλαμβάνονται οἱ σχηματισμοὶ τῶν χειμάρρων καὶ αἱ ἀπὸ τούτων καταστροφαί, διασώζεται γονιμοποιῆται, καὶ διατηρῆται τὸ καθ' ἑκάστην εἰς τὴν θάλασσαν παρσυρόμενον γεωργικὸν ἔδαφος, ἀπωθῶνται αἱ καταστρεπτικαὶ χάλιαζαι, καὶ συντηρῆται ἡ γεωργία. Τὸ ἔθνος ἡμῶν καυχᾶται ἐπὶ πολιτισμῷ καὶ ἐπὶ εὐγενεστάτῃ καταγωγῇ, δυστυχῶς ὅμως οὔτε τοὺς πκτέρως αὐτοῦ ἐμιμήθη, οὔτε τι πράττουσι πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου βλέπει· οὕτω δὲ καθόσον ἀφορᾷ τὴν περὶ τῶν δασῶν μέριμναν ὑστεροῦμεν πάντων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, μηδὲ τῶν ἐσχάτως ἀνεξαρτηθέντων ἐξαίρουμένων. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅμως ὅτι δὲ ἐπὶ τῇ καταγωγῇ ἡμῶν ἐγωισμὸς θὰ ἐμπνεύσῃ ἡμῖν τὴν νοημοσύνην καὶ τὸ θάρρος πρὸς πραγματοποιήσιν μέτρων σωτηρίων ὑπὲρ τοῦ ἀνεπιστρεπτει καθ' ἑκάστην καταστρεφόμενου δασικοῦ ἡμῶν πλούτου, καὶ θὰ ἀναγκάσῃ ἡμᾶς νὰ ἐξέλθωμεν τῆς ἐνόχου ὀλιγωρίας δι' ἣν τοσοῦτον μᾶς κατηγοροῦσι καθ' ἑκάστην οἱ πεπολιτισμένοι λαοί, προβάλλοντες ἡμᾶς ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς τυχόν τῶν δασῶν αὐτῶν ἀμελοῦντας.

Νικόλαος Χλωρός
Ἐπιθεωρητὴς τῶν δασῶν.

Ο ΚΥΑΝΟΣ*

ΚΑ'

Εἶνε μωρία ὅταν γίνεται συνοικέσιον καὶ ὄχι γάμος.

Καλῶς ποιῶν ὁ κ. Β*** δὲν μ' ἐκάλεσεν εἰς τοὺς γάμους τῆς ἀνεψιάς του. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως ἐξ ἑβδομάδων ἔλαβον μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Κάσκωφ.

«Ἀγαπητέ μοι Φράντζ,

ἀ'Ενυμφεύθην, ὡς γνωρίζεις, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀναχωρῶ μετὰ τῆς συζύγου μου διὰ Πετρούπολιν, ὅπου θὰ ἐγκατασταθῶμεν ὀριστικῶς. Ἐπιθυμῶ νὰ σέ ἴδῃ πρὸ τοῦ ταξιδίου. Εἶσαι ὁ τιμιώτερος ἄνθρωπος, τὸν ὅποιον ἐγνώρισα, ἔχω δὲ ἀνάγκη τῆς ἐνταῦθα παρουσίας σου ἐπ' ὀλίγον.

«Μ' ὄλον ὅτι δὲν ἔχω μεγάλας ἀπαιτήσεις εὐγνωμοσύνης ἐκ μέρους σου, ὅπως δὲν δύνασαι ν' ἀρνηθῆς ὅτι σοῦ ἀπέδωκα μίαν σπουδαίαν ἐκδούλευσιν. Σ' ἐμπόδισα, δηλαδή, τοῦ νὰ νυμφευθῆς γυναῖκα μὴ ἀνταποκρινομένην πρὸς τὸν χαρακτήρα σου. Λοιπὸν εἰς ἀνταμοιβὴν μὴ μοῦ ἀρ-

* Ἰδὲ σελ. 720.

νηθῆς καὶ σὺ τὴν χάριν τοῦ νὰ ἐμφανισθῆς παρ' ἐμοὶ αὖριον τὸ ἐσπέρας.
«Σὲ περιμένω εἰς τὰς δεκτῶ ἵνα δειπνήσωμεν».

Κάσκωφ.

Δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω τί εἶδους ἐκδούλευσιν ἠδυνάμην νὰ παράτχω εἰς τὸν Ῥῶσον· ὅπως δὲ ὅποτε ὤφειλον νὰ δεχθῶ τὴν πρόσκλησίν του, ἐπομένως ἀνεχώρησα ἀμέσως καὶ τοι μὴ ἀναλαβὼν ἀκόμη ὀλοτελῶς ἐκ τῶν σποδρῶν συγκινήσεων, ἃς ὑπέστην.

Ὁ Κάσκωφ ἐφήρμοζε κατὰ γράμμα ὅλας τὰς ἐθιμοτυπίας τῶν δούλων του. Ὑπηρέται καὶ θυρωροὶ μὲ χρυσοπαρῦφους στολάς ὑπεδέχοντο τοὺς ἐπισκέπτας, οἵτινες πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐνέγραφον τὰ ὀνόματά των εἰς μέγα βιβλίον τοποθετημένον ἐπὶ τραπέζης ἐν τῷ προθαλάμῳ. Ἡ πανηγυρικὴ αὕτη διακόσμησις βεβαίως θὰ ἦτο μίξ τῶν εὐτυχιῶν τῆς Αὐγούστα, τῆς ὁποίας αἱ ἀδυναμίαι ἦσαν τόσον γνωσταὶ εἰς τὸν Κάσκωφ.

Ὁ θυρωρὸς ἀκούσας τὸ ὄνομά μου μὲ εἰσήγαγεν ἀμέσως, ἄλλος δὲ ὑπηρέτης μὲ ὠδήγησεν ἀπὸ τῆς κλίμακος εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασα διελθὼν πολλὰς αἰθούσας.

Ἐπεκράτει ἤδη τὸ πρῶτον φθινοπωρινὸν ψῦχος, ἐπομένως ἡ Αὐγούστα, τὴν ὁποίαν ἀντίκρυσσεν εἰσελθὼν, ἐκάθητο ἐπὶ ἀνακλίντρου παρὰ τὴν ἐστίαν. . . . μόνη. Ἐλαμπε καὶ αὐτὴ, ὡς ἡ πυρά, ὑπὸ ἀνθηρότητας καὶ ἀδαμάντων ἐν τῷ μέσῳ νέφους πλουσίαν τριχάπτων περιβαλλόντων τὸν τράχηλον καὶ τὸ στήθος τῆς. Ἐκ τοῦ πεφροντισμένου καὶ πολυτελοῦς τῆς ἐνδυμασίας ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἦτο πλέον ἡ γνωστὴ φιλάρετος δεσποινίς, ἀλλὰ γυνὴ τελεία ἐννοῦσα νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ θάμβος καὶ τὸ θέλητρον εἰς τὸν περὶ αὐτὴν κόσμον.

ὦ! τῆς ἀνθρωπίνου ἀδυναμίας! Ἄμα ἡ γλυκεῖα καὶ διαπεραστικὴ ἐκείνη θερμότης περιέβαλε τὸ σῶμα μου, δὲν ἠδυνήθην νὰ κρατηθῶ ἀπὸ τοῦ νὰ φρικιάσω ἐλαφρῶς καὶ νὰ δρμήσω διὰ τοῦ βλέμματός πρὸς τὴν Αὐγούσταν. Ἐκλείσας τοὺς ὀφθαλμούς.

«Τί ἔχετε; εἶπε.

— Τίποτε! . . . Ὁ κ. Κάσκωφ μ' ἐζήτητε.

— Ὁκ ἔλθῃ ἀμέσως. Καθήσατε».

Μοὶ ἔνευσε νὰ πλησιάσω, ὑποδεικνύουσα κάθισμα παρ' αὐτῆ, καὶ μ' ἐθεώρησε πρὸς στιγμὴν μετ' ἀμηχανίας.

«Ὁ σύζυγός μου σὰς ἀγαπᾷ πολὺ, εἶπε τέλος λαλοῦσα μετὰ φόβου καὶ ἀποφεύγουσα τὸ βλέμμα μου. — Τρέφει πρὸς ὑμᾶς τρυφερότητα, τὴν ὁποίαν νομίζω ὅτι δὲν τρέφει διὰ κἀνέναν ἄλλον. Δὲν εἶνε φιλοφρόνησις, τὴν ὁποίαν σὰς ἀπευθύνω. Ὁ κ. Κάσκωφ νομίζει ὅτι θὰ προσθέσῃ πολὺ εἰς τὴν εὐτυχίαν του ἂν σὰς προσελκύσῃ ὀριστικῶς παρ' αὐτῷ. Δὲν δύναται νὰ συνειθίσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ μὴ σὰς βλέπῃ πλέον καὶ εἶνε διατε-

Θεμιένος νὰ ἐξασφαλίση τὸ μέλλον σας ἂν θέλετε νὰ τὸν ἀκολουθήσητε εἰς Πετρούπολιν».

«Ἐμείνα ἐνεός. Πρὸς τίνος σκοπὸν ὁ Κάσκωφ μοι ἔκαμνε τὰς προτάσεις ταύτας καὶ πῶς ἡ Αὐγούστα ἐτίληκε νὰ μοὶ ὁμιλήῃ περὶ τοιοῦτου ἀντικειμένου;—Ὅλοι αἱ σκέψεις αὐταὶ ἐζωγράφουντο ἐν τῷ βλέμματι δι' οὗ προσέβλεπον ἐκεῖνην.

«Μὴ νομίζετε ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ νὰ ἔλθῃτε μεθ' ἡμῶν εἶνε ἰδική μου, ἐπανάλαβεν ἀπαντῶντα εἰς τὴν σιωπηλὴν μου ἐρώτησιν. Τοῦνκτίον, ἐγὼ ἀποφραγῶ νὰ προφέρω τὸ ὄνομά σας· ὁ κ. Κάσκωφ, ἐκεῖνος ὁμιλεῖ περὶ ὑμῶν καθ' ἑκάστην. Ἐπὶ τέλους, μὲ ἠνάγκασε, προσέζητε!, μὲ ἠνάγκατε νὰ σας διαβιβάσω τὴν ἐπιθυμίαν του πρὶν ἢ ὁ ἴδιος σας ἀνακρινώσῃ αὐτήν. Παρατήρησα ἤδη εἰς τὸν σύζυγόν μου ὅτι εἶχατε ἀποποιηθῆ τὰς προτάσεις τοῦ θεοῦ μου καὶ ὅτι οὐδέποτε θὰ συγκατετίθεσθε νὰ μεταβάλλητε στάδιον καὶ τόπον διαμονῆς. Ἐπέμεινε μεθ' ὅλα ταῦτα εἰς τὸ νὰ σας ὁμιλήσω ἐκ μέρους του· δὲν ἠθέλησε δὲ νὰ ἐννοήτῃ ὅτι ἀναθέτων εἰς ἐμὲ τοιαύτην τινὰ ἐντολήν μὲ ἔφερον εἰς θέσιν πολὺ δύσκολον.

—Σας ἐννοῶ, κυρίᾳ· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω διὰ τίνος λόγον ὁ σύζυγός σας μὲ θέλει πλησίον του.

—Καὶ εἰς ἐμὲ εἶνε ἀνεξήγητον. Οὐχ ἤττον ἢ πρὸς ὑμᾶς φιλίᾳ του ἐξηγεῖται. . . .

—Ἐν ἢ δὲ περιπτώσει ἐδεχόμεν τὰς προτάσεις τοῦ συζύγου σας, ἂν συγκατένευον νὰ τὸν ἀκολουθῆτω;

—Ὅχι τὸν ἐπληροῦτε χαρᾶς.

—Ἄλλ' ἢ θέτις ὑμῶν, ἤτις κατὰ λέγετε, εἶνε δύσκολος τὴν στιγμὴν ταύτην, θὰ καθίστατο πολὺ δυσκολωτέρα τότε.

Ἐδίσταζε.

«Σεῖς ἢ ἰδίᾳ τί θὰ ἐλέγατε ἂν ἐδεχόμεν;

—Ἐγὼ;

—Σεῖς!»

Προσήλωσεν ἐπ' ἐμὲ ἐν τῶν καυστικῶν ἐκείνων βλεμματίων, τῶν ὁποίων αὐτὴ μόνη ἐγνώριζε τὸ μυστήριον καὶ κλίνουσα πλησίον μου εἶπε διὰ φωνῆς τρεμούσης:

«Ὅχι ἔλεγα ἐλθέ!»

Λαμπρὸν δάκρυ ὅπερ ἐκυλίετο ἐπὶ τινος στιγμᾶς ἐν ὅς τῶν ὀφθαλμῶν της, ἔπεσεν αἴρνης ἐπὶ τοῦ στήθους της.

Ἡ κίνησις αὕτη, τὸ βλέμμα, τὸ δάκρυ, διέφυγον αὐτομάτως τῆ κ. Κάσκωφ. Δὲν ἦσαν μεμελετημένα, ἐπομένως ἦσαν εὐγλωττα, φοβερά!

Ἡ Αὐγούστα οὐχ ἤττον συνέτριψε τὸν τελευταῖον δεσμὸν ὅστις μὲ συνέδεε πρὸς αὐτήν—τὸ σέβας.

«Δύνασθε, εἶπον βραδέως, νὰ βεβαιώσητε ἐκ μέρους μου τὸν κ. Κάσκωφ

ὅτι θὰ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε τὴν πρὸς ἐμὲ καλοκαγαθίαν του, ἀλλ' ὅτι οὐδέποτε θὰ δεχθῶ τὰς προτάσεις του».

Ἡ Αὐγούστα ἀνέτρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐσπόγγισε τὰ ὄμματά.

«Ἄ! Πόσον σκληρῶς ἐξεδικήθητε! ἐστέναζεν—Ἰδέτε ἤδη τὴν δυστυχίαν μου!

—Τὴν δυστυχίαν σας; ἀπαχάσθε!—Παίξατε μουσικὴν εἰς ἄνθρωπον πεινῶντα· θὰ σας διώξῃ. Ἄφου ὅμως φάγη καλῶς, τότε ὁ ἴδιος προσκαλεῖ τὸν μουσικόν. —Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς ὑμᾶς. Ἦδη ὅτε πλέον ἐκορέσθητε τιμῶν καὶ πολυτελείας, προσκαλεῖτε πτωχὸν ἐραστὴν ἵνα σας ψάλλῃ τὸν ἔρωτα. Στηρίζουσα τοὺς πόδας ἐπὶ πυχῶν ταπήτων καὶ τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ μαλλικῶν προσκεφαλίων, εὐχριστῶς θὰ ἐβλέπατε τρέχουσαν πρὸς ὑμᾶς τὴν ἀπλοϊκὴν φύσιν, τὴν ὁποίαν ἀπελακτίσατε. Ἄλλ' εἶνε ἀδύνατον.

—Εἶσθε εὐτυχῆς σεῖς ἀφου δύνασθε νὰ διευθύνητε τὴν καρδίαν σας κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ λογικοῦ σας.

—ὦ! Δὲν εἶνε δύσκολον. Ὅταν δὲν ἀγαπᾷ τις πλέον. . . .

—Δὲν ἀγαπᾶτε πλέον; ἢ θλίψις, βλέπω, παρέρχεται πολὺ ταχέως εἰς τοὺς ἄνδρας.

Τῆ ἐδειξα τότε κάτοπτρον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐσωπτρίζετο καὶ τὸ ἰδικόν της καὶ τὸ ἰδικόν μου πρόσωπον. Ἡ ὠχρότης μου ἀπετέλει ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ροδόχρουν ἐκείνης ὄψιν. Ὅτι ἐγὼ ἀπώλεσα ἐκ τῆς υγείας μου προσετέθη εἰς τὴν ἀθλιότητά της Αὐγούστας.

—Ἄν δὲν αἰσθάνεσθε ὅτι ὁ ἔρωσ οὗτος ἐκλόνησε τὴν ὑπαρξίν μου ὀλοκληρῶν, δύνασθε τοῦλάχιστον νὰ βεβαιωθῆτε ἰδίως ὄμμασιν ὅτι κατὰ τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα ἐγὼ ὑπέφερα ὅσα δὲν θὰ ὑποφέρετε σεῖς καθ' ὅλην σας τὴν ζωὴν.—Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη, ὅτε εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο σας ἠγάπων εἰσέει. Ἦδη δὲν σας ἀγαπῶ πλέον! Ἄν ἀμφισβόλλετε, δότε μοι τὴν χεῖρά σας. Ἰδέτε! Σεῖς ἢ ὁποῖα γνωρίζετε τόσον καλά. . . .»

Μυστήριον τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας! Δι' ἐμὲ ἡ Αὐγούστα ἦτο πλέον γυνή, ὅπως ὄλαι αἱ γυναῖκες. Ὅχι! οὔτε τοῦτο. Ἦτο εἰκὼν, ἀγαλμα κήρινον. Οὔτε σκιὰ τις, οὔτε ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος!

—Τῷ ὄντι! εἶπεν ἀποσύρουσα βιαίως τὴν χεῖρα της. Δὲν μὲ ἀγαπᾶτε πλέον.

—Τὸ πνεῦμα μου ἰάθη ὀλοτελῶς. Ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν κατάπτωσιν τῆς υγείας μου ἄς μεριμνήσῃ ὁ ἰατρός».

Ἡ ἀποθάρρυνσις μ' ἐξεμνηστέριζεν.

Εὐτυχῆς ἐκεῖνος, ὅστις δὲν ἤνοιξε ποτὲ τὴν καρδίαν του ἵν' ἀποθέσῃ ἐντὸς αὐτῆς φίλην μορφήν καὶ δὲν εἶδε τὸ πεφλημένον πρόσωπον ἐπιδεικνύον κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ χωρισμοῦ μορφασμὸν ἀντιφυσιογνωμίας.

Εἰσῆλθεν αἴφνης ὁ κ. Κάσκωφ.

«Τὸ φαγητόν! εἶπε πρὸς τὸν ὑπηρετήν, ὅστις τὸν ἠκολούθει, καὶ εἶτα στραφόμενος πρὸς ἐμέ — Ἀποποιεῖθε λοιπόν; Τὸ προεμάντευον. Ὁπωσδήποτε ἀπόψε δὲν θὰ μᾶς φύγετε».

Ἄφου δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑποφέρω οὔτε μᾶλλον οὔτε ἤττον ἐν τῷ οἴκῳ ἐκείνῳ, ἐδέχθη καὶ προσέφερε τὸν βραχίονά μου εἰς τὴν κυρίαν. Ἐθῆκεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν χεῖρά της μὲ κίνημα ὀργῆς.

Ἄ Ὑπηρετούμεθα ὑπὸ Ῥώσων, οἵτινες δὲν ἐννοοῦν οὔτε λέξιν γαλλικὴν, εἶπεν ὁ σύζυγός της. — Αὐτὸ εἶν' εὐχάριστον προκειμένου νὰ συνδιαλεχθῶμεν ὅλως διόλου ἐμπιστευτικῶς. Στοιχηματίζω ὅτι δὲν μετανοεῖτε διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπίσκεψίν σας. Ἐχωρίσθημεν ἀφ' ὑμῶν πολὺ ἀποτόμως καὶ ὑπῆρχε ἀνάγκη νὰ ἐπανιδώμεν ἀλλήλους. Πρέπει νὰ ἤνέ-τις καλὰ συνεννοημένοι ὅταν πρόκειται νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ παντός. — Λοιπὸν φίλε μου δὲν θέλετε νὰ ἔλθετε εἰς Ῥωσίαν; Προτιμᾶτε νὰ μένετε ἐδῶ, νὰ νυμφευθῆτε ἴσως. . . .

— Δὲν πρόκειται νὰ νυμφευθῶ.

— Καὶ ἔχετε δίκαιον! Εἶνε τόσῳ δύσκολον νὰ εὔρη τις γυναῖκα ὅταν ἡνεῖλοσι χρόνων. . . . Εἰς τὴν ἡλικίαν μου διαφέρει· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατέχει τις θέσιν ἀνωτέραν τῆς ἰδικῆς σας, αἱ δὲ γυναῖκες. . . . φρονίμως κρίνουσαι τὰ συμφέροντά των, ζητοῦσιν ὅταν ὑπανδρεύονται θέσιν μᾶλλον ἢ σύζυγον.

Ἡ Αὐγούστα ἤνοιξε τὸ στόμα ἵνα διζυμωρηθῆ κατὰ τῆς κατηγορίας ταύτης, ἀλλ' ὁ Κάσκωφ ἐξηκολούθησε χωρὶς νὰ τῇ δώσῃ καιρὸν νὰ τὸν διακόψῃ.

«Κατ' ἀρχάς, εἶνε ἡ ἀλήθεια, ρεμβάζουν ὀλίγον εἰς ἔρωτα· ἀλλ' ἐφ' ὅσον πλησιάζουσι πρὸς τὸν αἰώνιον δεσμόν, σκέπτονται βασιμώτερον. Ὅσαι ἔχουσι γονεῖς αὐστηροῦς κλαίουσιν ὀλίγον, ἀλλ' ἐπὶ τέλος προσφέρονται θύματα τῆς ἐπιμονῆς τῶν γονέων, ἐνῶ ἐνδομύχως εἶνε εὐτυχεῖς διὰ τὴν πρόφασιν ταύτην πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς ἐπιθυμίας πλοῦτου καὶ ἡμῶν. Ὅσαι ἔχουσι γονεῖς συγκαταβητικὸς παίζουσι πρὸς ἑαυτὰς μικρὰν τινὰ κωμωδίαν, τῆς ὁποίας ἡ λύσις εἶνε γνωστὴ ἐκ τῶν προτέρων.

— Βλέπω, κύριε, εἶπεν ἡ Αὐγούστα μετὰ μειδιάματος πανούργου, ὅτι δὲν πιστεύετε νὰ ὑπάρχωσι κόραι ἀγαπῶσαι.

— Μὲ συγχωρεῖτε! Δὲν λέγω ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλ' εἶνε τόσον ὀλίγαι ὥστε δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ γίνεταί λόγος δι' αὐτάς. Μᾶς παραδέχονται λοιπὸν ἡμᾶς τοὺς προχωρημένους εὐκολώτερον ἀπὸ τοὺς νεανίας· καὶ δικαίως, διότι ἔχομεν πολὺ ὀλιγωτέρας ἀπαιτήσεις. Δὲν ζητοῦμεν τὴν αἶψαν τελειότητα ἐν τῇ συζύγῳ. Ὑποθέτομεν ὅτι ἔχει ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, ὅσα αἱ γονεῖς μᾶς ἀπαριθμοῦσι καὶ δὲν προβαίνομεν εἰς τὴν ἀδιακρίσιαν τοῦ νὰ ζητήσωμεν τὴν διὰ πραγμάτων βεβαίωσιν αὐτῶν. Δὲν ἀπικιτοῦμεν τὸν ἔρωτα ἐκ μέρους τῶν μαγευτικῶν τούτων πλασμάτων, τὰ

ὁποῖα οὐχ ἤττον θεωροῦσι καθήκον νὰ μᾶς λέγωσιν ἐνίοτε ὅτι μᾶς ἀγαπῶσιν».

Ἡ Αὐγούστα ἦτο καταπόρφορος.

Ἄ Ἐνῶ σεῖς, κύριοι νεανία, οἵτινες δίδετε τὴν καρδίαν καὶ τὴν νεότητά σας, ἀπαιτεῖται οὐ μόνον τὴν νεότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν. Αὐτὸ ὅμως εἶνε δύσκολον νὰ εὑρεθῇ. Ἄν ἐνυμφευθῆμι κ' ἐγὼ εἰς τὴν ἡλικίαν της θὰ ἐζήτητον ἴσως ἐπὶ πολὺ τὴν σύντροφον τοῦ βίου μου.

— Καὶ δὲν θὰ μ' ἐπέρνατε ἀναμφιβόλως.

— Ὅχι, Κυρία, διότι δὲν εἶχατε ἀκόμη γεννηθῆ, εἶπε χαριεντιζόμενος ὁ Κάσκωφ.

— Δὲν ἔχετε τίποτε ἄλλο νὰ εἰπῆτε; ὑπέλαβεν ἡ Αὐγούστα παρωργισμένη διὰ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἔπαιζεν.

— Ὡ, ὄχι, ὠραία μου κυρία! ἀπεκρίθη ὁ Κάσκωφ. — Ὁρεῖλω μόνον νὰ δώσω ἐξηγήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ διαθήματος εἰς ὃ προσέκαλεσα τὸν Φράντζ, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ σεῖς ἐνδιαφέρεσθε. Ἐξακολουθῶ λοιπόν.

«Εἰς τὴν ἡλικίαν μας, καθὼς εἶπον, εἶνε ἀληθές ὅτι δὲν ζητοῦμεν. . . . τὸ ὄλον, ἀλλ' ἐπίσης εἶνε ἀληθές ὅτι προσπαθοῦμεν ν' ἀποφύγωμεν κατὰ τι: τὸ γελοῖον. — Ὑπάρχουσι πρόσωπα, τὰ ὁποῖα καὶ περὶ τούτου ἀκόμη ἀδιαφοροῦσιν. Ἐγὼ ὅμως δὲν εἶμαι τοιοῦτος.

— Τί θέλετε, λοιπόν, νὰ εἰπῆτε, κύριε; ὅτι εἴσθε. . . . Ζηλότυπος!

— Ὅχι, ζηλότυπος, ἀλλὰ φρόνιμος. . . . Κάποια κακῆς διαγωγῆς κυρία διέδωκε τὸ ἀξίωμα ὅτι αἱ κιγκλίδες καὶ προφυλάξεις εἶνε πράγματα περιττὰ ὅταν θέλῃ ἡ γυνή. Ἐν τούτοις ὅσοι δεσμῶται καὶ ἀνδραπετεύουσιν, ὑπάρχουσι πολλοὶ περισσότεροι οἵτινες δὲν κατορθώνουσι τοῦτο.

— Ἐννοεῖτε, λοιπόν, νὰ μὲ φυλακίσετε;

— Θεὸς φυλάξοι! Τούναντίον μάλιστα πρέπει νὰ ζῆτε ἐν πλήρει φωτί. Ἐχω ἀνάγκη νὰ γυναικὸς διὰ τὸν κόσμον, διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐτὴν πολὺ περισσότερον ἢ δι' ἐμὲ αὐτόν, ὥστε δὲν ὀμιλῶ εἰμὴ περὶ ἄλλου τινὸς μέτρου, τὸ ὁποῖον εἶνε καλλίτερον τῶν κατασκόπων καὶ τῶν κιγκλίδων.

— Τί μέτρον, κύριε;

— Τὴν βεβαιότητα, ἣν ἀποκτᾷ ἡ γυνή ὅτι ὅσον καὶ ἀν στενάζῃ ἐν τῇ μοναξίᾳ, χάνει ἀδίκως τὸν κόπον της, διότι κανεὶς τίμιος ἄνθρωπος, ἄνθρωπος ἔχων καρδίαν δὲν θὰ σπεύσῃ νὰ τὴν παρηγορήσῃ».

Ἐπρόφερε τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις δι' ὕψους παγετώδους. Ἡ κυρία Κάσκωφ προσεπάθησεν ἀμέσως νὰ ἐγερθῆ καὶ ἀποχωρήσῃ τῆς τραπέζης, ἀλλ' ὁ Ῥώσος δι' ἐνὸς βλέμματος τὴν καθήλωσεν εἰς τὴν θέσιν της. Οὐδέποτε ἡ ὑπερηφάνεια τῆς Αὐγούστας ἔλαβε τραχύτερον κτύπημα. Ὁ δεσπότης, ὃν ἐξέλεξατο αὐτὴ δι' ἑαυτήν, τὴν συνέτριβεν ὑπὸ τοῦς πόδας του. Εἶχεν ἐπιθυμῆσαι νὰ ζήτησῃ ἐν τῷ κόσμῳ, λοιπόν, διὰ τὸν κόσμον θὰ ἦτο βασιλίσα· ἐν τῷ οἴκῳ εὐπειθῆς δούλη.

«Σὰς εὐχαριστῶ, Φράντζ, εἶπεν ὁ Κάσκωφ, τείνων μοι τὴν χεῖρα.— Εἶχον πεποιθήσιν εἰς ὑμᾶς ὥστε νὰ σὰς ἐμπιστευθῶ τὴν τιμὴν μου ἐπὶ πέντε λεπτά. Ἐλπίζω δὲ ὅτι ἡ σύζυγός μου καὶ ἐγὼ θὰ σὰς δροίλωμεν τὴν οἰκιακὴν μας εὐδαιμονίαν.— Σεῖς δὲ, κυρία μου λάβετε τὴν ἀπόφασίν σας ὡς γυνὴ πνευματώδης, καὶ σὰς βεβαιῶ ὅτι ἡ δεσποτεία μου οὐδέποτε θὰ σὰς γείνη ἐπισθητή».

Ἡ Αὐγούστα ἠγέρθη. Ὁ σύζυγός της ἐφίλητε τὴν χεῖρά της, ὡς ἂν εἶχε λαλήσει περὶ τῶν χαριστέρων πραγμάτων. Εἰσήλθομεν εἰς τὴν αἴθουσαν ἐνθα μᾶς περιέμενεν ὁ καφές.

Ὁ Κάσκωφ, ὅστις οὐδαμῶς εἶχε συγκινηθῆ ὠμίλησε περὶ διαφόρων ἄλλων ἀντικειμένων. Ἡ Αὐγούστα ἦτο ἐξουθενωμένη. Αἱ ὀλίγα αὐτὰ στιγμὰ τῆ ἐπροξένησαν περισσώτερον πόνον ἢ ὅσον ὅλος ὁ καιρὸς τοῦ ἔρωτός μας.

Μετ' ὀλίγον τοὺς ἀπεχαιρέτησα.

«Σὰς εὐχαριστῶ καὶ πάλιν, εἶπεν ὁ Κάσκωφ προπέμπων με.— Τί νὰ σὰς εἰπῶ! Ἄν ἤμην βασιλεὺς θὰ περιώριζα ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὄσους εὔριπτα νὰ σὰς δμοιάζουσιν εἰς μίαν ἔρημον νῆσον διὰ νὰ σχηματίσω λαὸν ἰδιαιτέρον ὅστις θὰ μοὶ ἐχορήγει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰ μέσα ἵνα κηθαρίζω τὰς φυλάς τῆς γῆς.

KB'

Ἡ φίλις μόνῃ ἀναπληροῖ πᾶν ἄλλο αἶσθημα.

Ἡ θλίψις, τὴν ὁποῖαν ὑπέστην ὅτε ἠσθάνθη τὸ πρῶτον ὅτι χάνω τὴν Αὐγούσταν εἶχεν ἤδη ἱκανῶς ἐξασθενήσῃ τὸ σῶμά μου ὥστε νὰ μὴ δυναθῆ νὰ ἀνθέξῃ κατὰ τῆς νέας τυχῆς συγκινησῆς. Πυρετός, ἐπιζήτης μακρὰ τέλος ἀσθένεια ἐπηκολούθησεν. Ἡ μήτηρ μου δὲν ἐγκατέλειψε τὸ προσκεφάλαιόν μου, βοηθουμένη μόνον ὑπὸ μιᾶς ὑπηρετρίδος δσάκις αἱ δυνάμεις αὐτῆς ἐξηντλοῦντο. Ἄμὰ ἐπανελθόντες ἐκ Πολωνίας ὁ κόμης καὶ ἡ Ρενὲ ἀμέσως μετέβησαν παρ' ἐμοὶ καὶ ἔμειναν ἐν τῇ ἐπαύλει ἀνκκουφίζοντες τὴν μητέρα μου.

Εἶμαι νέος, καὶ τοι δὲ κερμηκῶς καὶ συντετριμμένος κατάρθωσα νὰ κρητηθῶ ἐν τῇ ζωῇ ἡ φίλις πρὸ παντός μ' ἐξωογόνησεν. Ἐξηρχόμην στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ προσφίλου κόμητος. Οὐδέποτε ὅμως ἀνέκτησα ὀλοσχερῶς τὰς προετέρας δυνάμεις. Μόλις καὶ μετὰ βίας ἀνηρχόμην τὴν μικρὰν κλίμακα, ἥτις ὠδήγει εἰς τὸ δωμάτιόν μου ἀπὸ τοῦ ἰταγείου πατώματος. Ἐνόμιζον ὅτι ζῶ κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον.

Ἀνέλαβον μετ' ὀλίγον ἀρετὰ ὥστε νὰ μεταβίβω καθ' ἐκάστην εἰς τὴν πόλιν καὶ καὶ ἀπαλλάσσω τοὺς φίλους μου τῆς ἀνίας τοῦ νὰ διαμένωσιν

εἰς τὴν ἔπαυλιν· δὲν δύναται δὲ νὰ φαντασθῆ τις ὁποῖας στοργῆς ἀντικείμενον ἐγενόμην παρ' αὐτοῖς. Μεταξὺ τοῦ Μαξίνσκη καὶ τῆς Ρενὲ ἐτοποθετεῖτο μικρὸν τι ἐδώλιον, τὸ ὁποῖον μὲ περιέμενε πάντοτε καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποῖου μόνος ἐγὼ ἐκαθήμεν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἔτριπτον εἴτε τὸ κἀνίστρον τῆς ἐργασίας τῆς Ρενὲ, εἴτε βιβλίον τι ἢ εἰκόνα εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δύναται κανεὶς νὰ τὸ καταλάβῃ.

Εἴμεθα καὶ οἱ τρεῖς μουσικοὶ καὶ σχεδὸν πάντοτε ὁ εἷς ἐπαιζεν ἀγαπητὸν τινὰ ἤχον, ἐνῶ οἱ δύο ἄλλοι τὸν ἤκουον ὄνειροπολοῦντες, ἄλλοτε ἀνεγινώσκομεν σταματῶντες συχνάκις, ἵνα ἀνακοινώσωμεν ἀλλήλοις τὰς ἐντυπώσεις καὶ κρίσεις ἡμῶν. Πολλάκις περιωριζόμεθα εἰς συνομιλίαν. Κατὰ τὰς τοιαύτας ἐσπέρας ἐλητμονοῦμεθα. Ἡ βελόνη ταχέως διέτρεχε τὰς ὥρας ἐπὶ τοῦ ὠρολογίου καὶ ἀπεχωριζόμεθα πολὺ ἀργὰ ἀγαπῶντες ἀλλήλους ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον.

Ἐφοιτῶμεν καὶ εἰς τὸ θέατρον. Ὁ κόμης εἶχεν ἐνοικιάσει μικρὸν θεωρεῖον διὰ τρεῖς μόνον θέσεις. Τὸ ἐξέλεξεν ἐπίτηδες ὥστε νὰ μὴ ἀναγκάζεται νὰ προσκαλῆ ἐνοχλητικὸς φίλους. Τὸ θεωρεῖον ἔκειτο ἐν τῇ σκιά ἵνα μὴ ἐπιδείκνυται πολὺ ἡ Ρενὲ. «Αὐτὸς ὁ κόσμος μοὶ φαίνεται ὅτι μοὶ ἀφαιρεῖ μέρος αὐτῆς, τὴν καταβιβρώσκει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν», ἔλεγεν ὁ Μαξίνσκη.

Ποσάκις λαμβάνων τὰς χεῖράς των καὶ σφίγγων αὐτὰς ἐντὸς τῶν ἰδικῶν μου ἐψιθύριζα πρὸς ἀμφοτέρους «σ' ἀγαπῶ!»— Ἐκεῖνοι ἐνθουσιάζοντο μὲ τὴν λέξιν ταύτην. Τῇ ἀληθείᾳ ὅμως ἦσαν τόσον ἠνωμένοι ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ὥστε μοὶ ἐφαίνετο φυσικώτατον τὸ νὰ ὀμιλῶ καὶ πρὸς τοὺς δύο δμοῦ ὡς πρὸς ἓν καὶ μόνον πρόσωπον. Ἐνὶ λόγῳ τοσοῦτῳ ἐξωορίζον τὰς ἡμέρας μου, ὥστε ἠδυνάμην ἀκίμη νὰ ζήσω καὶ νὰ ζήσω εὐτυχῆς.

Οὐδέποτε ἀνεκοινώσα οὔτε εἰς τὴν Ρενὲ οὔτε εἰς τὸν κόμητα τὴν μετὰ τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας Κάσκωφ συνέντευξίν μου. Ἐκεῖνοι δ' ἐξ ἑτέρου ἀπεμάκρυνον πᾶν ἀντικείμενον συνομιλίας δυνάμενον νὰ μοὶ ἀναπολήσῃ τὴν Αὐγούσταν.

Ἡ ζωὴ μας διέρρει τοσοῦτῳ γλυκεῖα, ὥστε οἱ ἀδιάφοροι θεαταί, οἵτινες τυχαίως διέβλεπον τὸ ἡμέτερον σύμπλεγμα δὲν ἠνθούουν πῶς κατορθώσαμεν νὰ ἤμεθα τόσῳ εὐτυχεῖς.

Δὲν ἠνθούουν!

Ἐνταῦθα λήγει τὸ χειρόγραφον τοῦ Φράντζ Τίλμαν. Τὰ περικιτέρω ἐγράφησαν ἐπὶ τῇ βᾶσει πληροφοριῶν, τὰς ὁποῖας ἐχορήγησεν ὁ κόμης καὶ ἡ κόμησσα Μαξίνσκη.

ΚΓ

Οιδεμία εὐτυχία πλήρης. Ὃταν ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐρίσκει τὴν δυστυχίαν περὶ ἑαυτὸν, τὴν ζητεῖ ἐν ἑαυτῷ, ἕως οὐδ' αὐτὴν εὕρη.

Τὴν ἐπιούσαν ἑορτῆς δοθείσης ὑπὸ τοῦ κόμητος καὶ τῆς κομήσσης, ὁ Φράντζ, ἐλθὼν κατὰ τὴν συνήθη ὥραν, εὗρε τὴν Ρενέ τεθλιμμένην καὶ παρετῆρησεν ἔχνη δακρύων εἰς τὰ ὄμματα τῆς. Ὁ Μαξίνσκης ἀφοῦ ἔσφιξε τρυφερῶς τὴν χεῖρα τοῦ φίλου του ἐβουθίσθη ἐντὸς ἀνακλίντρου καὶ διὰ πρῶτην φοράν παγερὰ σιωπὴ ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν.

«Ὁχι! εἶνε ἀδύνατον ἀνέκραξεν ἐπὶ τέλους ὁ Μαξίνσκης· ὅταν κρῦπτομεν μίαν ιδέα ἀγλήραν αὐξάνομεν κατὰ μίαν ἀκόμη τὰς θλίψεις ὅσας παρέχειν».

Εἶτα γονυπετῶν πρὸ τῆς Ρενέ.

— Μὴ καταστρέφωμεν τὴν εὐτυχίαν μας, ἀγάπη μου! Ἄς τὴν διατηρήσωμεν τοῦναντίον διὰ παντός μέσου. Ὡ! νὰ μὴ ἐπανίδω πλέον δάκρυα εἰς τὰ βλέφαρά σου! . . . Ὅσα ἔρρευσαν ἤδη σήμερον ἄς ᾔηε τὰ πρῶτα καὶ τελευταῖα! — Συγχώρησέ με, εἶπε φιλῶν τὰς ταινίας τοῦ φορέματός τῆς. — Ἡ ζηλοτυπία μου εἶνε ἀθεράπευτος. Ἐπάλασσα κατ' αὐτῆς μὲ ὄλας μου τὰς δυνάμεις. Ἀδύνατον ν' ἀπλλαγῶ! Ζηλεύω τὸν τάπητα, τὸν ὁποῖον θωπεύει τὸ φόρεμά σου, τὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον ἀναπνέεις. . . Ὑποφέρω ἐγώ, κλαίω! Τὴν ζηλοτυπίαν ταύτην δὲν πρέπει νὰ θεωρῆς ἐλάττωμα. Ὃταν ὁ ἔρωσ κυριεύει θερμὴν καρδίαν, ἐκχειλίζει παταχόθεν· δίδει ποιήσιν, παραφορὰν, μέθην, ζῶν εἰς τὴν εὐαισθησίαν. — Συγχώρησέ με.

Εἶτα ὁ Μαξίνσκης ἤλθε πλησίον τοῦ Φράντζ καὶ τῷ ἐπρότεινε νὰ πωλήσῃ ἢ ἐνοικιάσῃ τὰ κτήματά του καὶ ἀναχωρήσῃ μετ' αὐτῶν. Καὶ ὁ κόμης καὶ ἡ κόμησσα ἐπεθύμουν νὰ ταξιδεύσωσι μακρὰν, πολὺ μακρὰν. Ἡ ζῶη, ὅπως ἐκαῖνοι τὴν ἐφαντάζοντο ἦτο ἀδύνατος ἐν ᾧ τόπῳ εὐρίσκοντο. Ὃ,τι συνέβη χθὲς θὰ συνέβαινε καὶ τὴν ἐπαύριον καὶ πάντοτε. Εἰς πᾶσαν στιγμὴν νέαι θ' ἀνεφαίνοντο λύπαι. Ἐπρεπε νὰ δοθῇ μίξ λύσις, ἀπότομος καὶ ἀποφασιστικὴ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο. — Οἱ τρεῖς φίλοι ἦσαν ἀνεξάρτητοι, μὴ ἔχοντες οὐδενὸς ἀνάγκην. Τὸ καλλίτερον θὰ ἦτο, λοιπόν, νὰ φύγωσι, νὰ πῆξωσιν ἀλλαχοῦ τὴν σκηνὴν των, καὶ ἄμα ἠνοχλοῦντο πάλιν ν' ἀπομακρύνωνται τῶν ἀνοήτων.

Τί εἶχε λοιπὸν συμβῆ;

Ὁ κόσμος ἐν γένει ἔχει περισσοτέρην βλακείαν ἢ καρδίαν. Πολλάκις δὲν ἐννοεῖ τί ἐστὶ καλόν· προκειμένου δὲ περὶ αἰσθημάτων, ὅσα δὲν δύναται νὰ τὰ ἐξηγήσῃ, τὰ ἐφαυλίζει, τὰ διασύρει.

Ὁ κόμης προσεπάθησε νὰ κρούσῃ ἀπὸ τὸν Τίλιμαν τὸ αἴτιον τῆς τοιαύ-

της παραχῆς, ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ μυστικὸν μεταξὺ τῶν. — Τὴν προτεραιὴν εἰς τὸν χορὸν ἠκούσθη ὅτι ὁ Φράντζ ἦτο ἐραστὴς τῆς Ρενέ. Ἄτιμον! Πλὴν τί νὰ γείνη; Νὰ φονεύτῃ τις τοὺς εἰπόντας; Ἦσαν γυναῖκες ἢ ἄνδρες τῶν γυναικῶν εὐτελέστεροι. Ἐκατὸν ἄλλως πρόσωπα τὸ ἐπανελάμβανον ἐν ἀγνοίᾳ τῶν τριῶν φίλων. Ὁ Φράντζ ἐπρότεινε ν' ἀπομακρυνθῇ αὐτός. Μόνον φάρμακον ὑπῆρχε τοῦτο, ἀλλ' ὁ Μαξίνσκης οὔτε λόγον ἤθελε ν' ἀκούσῃ περὶ χωρισμοῦ. Πῶς ἠδύνατο νὰ ᾔηε εὐτυχὴς ἄνευ τοῦ Φράντζ, τοῦ δημιουργοῦ τῆς εὐτυχίας του.

«Καὶ τῶν δύο μας αἱ καρδίαι συναντῶνται εἰς τὴν ἰδικὴν σου, ἔλεγεν. Ἡ ἐνωσίς μας ὑπῆρξε διπλῆ. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοιαύτη χάρις δὲν ἀπαντᾶται παρὰ μόνον εἰς ἡμᾶς, πρέπει νὰ τὴν καταστρέψωμεν; . . . Ὁχι! Τί μᾶς μέλει διὰ τὸν κόσμον; . . . Ἐγὼ μόνος δικαιούμαι νὰ κρίνω τί συμβαίνει μεταξὺ τῆς γυναικὸς μου καὶ σοῦ».

Κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὑπερέτης ἀνήγγειλεν εἰς τὸν κόμητα ὅτι γυνὴ ἀγνωστος ἐλθούσα ἐκ τῶν περιχώρων ἐζήτηε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτὸν ἰδιαιτέρως περὶ πραγμάτων κατεπειγόντων, ὡς ἔλεγεν.

Ἡ Ρενέ καὶ ὁ Φράντζ εἶπον εἰς τὸν κόμητα νὰ δεχθῇ τὴν χωρικὴν γυναῖκα ἵνα μάλῃ περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Ὁ Μαξίνσκης διέταξε νὰ τὴν εἰσαγάγωσιν εἰς τὸ γραφεῖόν του ὅπου εἰσῆλθε καὶ αὐτός μετ' ὀλίγον.

«Κύριε, εἶπεν ἡ ἀγνωστος γυνὴ διὰ μειλίχιου ὕφους διολισθαίνουσα ἐγγύτατα τοῦ κόμητος, ἐσκέφθη ἐπὶ πολὺ πρὶν ἐλθῶ ἐνταῦθα ἂν ὄφειλον νὰ προβῶ εἰς τὸ σπουδαῖον τοῦτο δίκημα. Ὁ σύζυγός μου κ' ἐγὼ δὲν συνειθίζομεν νὰ ἐπεμβαίνωμεν εἰς ξένας ὑποθέσεις ἀλλὰ θεωροῦμεν καθήκον νὰ γινώμεθα ὠφέλιμοι εἰς τοὺς πλησίον μας. Δὲν μὲ γνωρίζετε, κύριε· ἀλλ' ἐγὼ γνωρίζω καλῶς τὴν κυρίαν κόμησσαν, πρῶτην δεσποινίδα Ρενέ Β***. Εἶμαι ἡ κυρίκ Τοκέν. Ὁ Δουξ Β*** κατόκησε τὸ τελευταῖον ἔτος εἰς μίαν πτέρυγα τῆς ἐπαύλειος, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἡμεῖς ἐνοικιασμένην, συνεπεῖα τούτου γνωρίζω περιστατικὰ τινὰ τὰ ὁποῖα σὰς ἀφορῶσι καὶ τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἠδύνατο ποτὲ νὰ φαντασθῇ. . . .

— Κυρίκ, εἶπεν αὐστηρῶς ὁ Μαξίνσκης, οὐδεμίαν σημασίαν δίδω εἰς ὅ,τι γνωρίζουσιν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ ἐπαύλειων περὶ τῶν ἀφορώντων εἰς ἐμὲ πραγμάτων».

Ἠγέρθη καὶ ἐχαίρειτε τὴν σύζυγον τοῦ ἐνοικιαστοῦ ἵνα τὴν ἀποπέμψῃ.

— Τῇ ἀληθείᾳ, κύριε, εἶπεν ἡ κυρίκ Τοκέν, χωρὶς νὰ κινήθῃ ἐκ τῆς θέσεώς τῆς, φαίνεται ὡς νὰ φοβεῖσθε νὰ μὲ ἀκούσητε.

— Ἄν ἦσθε ἀνὴρ θὰ σὰς εἶχα ἤδη παρακαλέσῃ ν' ἀφίστητε τὴν θέσιν αὐτὴν ἐκ τῆς ὁποίας δυσκολεύεσθε νὰ ἐγερθῆτε.

— Κύριε κόμη, εἶπε χωρὶς νὰ κλονισθῇ τὸ παράπαν, ἐπρόσμενα νὰ σὰς ἔδω ἐκλαμβάνοντα τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τοιαύτην ἐποψίν· οἱ ἄνδρες δὲν θέλουν ποτὲ οὔτε νὰ μάθουν οὔτε νὰ πιστεύουν εἰς τίποτε. Εἶμαι εἰς θέσιν ν' ἀπο

δείξω τὰ λεγόμενά μου· ἄνευ τούτου δὲν θὰ ἤρχόμην νὰ σὰς ἐνοχλήσω, καὶ ἂν τὸ χριστιανικὸν καθήκον δὲν μὲ ἠνάγκαζε νὰ δμιλήσω πιστεύσατε ὅτι θὰ εἶχα ἤδη ἀναχωρήσει. Ἄλλ' ἐσυμβουλευθὴν τὸν κ. Ἐφημέριον ἀφοῦ τῷ ἐνεπιστεύθημεν τὸ πᾶν καὶ ἐγὼ καὶ ἡ μάρτυς, τὴν ὁποίαν ἔχω, μίαν κόρη ἀρίστων ἡθῶν. Ὁ κ. Ἐφημέριος μὰς εἶπε λοιπόν, ὅτι ἂν ὁ κ. κόμης ὑπέσχετο νὰ μὴ κάμῃ σκάνδαλον, ἂν ὑπέσχετο νὰ συγχωρήσῃ, ἔπρεπε νὰ τὸν εἰδοποιήσωμεν, διότι ἔχομεν καθήκον νὰ κτυπῶμεν τὸ κακόν.

Ὁ Μαξίνσκης ἐκινήθη ὡσεὶ θέλων νὰ κρημνίσῃ ἔξω τὴν γυναῖκα ἐκείνην· ἡ κυρία Τοκὲν ἐξηκολούθησεν.

«Ἄμα ἡ ὑπόληψις τῶν ἀνθρώπων προσβληθῆ ἀπαξ καὶ ὑπάρχουν ἀποδείξεις πολλαὶ περὶ τούτου ματαίως προσπαθοῦσι πλέον νὰ φανῶσιν ἀνώτεροι τῶν ὑπονοειῶν, ἢ δυσφημία μένει».

Ὁ Μαξίνσκης μόλις συνεῖχε τὴν ὀργήν. Φοικτὴ πάλῃ συνεκροτεῖτο ἐν τῇ ψυχῇ του. Μεθ' ὄλην τὴν ἀγανάκτησιν τῆς ἀξιοπρεπείας του, ἐπεθύμει ἤδη νὰ μάθῃ τί ἐπρόκειτο νὰ εἴπῃ ἡ κυρία Τοκὲν, ἔστω καὶ διὰ νὰ τῇ ἐπιβάλῃ σιωπὴν.

«Τίνας δὲ ὑπόληψις νομίζετε ὅτι προσβάλλεται; ἐξηκολούθησεν ἐκείνη μὲ εἰδός τι περιφρονήσεως. — Ἡ τῆς κυρίας κομῆσεως!»

Ὁ Μαξίνσκης ἀνεπήδησε.

«Μείνατε ἡσυχος, κύριε, μέχρι τοῦδε μόνον ὁ κύριος ἐφημέριος καὶ ἡ οἰκονόμος του, ὁ σύζυγός μου, ἡ ὑπηρετριά κ' ἐγὼ γνωρίζομεν τὸ μυστικόν. Οὐδεὶς ἄλλος θὰ τὸ μάθῃ! . . . Ἰδοὺ δὲ τί συνέβη. . .

— Ἐξώ! Ἐξώ ἀμέσως, ἐβρυχήθη ὁ Μαξίνσκης. — Πηγαίνετ' ἔξω, εἰδεμῆ. . .

— Καλὰ λοιπόν! Φεύγω ἀφοῦ τὸ θέλετε.

Ἡ Τοκὲν ἐτράπη εἰς φυγὴν.

Ὁ κόμης ἦτο ἔξω ἑαυτοῦ. Τὸ αἶμά του, τὸ ὁποῖον ἔβραζεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς συνδιαλέξεως ταύτης, ἀνέρρευσεν ὅλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

Τί νὰ πράξῃ; . . . Νὰ περιφρονήσῃ τὴν γυναῖκα ἐκείνην; Δὲν περιφρονοῦσι τὰς ἐχίδνας, τὰς συντρίβουσι διὰ τῶν ποδῶν. Ἀφοῦ καὶ ἱερεὺς εἶχεν ἀναμιχθῆ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὑπῆρχε σκιά τις ἀμφιβολίας; Ἡ ἀνήσυχος φύσις τοῦ κόμητος ἐπεκράτησεν. Ἐτραξεν εἰς τὸν προθάλαμον, ὅπου εὔρε τὴν κυρίαν Τοκὲν περιβάλλουσιν τοὺς χονδρούς πόδας τῆς δι' ἐλαστικῶν πεδῶν. Παρίστατο καὶ ἄλλη τις γυνή, τῆς ὁποίας τὸ πρόσωπον δὲν ἦτο ἄγνωστον εἰς τὸν Μαξίνσκην.

— Ποῦ σὲ εἶδα ἐσένα; τὴν ἠρώτησεν ἀποτόμως.

— Εἶμαι ἡ Κατερίνα, εἶπε. — Ἦμουν ὑπηρετρία εἰς τοῦ κ. Τίλμυν ὅταν ἐκινδύνευσεν ν' ἀποθάνῃ ἐσχάτως. Ἐνθυμεῖσθε, ὁ κ. Φράντζ ἦτο πολὺ ἀρρωστος, ἐγὼ δὲ τὸν ἐπεριποιούμην μαζί μὲ τὴν μητέρα του. Ἐπειτα ἤλ-

θατε καὶ σεῖς. Μοῦ ἐδώσατε μάλιστα καὶ πολλὰ χρήματα. Ἀπὸ τότε σὰς εἶμαι πολὺ εὐγνώμων.

— Εἶνε ἡ μάρτυς μου, διέκοψεν ἡ κυρία Τοκὲν.

Τὸ εἰλικρινὲς πρόσωπον τῆς χωρικῆς ἐξήγαγε τὸν Μαξίνσκην ἀπὸ τοῦ δισταγμοῦ του περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀπηχθάνετο ν' ἀκούσῃ τὴν σύζυγον τοῦ ἐνοικιαστοῦ, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ κοράσιον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε λόγον νὰ εὐχαριστήται ἀποδίδον τὸ κακὸν εἰς ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου ἐδοκίμασε τὴν γενναϊοδωρίαν. — Ἐν τούτῳ εὔρε τὴν συγγνώμην ἑαυτοῦ.

Εἰσήγαγε τὴν ὑπηρετρίαν εἰς τὸ γραφεῖόν του.

— Ἐξηγήσου ἀμέσως, τῇ εἶπε· χωρὶς πολλὰ λόγια!»

Ἡ ὑπηρετρία δειλιώσα ἔτριβε τὰς παλάμας ἐκατέρωθεν ἐπὶ τοῦ φορέματος.

— Λέγε, λοιπόν! Θέλω νὰ τὰ μάθω ὅλα.

— Ἡ κυρία Τοκὲν σὰς εἶπεν ἴσως. . .

— Τίποτε δὲν μοῦ εἶπεν ἡ κυρία Τοκὲν. Σὺ θὰ μοῦ εἴπῃς. Λέγε τί ξεύρεις!

— Ἰδοὺ, κύριε. Ἐγὼ ἤμουν ὑπηρετρία τῆς κυρίας Τίλμυν πρὶν ὑπάγω εἰς τοῦ Τοκὲν. Ὅταν ἐξενουκτοῦσα ἐγὼ τὸν κ. Φράντζ, πρὶν ἔλθετε σεῖς, πολλὰς φορὰς ἡ μητέρα του μοῦ ἔλεγε· «Παραμιλεῖ. Πρόσχε νὰ μὴ ἐπαυκαλόβῃς ὅ,τι ἀκούς τώρα, διότι θὰ δυταρεστηθῇ πολὺ!» Ἡ καυμένη ἡ κυρία μου! ἔως τότε ἀγρυπνοῦσεν ἡ ἰδία εἰς τὸ προσκέφαλόν του πρὸ πάντων διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπέμενε νὰ μὴ ξενοκτᾷ αὐτὴ καὶ κοπιᾷζῃ· καὶ εἶχε δίκαιον διότι εἶνε πολὺ γερόντισσα.

— Τελείονε, λοιπόν!

— Δύο μῆνες ὕστερ ἡ κυρία Τοκὲν μοῦ ἐπρότεινε νὰ μὲ πάρῃ ὡς ὑπηρετρίαν μὲ καλὸν μισθὸν καὶ ἐδέχθην. Ἄμα ἐπῆγα εἰς τὸ Βράιτ μὲ ἡρώτα περὶ τοῦ κ. Φράντζ τόσοσ συχνὰ ὅπου, δὲν ἤμπορῶ νὰ καταλάβω πῶς ἐγένετο, τῆς ἔλεγα πάντοτε κατὶ τί. Εἶνε πολὺ πλέον ἔξυπνη ἀπὸ μὲνα.

— Λέγε, λοιπόν, τί τῆς εἶπες;

— Τῆς εἶπα τί καὶ τί ἔλεγεν ὁ κ. Τίλμυν εἰς τὰ παραμιλητά του. . . . Εἶχα ὅμως ἀδικον διότι ἔδωσα ὑπόσχεσιν εἰς τὴν μητέρα του νὰ μὴ φλυαρήσω, ἀλλὰ ἡ κυρία Τοκὲν μ' ἐβεβχίονεν ὅτι σεῖς θὰ μείνετε πολὺ εὐχαριστημένος.

— Εἰξεύρω τί ἔλεγεν ὁ Φράντζ εἰς τὸν ὕπνον του· ὁμίλει περὶ τῆς κυρίας Ρενέ, τὴν ἀγαπᾷ πολὺ, ὡς ἀδελφὴν του. Αὐτὰ εἶνε ὅλα, λοιπόν;

— Ναί. . . . καὶ ἔλεγεν ἀκόμη ὅτι καὶ σὰς ἀγαπᾷ πολὺ, εἴθε παιδί του, ἔλεγεν.

— Ὅμίλει ἴσως καὶ περὶ τῆς κυρίας Αὐγούσττας.

— Ὄ! Δι' αὐτὴν ἔλεγεν· «Ἐἶνε θηρίον! . . τὴν μισῶ . . . μ' ἐφόνευσεν!»

Τὴν ἐστόλιζε καθὼς ἔπρεπε· ποῦ νὰ τὰ ἐγθυμοῦμαι ὅλα. «Αὐτὴ σύζυγός

μου; ... ποτέ! ... ποτέ! ... 'Εγώ τὴν 'Ρενέ μόνον ἀγαπῶ, ἢ 'Ρενέ μόνη πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν καρδίαν μου! ...»

Μέχρι τοῦδε ἡ ἀπλότης μεθ' ἧς τὸ κοράσιον ἐκεῖνο ἐπανελάμβανε τὰ γεγονότα, καθίστα πᾶσαν ὑπόνοιαν ἀδικιολόγητον. Ἄλλ' ὁ Μαξίνσκης καταβιβρωσκόμενος ὑπὸ τῆς ἀνησυχίας δὲν ἔπαυσε τὴν συνομιλίαν, ὡς νὰ περιέμενεν ἀκόμη τι.

— Λοιπὸν; ... Λοιπὸν; ... 'Ετελείωσες; ἠρώτα.

— 'Ετελείωσα, βέβαια. Ἄ! ναι, ὁ κ. Φράντζ ἔλεγεν ἀκόμη. 'Εγὼ νὰ γείνω ἐρωμένος της! ... Νὰ θέλῃ ἐνώπιον τοῦ συζύγου της, ὅστις με ἀγαπᾷ, με ὑπολήπτεται. ... καὶ νὰ τολμᾷ νὰ μοῦ τὸ προτείνῃ!

— Τὸ ἔλεγεν αὐτό!

— Πολὺ συχνά.

— Τί ἐννοοῦσε με τοῦτο;

— Ξεύρω γώ; Θαρρῶ πῶς ἔμιλουσε μᾶλλον διὰ τὴν κυρίαν Αὐγούσταν, ἀλλ' ἡ κυρία Τοκέν λέγει ὅτι δὲν τὴν εἶδε πλέον ἀφ' οὗ ὑπανδρεύθη.

— Μιὰ μέρα ἐνῶ ἡμεῖς ἐμιλούσαμεν δι' αὐτό, ἦλθεν ὁ κ. Τοκέν καὶ μᾶς εἶπε πάλιν. 'Εγὼ εἰξεύρω τί τρέχει, εἶπεν. Ἡ κυρία 'Ρενέ τὰ ἔχει καλὰ με τὸν Φράντζ. Ἔως τώρα δὲν εἶπα τίποτε διότι ἔμεναν ἐδῶ. Μία βραδυὰ εἶχα ἀποκοιμηθῆ κάτω εἰς τὴν τραπεζαρίαν με τὴν πίπαν εἰς τὸ στόμα· ὅταν ἐξύπνησα θὰ ἦτο μία ἡ ὥρα, ἀνέβηκα ἀμέσως διὰ νὰ κοιμηθῶ. Περνῶντας ὅμως ἀπὸ τὸ δωμάτιον τοῦ Φράντζ ἤκουσα συνομιλίας. Ἦσαν δύο φωναί, ἡ μία ψιλή, ψιλή καὶ ἀδύνατος. Δὲν ἐπίστευσα ὅτι ἔκαμνε μόνος του δύο φωνάς διὰ νὰ περνᾷ τὴν ὥραν τοῦ δὲν ἤξευρα ὅμως καὶ τί νὰ ὑποθέσω. Ἄν ἦθε κανεῖς, ἀπὸ τοῦ ἐπέρασεν; ἔλεγα, ἀφοῦ ἡμεῖς μένομεν ἀργὰ κάτω καὶ ὅτλη φύγωμεν κλειδόμενοι. Ἄς ἦνε. Τὸ πρῶτ', ὅταν κατέβηκα εἰς τὸ περιβόλι ἐνωρίς, νὰ θέσω μίαν κλιματριά, εἶδα κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρον τοῦ Φράντζ τέσσαρα πατήματα εἰς τὸ χῶμα, δύο μεγάλα καὶ δύο μικρότερα! Τὰ πέρνω κατόπιν καὶ φθάνω εἰς τὸ παράθυρον τῆς κυρίως 'Ρενέ. Ἐκεῖ τὰ μικρὰ βήματα ἐχάθησαν καὶ τὰ μεγάλα ἦσαν βεβαιότερα. Βεβαίως ὁ Φράντζ θὰ ἐσήκωσε τὴν κυρίαν διὰ νὰ τὴν ἀναιδέσῃ ἀπὸ τὸ παράθυρον. Αὐτὸ ἦτο βέβαιον, διότι μίαν τριανταφυλλιά, ποῦ εἰν' ἐκεῖ φυτευμένη, ἐφάνετο εἰς κακὴν κατάστασιν. Ἔπειτα τὰ μεγάλα βήματα ἐξηκολούθουν τὸν περίπατον μέσα εἰς τὸν κήπον».

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Μαξίνσκη ἐβυθίσθησαν εἰς τὸ κοίλωμά των, τὰ χεῖλην του εἶχον ὠχρίασται καὶ συνεθλίβοντο πρὸς ἄλληλα.

Ἡ Κατερίνα ἐξηκολούθει διὰ τῆς μονοτόνου φωνῆς της.

«Ὅταν εἶδα αὐτά, μᾶς εἶπεν ὁ κ. Τοκέν, ἔσθυσά με τὸ πόδι μου ἔλα τὰ βήματα. Ἐσυλλογίσθη ὅτι ἂν ἠκούετο ἡ ἱστορία αὐτὴ θὰ εἶχαμεν σκάνδαλον εἰς τὸ σπῆτι καὶ συγχρόνως θὰ ἠδικῆτο καὶ ἡ κυρία 'Ρενέ. Τώρα

πλέον εἶνε κυρία κόμησσα. Τόσῳ καλλίτερα καὶ διὰ τὸν Φράντζ καὶ δι' ἐκείνην. Εἶνε εὐτυχεῖς καὶ πλέον ἐλεύθεροι!»

Ὁ Μαξίνσκης κλίνων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους μάλιστα ἤκουε πλέον τί ἔλεγεν ἡ Κατερίνα.

— Εἶσαι τιμὴ κόρη, εἶπεν ἐπὶ τέλους. Εἶπέ μου ὅμως με πᾶσαν ἀλήθειαν, τὸ πιστεύεις ἐσὺ αὐτό;

— Ὁ 'Εφημέριος τὸ πιστεύει! Αὐτὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ λανθάνεται.

— Ἄλλὰ σύ, σύ τὸ πιστεύεις;

— Ὅχι!

— Διατί;

— Δὲν ἠμπορῶ κ' ἐγὼ νὰ εἰπῶ δικτί. Ἡ κυρία κόμησσα εἶνε πολὺ καθῶς πρέπει, καὶ σεῖς ἐπίσης φκίνεσθε τόσον καλῶς! Διατί τάχα ν' ἀγαπᾷ τὸν κ. Φράντζ; Ἄλλο εἶνε φίλος καὶ ἄλλο εἶνε σύζυγος ἢ ἐρωμένος· αὐτὸς εἶνε ἰδικὸς μας, ὅπως τὸ φόρεμα, ἢ ποδιά, εἴμεθα ἓνα τέλος πάντων!

— Λοιπὸν σὺ δὲν θὰ ἐπήγαινες εἰς τὸ δωμάτιον ἀνθρώπου, ὅστις σοῦ ἔσωσε τὴν ζωὴν;

— Ὅχι. Ἄν ἦτο πρὶν μοῦ σώσῃ τὴν ζωὴν, μάλιστα. Ἔστερα ὅμως θὰ ἐδυσκολευόμουν.

— Ὡ! Ἐλεεινότης! ἀνεκράξεν ὁ κόμης. — Νὰ ἐξετάζω ἐγὼ τὰς ἰδέας τῆς κόρης αὐτῆς! ... Φύγε! ἀπ' ἐδῶ!»

Ἡ χωρική ἀπεμακρύνθη. Τὴν μετεκάλεσε.

— Μίαν λέξιν ἀκόμη. Κατὰ ποίαν ἐποχὴν εἶπεν ὁ κ. Τοκέν ὅτι ἀνεκάλυψε ταῦτα;

— Λέγει ὅτι ἦτο τὴν ἡμέραν ποῦ ἐπώλησε τὰ μοσχάρια του· θὰ ἦνε γραμμένον εἰς τὴ βιβλία.

— Στείλέ μου τὴν ἡμερομηνίαν αὐτήν, εἶπεν ὁ κόμης δίδων τὸ βιβλίον του εἰς τὴν ὑπηρέτριαν, καὶ ποτὲ πλέον νὰ μὴ φανῆς ἐμπροστὰ μου! Ἄν ἠμπορῆς δὲ σιώπα! καὶ σύ, καὶ τ' ἀφεντικά σου, καὶ ὁ ἐφημέριος.

Ὁ Μαξίνσκης οὐ μόνον ἤκουσε μέχρι τέλους τὰς γυναῖκας ἐκεῖνας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπίστευσεν. Ὄρμησε πρὸς μίαν ὀπλοθήκην καὶ ἤρπασε πιστόλιον, τὸ ὁποῖον προητοίμασεν. Ὁ Φράντζ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐνεφανίσθη εἰς τὸ κατώφλιον. Ὁ κόμης ἐστηρίχθη με τὰς δύο του χεῖρας ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τὸν ἐθεώρει με ὀφθαλμοὺς πεπλανημένους. Ὁ Φράντζ ἔμενε ἐνεὸς καὶ ἀκίνητος.

— «Σὺ εἶσαι!» ἐψιθύρουν ἐπὶ τέλους ὁ Μαξίνσκης. Καὶ ἠρώτα ἑαυτὸν· «Πρέπει νὰ τὴν φονεύσω;»

Ἡ εὐγνωμοσύνη τὸν ἀνεχαίτιζε.

— Φύγε! τῷ εἶπε χωρὶς νὰ κινήθῃ. — Φύγε! ... διὰ παντός! Δὲν θέλω πλέον νὰ σ' ἐπαινίδω! Ποτέ! Ποτέ! ... Θεώρησέ με τρελλὸν ἂν

θέλεις, αλλά μη επανέλθεις πλέον! Μη γράψης! Σου τὸ ἀπαγορεύω! . . .

Ὁ Φράντζ τὸν παρετήρει μετὰ τρόμου.

— Ἐμαθες ἤδη ὅτι ἐρωτεύεσαι τὴν Ῥενέ, ὅτι με ἀπατάτε καὶ οἱ δύο... εἶνε ἀποδεδειγμένον! . . . εἶνε ἀπαίσιον αὐτὸ καὶ ἀπίστευτον! . . . Καὶ ὅμως τὸ πιστεύω! Ἀπὸ φρόνησιν; ἀπὸ ζηλοτυπίαν; δὲν γνωρίζω. — Ἡ καρδιά μου στάζει αἷμα καὶ συγχρόνως ἐξαγριούται. . . Προξενῶ φρίκην εἰς ἑμαυτόν. . . καὶ ὅμως τὸ πιστεύω! . . .»

Οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνδρες προσέβλεπον ἀλλήλους χωρὶς νὰ τολμῶσι νὰ κινήσωσιν. Ἡ Ῥενέ εἰσήλθεν ἀπαρκατήρητος.

— Ἐμαθον τὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας εἶχατε εἰς Βραΐτ. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀκούσαντες νὰ δμιλῇ τὴν νύκτα ἡ Ῥενέ εἰς τὸ δωμάτιόν σου. . . Τὰ ἔχνη σας ἐφαίνοντο ἀπὸ τὸ ἰδικόν σου παράθυρον ἕως τὸ ἰδικόν της! . . .

— Τί λέγει; εἶνε ἀδύνατον αὐτό! διέκοψεν ἡ κόμησσα. — Ποῖος ἐτόλμησε νὰ εἴπη τοιαῦτα ψεῦδη! Βεβαίωσέ τον σύ, Φράντζ, ὅτι εἶνε ἀνύπαρκτα. . . Δικαιολογήσου, λοιπόν, δικαιολόγησέ με! . . .

— Νὰ σὰς δικαιολογήσω, κυρία! εἶπεν ὁ Φράντζ ὑπερηφάνως. — Ἄν ὁ κόμης ἐπίττεισεν ἤδη ὡς δυνατὰ τοιαῦτα πράγματα, δὲν ὑπάρχει πλέον θεραπεία. Ἄν παρεδέχθῃ ἀπαξ ὅτι ἠδυναμέθα νὰ τὸν ἀπατώμεν, πῶς θὰ ἔχη πλέον πεποιθήσιν εἰς τοὺς λόγους μας; Ἔστω ὅτι σήμερον δυνάμεθα νὰ τὸν ἐξαγάγωμεν διὰ γεγονότων ἐκ τῆς ἀπάτης του· θὰ δυνηθῶμεν ὅμως καὶ αὔριον, καὶ πάντοτε; . . .

— Ῥενέ, ἄνευ ἐμοῦ δὲν θὰ ἦτο σύζυγος τοῦ Μαξίνσκη· ἐγὼ δέ, ἄνευ σοῦ, θὰ ἦμην ἀποθαμένος. Ἡ φιλία μᾶς ἔσωσεν ἀμφοτέρους· ἀλλ' ἡ φιλία δὲν εἶνε πιστευτή, εἶνε ἀπηγορευμένη μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Αὐτὰς τὰς λέξεις τὰς ἤκουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ πατρὸς σου τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἣν ὠμιλῆσαμεν ἐνώπιόν του περὶ τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν. Ἐνθυμεῖσθε; Εἶχε δίκαιον ὁ πατήρ σου, ὠνειρεύθημεν τὸ ἀδύνατον. Δὲν ἐλάβομεν τότε ὑπ' ὄψιν τὸν κόσμον, ὅστις ἤδη αἴφνης μᾶς ὑβρίζει διὰ τῆς μεγάλης φωνῆς του. Ἡ χαρὰ σου ἀπώλετο, ἡ ὑπόληψίς σου προσεβλήθη, καὶ ὅλων τούτων εἴμ' αἴτιος ἐγώ! Ἐγώ, ὁ ἐγωιστής, ὅστις ἠθέλησα μὲ θουσίαν τῆς ἰδικῆς σου εὐτυχίας νὰ παρηγορηθῶ. . . .

Καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς ἀμφοτέρους ἐξηκολούθησε διὰ φωνῆς θλιβεραῆς:

— Συγγνώμην! . . . Δὲν θὰ διαταράξω πλέον τὴν ἡσυχίαν σας. . . Ναί, δὲν θὰ με ἰδῆτε πλέον! . . . ἀλλὰ, ἀγκαπᾶτέ με ἀκόμη. . . μὴ με ἀποστραφῆτε! μὴ με λητμονήσετε ὅλως διόλου! . . . Ἄν ἦνε δυνατόν νὰ με ἐνθυμῆσθε κἄποτε καὶ ν' ἀναφέρετε τῶνομά μου τὸ ἑσπέρας, τὴν ὥραν ποῦ συνείθισα νὰ ἔρχομαι! — Διὰ σὰς τὰ σύννεφα θὰ περάσουν καὶ θὰ ἰδῆτε πάλιν τὸν οὐρανόν, ὁ εἷς θὰ παρηγορήσῃ τὸν ἄλλον. . . Ἐγὼ ὅμως. . .

Ἡ κεφαλὴ του ἔκλινε βαθμηδὸν ἐπὶ τοῦ στήθους του, οἱ ὀφθαλμοὶ του

ἦσαν προσηλωμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Μόλις ἐφαίνετο τὸ πρόσωπόν του. Τὰ δάκρυά του ἐπιπτον βαρέα, ἐν πρὸς ἐν εἰς τὸ πάτωμα.

— Τί εἶχα ζητήσῃ ἐγώ; Μίαν γωνίαν εἰς τὸ σπῆτί σας, ἐπανέλθατε μετὰ φωνῆς ἐξησθενημένης, ἕνα χαμόγελο, ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν, ἕνα γλυκὺν λόγον, καὶ μοῦ ἦτο ἀρκετόν. . . Ἦτο πολὺ, φαίνεται! — Τώρα, δὲν ἔχω πλέον τίποτε. . . Ὁ ἔρωσ με συνέτριψε καὶ ἡ φιλία με ἀπώθει, ὡς πιστὸν σκύλλον, τὸν ὁποῖον ὑποπεύονται ὡς ἄρρωστον. Οὐδεὶς ἐξετάζει ἂν ἦνε ἡ δὲν ἦνε πραγματικῶς ἄρρωστος, ἀρκεῖ ὅτι τὸν ἐνόμισαν. Τὸν φίλον ποῦ χθὲς ἀκόμη ἐθώπευον, σήμερον τὸν κτυποῦν με τὸ ρόπαλον, τὸν πνίγουν. Τὸ πτωχὸ σκυλί με δάκρυα εἰς τὰ ῥιμάτια κυττάζει τὸν κύριόν του, ὡς νὰ τὸν ἐρωτᾷ: «Δικτὶ με διώχουν; Τί κακὸν ἔκαμα; Μήπως διότι πονῶ πολὺ, με λακτίζουν. . . με θανατόνουν;» Κάνεις ὅμως δὲν προτέχει εἰς τὴν λύπην του, ὅλοι ἀποφεύγουν τὰς θωπείας του. Φοβοῦνται ἀκόμη, μήπως ἀκούσουν τὸν τελευταῖον ὠρυγμὸν ἀποχαιρετισμοῦ. . . . Πτωχὸ σκυλί! Πτωχὴ φίλε! Πόσον ὁμοιάζετε! Ὅλα μεταβάλλονται γύρω σας. Τὸ πάθος, ὁ ἔρωσ καὶ ἡ φιλία αὐτὴ ἀκόμη, ὅλα πίπτουν· ἡ καρδιά σας μόνον μένει ἀμετάβλητος! Αὐτὸ εἶνε ἡ πηγὴ τῶν δυστυχιῶν σας. . . Ἄς ἦνε! Τώρα πλέον τετέλεσται! Οὔτε νὰ τὸ σκέπτεται κανεὶς πλέον! Οὐδὲν ἐξαλείφει τὸ παρελθόν.»

«Καὶ ὅμως πόσον εἶνε ὀδυνηρόν! ἐξηκολούθησε φέρων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας του. — Νομίζει κανεὶς ὅτι ὄλη του ἡ ζωὴ διαφεύγει ἀπ' ἐδῶ. . . Ἄ! ἡ καρδιά πραγματικῶς εἶνε ἡ ζωὴ, καὶ ὅταν ἀπαξ συντριβῇ αὐτή, ὅλα συντρίβονται. . . Χαίρετε! . . . Χαίρετε! . . .»

«Ἄν καμμιά φορὰ συλλογίζεσθε τὸν Φράντζ, νὰ μὴ φαντάζεσθε ὅτι κλαίει, ὅτι εἶνε δυστυχῆς. Ὡ! Ὅχι! Νὰ λέγετε μόνον ὅτι αὐτὸς δὲν σὰς μισεῖ καὶ ὅτι παρακαλεῖ διὰ σὰς τὸν Θεόν, αὐτὸν ποῦ ἔξυρει, καὶ συγχωρεῖ! . . .»

Ὅταν ἡ φωνὴ τοῦ τέκλανος νεανίου δὲν ἤκούετο πλέον, ὁ Μαξίνσκησ καὶ ἡ Ῥενέ, στρέψαντες τὴν κεφαλὴν, μάτην ἀνεζήτησαν αὐτὸν διὰ τῶν ὀμμάτων· εἶχεν ἐξαφανισθῆ.

Ἡ κόμησσα ἔδραμε πρὸς τὸ παράθυρον καὶ τὸν εἶδεν ἀπομακρυνόμενον ἀργά, ἀργά, μετὰ τὴν κεφαλὴν κάτω νεύουσαν. — Οὐδ' ἀπαξ ἐστράφη πρὸς τὰ ὀπίσω φοβούμενος μὴ χάσῃ τὴν δύναμιν ν' ἀπομακρυνθῇ.

«Δὲν ἐξάνισταμαι, εἶπεν ἡ Ῥενέ πρὸς τὸν σύζυγόν της, δὲν ἀγανακτῶ, δὲν κραυγάζω κατὰ τῆς ἀδικίας σου, διότι. . . σὲ λυποῦμαι! Βλέπω τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν πᾶσαν εὐτυχίαν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, τὸ δὲν αὐτὸ ἔζη διὰ μόνης τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐμπιστοσύνης του. Τῷ εἶπες ἀπαξ «Διστάζω περὶ σοῦ!» τὸν ἐφόνησες, θ' ἀποθάνῃ.

— Τὸν ἐφόνησες!

— Ὁὐ τὸ ἰδῆς.

Ἡ βλάξ, λοιπόν, ἡ δῆμιος! Ἴδου ἡ κακότητα τοῦ κόμητος.
Ἀφῆνης ἰδέα τις τῷ ἐπήλθε καὶ ἔγραψεν ἀμέσως τὴν ἀκόλουθον ἐπιστο-
λὴν πρὸς τὴν Αὐγούστα.

«Ἀγαπητή μου ἐξαδέλφη»,

«Δὲν σ' ἐγνώρισκα μοχθηρὰν καὶ δὲν πιστεύω νὰ θελήσῃς, κρύπτουτὰ τὴν ἀλήθειαν, νὰ καταστρέψῃς ὀλόκληρον μέλλον εὐτυχίας, τὸ τῆς Ῥενέ καὶ τὸ ἰδικόν μου — Γράψε μου, σ' ἐξορκίζω, εἶδες τὸν Φράντζ μετὰ τὸν γάμον σου; Ἐλαβεν ἀφορμὴν νὰ πιστεύτῃ ὅτι τὸν ἠγάπησεν ἀκόμη; Συγγνώμην! Δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγηθῶ δικαίᾳ σοῦ κἀμὼ τὴν ἐρώτησιν ταύτην. Ἡθῆνεν, τῷ ἐπήλ' ἐν ἐφιάλτης . . . ἐλάλητε. Περὶ τίνος; — Ἐπρόκειτο περὶ γυναικὸς ἐγγάμου. Ἄν δὲν ἦσο σύ, ἦτο ἡ Ῥενέ . . . ὦ! συγχώρησέ με. Ἄν ἐγνώριζες πόσον ὑποφέρω!»

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη σφραγισθεῖτα ἐπιμελῶς ἀπεστάλη πρὸς τὴν κυρίαν Κάσκωφ.

Τέσσαρες ἡμέραι παρήλθον.

Ἡ Ῥενέ καὶ ὁ Μαξίνσκις ἐβλέποντο ὀλίγον καὶ δὲν ὠμίλου. Ἐν θύμῳ ἐκεῖτο μεταξὺ αὐτῶν. Τὸ πᾶν ἦτο πένθιμον ἐν τῷ πρώην εὐθύμῳ ἐκεῖνῳ οἴκῳ, διότι ἡ λύπη βλέπει διὰ μέσου μελκνοῦ πέπλου πᾶν ὅ,τι περιστοιχίζει αὐτήν.

Ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἐπιστολὴ τοῦ κ. Κάσκωφ.

«Φίλτατε κ. Μαξίνσκη,

«Μ' ὅλον ὅτι τὸ γράμμα σου εἶχε πέντε σφραγιδας καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἔφερε τὴν λέξιν *αἰδιαίτερον*», τὸ ἦνοιξα οὐχ ἤττον ἐγὼ καὶ τόσῳ καλλίτερον δι' ὅλου μακρῶν. — Ἡ κυρία Κάσκωφ ἦτο ἀπουσα, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἀνοίγω συνήθως ἐγὼ ὅλας τὰς ἐπιστολάς της. Δὲν μοι ἔδωκεν ἐκείνη τὴν ἀδειαν, ἀλλ' οὐτ' ἐγὼ τὴν ἐζήτησα. — Δὲν εἶμαι τόσον εὐαίσθητος ὅσον σύ, νεκρὲ μου φίλε. Φαντάζομαι τῶρα πόσον θὰ στενοχωρησῶ, ὦ νεότης! . . . Ἐγὼ σκέπτομαι ἄλλως πως. Ἐπέταξε μίαν μυῖαν καὶ ἠκούσθη ὅτι ἡ σύζυγός μου ἔχει ἐραστήν; . . . Τὸ σπαθί μου ἀμέσως! Ὁ πρῶτος ἐμφανισθεὶς εἶνε ὁ ἀντίπαλός μου, καὶ ἂν τύχη νὰ μὴ ἐμφανισθῇ κανεὶς, εἶμαι ἄξιος νὰ τὰ βάλω μετὰ τὸν ἑαυτόν μου! Αὐτὸ εἶνε τρέλλα, θὰ εἴπῃς σύ, ἀλλ' ἔχει καὶ τὸ νόημά του . . . Τοσοῦτῳ μᾶλλον καθῶσον ἐπέρχεται ἡ λύσις ταχύτερον.

«Πίστευτε ὅτι δὲν θ' ἀπεκρινόμην εἰς τὴν συγκινητικὴν ἐπιστολὴν σου ἄνευ τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν οἵτινες μᾶς συνδέουσιν.

«Ἐγὼ οὐδέποτε θὰ προσέφερον τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν Ῥενέ, διότι ἐγνώριζα ὅτι τὸ κομψὸν αὐτῆς ὑποδημάτιον θὰ μ' ἀπελάτιζε λίαν περιφρονητικῶς διὰ τοῦτο ἐθεώρησα ὡς μεγάλην εὐτυχίαν τὴν εὑρεσιν τῆς Αὐγούστας. Δὲν τὴν ἀφῆρα ἀπὸ τὸν Φράντζ, τὸ γνωρίζεις καλῶς. Ἐν τούτοις ἐνῶ τὰ δάκρυα ἐκείνου μετέδραλλον εἰς ποταμούς, τὰ βυάκια τοῦ χω-

ρίου του, ἡ κυρία Κάσκωφ μοι ἐδείκνυε διὰ στεναγμῶν καθιστῶντων πολὺ βραβεῖαν τὴν ἀτμοσφαιραν, ὅτι δὲν ἐλησμόνει τὸν βοσκόν της. Ἐνόμισα λοιπὸν καθῆκόν μου νὰ θεραπεύσω διὰ μιᾶς καὶ τοὺς δύο ἀσθενεῖς μου. Τοὺς ἔφερα εἰς ἀντιπαράστασιν. Ἡ συνδιάλεξις ὑπῆρξεν ἀνάλογος τῶν προσδοκιῶν μου, τοῦτέστιν, ἐνῶ ἡ Αὐγούστα ἔλεγε: «Δὲν ἔχω καρδίαν, ἐπομένως ἀδιαφορῶ περὶ τῆς ἀρετῆς», ὁ Φράντζ ἀπεκρίνετο: «Σὲ περιφρονῶ!» Ἡτο ἀριστούργημα. Ὁ κλονισμὸς ὑπῆρξε δυνατὸς ἀλλὰ καὶ ἡ θεραπεία ῥιζικὴ ἀμφοτέρωθεν. Σήμερον ἡ κυρία Κάσκωφ εἶνε οὐ μόνον φρόνιμος, ἀλλὰ καὶ ἐνάρετος.

«Ἴδου τὸ ὄλον. Πρόσεχε καλῶς ἵνα, μήτε ὁ Φράντζ, μήτε ἡ Ῥενέ ὑποπτευθῶσιν ὅτι μοῦ ἔγραψες. Ὁ δισταγμὸς σου ἦτο βλασφημία».

Ὁ Μαξίνσκις ἔμεινε κεραυνόπληκτος. Ἐγέλα, ἔκκλειεν, οἱ ὀφθαλμοὶ του δὲν ἀπεσπῶντο ἐκ τῆς ἐπιστολῆς.

Ἄλλ' ἡ συνέντευξις ἐκείνης τῆς νυκτός . . . εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Φράντζ; . . . Ἡ Κατερίνα οὐδεμίαν εἰδήσιν ἔδωκεν, ἐπομένως ἠγνόει τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης συνεντεύξεως. Ἀνεχώρησεν ἐφιππος διὰ τὸ Βράιτ τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἔκτοτε ἐπισκεφθῆ. — Φθάνων, ἐπανεῦρην ὅλας τὰς ἀναμνήσεις του. Ἐδίστασε πρὶν ἢ διαβῆ τὴν γέφυραν.

Ἴδου τὸ ἔλος, τὸ ὁποῖον διήλθον εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Φράντζ. Ἴδου τὸ παράθυρον τῆς Ῥενέ. Ἡ τριανταφυλλικὴ εἶνε πάλιν ἀνθισμένη. Ἐβαδίσσαμεν τότε καθ' ὄλον τὸ μῆκος τοῦ τοίχου. . . Τὰ ἔχνη μας βεβαίως δὲν σώζονται πλέον».

Ἡ ἀλήθεια τῷ ἐπεφάνη. Τὰ ἔχνη τῶν βημάτων του ἔληγον ἀκριβῶς ὑπὸ τὸ παράθυρον τῆς Ῥενέ, διότι ἐκεῖθεν ὁ Φράντζ τὸν ἔλαβεν εἰς τὴν ἀγκάλην του. Ὁ Μαξίνσκις εἶχε πόδας γυναικείους. Τὴν αὐτὴν ἐκείνην νύκτα συνδιελέγοντο ἀμφοτέροι εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Φράντζ, καὶ περὶ τῆς νυκτός ταύτης, ἀναμφιβόλως, ὠμίλει ὁ Τοκέν. . . . Καὶ ὅμως δὲν ἐπέιθετο εἰσέτι ὁ ταλαίπωρος!

Ἀφίππευσε καὶ ἔδραμε πρὸς τὴν οἰκίαν. Ὁ κ. Τοκέν ἦλθε πρὸς συνάντησίν του.

«Τὴν ἡμέραν! ἐφώνησε πρὸς αὐτόν. — Τὴν ἡμέραν!»

— «Ἄ! μάλιστα, εἶπεν ὁ ἐνοικιαστής, ἐνοῶν περὶ τίνος ἐπρόκειτο. —

Ἡ Κατερίνα ἐσκόπευε νὰ σὰς φέρῃ σημειώσιν. Ἐνθυμοῦμαι πρὸς τοῦτοις ὅτι ὁ Φράντζ εἶχε τότε ἀσθενήσει, κατόπιν ἱστορίας τίνος μὲ ἓνα ἄγνωστον, εὑρεθέντα εἰς τὰς θημωνίας.

— Ἡμῖν ἐγὼ ἐκεῖνος! Καὶ ὁ Φράντζ μ' ἔφερον εἰς τὸ δωμάτιόν του θνήσκοντα σχεδόν. Ἐκάλεσε τὸν ἰατρὸν, μ' ἐκράτησε δύο ἡμέρας πλησίον του, ἐντὸς τοῦ δωματίου του ἐκείνου μὲ τὸ πράσινον τοιχοχάρτον. — Βλέπετε λοιπόν, ἄθλιοι! . . . Ἐγὼ ἐβάδισα ἔως τὸ παράθυρον, ἐκεῖ κατόπιν ὁ Φράντζ μ' ἐσήκωτεν εἰς τὰς χεῖράς του διὰ νὰ περάσωμεν τὸ

έλος Ίδου διατί τὰ ἔχνη μου δὲν ἐξηκολούθουν. Νά! ἰδέ! ἦσαν με-
γαλείτερα ἐκεῖνα ἀπὸ τὸ πόδι μου;

— Ίδου λοιπόν! ἔλεγεν ὁ Τοκέν. — Καλὰ ἔλεγα ἐγὼ νὰ μὴ ἀνα-
κατευώμεθα εἰς ξένας ὑποθέσεις! . . . Κύριε κόμη

— Σιωπή, διότι σὲ πνίγω! ἐφρύαζεν ὁ κόμης τείνων τὰς πυγμὰς πρὸς
τὸν ἐνοικιαστῆν.

Ἐρρίφθη ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ μετ' ὀλίγον εἰσῆρχετο εἰς τὴν αὐλὴν τῆς
οἰκίας του.

Αὐτός, λοιπόν, ἦτο ὁ μόνος πταιστής μόνος καὶ ἀληθὴς ἐνοχος! . . .

Ἡ εὐτυχία τοῦ ὅτι ἐπέστη περὶ τῆς ἀθωότητος τῆς Ῥενὲ δὲν ὑπερέβαινε
τὴν θλίψιν, ἣν τῷ ἐπροξένει ἡ ἀδικία του πρὸς τὸν Φράντζ.

Ὁ Μαζίνσκις διέτρεξεν ὅλα τὰ δωμάτια, ἀναζητῶν τὴν κόμησσαν ἕνα
ῤιφθῆ εἰς τοὺς πόδας τῆς· ἀλλ' ὁ οἶκος ἦτο ἔρημος. Εἰς τὴν μικρὰν μό-
νον αἴθουσαν, ὅπου οἱ τρεῖς ὁμοῦ εἶχον διέλθει τόσον γλυκείας ἐσπέρας,
εὗρεν ἐπὶ τοῦ κενοῦ καθίσματος τοῦ φίλου του μίαν δέσμην κυάνων, τῶν
πρώτων τοῦ ἔτους ἐκείνου . . . ὕστατον ἕως ἀποχαριετισμὸν τοῦ δυστυ-
χοῦς νεανίου.

Ὁ Μαζίνσκις ἠρώτησε ποῦς ἔφερε τὰ ἄνθη.

«Εἰς ἄνθρωπος τοῦ Blaue Blumen, εἶπεν ὁ ὑπνρέτης. — Καὶ ἡ κυρία κό-
μησσα ἀνεχώρησεν ἀμέσως».

Δόξα τῷ Θεῷ! ἐσκέφθη ὁ κόμης. — Πρέπει κ' ἐγὼ νὰ ἴδω ἀμέσως τὸν
Φράντζ καὶ λάβω τὴν συγχώρησίν του.

ΚΑ'

. . . . Οὐδὲν ὅμως ἀναπληροῖ τὴν φιλίαν.

Ὅταν ἐφθασεν ἡ Ῥενὲ εἰς Blaue Blumen, ὁ Φράντζ εὕρισκετο μόνος ἐν-
τός τοῦ γραφείου του. Ἀφοῦ ἔκρουσεν ἐλαφρῶς, ᾤθησε τὴν ἡμίκλειστον
θύρην καὶ εἰσῆλθεν. Ὁ Φράντζ, ὅστις ἐκάθητο κεκυφῶς ἐπὶ θρονίου, ἠγέρθη
αἰφνης, κραυγὴ δὲ ἀσθενῆς ἐξέφυγε τοῦ στήθους του.

«Ἡ Ῥενὲ εἶπεν. — Ἄ! Ὁχ! Ὁχ! Ὅταν εἶνε τις ἄρρωστος βλέπει ἐ-
νώπιόν του ἀνύπαρκτα πράγματα»

Ἐλαφρὸς τρόμος ἐφαίνετο καταλαβῶν τὰ μέλη του. Ἡ Ῥενὲ τῷ ἤρπασε
τὰς χεῖρας καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καθίσῃ ἐκ νέου, καθίζουσα καὶ αὐτὴ πλη-
σίον του.

«Ἐγὼ εἶμαι, φίλε μου, τῷ εἶπε. — Μοῦ ἔστειλες τὰ λουλούδι μαε,
ἦτο ὡς νὰ μοῦ ἔλεγες: «ἐγὼ σ' ἀγαπῶ ἀκόμη!» Ἐτρεξά λοιπόν ἀμέσως.
Τί ἀπλούστερον;

— Ναί, ἀγάπη μου Παράδοξον! Δὲν ἠμπορῶ πλέον νὰ ὁμιλήσω

καθαρά Ποῦ εἶνε ὁ σύζυγός σου; Σοῦ εἶχεν ἀπαγορεύσει νὰ μὲ ἰδῆς
πλέον, μὴ μένης ἐδῶ! ἢ ὄχι! μείνε, διότι δὲν θὰ σὲ ἰδῶ ἐγὼ ἄλ-
λην φοράν καὶ τώρα μόλις μία στιγμή μου ἔμεινε Διὰ μίαν
στιγμὴν θὰ σὲ συγχωρήσῃ, ἢ μᾶλλον σὺ νὰ τὸν συγχωρήσῃς, Ῥενὲ μου,
διότι πολὺ γρήγορα θὰ ἐννοήσῃ ὅτι εἶχεν ἀδικον· ἕως καὶ ἤδη τὸ γνω-
ρίζει. Τώρα ὅμως πλέον ὅλα τελειοῦν. — Εἶς' ἐδῶ, λοιπόν! Τί εὐτυχία!
. . . . Ὁ Θεὸς ἐνόμισεν ὅτι θὰ δειλιάσω ν' ἀποθάω καὶ μοῦ ἔστειλε τὸν
παράδεισόν του

— Φράντζ! φίλε μου! Τί αἰσθάνεσαι;

— Ὅταν ἦλθα ἐδῶ, ἀπὸ τότε ἠννόησα ὅτι ὀλίγον καιρὸν θὰ διαρ-
κῆσῃ ἀκόμη τὸ πρᾶγμα· ἐννοεῖς ὅμως, ὅτι ἡ μητέρα δὲν πρέπει νὰ ὑπο-
πτεύσῃ τὸ παραμικρόν. Ἡ ὠρὰ ἐκεῖνη θὰ ἔλθῃ πάντοτε πολὺ γρήγορα δι'
αὐτὴν, ὥστε ἂς περάσωμεν, εἶπα, τὰς τελευταίας ἡμέρας μαζί καὶ εὐ-
τυχεῖς! Τὸ νὰ βραδύνω τὴν στιγμὴν τῆς δδύνης διὰ τὴν μητέρα μου ὑ-
πῆρξεν ἡ τελευταία μου χαρὰ. Τῆς εἶπα ὅτι ταξιδεύετε. Ἐπήγαινα ἕξω
εἰς τοὺς ἀγρούς φαντάσου, ἐγελοῦσα!»

Ἡ ἀναπνοὴ τῆς Ῥενὲ ἔσταμάτησεν, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐσκοτίσθησαν.

«Σὲ λυπῶ καὶ ἴσένα, Ῥενὲ μου, μὲ συγχωρεῖς! Ἄλλ' αὐτὸ μὲ ἀνα-
κουφίζει τόσον πολὺ, νὰ σοῦ τὰ λέγω ὅλα!»

— Παρηγορήσου, φίλε μου! Ὅλα θὰ διορθωθοῦν, σοῦ τὸ ὑπόσχομαι
Θὰ ζήσωμεν ὁμοῦ πάλιν

— ὦ! Ναί! Ἐδῶ κάτω πλέον δὲν θὰ χωρισθῶμεν».

Καὶ φέρων τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὸ ἐκκρεμὲς ὠρολόγιον:

«Θὰ μείνης μίαν ὥραν μαζί μου, ἔ! δὲν θὰ μείνης; Ἄ! Ἄκουσε
. . . . Τὸ πουλάκι πάλιν τραγουδεῖ, ἀκούς;»

— Ναί.

— Ἀφότου ἐχωρίσθημεν δὲν εἶχε τραγουδήσει Ἦλθες ἐδῶ, καὶ
ἀμέσως ἤρχισε. Δὲν τὸ ἀκούω νὰ τραγουδῇ παρὰ μόνον ὅταν εἶμαι εὐτυ-
χής. Ὑπάρχουν τοιαῦται συμπτώσεις εἰς τὴν φύσιν. Ὅταν ἦνε κἀνεὶς
χαρωπὸς τυχαίνει ὠραία ἡμέρα· ὅταν ὑποφέρῃ, ἡμέρα σκοτεινὴ . . . Καῦ-
μένο πουλάκι! Τραγουδῆσέ μου ὀλίγας ἀκόμη στιγμὰς Ὑστερα πιά
θὰ σιωπήσῃς διὰ παντός! Ἄ, ὄχι! σὲ παρακαλῶ, ἐκεῖ εἰς τὸ
ἄκρον τοῦ χωρίου, σιμὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑπάρχει ἕνας κῆπος μὲ δένδρα
μεγάλα, πράσινα, μαυροπράσινα· ἐκεῖ, λοιπόν, εἰς ἐκεῖνα ἐπάνω τὰ δένδρα
νὰ ἔρχεσαι νὰ τραγουδῆς ὅταν θὰ συμβαίνει καμμὶ εὐτυχία εἰς τὴν Ῥενὲ
μου Ἐγὼ θὰ σ' ἀκούω, μὴ σὲ μέλει»

Ἐσταμάτησε. Μετ' ὀλίγον ἐπανέλαβε μετὰ κόπου:

«Πῶς λυποῦμαι διὰ τὸν σύζυγόν σου! Νὰ λησμονήσῃ ὅτι ἦτο αὐ-
τὸς ποῦ ἔσταμάτησεν ὑπὸ τὸ παράθυρόν σου, καὶ διὰ νὰ πλησιάσῃ μάλι-
στα περισσότερο ἐκρατήθη ἀπὸ τὴν τριανταφυλλιά! θυμᾶσαι; Σὺ

ήτουν λυπημένη τὸ πρῶτ' μὴ βλέπουσα τὰ ῥόδα σου . . . Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἡ θύρα ἦτο κλειστή, τὸν ἐπῆρα ἐγὼ εἰς τὴν ἀγκαλιά μου καὶ τὸν ἐπέ-
ρασα ἀπὸ τὸ ἔλος διὰ νὰ μὴ βραχῆ καὶ κρυώσῃ . . . δι' αὐτὸ τὰ ἔχνη
του ἔπαυαν ἐκεῖ! . . . Τόσον ἀπλοῦν πράγμα, νὰ ἐπιφέρῃ τόσην δυσ-
τυχίαν! . . .

Ἡ δύναμις του βρομηδὸν ἐξηντελεῖτο. Μόλις ἤδη ἐβάσταζεν ὀρθίαν τὴν
κεφαλήν.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν εἰσῆλθεν ὁ κόμης. Ἡ Ρενέ τῷ ἔνευτε νὰ μὴ
πλησιάσῃ ἀμέσως, φοβουμένη μήπως ἡ ὄψις του συγκινήσῃ τὸν Φράντζ
ἐπὶ μᾶλλον.

«Σὺ εἶσαι, Μαξίνσκη, εἶπεν οὗτος μειδιῶν. — Μοῦ φαίνεται ὅτι σὲ βλέπω.

— Συγγνώμην! Συγγνώμην! ἐπιθύρυσεν ὁ κόμης.

— Βλέπεις, λοιπὸν, ὅτι ἠπατάσο! . . . Τί χαρά, νὰ σὰς ἔχω ἐδῶ καὶ
τοὺς δύο! . . . Δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ ἀποθάνω μόνος μου, ἐνῶ τώρα πε-
θαίνω ὅπως ἤλιπζα πάντοτε. . . .

— Θέλεις ν' ἀποθάνῃς! ἀνέκραξεν ὁ Μαξίνσκης μὴ ἐνοήσας ὅτι ὁ φί-
λος του εὕρισκετο εἰς τὴν ἐσχάτην ὥραν.

— Κανεὶς δὲν θέλει ν' ἀποθάνῃ, ὅταν ἔχῃ τὴν μητέρα του· ἀλλὰ τί
νὰ γείνη! . . . Μὴ κάμετέ θόρυβον, διότι θ' ἀναβῆ ἀμέσως, καὶ δὲν θέλω.
Ἄχ! Αἰσθάνομαι ὅτι ἔσπασε κᾶτι τί ἐντὸς τοῦ στήθους μου καὶ δὲν δύ-
ναται νὰ ἰκτρευθῆ. . . Δηλαδή, ἀποθνήσκω ἀπὸ ἐντελῶς φυσικὴν αἰτίαν. . .
ἔπασχον πρὸ πολλοῦ ἀπὸ νόσημα τῆς καρδίας· σεῖς δὲν τὸ εἰξεύρατε, ἀλλ'
ἐγὼ τὸ ἤσθνομην. . . Αὐτὸς ὁ ἄγγελος μ' ἐπροφύλαττεν ἀπὸ τὸν θάνατον.
Ἀπεδίωκε τὰς θλίψεις ἀπὸ τὴν καρδίαν μου, μ' ἐκράτει πλησίον του ἐπὶ
τῆς γῆς. . . »

Ὁ Μαξίνσκης καὶ ἡ Ρενέ ἐπλησίασαν ἔτι μᾶλλον, ὁ δὲ Φράντζ προσ-
βλέπων ἀμφοτέρους ἐξηκολούθησεν :

«Αὐτὸς ὁ ἄγγελος εἶχε διπλὴν κεφαλήν καὶ μίαν καρδίαν. . . Ἀἴφνης
ὁμως ἤνοιξε τὰ πτερά του καὶ ἀπέπητ' μακρὰν ἐμοῦ. . . Ἄ! πνίγομαι. . .

Ἡ φωνὴ του μόλις ἤκούετο.

— . . . Μὴ φωνάζετε! ἡ μητέρα μου εἶνε ἐδῶ πλησίον.

Ἡθέλησε νὰ ἐγερθῆ καὶ ἐσύρθη μέχρι τοῦ παραθύρου.

— Νὰ ἡ μητέρα! . . . Εἴμ' εὐχαριστημένους ποῦ τὴν βλέπω. Κυττά-
ξατε! Πλέκει καθημένη πρὸ τῆς θύρας καὶ μειδιᾷ, εἴ! δὲν μειδιᾷ; . . .
Σιωπή. . . ἀφίσατέ την νὰ μειδιᾷ. . . ἕως ὅτου ἀρχίσουν τὰ δάκρυά
της. Μὴ τὴν φωνάζετε! δὲν θέλω. . . ἄς ἀποθάνω τοῦλάχιστον ἐνῶ βλέπω
τὴν μητέρα μου. . .

Ἐκλονίσθη. Οἱ φίλοι του τὸν ὑπεβάστασαν.

— Ἄ! Τώρα πλέον δὲν τὴν βλέπω, ἐπιθύρυσεν. . . Ἐνα, ἔνα, ὅλα τὰ
πράγματα σβύνονται ἀπὸ τὰ μάτια μου. . . Ρενέ μου, Μαξίνσκη, νὰ μοῦ

φέρετε κυάνους . . . κάθε καλοκαίρι. . . Ξεύρετε πῶς τοὺς ἀγαπῶ! . . .
Τώρα, ἤθελα νὰ φιλήσω τὴν Ρενέ. . . εἶνε πρώτη φορά! . . .

Ὁ Μαξίνσκης ὤθησε τὴν κεφαλὴν τῆς Ρενέ πρὸς τὸν Φράντζ, τοῦ ὁποῦ
τὸ στόμα ἔκλινεν ἐπὶ τὸ μέτωπον τῆς φίλης του. Ἡ Ρενέ ἠσθάνθη ἑλα-
φρὰν τινα πνοήν.

Ὁ Φράντζ ἀπέθανε πρὶν δώσῃ τὸ φίλημα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Φακιδρὰν τινα πρῶταν τοῦ θέρους μία κόρη μικρά, ἡ Φρανσίνα Μαξίνσκη,
ἔτρεχε διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν ἄνθη συλλέγουσα καὶ πλέκουσα στέφανον
διὰ τὰ ξανθὰ μαλλιάκιά της. Διαβαίνουσα πλησίον τῆς φραγῆς τοῦ κοιμη-
τηρίου, ἀνεσηκώθη ἐπὶ τῆς ἀκρας τῶν ποδῶν της καὶ εἶδεν εἰς ἓν μέρος
πολλοὺς κυάνους. Ἐσταμάτησε δισταζούσα. Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου φοβίζει
πρὸ πάντων τὰ παιδιά, καθότι παρίσταται μᾶλλον ὡς φανταστικόν τ
ἐπιπόνημα ἢ ὡς πραγματικότης. Καὶ δικαίως, ἀφοῦ τόσῳ ἀπέχουσιν αὐτοῦ!

Τί ὠραῖοι κύανοι! ἐτκέπτετο. — Λουλούδια ὁμως τοῦ νεκροταφείου. . . »

Ἐπὶ τέλους ἔλαβε θάρρος, ἔτρεξε πρὸς τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθεν. Οἱ μι-
κροὶ πόδες τοῦ κορασίου οὐδένα ἤχον ἀπετέλουν καταπατοῦντες τὴν
χλόην. Ἐδρεψε ταχέως ἕνα, ἔπειτα δύο κυάνους, θεωροῦσα περὶ ἑαυτὴν
μετὰ φόβου. Ἐπειτα ἔκοψε καὶ ἄλλους, καὶ ἄλλους διὰ νὰ συμπληρώσῃ
τὸν στέφανόν της.

Ἀἴφνης ἠκούσθη ὁ θροῦς συρομένης ἐσθῆτος· γυνὴ δὲ ἠλικιωμένη καὶ
μελανειμονοῦσα ἐφάνη πλησίον. Τὸ παιδίον ἔφυγε δισκορπίζον καθ' ὁδὸν
τὰ ἄνθη. Ἡ γυνὴ τὰ συνέλεξε μετὰ κόπου.

Τὸ πτωχὸ κοριτσάκι! ἐπιθύρυσεν. — Ἦρχισε καὶ αὐτὸ ἕνα στεφάνι μετ
τὴν ἐλπίδα νὰ τὸ φορέσῃ καὶ φθάσῃ χαρούμενον εἰς τὴν μητέρα του, τὴν
φεύγει τρομασμένο καὶ πετᾷ τὸ ἡμιτελὲς ἔργον του. . . Ὅλα εἶνε τοι-
αῦτα εἰς τὴν ζωὴν. . . Ἀρχίζει κἀνεὶς καὶ ποτὲ δὲν προφθάνει νὰ τε-
λειώσῃ. Ὅλα μένουσιν ἡμιτελῆ, δικκεκομμένα. . . Ἴσως ἀλλοῦ τελειόνῃ
τὸ πᾶν. . . Εἶχα κ' ἐγὼ μακρὰν τὸ παιδί μου! Ἦρχισεν, ἠγάπητην. . .
ἀλλ' ἀπέθανε! . . . Ποῦ εἶσαι τώρα παιδί μου; . . .

Καὶ ἡ τάλαινα μήτηρ ἔμεινε θεωροῦσα ἐπὶ μικρὸν ἀκόμη διὰ μέσου
τῶν δακρύων της, ὅτε μὲν τὸν τάφον ὅτε δὲ τὸν ἡμιτελῆ ἐκεῖνον στέφανον.

Ἐνα πουλάκι ἐτραγωδοῦσε μέσα ἴστα πράγματα, τὰ μαυροπράσινα τοῦ
κοιμητηρίου δένδρου.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

N. Ἀξελός.

ΤΙΜΟΛΕΟΝΤΟΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΣΥΛΛΟΓΩ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ ΙΣ' ΚΑΙ ΙΖ' ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ

Αἱ πολιτικαὶ περιπέτειαι αἱ ἡ κοινὴ πατρις ὑπέστη κατὰ τὸ προκα-
ρελθὸν ἔτος ἐπέδρασαν σπουδαίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου καὶ
αὕτη εἶναι κυρίως ἡ αἰτία δι' ἣν σήμερον δύο ἔτων λογοδοσίαν ἑμοῦ σπεύδω
να ὑποβάλλω, τὸ παρελθὸν ἔτος μὴ καταστάσης δυνατῆς τῆς ἐνώπιον τοῦ
Συλλόγου ἀναγνώσεως ἰδίως λογοδοσίας. Πρὸ παντὸς δ' ἄλλου σπεύδω να
ἐκφράσω πρὸς τὸν Σύλλογον τὰς ἐμὰς θερμὰς εὐχαριστίας διότι οὐ μόνον
ἡ πρὸς ἐμὲ ἐμπιστοσύνη αὐτοῦ διετηρήθη ἀκλόνητος κατὰ τὸ διάστημα
τοῦτο ἀλλὰ καὶ διότι καὶ πάλιν τὸ τρίτον ἤδη τὰ μέλη αὐτοῦ περιέβαλον
με διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Προέδρου.

Ἄφ' ἧς δ' ἀνέλκον τὴν προεδρείαν ἐκλήθη ἐπὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ
νέου κανονισμοῦ τοῦ Συλλόγου ὅστις ψηφισθεὶς ἐπὶ τῆς β' προεδρείας τοῦ
προκατόχου καὶ φίλου μου κ. Ἐμμ. Δραγούμη ἤρξατο ἐπ' ἐμοῦ ἐφαρμοζό-
μενος. Ὅφείλω να δημολογήσω ὅτι ὁ νέος κανονισμὸς τοῦ Συλλόγου λειτουρ-
γεῖ ἄριστα, καίτοι δ' ἐν μικραῖς λεπτομερείαις σφάλλει ἴσως ἔτι, ἀλλ' ὅμως
κατὰ τὸ γενικὸν δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἐκπληροῖ ἄριστα τὰς ἀνάγκας τοῦ
Συλλόγου τὰς πλείστας θεραπέυων καὶ σπανίως παρέχων ἀφορμὴν εἰς ἀμ-
φιβολίας καὶ συζητήσεις. Ἰδίως ἄριστον κρίνεται τὸ μέτρον τῆς κατὰ μῆνα
συνεδριάσεως τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς ἀναθέσεως πλειόνων δικαιωμάτων εἰς
τὴν ἐφορείαν τοῦ Συλλόγου ἣτις τὰ βέλτιστα διασκεπτομένη ἐνεργεῖ καὶ
κρίνει ἀμέσως ἐπ' ἐκτάκτοις μόνον ἀντικειμένοις ζητοῦσα τὴν ἀρωγὴν
τοῦ Συλλόγου ἣτις πάντοτε τῇ ἐπέρχεται πλήρης. Ἐλείψαν δηλαδὴ αἱ
πολλαὶ καὶ συχναὶ ἐκεῖναι συνεδριάσεις ἐν αἷς καὶ περὶ τῶν μικροτέρων ἀν-
τικειμένων προδικαλοῦντο συζητήσεις, συζητήσεις αἰτινες ἀπεδείχθη πόσον
ἐκνευρίζουσιν ἄλλα τοιαῦτα σωματεῖα, ὃ δὲ Σύλλογος ἀπλῶς ἐφορεύει καὶ
ἐπισκοπεῖ, δὲν παύει δ' οὕτως ἐργαζόμενος πάσῃ δυνάμει.

Μέλη κατὰ τὸ διετὲς τοῦτο διάστημα προστεθήσαν πολλὰ ἥτοι ἐν
συνόλῳ 88 ἐξ ὧν ἐν μὲν τῇ τάξει τῶν τακτικῶν 49 (ἥτοι 41 ἐν τῇ τῶν
ἐνεργῶν καὶ 8 ἐν τῇ τῶν παρέδρων) 20 ἐν τῇ τῶν ἀντεπιστελλόντων καὶ
19 ἐν τῇ τῶν ἐπιτίμων.

Ἄλλ' ἐνῶ τοιαῦτα μέλη προσελάμβονεν ὁ θάνατος ἀπηνῆς ἀπηνέστατος
ἐστέρησεν ἡμῶς πολυτιμωτάτων συναδέλφων. Εἴκοσι καὶ πέντε φοβερὸν
εἶπεῖν ἐκ τῶν ἐταίρων τοῦ Συλλόγου μετέστησαν εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς

κατὰ τὴν διετίαν ἧς σήμερον ὑποβάλλω εὐθύναι. Ἐθρηνήσαμεν τέσσαρα
προσφιλεῖς συναδέλφους ἐκ τῶν τακτικῶν μελῶν τὸν Ἀριστείδην Δό-
σιον, τὸν Κωνσταντῖνον Βερσῆν, τὸν Μένωα Σαπουντζάκη
καὶ τὸν Ἀναστάσιον Πάλλην, δώδεκα δὲ ἐκ τῶν ἐπιτίμων τὸν Βερ-
νάρδον Κότταν ἐν Φρειβέργῃ, τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ Κωνσταντῖνον
Βατικιώτην, τὸν ἀρχιμκνδρίτην Φώτιον Κάνταν καὶ τὸν Κ. Ζα-
βιτζιάνον ἐν Κερκύρῃ, τὸν Ἰω. Θεοδωρίδην, ἐν Σέρραϊς, τὸν Γ.
Σουρίαν ἐν Χίῳ, τὸν Σπυρίδωνα Ζαμπέλιον ἐν Λιβόρνῳ, καὶ ἐν-
ταῦθα τὸν Ἰω. Χίλλ, τὸν Φραγκίσκον Πυλαρινόν, τὸν Δημ.
Δεσποτόπουλον, τὸν Ἰω. Πέσσαν καὶ τὸν Κυριακὸν Ααμ-
πρόλλον. Ἀλλὰ καὶ ἡ τάξις τῶν ἀντεπιστελλόντων μελῶν ὑπέστη ἀπω-
λείας λυπηράς. Ὁ Αἰμύλιος Βαλαωρίτης ἐν Μαδέρῃ, ὁ Κλεομένης
Παπαδόπουλος ἐν Σπάρτῃ, ὁ Σπυρίδων Γρουπάρης καὶ ὁ Μι-
ρῆνος Βεργωτῆς ἐν Μικραλίῃ, ὁ Ἰω. Σταματέλος ἐν Λευκάδι, ὁ
Πέτρος Μ. Οἰκονόμος ἐν Μονάχῳ, ὁ Γ. Τριανταφύλλης ἐν Σύρῳ,
ὁ Α. Αγγουῦτης ἐν Νεκπόλει ἀπώλοντο διὰ παντός. Ἀπώλετο δ' ἐκ
τῶν ἐκτάκτων καὶ ὁ Δημήτριος Βασιλείου ὁ εὐεργέτης ἐπὶ ἔτη τῆς
Σχολῆς τῶν Ἀπόρων. Πρὸς πάντας τοὺς μεταστάντας ἀφ' ἡμῶν ὁ Σύλ-
λογος καὶ ἡ Ἐφορεία ἐτέλεσεν τὰ νόμιμα.

Μεταβολαὶ δ' ὡς εἰκὸς ἄλλα ἐγένοντο πολλαὶ ἐν ταῖς τάξεσι τῶν με-
λῶν καὶ ἐκ τῶν τακτικῶν ἐνεργῶν μετετέθησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν πα-
ρέδρων καὶ τὰνάπαλιν, καὶ τακτικὰ μέλη ἱκανὰ ἀναχωρήσαντα τῶν Ἀ-
θηνῶν μετετέθησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀντεπιστελλόντων, καὶ πάλιν ἐκ
τῶν ἀντεπιστελλόντων ἄλλα ἀποκαταστάσαντα ἐν Ἀθήναις, κατετάχθησαν
εἰς τὴν τάξιν τῶν τακτικῶν μελῶν εἴτε τῶν ἐνεργῶν, εἴτε τῶν
παρέδρων. Ἀλλὰ περὶ πάντων τούτων μακρὴς θὰ ἦτο ἐνταῦθα ὁ λόγος
ἀφοῦ ἄλλως σὺν τῇ περὶ τὴν λογοδοσίαν ἰδίαν ὡς συνήθως εἰς τεῦχος ἴδιον
ἐκδοθησομένη θὰ δημοσιευθῶσι καὶ λεπτομερεῖς πάντων τούτων πίνακες.

Ὅπως δὲ σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου ἀνέρχεται
εἰς 669 ἥτοι τακτικὰ 185 (90 ἐνεργὰ καὶ 95 παρέδρα), 188 ἐπιτίμα
244 ἀντεπιστέλλοντα καὶ 52 ἐκτάκτα.

Κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη συνῆλθεν ὁ Σύλλογος συμφώνως μετὸν κανο-
νισμῶν εἰς 17 τακτικὰς συνεδρίας καὶ 26 ἐκτάκτους.

Κατὰ τὰς τακτικὰς συνεδρίας ἐνητηχολήθη περὶ πάντα τὰ ζητήματα
τὰ ἀφορῶντα εἰς ὑποθέσεις τοῦ Συλλόγου, τῶν ἐκτάκτων δ' ἀντικείμε-
νον ἦν συμφώνως τῷ κανονισμῷ ἢ ἀνάγκῃ διατριβῶν.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐν ἀρχῇ ἐκάστου ἔτους ὡς εἰκὸς ὁ Σύλλογος ἐψήφισε
τοὺς προϋπολογισμοὺς αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν τοῦ ἰσ' ἔτους ἀνήλθεν εἰς ἔσοδα
μὲν 21,997,10 δρ. εἰς ἔξοδα δὲ 21,239,20δρ. ἀπομείναντος περισσεύματος
ἐκ δρ. 757,90. Ὁ δὲ τοῦ ἰζ' ἔτους εἰς ἔσοδα δρ. 26,547,04 καὶ εἰς ἔξοδα

δρ. 25,860 ἀπομείναντος περισεύματος ἐκ δρ. 687,04. Πιστώσεις ὁμοῦ νεώτεροι καὶ εἰσπράξεις ἔκτακτοι ἐπήνεγκον μεταβολὴν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους ὡς θέλει δηλωθῆ κατωτέρω ἐν τῷ περὶ ταμείου λόγῳ.

Ἐγκαίρως ὑπεβλήθησαν τῷ Συλλόγῳ αἱ ἐκθέσεις τῶν ἐξελεγκτικῶν ἐπιτροπῶν τῆς τε προεδρείας τοῦ ἐμοῦ προκατόχου κ. Ἐμμ. Δραγοῦμη καὶ τῆς ἐμῆς πρώτης. Οἱ εἰσηγηταὶ αὐτῶν κκ. Κ. Διγενῆς καὶ Ν. Μαλτζινιώτης ἐμολόγησαν τὴν ἀρίστην ἐν τῷ ταμείῳ καὶ τοῖς γραφείοις ἐπικρατοῦσαν τάξιν καὶ ἀπένευκν δίκαιους ἐπαίνους πρὸς τοὺς διευθύνοντας τὰ ἰδρύματα τοῦ Συλλόγου. Αἱ ἐκθέσεις αὗται θέλουσι δημοσιεῖσθαι σὺν τῇ λογοδοσίᾳ ταύτῃ.

Αἱ μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν Συλλόγων καὶ τῶν ξένων ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν ἰδρυμάτων σχέσεις ἡμῶν ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη ἐγκάρδιοι, συνήψαμεν δὲ καὶ νέας σχέσεις τῇ αἰτήσει αὐτῶν μετὰ τῶν ἐξῆς σωματείων 1) τῆς Ἐταιρίας τῶν Φυλακῶν ἐνταῦθα 2) τοῦ ἐν Σύρῳ Δικηγορικοῦ Συλλόγου 3) τοῦ ἐν Χίῳ Συλλόγου Καλῆς Ὀδηγῆς 4) τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρωγῆ ἀδελφότητος αἱ Ἐννεαί Μοῦσαι 5) τοῦ ἐν Πειραιεῖ Συλλόγου Ἑλικῶν 6) τοῦ ἐν Καλλιπόλει Συλλόγου ὁ Φοῦνιξ 7) τῆς ἐνταῦθα ἑταιρίας τῆς Δημοσίας Ὑγιεινῆς. Πρὸς τινὰς τῶν Συλλόγων τούτων ἀπεσεύλαμεν ἐξαιτησαμένους βιβλία ἐκ τῶν διπλῶν τῆς βιβλιοθήκης ἡμῶν καὶ τὸ ἡμέτερον περιοδικόν, πρὸς δὲ τὴν ἑταιρίαν τῶν Φυλακῶν ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἐψήφισεν ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτοῦ ἐτησίαν χορηγίαν ἀποδιδέπων εἰς τὸ χρήσιμον καὶ φιλάνθρωπον τοῦ σκοποῦ ὃν προτίθεται. Ἐκ τῆς αὐτῆς δ' ἰδέας ὀρμώμενος ὁ Σύλλογος ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Ἐμπορικὸς καὶ Βιομηχανικὸς Σύλλογος Ἀθηνῶν συνῆγε τὸ παρελθὸν Πάσχα συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν πεφυλακισμένων αὐθόρμητος προσῆλθε καὶ ἀπεφάσισε νὰ διαθέσῃ πρὸς τοῦτο ποσὸν ὑπερτριακοσίων δραχμῶν προερχομένων ἐκ συνεισφορᾶς τῶν μελῶν ὑπὲρ φιλάνθρωπου σκοποῦ μήπω πραγματοποιηθέντος.

Βιβλία καὶ τὸ περιοδικόν αὐτοῦ ὁ Σύλλογος ἡμῶν ἀπέστειλε καὶ πρὸς ἄλλους Συλλόγους ἐξ ὧν ἦδη ἦν ἐν σχέσει, πλὴν ἄλλων δὲ πληροφορηθεὶς ἐξ ἐγγράφου τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ γραφείου τῆς Σάμου ὅτι συνέστη αὐτόθι βιβλιοθήκη ἀπέστειλε ἐξ ὧν εἶχε διπλῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ μικράν τινα συλλογὴν.

Εἰς τὰς σχέσεις ταύτας μετὰ τῶν ἑλληνικῶν Συλλόγων ἀναφέρεται καὶ ἡ πρόσκλησις τοῦ συναδέλφου ἡμῶν Συλλόγου Βύρωνος ὅπως παραστῶμεν ἐν Μεσολογίῳ ἐν τῇ τελετῇ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἀόρδου Βύρωνος γενομένων τὴν 25 Σεπτεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους. Εὐχαρίστως ἀπεδέχθημεν τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐν τῇ τελετῇ ταύτῃ δι' ἧς καθιεροῦτο ἐθνικὸν ἔργον εἰς μνήμην τοῦ μεγάλου φιλέλληνος ἀντιπροσωπεύθημεν διὰ τῶν ἀντεπιστελλόντων ἡμῶν μελῶν κκ. Γ. Τζίνη γραμμα-

τέως τῆς κοσμητείας τῆς ἐν Πάτρικις Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν καὶ τοῦ ἐν Μεσολογίῳ καθηγητοῦ κ. Χρ. Παλαμᾶ.

Ἄλλὰ καὶ πρὸς ἄλλο συνάδελφον σωματεῖον ἀπεδείξαμεν τὴν ἀγάπην ἡμῶν. Ἡ Ἱατρικὴ ἑταιρεία συνεκάλεσεν ἐν Ἀθήναις συνέδριον τῶν Ἑλλήνων ἱατρῶν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους. Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος δὲν ἠδύνατο νὰ ᾗ ἐπιλήτμων τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων αἰτινες συνενούσι ἡμᾶς μετὰ τῆς Ἱατρικῆς ἑταιρείας καὶ νὰ μὴ ἀναλογισθῆ ὅτι ὠφείλει διὰ παντὸς μέσου νὰ ἐργασθῆ πρὸς ἐπιτυχίαν τοιούτου συνεδρίου αὐτὸς ὅστις πρῶτος συνεκάλεσε καὶ κατάρθωσεν ἐν Ἀθήναις συνέδριον τῶν ἑλληνικῶν Συλλόγων. Ἀπεφάσισε λοιπὸν καὶ ἐψήφισεν ὅπως τοῖς ἀπανταχόθεν ἑλληνικῆς γῆς συνελθοῦσιν ἔλλησιν ἱατροῖς παράσχη ἄρτον καὶ ἄλας καὶ τὰ ξενία ἐκτελῶν ἠνέωξε μὲν αὐτοῖς τὸ ἀναγκαστήριον καὶ τὰς αἰθούσας αὐτοῦ, παρέθετο δ' ἐν Φαλήρῳ γεῦμα πρὸς τιμὴν τῶν ἑταίρων τοῦ συνεδρίου. Τὸ συνέδριον τῶν ἑλλήνων ἱατρῶν ἐξετίμησεν ὑπὲρ τὸ δέον τὴν ξενίαν ἡμῶν καὶ διὰ τῆς διακρινότητος τοῦ ἐταίρου αὐτοῦ εὐγενείας οὐ μόνον ἐν τῇ ἐνάρξει τῶν συνεδριῶν προσεκάλεσε τὸ προεδρεῖον τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐπισήμῳ αὐτοῦ γεύματι ἰδίαν ὤρσεν ἡμῖν θέσιν. Τὸ δ' ἡμέτερον γεῦμα συμπετὸν καὶ μετὰ τῆς ἐπετείου τοῦ Συλλόγου ἡμῖν ἐγένετο ἐπίσημον τὴν 10 Ἀπριλίου καὶ μετέσχον αὐτοῦ ἱατροὶ καὶ μέλη τοῦ Συλλόγου ὡσεὶ 180. Κληθέντες δ' ἔλαβον μέρος οἱ ὑπουργοὶ ἐπὶ τῆς Παιδείας, τῶν οικονομικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν ὡς καὶ τὸ Πειραιεῖς. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν διέταξε φιλοφρόνως τὴν μουσικὴν τοῦ *Ναυάρχου Μιαούλη* ὅπως παραστῆ κατὰ τὸ γεῦμα καὶ τὸν φωτισμὸν τῆς παραλίης Φαλήρου δι' ἠλεκτρικοῦ φωτὸς ἐκ τε τῆς ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Καστέλας ἠλεκτροφωτιστικῆς μηχανῆς καὶ ἐκ τοῦ τορπιλλοφόρου *Υἰάρρα* εἰδικῶς πρὸς τοῦτο εἰς Φάληρον καταπλεύσαντος. Ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τοῦ γεύματος τούτου χάριτας δφείλομεν καὶ τῷ διαχειριστῇ τοῦ σιδηροδρόμου κ. Φ. Παρρασκευαΐδῃ καὶ τῷ ἐνοικιαστῇ τῶν ἐν Φαλήρῳ κτήσεων κ. Γ. Κετσίμπαλη.

Ἄλλὰ καὶ αἱ μετὰ τῶν ξένων ἐπιστημονικῶν σωματείων σχέσεις ἐξηκολούθησαν κραταιαί. Ὁ ἐν Παρισίοις σύλλογος πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐν Γαλλίᾳ οὐ μόνον ἐξκολοῦθεϊ ἀνατιθέμενος ἡμῖν τὴν φροντίδα τῆς διεξαγωγῆς τῶν ὑποθέσεων αὐτοῦ καθ' ἑκάστην τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ παρεκάλεσεν ἡμᾶς νὰ ἀναλάβωμεν τὴν ἀποστολὴν στατιστικῶν εἰδήσεων περὶ τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως ἅς καὶ συντάξαντες ἐπέμψαμεν. Ἄλλα δὲ σωματεῖα ξένα ἐν οἷς καταλογιστέα ἴδια τὰς ἐνταῦθα σχολὰς τὴν τε Γερμανικὴν καὶ Γαλλικὴν, τὸν Σμιθσώνειον ἐν Ἀμερικῇ σύλλογον, τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, τὴν Βασιλικὴν Βοημικὴν Ἐταιρίαν τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Πράγᾳ, τὴν αὐτοκρατορικὴν ῥωσικὴν ἀρχαιολογικὴν ἑταιρίαν ἀποστέλλουσιν ἡμῖν τακτικῶς τὰς δημοσιεύσεις

αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ νέων ξένων σπουδαίων ἐπιστημονικῶν κέντρων συνήψαμεν σχέσεις κατὰ τὴν διετίαν ταύτην. Καὶ πρῶτον ἡ ἐν Λονδίνῳ συστάσα ἐπιχείρησις πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν ἐν Ἀγγλίᾳ εὐηρησθήθη νὰ ἀναθέσθῃ καὶ αὐτὴ ἡμῖν τὴν ἀνωτάτην φροντίδα τῶν υποθέσεων τῆς ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλὰ πλὴν τούτου ὑπέδραλεν ἡμῖν καὶ ἑτέραν αἰτησιν. Προέτεινε δηλ. ἡμῖν ὅπως ἀναλαμβάνωμεν τὴν περιποίησιν τῶν πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἑλλάδος κατερχομένων μελῶν τῆς ἀγγλικῆς ἐταιρίας παρόντες αὐτοῖς πάσας τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας πρὸς εὐκολωτέραν περιήγησιν τοῦ τόπου. Εὐχαρίστως ἀπεδεξάμεθα τὴν αἴτησιν ταύτην τοῦ συναδέλφου σωματείου τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ αὐτὸ εὐγενῶς ἀνέλαβε νὰ ξεναγήσῃ καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἡμετέρων μετακλινόντας εἰς Λονδίνον. Τοῦτο δ' ἤρξατο ἐπ' αἰσίοις γινόμενον καὶ ἤδη δύο ἐξαναγήσαμεν ἐκ τῶν ἐπιτιμῶν τῆς ἀγγλικῆς ἐταιρίας συστηθέντας ἡμῖν τὸν ἐν Ὁξφορδ καθηγητὴν Λιούυς καὶ τὸν ἀσιανολόγον κ. Rob. Cusi, οἵτινες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἀρισθέντος μέλους τῆς ἐφορείας ἡμῶν ἐπεσεκέρθησαν τὰ πάντα καὶ ἀπῆλθον ἀρίστως ἀποκομίζοντες περὶ τοῦ τόπου ἡμῶν ἐντυπώσεις καὶ πλήρη ἰδέαν τῆς καταστάσεως τῆς χώρας.

Ἡ ἀμερικανικὴ ἐπιχείρησις πρὸς διάδοσιν τῶν ἐπιστημῶν προσεκάλεσε τὸν ἡμέτερον σύλλογον εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν συνέδριον ὅπερ συνήλθε τὸν παρελθόντα Αὐγουστον ἐν Μονρεάλ τοῦ Καναδῆ. Ὁ ἡμέτερος σύλλογος ἀποδεξάμενος τὴν οὕτως εὐγενῶς ἀπευθυνθεῖσαν αὐτῷ πρόσκλησιν ἀνέστηκε τὴν ἀντιπροσωπεῖαν αὐτοῦ τῷ ἐν Μονρεάλ ἀντεπιστέλλοντι αὐτοῦ ἐταίρῳ κ. Α. Χουγὲ Λατοῦρ ταγματάρχῃ πρὸς ὃν ἀπέστειλε καὶ πάσας τὰς τοῦ συλλόγου δημοσιεύσεις ἵνα κατατεθῶσιν εἰς τὸ συνέδριον καὶ ὑπομνήματα καὶ διατριβὰς ἐπιστημονικὰς διαφόρων ἐκ τῶν μελῶν. Τὰ κατὰ τὸ συνέδριον τοῦτο εἰς ὃ ὁ ἡμέτερος σύλλογος ἀντεπροσώπευσε ἐν οὕτω μακρνοῖς τόποις τὴν ἐπιστημονικὴν ἐν Ἑλλάδι κίνησιν διαφεύγουσι τὴν παροῦσαν λογοδοσίαν καὶ λόγῳ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν τοῦτο συνεκοιμήθη καὶ καθύτι ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως ἐλλείπουσιν ἡμῖν ἐτι πληροφορία.

Οὕτω δὲ σήμερον δικτηροῦμεν σχέσεις ἐν συνόλῳ μετὰ διαφόρων σωματείων 104 ἐξ ὧν 74 ἐλληνικὰ καὶ 30 ἀλλοδαπὰ. Δυνάμεθα νὰ υπερηφανευόμεθα ἐπὶ τοιαύτῃ ἐπιστημονικῇ κινήσει ἣς κέντρον ἐστὶν ὁ ἡμέτερος σύλλογος.

Αἱ ἐκπαιδευτικαὶ ἐνέργειαι τοῦ ἡμετέρου συλλόγου ἐστέρθησαν διὰ πληρεστάτης ἐπιτυχίας καὶ κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη. Ἡ συσταθεῖσα πρακτικὴ δημοτικὴ σχολὴ τοῦ συλλόγου ἐλειτούργησε καὶ κατὰ τὰ δύο ἔτη τακτικώτατα. Ἀμα τῇ συστάσει αὐτῆς ἐνεγράφησαν 41 μαθηταὶ εἰς δύο διαιρεθέντες τάξεις διδασκόμενοι τὰ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα προσήκοντα μαθήματα ἀλλὰ κατὰ τὰς νεωτέρας καὶ τελειότερας μεθόδους λαμβανόμενης πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον ἀναπτύξεως

τῶν μαθητῶν. Διευθυντὴς δὲ διορίσθη ὁ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τοῦ διδασκαλείου Ἀθηνῶν κ. Εὐ. Ζάχος, ὃν ἀτυχῶς ἀσθενήσαντα ἀντικατέστησε μετ' ἐπιτυχίας ὁ κ. Α. Λασπόπουλος. Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος καθ' ὃ περὶ τοὺς 70 ἐνεγράφησαν μαθηταὶ προσετέθη καὶ γ'. τάξις καὶ προσελήφθη καὶ ἕτερος διδάσκαλος ὁ κ. Γιαννουλάτος καὶ προσετέθη καὶ τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς διδασκόμενον ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθ. Ἰωαννίδου τελειοφοίτου τοῦ κεντρικοῦ γυμναστηρίου καὶ τὸ μάθημα τῆς φθδικῆς διδασκόμενον ὑπὸ τοῦ κ. Ἰουλίου Ἐνιγγ. Αἱ ἐξετάσεις καὶ κατὰ τὰ δύο ἔτη γενόμεναι δημοσίῃ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς παιδείας, τοῦ Σ. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς πρωτεύουσας, κατέδειξαν τοὺς καλοὺς καρποὺς οὓς καὶ κατὰ τὰ δύο ἔτη παρήγαγεν ἡ πρακτικὴ αὕτη δημοτικὴ σχολή, αἱ δ' ἐκθέσεις τῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν αἵτινες θέλουσι συνδημοσιεῦθαι σὺν τῇ παρούσῃ λογοδοσίᾳ εἰσὶ μάρτυρες ἀψευδεῖς τῶν λόγων μου. Δυστυχῶς ὁμως μεθ' ὅλην ταύτην τὴν ἐπιτυχίαν ἠναγκάσθημεν ἐφέτος νὰ διακόψωμεν προσωρινῶς τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς ταύτης ἕνεκα ἐλλείψεως μέσων. Διότι ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐνσταλάξωμεν ἀληθῆ παιδείαν εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ θέλοντες νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰ γράμματα ὡς μέσον κερδοσκοπίας κατεβλήθημεν ὑπὸ τῶν δαπανῶν καὶ ἐσταματήσαμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἔργον μεχριστοῦ ὃ ἡμέτερος σύλλογος πλουσιώτερος γενόμενος δυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ἔργων καὶ τοῦτο ἀνευ ζημίας. Μετὰ λύπης δ' ἐπράξαμεν τοῦτο καίτοι πολλοὶ τῶν γονέων ἐδήλωσαν ἡμῖν ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ δεχθῶσι καὶ ἀξίωσιν διδάκτρων, εἴμεθα ὁμως ὑπερήφανοι ὅτι τὰ ἐκ τῆς ἡμετέρας πρακτικῆς δημοτικῆς σχολῆς ἀπελθόντα παιδιὰ κατετάχθησαν μετ' ἐπαίνων εἰς τὰ δημοσὶα σχολεῖα καὶ ἐθεωρήθησαν ἔχοντα δυνάμεις κατὰ πολὺ ἀνωτέρας τῶν συνήθως ἐξ ἄλλων δημοτικῶν σχολείων ἐρχομένων.

Ἡ δὲ σχολὴ τῶν ἀπόρων παιδῶν Ἀθηνῶν ἀποφέρει πάντοτε ἀρίστους καρποὺς. Κατὰ τὰ δύο ἔτη ταῦτα ἐνεγράφησαν παῖδες κατὰ μὲν τὸ α'. ἔτος 345 μαθηταὶ κατὰ δὲ τὸ β'. 419, ἡ δὲ διδασκαλίαι ἐγένετο καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη δίωρος. Ἐδιδάχθησαν δὲ τὰ ἐξῆς μαθήματα. Ἐν μὲν τῷ α'. τμήματι διηρημένῳ εἰς δύο τάξεις, ἀνάγνωσις, γραφὴ καὶ ἀριθμητικὴ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου κ. Μ. Παυλίδου καὶ τοῦ βοηθοῦ αὐτοῦ κ. Δ. Καραβᾶ παλαίου μαθητοῦ τῆς Σχολῆς. Ἐν δὲ τῷ β'. ἀνάγνωσις, γραφὴ, ἀριθμητικὴ, ἱερὰ ἱστορία, γεωγραφία καὶ στοιχεῖα γραμματικῆς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου κ. Π. Παπκευσταθίου τὸ α'. ἔτος καὶ τοῦ κ. Καλεურᾶ τὸ β'. ἔτος. Ἐν δὲ τῇ γ'. ἀνάγνωσις, ἱερὰ, ἐλληνικὴ γλῶσσα, γεωγραφία, γραφὴ, ἔκθεσις ἰδεῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου κ. Δ. Κολοκοτῆ καὶ κατὰ τὰ δύο ἔτη. Ἐκτὸς τούτου οἱ μαθηταὶ καὶ τῶν τριῶν ὁμοῦ τμημάτων ἐδιδάσκοντο δις τῆς ἐβδομάδος φωνητικὴν μουσικὴν ὑπὸ τοῦ κ. Ἰουλίου Ἐνιγγ ἀφιλοκερ-

δῶς ὡς πάντοτε προσφερομένου. Πλὴν δὲ τούτου εἰσῆχθη καὶ τὸ μάθημα τῆς ἀπαγγελίας ὅπερ ἐδίδαξεν ἐπιτυχῶς κατὰ τὸ λήξαν ἔπος δ κ. Ἀντώνιος Μανουσος. Κατὰ πᾶν δὲ Σάββατον ἐγένετο ὑφ' ἐνὸς τῶν διδασκάλων πρακτικὴ ἐρμηνεία τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Κυριακῆς. Αἱ ἐξετάσεις τῆς σχολῆς ἐγένοντο καὶ αὐταὶ δημόσιαι ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Σ. Μητροπολίτου, τοῦ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς πρωτεύουσας. Ἀπελύθησαν δὲ 5 μὲν μαθηταὶ τὸ α'. ἔτος, 6 δὲ τὸ β'. οἵτινες ἔλαβον καὶ τὸ κεκα-
νονισμένον ἀπολυτήριον τῆς σχολῆς.

Τὰ δὲ τῆς σχολῆς διηύθυνε κοσμητεία ἀποτελουμένη τὸ μὲν α'. ἔτος ἐκ τῶν κκ. Α. Διομήδους Κυριακοῦ ἐφόρου, Γ. Δουρούτη γραμματέως καὶ τῶν κοσμητόρων κκ. Μ. Κατσιμπαλη, Γ. Φιλαρέτου, Κ. Χ. Βάμβρα καὶ Στ. Ἰωαννίδου, τὸ δὲ β'. ἐκ τῶν κκ. Φ. Παρασκευαίδου ἐφόρου, τοῦ κ. Ι. Μεσολωρᾶ γραμματέως καὶ τῶν κοσμητόρων κκ. Κ. Διγενῆ, Ἰγ. Μοσχάκη, Κ. Βάμβρα, καὶ Γ. Δουρούτη.

Ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τῶν παιδῶν ἦν καλλίστη κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη καὶ τὴν ἱατρικὴν αὐτῆς ἐπίβλεψιν εἶχον οἱ ἡμέτεροι συνάδελφοι κκ. Ἰω. Βάμβρας καὶ Κ. Διγενῆς μετὰ ζήλου καὶ πατρικῆς ἀγάπης ἐπιμελούμενοι τῶν ἐγκυαλιεπιμένων τούτων παιδίων. Τῇ φροντίδι δὲ τούτων ἐλαμβάνοντο πάντοτε πάντα τὰ προληπτικὰ κατὰ τῶν ἐπιδημιῶν μέτρα, καὶ κατὰ τοῦ κοιλικοῦ τύπου τὸ παρελθὸν θέρος καὶ κατὰ τῆς εὐλογίας ἐσχάτως, καὶ διὰ τοῦτο μὲ τοσαύτην συρροὴν μαθητῶν καὶ μαθητῶν κατὰ κακίστους δικαιτητικούς κανόνας ζώντων, ἡ ἡμετέρα Σχολὴ δὲν ἔσχεν ἀπω-
λείας.

Τὸ ὑπνωτήριον τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παιδῶν ὅπερ ὑπὸ τόσῳ καλοῦς εἶχε συστήσει ὡς δὲν ἠδυνήθη νὰ λειτουργήσῃ ἐπὶ πολὺ. Κύριον τούτου αἴτιον εἶναι ἡ ἔλλειψις καταστήματος ἰδίου τοῦ Συλλόγου. Ἐφ' ὅσον ὁ Σύλλογος δὲν κατορθοῖ νὰ ἔχῃ ἴδιον κατάστημα, ἐν ᾧ νὰ διδάσκωνται συνάμα καὶ νὰ κοιμῶνται οἱ εἰς τὴν Σχολὴν φοιτῶντες παῖδες, πᾶσα ἄλλη γινόμενη προσπάθεια, ὡς ἐπεισθήμεν δύο ἔτη σχεδὸν ἐμπράκτως ἀποκρίνει περιττή. Διότι οἱ παῖδες οὗτοι οἱ ἀποροὶ οἱ κακῶς μὲν πολλοὶ ὁμοῦ κοιμώμενοι ἐν στενοχώροις δωμάτιοις, ἀλλ' ἔχοντες ὀπωπὴ ποτε ἀνεξαρτήσιαν, δυσκολεύονται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐστηροὺς κανόνας πειθαρχίας ἐνόσω τὸ κατάστημα τῶν ὑπνωτηρίων δὲν εἶναι ἐν ὁμοῦ μὲ τὸ κατάστημα τῆς Σχολῆς. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ ἴδρυσις τῶν ὑπνωτηρίων εἶχε καὶ ἄλλον σκοπὸν τὴν περισυναγωγὴν τῶν ἀστέγων ὅπως διόλου παιδῶν καὶ τῶν τῆδε κακεῖσε κοιμωμένων, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔδει νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν σύμπραξιν τῆς Ἀστυνομίας, ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα μεθ' ὅλην τὴν ἀγαθὴν διεύθυνσιν τῶν προϊσταμένων τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς ἐδείχθησαν ἀπρόθυμα, καί τινα δὲ ἔχθρα πρὸς τὸν ἡμέτερον σκοπὸν. Διὰ ταῦτα καὶ μέχρις οὗ ὁ Σύλλογος δυνήθη νὰ προβῆ εἰς

ἴδρυσιν τοιούτου ἰδίου καταστήματος ἠναγκάσθημεν νὰ διακόψωμεν τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν τοῦ ὑπνωτηρίου, τὰς δὲ δεκακισχιλίαις δραχμαῖς ἃς πρὸς τοῦτο εἶχομεν κατατεθειμένας εἰς τὴν Πιστωτικὴν Τράπεζαν κατεθέσαμεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν εἰς τὴν μερίδα τοῦ χρέους τῆς οἰκίας τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παιδῶν ἀπαιτητέας εἰς πρώτην ζήτησιν.

Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου κατωρθώσαμεν τὴν σύστασιν παρὰ τῇ Σχολῇ τῶν Ἀπόρων Παιδῶν Ἀθηνῶν καὶ παρὰ τῇ πρακτικῇ δημοτικῇ Σχολῇ σχολειακοῦ ταμειυτηρίου ἐνῷ οἱ παῖδες θέλουσι καταθέσει τὰς μικρὰς οικονομίας αὐτῶν. Ὁ θεσμὸς οὗτος τῶν σχολειακῶν ταμειυτηρίων ἀποτελεῖ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἐν Βελγίῳ, ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ κλάδον οἰονομίας τῆς ἀνατροφῆς τοῦ λαοῦ, αἱ μικραὶ δ' οικονομίαι τῶν καταθετῶν παιδῶν κατ' οὐσίαν ἀτήκνυται ἔχουσι τὴν ἀξίαν των ἐν συνόλῳ συνήθως πρὸς καταπολέμησιν τῆς στενοχωρίας ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ὅπως γίνωσι πυρρὴν μεγάλῃς περιουσίας. Ἄν τὸ παιδίον συνηθίσῃ νὰ οἰκονομῇ δέκα λεπτὰ καθ' ἑβδομάδα, ἐνηλικιούμενον θὰ εὐρεθῇ κάτοχον ἰκανοῦ ποσοῦ ἢ δὲ συνήθεια τῆς οἰκονομίας ἐνυπάρχουσα ἐν αὐτῷ θὰ τὸ κάμνῃ νὰ ἐξακολουθῇ νὰ οἰκονομῇ καὶ μείζονα ποσὰ ἀνδρωθέν. Τοῦ καλοῦ τούτου θεσμοῦ τὴν εἰσαγωγὴν ἐφείλομεν εἰς τὸν ἡμέτερον συνάδελφον κ. Κ. Βάμβραν ὅστις μελετήσας ἐπισταμένως τὸ ζήτημα οὐδενὸς κόπου ἐφείσθη πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ καὶ παρ' ἡμῖν. Συνενοηθέντος δὲ τοῦ Συλλόγου μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζης ἀπεφασίσθη ὅπως αἱ καταθέσεις γίνωνται δεκταὶ παρὰ τῶν διδασκάλων καὶ ἐγγράφονται ἀμέσως ἐν πληρεῖ παρὰδοσει ὑπ' αὐτῶν εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον, τοῦ ὁποῦ ἐκάστη σελὶς εἶναι διατεθειμένη εἰς λογαριασμὸν ἐνὸς μαθητοῦ καταθέτου. Ἄμα ὡς αἱ καταθέσεις τοῦ μαθητοῦ φθάσωσι τὰς τρεῖς δραχμαῖς τὸ ποσὸν τοῦτο κατατίθεται ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ἐν τῷ Ταμειυτηρίῳ τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζης καὶ ἀποδίδεται τὸ ὅλον ἢ μέρος αὐτοῦ εἰς τὸν νόμιμον ἀντιπρόσωπόν του ἢ τὸν πρόεδρον τοῦ Συλλόγου.

ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους εἰσαχθέντα καὶ παρ' ἡμῖν τὰ σχολειακὰ ταμειυτήρια ἐπέτυχον κατὰ πάντα. Οἱ δὲ παῖδες τῆς τε πρακτικῆς δημοτικῆς Σχολῆς καὶ τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων κατενόησαν πληρέστατα τὸν σκοπὸν των καὶ ἄσμενοι κατέβηλον τὰς οικονομίας αὐτῶν καὶ τινες τούτων καὶ τὰ περισσεύματά των. Ἀπὸ τῆς 6 δ' Ἀπριλίου τῆς ἡμέρας τῆς α'. καταθέσεως μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου παρουσιάσθησαν ἐν ἀμφοτέροις ταῖς σχολαῖς καταθέσεις 1271 παιδῶν καταβαλόντων δρ. 4054.05 εἰδικώτερον δ' ἐν μὲν τῇ Σχολῇ τῶν Ἀπόρων Παιδῶν παῖδες 434 καταθέσαντες δραχ. 2530.35 ἐν δὲ τῇ πρακτικῇ δημοτικῇ παῖδες 837 καταθέσαντες δραχ. 523.79. Ἡ δυταναλογία αὕτη προέρχεται ἐκ τούτου ὅτι τῶν Ἀπόρων μὲν Παιδῶν οἱ πλεῖστοι καταθέτουσι καὶ τὰ περισσεύματα τῶν ἐκ τοῦ ἔργου των εἰσπράξων, οἱ δὲ τῆς δημοτικῆς Σχολῆς τὰς μικρὰς οικονομίας ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν παρεχομένων δώρων.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλου καλοῦ θεσμοῦ τὴν εἰσπαγωγὴν κατωρθώσαμεν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀπόρων Παίδων τῆς βυθηείας τῆς κυβερνήσεως. Ὡς γνωστὸν ἐκ τῶν ἡμετέρων Παίδων τῆς Σχολῆς τὰ δύο τρίτα σχεδὸν ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τὴν Κόρινθον καὶ Γορτυνίαν, ἀπόρων γονέων τέκνα ἄτινα ἀποστέλλοντι ἐνταῦθα πρὸς ψωμισμὸν καὶ μετέρχονται τυχεῖον τι ἐπάγγελμα, οἷον τὸ τοῦ ὀφιομιστοῦ, τοῦ ὑποδημητοκαθαριστοῦ ἢ τοῦ ἐρημεριοδώλου. Ἀφοῦ δὲ ἀποκτήσωσιν ὀλίγα χρήματα ἐπανέρχονται εἰς τὴν πατρίδα ὅπου ἀποκαθίστανται τίμιοι ἐργάται. Ἡ Ἐφορεὶς τοῦ Συλλόγου καὶ ἡ Κοσμητεία τῆς Σχολῆς πολλάκις ἐσκέφθησαν νὰ βελτιώσωσι τὴν τύχην τῶν παίδων τούτων κατὰ τὴν προσωρινὴν ἐν Ἀθήναις διαμονὴν των καὶ πολλοὶ πολλάκις ἀποτεινόμενοι εἰς αὐτὴν εὖρον τίμιοις ὑπαλλήλους ὧν ἱκανοὶ νῦν εἶναι εἰς ἰδιωτικὰ γραφεῖα καὶ τραπεζικὰ κατὰστήματα· ἀλλὰ δὲν ἤρκει καὶ μόνον τοῦτο. Διὰ τοῦτο ἀσμένως ἀπεδέχθημεν τὴν πρότασιν τοῦ τότε προϊσταμένου τοῦ τηλεγραφείου Ἀθηνῶν κ. Κ. Μαρουδῆ ὅπως οἱ ἐκ τῆς Σχολῆς ἀποφοιτῶντες παῖδες ἢ καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς ἀνωτέρας αὐτῆς τάξεως ἐκτελῶσι τὴν διανομὴν τῶν τηλεγραφημάτων ἐν τῇ πόλει. Τοῦτο δὲ ψηφισθὲν καὶ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐν τῷ νόμῳ περὶ ὀργανισμοῦ τῆς τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας ἐκυρώθη πλέον καὶ αἰτηθέντα· ἡμῖν ὑπεδείξαμεν εἴκοσι παῖδας, οἵτινες καὶ πάντες διωρίσθησαν τηλεγραφικοὶ διανομεῖς καὶ ἄριστα ἐκτελοῦσι τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Τὴν ἐπιτυχίαν δὲ ταύτην ἰδοῦσα καὶ ἡ γενικὴ διεύθυνσις τῶν ταχυδρομείων προσέθηκεν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ ταχυδρομείου Ἀθηνῶν ἐδάφιον καθ' ὃ ὡς μαθητευόμενοι διανομεῖς τοῦ ταχυδρομείου προσλαμβάνονται οἱ ἀπόφοιτοι τῆς ἡμετέρας Σχολῆς.

Αἱ δ' ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἡμέτεραι Σχολαὶ τῶν Ἀπόρων εἰργάσθησαν ἐπίσης ἐπιτυχῶς κατὰ τὸ ληξὸν ἔτος, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τε τῶν ἐκθέσεων τῶν κοσμητειῶν καὶ τῶν ἐξελεγκτικῶν ἐπιτροπῶν αἵτινες ἐπισυναφθῆσαν τῇ λογοδοσίᾳ ταύτῃ. Ἐκ τῶν Σχολῶν τούτων ἢ τῆς Σύρου ἄριστα πάντοτε ἐργαζομένη κατῴρωσε νὰ ἀποκτήσῃ ἴδιον κατάστημα, ὅπερ ὁ Σύλλογος ἐψήφισεν ὅτι ἀνήκει τῇ Σχολῇ ταύτῃ ὡς ἰδίᾳ περιουσία δυνάμενον ἐν περιπτώσει διαλύσεως αὐτῆς νὰ διατεθῇ ὑπὸ τοῦ δήμου Ἐρμουπόλεως ὑπὲρ φιλάνθρωπικοῦ σκοποῦ.

Ἡ ἐν Νέᾳ Πικέρῃ ἡμέτερα Σχολὴ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν ἐξακολουθεῖ πάντοτε ἐργαζομένη ἀλλ' ἐπκυσεν οὖσα Σχολὴ τῶν ἐξ Ἰταλίας Ἑλληνοαλβανῶν, διότι ἡ ἀποικία αὕτη σχεδὸν διελύθη. Οἱ κάτοικοι δεκατισθέντες ὑπὸ τῆς μνηγιγίτιδος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου προσῆλθε καὶ χρήμασιν ἀρρωγὸς ὁ ἡμέτερος Σύλλογος διεσκορπίσθησαν τῆδε κἀκεῖτε καὶ ἐκεῖ ὀλίγοι ἀπέμειναν, ἢ δὲ ἡμέτερα Σχολὴ χρησιμεύει ὡς διδασκῆριον τῶν περὶ τῶν χωρίων.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου ὀφείλω νὰ μνημονεύσω καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἡμε-

τέρου Συλλόγου, ὅπως συμπυκνώσῃ τὴν ἀποικίαν ταύτην τῶν Ἑλληνοαλβανῶν. Πληροφορηθέντες ὅτι τοιοῦτοι ἀποικοὶ πολλοί, εἰσι πρόθυμοι νὰ κατέλθωσιν ἐκ Σικελίας, συνεννοήθημεν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐγράψαμεν τὰ δέοντα πρὸς τὸν ἐν Μεσσηνίᾳ ἡμέτερον ἐφημέριον, τὸν ἐλλόγιμον κύριον Ἀθανάσιον Ζακυθινόν. Ἄλλὰ μέχρι τοῦδε αἱ ἐνεργεῖαι ἡμῶν δὲν ἀπέληξαν εἰς ὀριστικὸν τι ἀποτέλεσμα καίτοι πολλὰς διατρέφομεν περὶ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῶν ἐλπίδας.

Συνεστήσαμεν δὲ καὶ νέαν σχολὴν ἐν Ἡλείᾳ ἐν τῷ χωρίῳ Κατσαροῦ τοῦ δήμου Λετρίων συνεπέειχ αἰτήσεως τῶν κατοίκων καὶ ἀφοῦ ἀνώνυμος φιλόμουσος κατέβαλε τὴν πρὸς τοῦτο δαπάνην, οὕτω δὲ διετηροῦντο ὑπὸ τοῦ Συλλόγου μέχρι τέλους τῆς ληξάσης διετίας δέκα σχολαί· ἡ Σχολὴ τῶν ἀπόρων παίδων καὶ ἡ Πρακτικὴ δημοτικὴ Σχολὴ ἐνταῦθα, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις σχολαὶ ἀπόρων παίδων ἐν Καλάμαις, Σύρῳ, Ζακύνθῳ, Πάτραις, Ἄνδρῳ, Νέᾳ Πικέρῃ, Τραγανοῦ καὶ Κατσαροῦ.

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἀναλογιζόμενος ὅτι μετὰ τῶν μελῶν αὐτοῦ ἔλειπεν ἐκεῖνος ὁ σύνδεσμος ὅστις πρέπει νὰ συνδέῃ τὰ μέλη ἐνὸς σωματείου, καθότι πλὴν τῶν μνησιαίων συνεδριῶν τὰ μέλη δὲν εἶχον ἢ σπανίως ἀφορμὰς νὰ βλέπωνται καὶ νὰ συζητῶσιν ὁμοῦ περὶ τῆς προκοπῆς τοῦ Συλλόγου ἐσκέφθη προτάσει τῶν κκ. Μ. Π. Λάμπρου καὶ Τιμ. Ἡλιοπούλου νὰ ἰδρῶσῃ ἐν τῷ καταστήματι αὐτοῦ ἐντευκτῆριον γὰρ τῶν μελῶν αὐτοῦ, ὅπερ συνάμα ἤθελε καταστήσῃ οὕτω καὶ ἐντευκτῆριον τῶν ἐν Ἀθήναις λογίων καὶ τῶν ἐντεῦθεν διερχομένων ξένων. Ἐπιτροπὴ ἀμέσως συστάσα γίων καὶ τῶν ἐντεῦθεν διερχομένων ξένων. Ἐπιτροπὴ ἀμέσως συστάσα ἐφοδόντισε τὰ περὶ τούτου καὶ διασκευασθέντων δύο ἐκ τῶν δωματίων τοῦ Συλλόγου τὸ ἐντευκτῆριον ἠδυνήθη νὰ ἐγκαινισθῇ τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον. Ἐπέτυχε δ' ἡ σύστασις τοῦ ἐντευκτηρίου πληρέστατα καὶ πλεόν τῶν ἐκατὸν τακτικῶν καὶ ἐπιτίμων μελῶν τοῦ Συλλόγου μετέσχον αὐτοῦ, οὕτω δ' ἐπῆλθε στενότερος σύνδεσμος τῶν μελῶν καὶ ἀμεσος αὐτῶν ἐπικοινωνία ἐξ ὧν ἄριστα προσδοκῶ διὰ τὸ μέλλον.

Ἄλλὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἐντευκτηρίου ἔφερον ἐκ νέου εἰς μέσον ἄλλο ζήτημα, τὸ ζήτημα τῆς στενοχωρίας τοῦ ὑφισταμένου καταστήματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπαρκέσῃ πλέον εἰς τὰς νέας πλασσομένας ἀνάγκας τοῦ Συλλόγου. Διὰ τοῦτο ὁ Σύλλογος ὠνόμασε πολυμελῆ ἐπιτροπὴν ἥτις νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς εὐρέσεως καταλλήλου οἰκοπέδου, πρὸς οἰκοδομὴν νέου καταστήματος ἐκποιουμένου τοῦ νῦν τοιοῦτου. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συντόμως ἐργασθεῖσα καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ θέρους, εἰς οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ ἀποτέλεσμα ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης μεγάλης ὑπερτιμῆσεως τῶν οἰκοπέδων ὡς ἐκ τῆς ὁποίας καὶ πάλιν τὸ ζήτημα τοῦτο ἔμεινεν ἐκκρεμές. Ἄλλ' ὁ Σύλλογος δέον περὶ τούτου νὰ λάβῃ σύντονον μέριμναν.

Τὸ δὲ περιοδικὸν τοῦ Συλλόγου ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν διετίαν

ταύτην μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε ἐπιμελείας τακτικῶς ἐκδιδόμενον τῇ φροντίδι τετραμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν κκ. Εἰρ. Ἀσωπίου, Ε. Ροΐδου, Π. Ι. Φέρμπου καὶ Σπ. Λάμπρου. Ἐνεκὰ δὲ τῆς συσσωρεύσεως ὕλης πολλῆς ἐκρίθη καλὸν νὰ ἀυξήθῃ ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ καθ' ἓν τυπογραφικὸν φύλλον μηνιαίως, οὕτω δὲ ἀποτελεῖται ἐτησίως τόμος εἰς μέγα ὄγδοον ἐξ 72 τυπογραφικῶν φύλλων παρεχόμενος ἀντὶ τῆς ἐλαχίστης σχετικῶς τιμῆς τῶν 15 νέων δραχμῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ 20 ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ἄν ὁ Παρνασσὸς ἐκπληροῦ ἢ οὐ τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐκδίδεται μάρτυρες ἀψευδεῖς πρόκεινται αὐτὰ τὰ δημοσιεύμενα τεύχη του ἡμεῖς ἐμμένομεν ἐν τῇ δημοσιεύσει αὐτοῦ καὶ θὰ ἐμμείνωμεν φρονούντες ὅτι πράττομεν καλὸν καὶ ἔχοντες τὴν ὑποστήριξιν τῶν συνδρομητῶν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, ὅστις οὐ μόνον δὲν παύει συχνὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀναγραφῶν ἐπαινετικὰς κρίσεις, ἀλλὰ καὶ περιλήψεις καὶ μεταφράσεις πολλάκις δημοσιεύων ἐξ αὐτοῦ.

Πλὴν ὅμως τοῦ περιοδικοῦ ἐξέδωκεν ὁ Σύλλογος ἡμῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος καὶ δύο φυλλάδια τῶν *Νεοελληνικῶν Ἀναλέκτων*, δι' ὧν συνεπληρώθη καὶ ὁ β'. τόμος τῆς σπουδαίας ταύτης δημοσιεύσεως. Τὰ ἐκδοθέντα φυλλάδια περιέχουσι τὸ μὲν δημοτικὰ ἔσμητα Θήρης ἐκ τῆς ἀνεκδότου Συλλογῆς Πεταλᾶ ἣν πρὸ τριῶν ἐτῶν ἠγόρασεν ὁ Σύλλογος, τὸ δὲ Κερκυραϊκὰ ἀνέκδοτα περιέχοντα Ἀρσενίου Κερκύρας ἀνέκδοτον ἐγκώμιον εἰς τὸν Μάρτυρα Θερίνον, ὅμοιον εἰς τὸν αὐτὸν μάρτυρα, Νικολάου Κερκύρας ποίημα ἐπὶ τῇ παρκαϊότητι ἀπὸ τῆς ἱεραρχίας, Βασιλείου Πεδιχιδίτου ἐπιστολὴ πρὸς Κωνσταντῖνον Στίλβην, τὰ σφάλματα καὶ αἰτιάματα τῶν Κερκυραίων, περὶ τοῦ ἐν Κερκύρα τιμαρίου τῶν Ἀθιγγάνων καὶ τῆς πρώτης τοῦ Μχίου, ἐκ βιβλιοθηκῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους, Μονάχου καὶ Κανταβριγίας περισυλλεγένητα ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Π. Λάμπρου καὶ δωρηθέντα τῷ Συλλόγῳ, ὑπ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἐκδιδόμενα. Ἀνετυπώθη δὲ καὶ τὸ α'. τεῦχος τοῦ α'. τόμου ἐντελῶς ἐξεντυπώθη καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐκτυποῦται καὶ τὸ β'.

Ἐν δὲ ταῖς ἐκτάκτοις συνεδρίαις ἀνέγνωσαν διατριβὰς τὰ ἐξῆς κατὰ σειράν μέλη τοῦ Συλλόγου.

Ὁ κ. Τιμολέων Ἀργυροπούλου τακτικὸν μέλος, περὶ *τηλεφώνου καὶ μικροφώνου μετὰ πειραμάτων*.

Ὁ κ. Κ. Νεστορίδης τακτικὸν μέλος, περὶ *Ἀλεξανδρείας*.

Ὁ κ. Κ. Παπαμιχαλόπουλος τακτικὸν μέλος, *Περὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐν ταῖς ἀρχαῖαις Ἀθήναις*.

Ὁ κ. Σπ. Παπαγεωργίου τακτικὸν μέλος, περὶ *Ἰπατίας τῆς Ἀλεξανδρινῆς φιλοσόφου*.

Ὁ κ. Ἀχιλλεὺς Παράσχος τακτικὸν μέλος, *Ἀνεκδότους ποιήσεις*.

Ὁ κ. Α. Σπαθᾶκης τακτικὸν μέλος, *περὶ τῆς κατ' Ἀριστοτέλη παιδείας*.

Ὁ κ. Ἰω. Μεσολωρᾶς τακτικὸν μέλος, *περὶ τῶν κατὰ καιροὺς σχέσεων τῶν ὀρθοδόξων μετὰ τῶν διαμαρτυρομένων*.

Ὁ κ. Κ. Ξένος τακτικὸν μέλος, *ὁ Ραβελαι καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ*.

Ὁ κ. Ἰγν. Μοσχάκης τακτικὸν μέλος, *ἡ γυνὴ καὶ ὁ χριστιανισμὸς*.

Ὁ κ. Ε. Ζαλοκώστας τακτικὸν μέλος, ἡ *Ἑλλὰς κατὰ τὴν ἀναγέννησιν*.
Μέρος Α'.

Ὁ κ. Κ. Βάμβας τακτικὸν μέλος, *περὶ σχολειακῶν ταμειωτηρίων*.

Ὁ κ. Γ. Βιζυηδὸς τακτικὸν μέλος, *ἀνεκδότους ποιήσεις*.

Ὁ κ. Ἰάκ. Δραχάτσης ἀντεπιστέλλον μέλος, *τὰ θεάτρα τοῦ Πειραιῶς καὶ ὁ Κωφὸς λιμὴν*.

Ὁ κ. Σ. Κολιάτσος ἀρχιμανδρίτης, ἐπίτιμον μέλος, *περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους καθηκόντων τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων*.

Ὁ κ. Κ. Παπαμιχαλόπουλος τακτικὸν μέλος, *ἐντυπώσεις ταξειδίου ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Βῶλον*.

Ὁ κ. Τ. Ἀργυροπούλου τακτικὸν μέλος, *τὰ νεώτερα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ*.

Ὁ κ. Α. Φραβκαίλης τακτικὸν μέλος, *σύγγραμμα Ἰταλικῆς φιλολογίας*. Ἡ *Ἑλληνικὴ Μαθηλὴ Σερῶν*.

Ὁ κ. Μ. Βρατσάνος τακτικὸν μέλος, *περὶ Ῥουσσῶ ὡς παιδαγωγοῦ*.

Ὁ κ. Γ. Δέρβος τακτικὸν μέλος, *περὶ τοῦ ἀλανθάστου πάπα Πιου Θ'*.

Ὁ κ. Γ. Βιζυηδὸς τακτικὸν μέλος, *ὁ αἰ Νικόλαος καὶ ἡ Μητέρα τῶν Ἐπτὰ, ἐπεισόδιον τῶν ἐν Βιζύῃ καταστροφῶν*.

Ὁ κ. Ἰω. Τσέτσης τακτικὸν μέλος, *περὶ τῆς κατὰ τὸν Μεσαιῶνα Ἑλλην. Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, μέρος Α'.

Ὁ κ. Ε. Ζαλοκώστας τακτικὸν μέλος, ἡ *Ἑλλὰς κατὰ τὴν ἀναγέννησιν*, μέρος Β'.

Ὁ κ. Τιμ. Ἀμπελᾶς τακτικὸν μέλος, *περὶ γεωργικῆς νομοθεσίας*.

Ὁ κ. Ἰω. Τσέτσης τακτικὸν μέλος, *περὶ τῆς κατὰ τὸν Μεσαιῶνα Ἑλλην. ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς*, μέρος β'.

Ὁ κ. Σπ. Π. Λάμπρος τακτικὸν μέλος *τὰ ἀναγνώσματα τῶν πάππων μας*.
Ὁ κ. Κ. Διγενῆς τακτικὸν μέλος, *περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐπιλοχίου παρραφροσύνης*.

Ἐδιδάχθησαν δὲ καὶ δημόσια μαθήματα ὑπὸ τῶν ἐξῆς:

ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Μιχαλοπούλου φυσικῆ.

ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Κ. Παπαγεωργίου, *ἱστορία τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ*.

ὑπὸ τοῦ κ. Τ. Ἀργυροπούλου, *περὶ ἠλεκτρισμοῦ*.

ὑπὸ τοῦ κ. Ἰω. Μεσολωρᾶ, *ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία*.

ὑπὸ τοῦ κ. Ἰγ. Μοσχάκη, *ἐρμηνεία τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου*.

Ἡ δ' Ἐφορεία τοῦ συλλόγου συγκειμένη κατὰ τὴν διετῆ ταύτην περίοδον ἐξ ἐμοῦ ὡς προέδρου, τῶν ἀντιπροέδρων κκ. Α. Προβελεγίου καὶ Ν. Δακούτη ὃν ἀντικατέστησε τὸ β'. ἔτος ὁ κ. Σ. Δουρούτης, τοῦ γενικοῦ γραμ-

ματέως κ. Μ. Π. Λάμπρου, τῶν εἰδικῶν γραμματέων κκ. Α. Ρ. Ραγκαβῆ καὶ Κ. Φάραγγα ὃν ἀντικατέστησε τὸ β'. ἔτος δ κ. Α. Μαρινόπουλος, τοῦ ταμίου κ. Σ. Κονοφάου, τοῦ ἐπιμελητοῦ τῆς βιβλιοθήκης κ. Π. Ι. Φέρμου καὶ τοῦ διευθυτοῦ τοῦ ἀναγνωστηρίου κ. Σ. Κ. Παππαγεωργίου τὸ α'. ἔτος καὶ κ. Μ. Κρίσπη τὸ β'. συνήλθε εἰς συνεδρίας 32, συσκευασμένη περὶ πάντων τῶν ἀφορώντων τὴν διοίκησιν τοῦ συλλόγου. Χάριτος δὲ πολὺ λάς ὀφείλω πρὸς πάντας τοὺς ἀποτελοῦντας αὐτὴν διὰ τὴν εὐμενῆ καὶ ἀδελφικὴν ὑποστήριξιν ἣν μοι παρέσχον.

Ἐν τέλει ὀφείλω νὰ εἶπω τινὰ καὶ περὶ ταμείου βιβλιοθήκης καὶ ἀναγνωστηρίου. Τὸ ταμεῖον κατὰ τὴν διετῆ ταύτην περίοδον εἰσέπραξε δρ. 57.135.73 ἔδαπάνησε δὲ δρ. 51.151.50 ἔμεινε δ' οὕτω περισσεύμα κατὰ τὰ δύο ἔτη ἐκ δρ. 59.84.23 καὶ εἰδικώτερον τὸ α'. μὲν ἔτος τῆς ἐμῆς προεδρείας εἰσέπραξε δρ. 34.749.25 ἔδαπάνησε δὲ δρ. 33.712.21 ἦτοι ἔμεινε περισσεύμα δρ. 1037.04, τὸ δὲ ἄρτι ληξάν εἰσέπραξε μὲν δρ. 22.386.48 ἔδαπάνησε δὲ δρ. 17.439.29 ἀπομείναντος περισσεύματος ἐκ δρ. 4947.19.

Ἐκ τῶν λεπτομερῶν ἐκθέσεων τοῦ κ. ταμίου αἴτινες θέλουσι δημοσιευθῆ ἰδιαίτερος καὶ τῶν ἀναλυτικῶν πινάκων θέλετε μάθει τὰ καθέκαστα, ἐνταῦθα δ' ἰδιαίτερας μνείας κρίνω τὰ ἐξῆς.

Καὶ ἐν πρώτοις τὸ χρέος πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν ἀπέμεινε τοῦ ἀγορασθέντος καταστήματος τοῦ συλλόγου ὅπερ ἦν ὅτε ἀνέλαβον τὴν προεδρείαν δρ. 20,716.20 ἀνέρχεται σήμερον εἰς μόνον 10,000 δρ. πληρωθέντος ἰκανοῦ ποσοῦ, ἐλπίζομεν δὲ τάχιον νὰ ἐξοφλήσωμεν αὐτὸ ἐντελῶς. Οὕτω δ' ἐντὸς τριῶν καὶ ἡμίσεος ἐτῶν ὃ ἡμέτερος σύλλογος ἠδυνήθη νὰ ἐξοφλήσῃ σχεδὸν ἐντελῶς τὸ χρέος τοῦτο ὅπερ ἀνῆρχετο ὅτε ἠγόρασε τὸ κατάστημα αὐτοῦ εἰς δρ. 37500. Ἄν δὲ λάθωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἀξία τῆς οἰκίας ταύτης σήμερον ἠΐξῃ, ὑπολογίσωμεν δὲ καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἐπίπλων καὶ λοιπῶν σκευῶν ἢ περιουσία τοῦ Συλλόγου ἀνέρχεται σήμερον εἰς 80,000 περίπου δρχμῶν, αἱ ὁποῖαι βεβαίως δὲν εἶναι μέγα τι ἀπέμεινε τῶν πολλαπλῶν σκοπῶν οὓς ἐπιδιώκει ὁ Σύλλογος, εἶναι ὅμως πολὺ ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι πρὸ δεκαπενταετίας ἐν τῇ λογοδοσίᾳ τῇ ἀναγνωσθείσῃ τὴν 4 Ἰουνίου 1867 ὑπὸ τοῦ τότε προέδρου κυρίου Μ. Π. Λάμπρου τῇ καὶ πρώτῃ δημοσιευθείσῃ διὰ τοῦ τύπου τὰ μὲν ἔσοδα τοῦ Συλλόγου ἀνήλθον εἰς δρ. 64.40 τὰ ἐξόδα εἰς δρ. 35.90 καὶ ἀπέμεινε περισσεύμα ἐκ δρ. 28.50.

Μετὰ δὲ τῶν ἐκτάκτων δωρεῶν πρὸς τὸ ταμεῖον εἴτε ὑπὲρ τοῦ συλλόγου εἴτε ὑπὲρ τῆς σχολῆς Ἀθηνῶν δέον νὰ ἀναφέρω τὴν δωρεάν χιλίων δραχμῶν παρὰ τῶν τέκνων τοῦ ἀποβιώσαντος ἐπιτίμου μέλους Κ. Νέγρη εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς αὐτῶν, τὴν τοῦ ἀειμνήστου στρατηγοῦ Σπηλιωτοπούλου ἐκ δρ. πεντακοσίων ὀγδοήκοντα ὑπὲρ τῆς αὐτῆς Σχολῆς, καὶ τὴν

ἀνωμόμου ἐκ δρχμ. 820,65 αἴτινες ἦσαν κατατεθειμέναι ἐν τῇ Πιπτωτικῇ Τραπέζῃ. Πρὸς πάντας τοὺς εὐγενεῖς δωρητὰς ὁ Σύλλογος ἐξέφρασε τὰ ἐνθερμὰ αὐτοῦ εὐχαρηστήρια ἀνέγραψε δὲ τὸν μὲν ἀειμνήστον Κωνσ. Νέγρη εὐεργέτην, δωρητὴν δὲ τὸν στρατηγὸν Σπηλιωτοπούλου.

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἐν Νικολαίῳ τῆς Ρωσίας κυρίας Φωτεινῆς Γεωργίου Ζυγοκλα οἱ αὐτόθι ἁμογενεῖς ἀπέστειλαν δραχμὰς 2,066,40 ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν. Ἐπιναλαμβάνω νὰ ἐκφράσω τὰ ζωνρὰ εὐχαριστήρια τοῦ Συλλόγου πρὸς τε τὴν εὐγενῆ κυρίαν Ζυγοκλα καὶ τοὺς ἐν Νικολαίῳ ἁμογενεῖς.

Διὰ τοῦ κ. Ἐκτορος Ψύχα ὁ ἐν Μαγχεστρίᾳ κ. Ἰωάν. Μαυρογορδάτος καὶ ἡ κ. Μαρτίττα Μαυρογορδάτου ἀπέστειλαν τῷ Συλλόγῳ διὰ τὴν Σχολὴν ἀπόρων παιδῶν Ἀθηνῶν δρχμ. 1922,313. Πρὸς τοὺς εὐγενεῖς δωρητὰς ἐκφράζω καὶ ἐνταῦθα τὰς θερμὰς τοῦ Συλλόγου εὐχαριστίας.

Περὶ ἄλλων μικροτέρων δωρεῶν ἀναφέρει ἡ ἐκθεσις τοῦ κ. Ταμίου.

Εἰς τὰς ἐκτάκτους εἰσφορὰς δέον νὰ περιλάβω καὶ δύο ἔτι τὸν εὐεργετικὸν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν χορὸν καὶ ἐκτακτὸν δημόσιον μάθημα φωνογράφου.

Ὁ χορὸς ὑπὲρ τῆς Σχολῆς ἐδόθη πέρυσι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Β. Μελλῆ εὐμενῶς παρκαρῶρηθη. Αἱ εὐγενεῖς κυρίαι Εὐθυμία Α. Κουμουνοπούρου, Ρόζα Ι. Βαλαωρίτου, Τερψιχόρη Β. Μελλῆ, Ἰφιγενεῖα Α. Συγγροῦ καὶ Νικαλία Α. Σούτσου ἀνέλαβον ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν τὸν χορὸν τοῦτον καὶ ἐργάσθησαν τὸ κατὰ δύνακιν πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Ὁ χορὸς ἐγένετο ζωνρὰς, εἰσπραχθῆ δ' ἐξ αὐτοῦ ποσὸν ἐκ δρ. 4,697,30. Καὶ δημοσίᾳ δέον νὰ ἐκφράσω τὰ εὐχαριστήρια τοῦ Συλλόγου πρὸς τὰς κυρίας ταύτας.

Τὸ δὲ δημόσιον μάθημα περὶ φωνογράφου ἔδωκα ἐγὼ αὐτὸς ἐπωφελῆθεις τῆς ἐξ Ἀθηνῶν διελύσεως τοῦ κ. Βαργεον κατέχοντος ἕνα τῶν τελειότερων φωνογράφων. Ἐξήγησα δὲ τὴν συσκευὴν, καὶ ὁ κ. Βαργεον ἐξέτελεσεν ἐπ' αὐτῆς διάφορα πειράματα. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης αἰτιότητος εἰσιτηρίων τὸ μάθημα τοῦτο ἐπακνήθη καὶ εἰσπραχθῆσαν ἐκ τούτου δρ. 846,72.

Ἐκ τῶν συνημμένων ἐκθέσεων τοῦ ἐπιμελητοῦ τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἀναγνωστηρίου θέλετε μάθει τὰ κατὰ τὰ παραρτήματα ταῦτα τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου.

Τὴν Ἐφορείαν διὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀποτελοῦσιν οἱ ἐξῆς κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Συλλόγου. Πρόεδρος μὲν ἐγὼ ἐκλεχθεὶς καὶ πάλιν, ἀντιπρόεδρος οἱ κκ. Τιμ. Ἀμπελάς καὶ Τιμ. Ἡλιόπουλος, γενικὸς γραμματεὺς ὁ κ. Μ. Π. Λάμπρος, εἰδικοί γραμματεῖς οἱ κκ. Α. Α. Ραγκαβῆς καὶ Ν. Λουριώτης ταμίαις ὁ κ. Σ. Κονοφάκος, ἐπιμελητὴς τῆς βιβλιοθήκης ὁ κ. Π. Ι. Φέρμος καὶ διευθυντὴς τοῦ ἀναγνωστηρίου ὁ κ. Στ. Βάλβης· ἐπίτιμος δὲ πρόεδρος ὁ καὶ τέως τοιοῦτος κ. Κ. Παπαρρηγόπουλος.

Τελευτῶν τὸν λόγον ἐκφράζω ἐκ νέου τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου· εὐχομαι δὲ καὶ ἐλπίζω κρείττονα νὰ ἀνγγεῖλω τὸ ἐπόμενον ἔτος περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ σωματείου.

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΝΟΜΙΣΜΑ ΙΑΚΩΒΟΥ ΔΕ ΜΙΛΛΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ.

1454-1461

Ἡ πρώτη καταγωγή τῶν Ἰπποτῶν τῶν διαδοχικῶς ἐπικληθέντων Σπηταλιωτῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Ρόδου καὶ Μελίτης καίπερ μὴ οὐσα ἀκριβῶς γνωστὴ φαίνεται ὅμως προγενεστέρα τῆς πρώτης Στυροφορίας. Ἐμποροὶ τινες ἐξ Ἀμάλφης κατῴρωσαν, κατὰ τὸ 1048 νὰ λάβωσι παρὰ τῶν καλιφῶν τῆς Αἰγύπτου, τὴν ἀδειαν τοῦ ἰδρῦσαι ἐγγὺς τοῦ Ἀγίου Τάφου μονὴν δυτικῆς δόγματος ἀφιερωμένην εἰς τὴν Θεοτόκον. Ταύτη δὲ τῇ μονῇ ἀκολούθως παρφοκοδόμησαν οἱ μοναχοὶ ξενῶνα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἀσθενῶν ἢ πτωχῶν προσκυνητῶν. Ἐκτοτε οἱ ἀδελφοὶ Σπηταλιῶται μετὰ ζήλου ἀφοσιωθέντες καὶ πληθυνόμενοι ἐχορήγουν πρὸς τοὺς προσκυνητὰς ἐνόπλους φρουρὰς ὅπως ὑπεραρτίζωσιν αὐτοὺς ἐκ τῶν συμμοριῶν τῶν Σαρακηνῶν οἵτινες περιτρέχοντες ἐλήϊζοντο τὴν Πικλιστίνην. Μετὰ ταῦτα ἐντὸς ἐνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος διὰ τῆς θριαμβικῆς τοῦ Βαλδουίνου εἰσελάσεως εἰς Ἀντιόχειαν, τῆς ἀλώσεως τῆς Τύρου καὶ τῆς καρτερικῆς ἀποκρούσεως τῆς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν πολιορκίας τῆς Ἰόππης ἦτις καὶ ἀπέτυχεν, ὡς καὶ δι' ἄλλων κατορθωμάτων ἰδίως εἰς τὴν ἀνδρίαν τῶν Ἰπποτῶν ὀφειλομένων ἢ στρατιωτικῆ αὐτῶν δόξῃ κατέστη πολυθρύλλητος. Ἀλλὰ κυριευθείσης τῇ 1187 τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ Σαλαδίνου, ἠναγκάσθησαν νὰ μετοικήσωσιν, ἐξελασθέντες δὲ παντάπασι τῆς Παλαιστίνης τῇ 1291 διὰ τὴν τῆς Πτολεμαίδος ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, εὖρον ἄτυλον ἐν Κύπρῳ ἔνθα Ἐρρῆκος Β' ὁ βασιλεὺς τῆς νήσου παρεχώρησεν αὐτοῖς τὴν Λεμησσὸν.

Ἐν Λεμησσῷ διατρίψαντες οἱ Ἰππῶται διετέλεσαν ἀδιαλείπτως διχονοοῦντες πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου· διὸ ἠναγκάσθη ὁ ἀρχηγέτης τοῦ τάγματος Φούλκων δὲ Βιλλαρέτ νὰ ἐνεργήσῃ τὸ σχέδιον ὅπερ εἶχε συλλάβει ὁ προκατόχος του τουτέστι νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴν ἑδρὰν τοῦ τάγματος ἀλλαχοῦ. Ὡς προσφορώτερον δὲ μέρος ἐξελέξατο τὴν Ρόδον. Ὅθεν πρὸς ἐπίτευξιν τοιοῦτου σκοποῦ μετέβη ὁ Βιλλαρέτ εἰς Προβηγκίαν ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Κελοῦ

καὶ τοῦ πάπα Κλήμεντος Ε'. Ἐπιδοκιμάσαντος δὲ τοῦ πάπα τὸ σχέδιον, ὁ μὲν σκοπὸς ἐτηρήθη μυστικός, ὡς πρόφασις δὲ ἐκηρύχθη νέα Στυροφορικὴ ἐκστρατεία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἁγίων τόπων. Κατὰ συνέπειαν δὲ τοιοῦτου κηρύγματος συνηθροίσθησαν πανταχόθεν ἀπειράριθμα χρήματα καὶ μέγα συνέρρευσε πλῆθος Γάλλων, Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν σταυροφόρων ἐξ ὧν ἐκλέξας ὁ Βιλλαρέτ τοὺς μαχημωτέρους συνεκρότησεν ἀξιόλογον στρατὸν καὶ εὐρέθη ἐν Βρεντησίῳ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1308 κατὰ πάντα ἑτοιμος. Ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ἔαρος 1309 ἀποπλεύσας ἐκ Βρεντησίου μετὰ τοῦ καλῶς παρεσκευασμένου στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου διηυθύνθη εἰς Μάκριν, τὴν ἀρχαίαν Τελημησσὸν ἐν Λυκίᾳ, ὁπόθεν ἐπιτεθείς ἐξ ἀπροόπτου κατὰ τῆς Ρόδου ἐκυρίευσεν δι' ἐφόδου τῇ 15 Αὐγούστου 1309 πρῶτον μὲν τὴν πρωτεύουσαν εἶτα δὲ καὶ τὴν ὅλην νῆσον ἧς ἐγένετο κύριος. Κυριευθείσης οὕτω τῆς Ρόδου ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἰπποτῶν καὶ αἱ περκαίμεναι νῆσοι Νίσυρος, Λέρος, Κάλυμνα, Ἐπισκοπία (Γῆλος), Χάλκη, Σύμη καὶ Κῶς.

Οἱ Ἰππῶται τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐκράτησαν τὴν Ρόδον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1309 μέχρι τοῦ 1522 ὅτε ἡ νῆσος ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Κύπρῳ διατριβὴν των οἱ Ἰππῶται ἄνευ κυριαρχικῆς ἐξουσίας ὄντες δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν ἐν Ρόδῳ ἀπήλαυσαν διάφορα κυριαρχικὰ δικαιώματα καὶ ἐντεῦθεν ἀρχεται ἡ πολιτικὴ σημασία καὶ τὸ κράτος τοῦ τάγματος. Ἐν Ρόδῳ λοιπὸν κατὰ πρῶτον ὁ Φούλκων δὲ Βιλλαρέτ ἐξήσκησε πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα τῆς νομισματοκοπίας, δικαίωμα ὅπερ ἠκολούθησαν ἐξασκούντες καὶ οἱ λοιποὶ Μεγάλοι Μάγιστροι μέχρι τοῦ τελευταίου Φιλίππου Villiers de l'Isle Adam. Ὡστε σήμερον ἔχομεν πλήρη σειράν τῶν κοπέντων νομισμάτων ὑφ' ἀπάντων τῶν δέκα καὶ ἐννέα Μεγάλων Μαγίστρων τῶν διοικησάντων τὸ τάγμα ἐπὶ διακόσια καὶ δεκατρία ἔτη.

Δωδέκατος τὸν ἀριθμὸν εἶνε ὁ Μέγας Μάγιστρος Ἰάκωβος δὲ Μιλλύ, οὗτινος κοινοποιῶ ἐνταῦθα σπουδαιότατόν τι ἀνέκδοτον χρυσοῦν νόμισμα.

Ὁ Ἰάκωβος δὲ Μιλλύ μέγας ἡγούμενος τῆς Ἀλβεργίνης ἐξελέχθη Μέγας Μάγιστρος τῇ πρώτῃ Ἰουνίου 1454 εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἰωάννου δὲ

Λαστική θανάτῳ τὴν 19 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Τὰ πράγματα τῆς Ῥόδου ἦσαν τότε εἰς κρίσιμον σημεῖον, διότι ὁ τὸν Ἀμουράτην διαδεχθεὶς Μωάμεθ Β΄, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔστειλε κήρυκα εἰς Ῥόδον ἐξαιτούμενος τὴν ἄμεσον αὐτῆς ὑποταγήν. Ἀλλ' ὁ γενναῖος Λαστικὴν ἠγήθη καὶ ὁ Μωάμεθ παροργισθεὶς ἠτοιμάζετο νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς νήσου, ἀκριβῶς δὲ τότε ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Λαστικὴν ἐν μέσῳ τῶν πολεμικῶν παρσκευῶν. Πρὸς τὸν Μιλλῦ λοιπὸν διατρίβοντα ἐν τῇ μονῇ αὐτοῦ ἀπεστάλη ἐκ Ῥόδου ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰππότης Boisrond ἐπὶ σκοπῶ τοῦ νὰ παραστήσῃ αὐτῷ τὴν ἀνάγκην τῆς παρουσίας του. Ὁ δὲ Μιλλῦ ἔσπευτε νὰ μεταβῆ εἰς Ῥόδον ὅπου ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀνεμένετο ἡ ἐπέλευσις τοῦ στόλου τοῦ Μωάμεθ. Οὐ μόνον δὲ ἡ θέσις τῶν ἐν Ῥόδῳ Ἰπποτῶν ἀπέβαινε εἴπερ ποτὲ κινδυνώδης, ἀλλὰ καὶ σύμπας ὁ χριστιανικὸς κόσμος κατεΐχετο ὑπὸ τρόμου, ἀπειλούμενος ὑπὸ τοῦ τολμηροῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰκτητοῦ. Διὸ ὁ πάππς Νικόλαος Ε' κατόρθωσε ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς προόδου τῶν Ὀθωμανῶν συμμαχίαν κρατῶν τινῶν τῆς Εὐρώπης εἰς ἣν προσετέθη πάραυτα καὶ ὁ νέος Μέγας Μάγιστρος, ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ τουρκικὸς στόλος, ληΐσας τὰ παράλια τῆς Καρίας καὶ τῆς νήσου Κῶ, προέβη καὶ μέχρι Ῥόδου, ὅπου κατέστρεψε τὰ ἔξω τῆς πόλεως καὶ τῶν φρουρίων περιχώρα ἀπαγαγὼν πλούσια λάφυρα καὶ πολυαίθμιους αἰχμηκλώτους. Τὸ δὲ ἐπὶ τὸν ἔτος 1455 προσέβαλε καὶ πάλιν τὴν Ῥόδον καὶ πλείστας ἄλλας νήσους, ἀλλ' ἀπέτυχεν ὡσαύτως ἀπανταχοῦ. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Τούρκων ὁ Ἰακώβος δὲ Μιλλῦ ὠχύρωσε τὰ παράλια τῆς Ῥόδου καὶ ἐνισχύθη ἐνῶ τὰ πλοῖα τοῦ Τάγματος ἐδήρουν τὰς τουρκικὰς παραλάσις. Δὲν εἶχεν ὅμως ὁ Μέγας Μάγιστρος νὰ πολεμήσῃ μόνον τοὺς Τούρκους, ἀλλ' εἶχε νὰ παλαίσῃ καὶ πρὸς ἄλλους τινὰς πολεμίους. Διέκειντο ἐχθρικῶς τότε πρὸς τὸ Τάγμα καὶ ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου ἔτι δὲ καὶ οἱ Ἐνετοί, καθότι οἱ Ἰππόται εἶχον λάβει μέρος ἐνεργὸν ὑπὲρ τῆς νομίμου βασιλείας τῆς Κύπρου Καρλόττης κατὰ τοῦ νόθου ἀδελφοῦ τῆς Ἰακώβου, ὅστις ἵνα ἐξασφαλίσῃ ἐκ τῶν τὸν θρόνον τῆς Κύπρου διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου ἐκηρύχθη ὑποτελής αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ὁ νόθος οὗτος Ἰακώβος νυμφευθεὶς τὴν Ἐνετὴν Αἰκατερίνην Κορνάρου ὑπεστηρίχθη καὶ ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν οἵτινες ἠνωμένοι μετὰ τῶν Αἰγυπτίων ἀπεβιδάσθησαν εἰς Ῥόδον καὶ κατερήμωσαν τὰς κτήσεις τοῦ Τάγματος. Εἰς ἐπίμετρον δὲ δυστυχίαις τὸ Τάγμα διεσπαράσσετο καὶ ἐσωτερικῶς ὑπὸ διχονοιῶν ἐμφυλίων. Ὁ δὲ Μιλλῦ διὰ μετριοπαθείας καὶ συνετῶν διαπραγματεύσεων ἠτύχησε νὰ καταπαύσῃ τὰς θυέλλας ταύτας, ὁ δὲ ἐπικείμενος κίνδυνος διεσκεδάσθη βραδύτερον ἐντελῶς διὰ τῆς μετὰ τοῦ Μωάμεθ συνομολογηθείσης ἀνακωχῆς καὶ οὕτω τὸ Τάγμα ἠδυνήθη νὰ ἡσυχάσῃ ἐπὶ βραχὺν χρόνον ἀσφαλισθὲν ἑσώθεν τε καὶ ἔξωθεν. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ

δὲ Μιλλῦ κατὰληφθεὶς ὑπὸ ἄξιος πυρετοῦ ἀφηρηπάγη τῆς ζωῆς τῇ 17 Αὐγούστου 1461.

Τοῦ Ἰακώβου δὲ Μιλλῦ δύο μόνα χρυτὰ δοκῆτα εἶναι γνωστά, τὸ μὲν τεθησαυρισμένον ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ, τὸ δ' ἕτερον ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ ἐν Ρώμῃ κυρίου Marignoli. Τὸ δ' ἐν τῷ ἀνακρινόμενον εἶναι τὸ τρίτον διαφέρον οὐσιωδῶς τῶν ἡδὴ γνωστῶν καθότι φέρει καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ῥόδου ὅπερ εἰς ἐκεῖνα λείπει. Ἰδοὺ δὲ ἡ περιγραφή αὐτοῦ.

F. IACOBUS DE MILI. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς ὄρθιος κρατῶν τῇ μὲν ἀριστερᾷ βιβλίον, τῇ δὲ δεξιᾷ τὴν σημαίαν τοῦ Τάγματος ἦν παραδίδει εἰς τὸν πρὸ αὐτοῦ γονυπετῆ Μέγαν Μάγιστρον. Ὁπισθεν τοῦ ἁγίου S. IOH. ROD. (Sanctus Johannes Rodi) παρὰ δὲ τῷ δόρατι τῆς σημαίας RR τῶν γραμμῶν κειμένων ἐπικλήλων, κάτωθι δὲ τοῦ δόρατος G. Ἐν τῷ πεδίῳ ὀπισθεν τοῦ Μεγάλου Μαγίστρου G.

Ὁπ. SIT T XPC DHTVS Q T—V REGIS ISTA DVCT. Ὁ Ἰησοῦς ἐν κύκλῳ ἐλλειπτικῷ, τῇ μὲν ἀνωμῶν δεξιᾷ εὐλογῶν, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατῶν τὸ εὐαγγέλιον. Καὶ πρὸς μὲν τὰ δεξιὰ πέντε ἀστέρες, τέσσαρες δὲ πρὸς τ' ἀριστερά.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Δεκεμβρίου 1882.

Η. Λάμπρος.

ΠΕΙΡΑΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Γ. Καψαμπέλη ἀνάκεινται ἐξ Ἀθηνῶν μετακομισθέντα δύο ἐπιτύμβια μάρμαρα πρὸ ἱκανοῦ ἐν τινι ἐν τῷ Ἀστεὶ οἰκοπέδῳ τοῦ κτῆτορος τούτων ἀνευρεθέντα.

A'.

Τὸ ἕτερον τούτων εἶνε στήλη κυλινδρική τῶν συνήθων, λίθου φαιοῦ μετὰ στεφάνης ἄνω τετραυτρῆς καὶ ἱκανῶς ἀποκεκομμένης λοξῶς τ' ἄνω. Ἡ στήλη αὕτη ὕψους 0,74 φέρει ἐπὶ μιᾷ τῶν ὄψεων τὰ τελικὰ ἐπιγραφῆς ἐπιτύμβιου γράμματα τάδε, ἀπολειφθέντα πέραν τοῦ ἀποκοπέντος μέρους:

. A
. IOY
. OY

Τὰ γράμματα καλῶς καὶ μετ' ἐπιμελείας ἀποτετυπωμένα δεικνύουσιν, ὡς ἐκ τοῦ πρώτου νοεῖται στίχου ὄνομα γυναικός, τοῦ ὀνόματος τῆς ὁποίας μόνον τὸ πολιτικὸν γράμμα ἀπέμεινε.

Ἡ αὕτη στήλη εἰς μετὰ ταῦτα χρόνους περιελθοῦσα εἰς χεῖρας ἄλλων ἐχρησίμευεν ὡς ἄλλου δηλωτικῆ θνητοῦ. Πρὸς τοῦτο ἐσκάφη ἄνω ἐπιμελείας καὶ τέχνης τινὸς πρὸς ἄλλην ὄψιν ἢ τὴν τῆς ἄνω ἐπιγραφῆς, ἐν δὲ τῷ ἀποτελεσθέντι κοιλώματι εἰκονίσθη ἀγὴρ ἐντὸς μικρῶς εἰλιγμένου.

Ἐνωθεν τοῦ κοιλώματός τῆς ἀναγλύφου ταύτης παραστάσεως καὶ ὑπὸ τὴν στεφάνην ἀμέσως τοῦ κιονίσκου ἤδη ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ προσώπου δηλωτικὴ:

**ΑΥΡΟ ΧΡΥΣΕΡΩΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΙΗΝΙΕΩΣ**

ἦται:

Αὐρήλιος, Αὐρηλίου, Χρυσέρως
Δημητρίου Ἀζηνιέως

Τὰ γράμματα ἀμελῶς ἀποτετυπωμένα καὶ σύμφωνα τῇ ἄλλῃ τοῦ ἀναγλύφου κατασκευῆ λίαν χαρακτηριστικῆ τῶν χρόνων, ἐξ ὧν προέρχεται.

B'.

Τὸ δ' ἕτερον μάρμαρον σηκόμορφον, μετ' ἀετοῦ, (οὗ τὸ τύμπανον ὑπὸ ἀσπίδος κοσμεῖται) φέροντος ἀκρωτήρια τὰ συνήθη. Ἐπὶ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ σηκομόρφου παρίστανται ἄνδρες δύο. Τούτων δεξιᾷ τῷ ὄρῳ δ' ἕτερος ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἢ ὁ ἄλλος, γυμνὸς τὸ στήθος (ἐκτὸς τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου) τὴν δεξιὰν χεῖρα ὄλην, ἀφιέμενα οὕτως ὑπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κατερχομένου, περὶ τὴν ὄσφυν ζωννυμένου καὶ ἀπὸ ταύτης καταπίπτοντος ἱματίου. Πρὸς τὰ ἀριστερὰ τούτου κυνάριον πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπον μετὰ κρίκου περὶ τὸν λαιμόν. Δεξιᾷ τούτου, ἀριστερᾷ δὲ τῷ ὄρῳ ἕτερος πρεσβύτερος γενειοφόρος ἐν χλαμίδι περιελιγμένος ἐπὶ ταπεινότερου ἐδάφους ἢ ὁ ἕτερος πλὴν ὑψηλότερος ἐκείνου.

Ἐνωθεν τοῦ πρεσβυτέρου τούτου ἡ ἐπιγραφὴ:

ΠΑΡΑΜΟΝΟΣ ἦτοι Παράμονος
ΛΑΜΠΤΡΕΥΣ Λαμπτρέυς

Ἐνωθεν δὲ τοῦ πρώτου τοῦ νεωτέρου ἡ δε:

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΡΑΜΟΝΟΥ

ἦτοι:

Ἀλέξανδρος Παραμόνου.

Ταῦτα διὰ διπλασίων τὸ μέγεθος γραμμάτων ἢ τὰνωτέρω τὰ ἄνωθεν τοῦ πρεσβυτέρου τῶν ἀνδρῶν. Ἐνωθεν τῶν γραμμάτων τούτων καὶ ἐντὸς τοῦ ἀετώματος κατὰ τὴν γωνίαν ἐτέθη τὸ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου, ὡς φαίνεται, λησμονηθὲν ὄνομα τῆς προελεύσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου

ΛΑΜΠΤΡΕΥΣ

διὰ λίαν σμικρῶν γραμμάτων. Τὸ ἀνάγλυφον εἶνε ὕψους 1,30, πλάτους 0,65.

Ἰάκ. Χ. Δραγάτης.

ΟΡΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ἐκτὸς τῶν δύο ἐν Πειραιεῖ καὶ Μουνυχίᾳ θεάτρων, τῆς Σκευοθήκης τοῦ Φίλωνος, τῶν νεωσοίκων, μακρῶν τειχῶν καὶ τιμῶν ἄλλων ἐλαχίστων,

πάντων τῶν λοιπῶν τῆς πόλεως δημοσίων τόπων καὶ οἰκοδομημάτων ἡ θέσις ἀκριβῶς δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ, πρῶτον μὲν, διότι ἡ νέα πόλις ἐπὶ τῶν ἐρείπειων τῆς ἀρχαίας ἰδρύθη καὶ δεύτερον, διότι τὰ πλεῖστα τῶν κατὰ κειρὸς παρ' ἰδιωτῶν ἀνευρεθέντων μνημείων ἢ ἐξήχθησαν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἢ συνεμερίθησαν τὴν τύχην λίθων χρησίμων εἰς ἱδρυσιν νέων οἰκοδομῶν, ἢ τέλος, ἀνακαλυφθέντα, ἐρρίφθησαν μακρὰν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν θέσεως. — Ἐντεῦθεν ἔπεται φυσικῶς ἡ ἀτελεύτητος ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς πόλεως Πειραιῶς θεωρία καὶ ἡ ἐπὶ μακρῶν μακρὰ συζήτησις.

Πρὸ τριάκοντα πέντε ἡμερῶν ἀνευρέθη ὀπισθεν τοῦ ἐργοστασίου τοῦ κ. Ἀντωνίου Μανίνα καὶ πλησίον τοῦ τελωνείου τεμάχιον λίθου ἐγχωρίου κανονικῶς τετμημένου, ὕψους 0,33, πλάτους 0,39, πάχους 0,25, φέρον ἐπὶ ἐπιφανείᾳ ἐπιμελῶς ἐργασμένης τὴν δε τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τρισὶ στίχοις ἀρχαίκοις γράμμασιν:

ΕΜΠΟΡΙΟ Ἐμπορίου
ΚΑΙ ΟΔΟ καὶ ὁδοῦ
ΗΟΡΟΣ ὄρος

Ὁ ἀείμνηστος Κ. Πιττάκης, τῷ 1852 ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι, σ. 773, ἀρ. 1288, ἐδημοσίευσεν ἑμοῖαν τῇ ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν εὐρεθεῖσαν κατ' αὐτὸν «πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ναοῦ Ἀφροδίτης τῆς Ἀπάρχου». Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἴσταται νῦν ἐν ἡ θέσει ἀνευρέθη, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Σαχτούρη, τῇ κειμένη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καρκισκάκη. Ἀνεδημοσιεύθη δὲ ἐν τῷ σώματι τῶν Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν, I, 519, καὶ ἐν δικόφοις περιοδικοῖς συγγραμμάσιν. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Πιττάκη ὀπισθεν τῆς στήλης ἐφέρετο ἑτέρα ἐπιγραφὴ, ἧς ἔχνη μόνον ἐφάνησαν, ὀρίζουσα τὸ χωρίον τοῦ λίθου. Ἐξετάσαντες ἐπανειλημμένως τὸν λίθον δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀνακαλύψωμεν τὰ ἔχνη τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης. Δύω ἐπομένως στήλας ὁμοίας φύσεως ἔχομεν ἐν Πειραιεῖ φερούσας τὴν ἐπιγραφὴν: Ἐμπορίου καὶ ὁδοῦ ὄρος, τὴν μὲν, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Σαχτούρη, ἄνωθεν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὴν δὲ, ὀπισθεν τοῦ τελωνείου, τοῦτέστιν ἐν τῷ αὐτῷ περίπτου χωρίῳ. Ἀπετέλου ἀρὰ γε τὰ ἄκρα τῆς θέσεως ἐν ἡ τὸ Ἀττικὸν Ἐμπόριον, ἢ ἡ ἀγορὰ ἢ παρὰ τὴν θάλασσαν κατὰ Παυσανίαν; Ἀλλὰ τότε πῶς συμβιβάζεται ἡ ὑπαρξίς παλαιοῦ λιμένος, τοῦ Κανθάρου, μετὰ ἐμπορικῆς παραρίζουσαν τὸν τόπον τῆς ἀνευρέσεως τῆς τελευταίας ἐπιγραφῆς, διότι τότε: ὀπισθεν τοῦ ἐργοστασίου κ.τ.λ., κατὰ τὴν ὁμολογίαν ἐνὸς ἐργάτου, ἔχοντος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπ' ὄψιν τὰς αὐστηρὰς τοῦ νόμου διατάξεις, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ πλησίον τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους, ἵνα μὴ εἴπωμεν, πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἡμεῖς ἀπλῶς ἀνακοινοῦμεν σήμερον τὴν ἐπιγραφὴν μᾶλλον χάριν τῶν περὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἀσχολουμένων, ἢ, τῶν περὶ τὴν τοπογραφίαν τοῦ Πει-

ραιῶς, ἐπιφυλακτῶμενοι νὰ διηγήσωμεν ἐκτενέστερον ἂν ποτὲ ἀνακαλύψωμεν τὸν τόπον τῆς ἀνευρέσεως τοῦ πολυτίμου τούτου μνημείου.

Ἄλ. Ν. Μελετόπουλος.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΡΙΤΥΜΒΙΟΙ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον, ἐν τῷ ἀρχαίῳ τῆς πόλεως νεκροταφείῳ, τῷ κειμένῳ πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ Πειραιῶς, σκαφῆς παρ' ἰδιωτῶν γενομένης, ἀνευρέθησαν πλησίον τάφων ἀτάκτως ἐρριμμένοι ὑπὲρ τοὺς δέκα ἐπιτυμβίους λίθους. Ἔχων ὑπ' ὄψιν, ὅτι καὶ τὰ μνημεῖα ταῦτα μεγάλας συντελοῦσιν εἰς γνῶσιν τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ εἰς ἀνακάλυψιν νέων ὀνομάτων δημοσιεύω σήμερον τὰς ἐπὶ τούτων ἐπιγραφάς.

1

ΑΡΙΣΤ(ΟΓΕΙΤΩΝ)

Ἄριστ(ογεῖτων)

ΑΡΙΣΤΟΓΕΙΤΟ(ΝΟΣ)

Ἄριστογεῖτο(νος)

ΝΑΞΙΟ(Σ)

Νάξιο(ς)

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τετραγώνου, στήλης, λίθου ὑμηττίου, ὕψους 0,36, πλάτους 0,34, πάχους 0,04, φερύσης γεῖτον μετὰ ἀετωματίου κεκοσμημένου ἀκρωτηρίου.

2

ΠΛΑΓΓΩΝ

Πλαγγών.

Ἐπὶ στήλης ὁμοίως τῇ ἄνω κατὰ τε τὸ σχῆμα τοῦ λίθου καὶ τῶν γραμμῶν, λίθου ὑμηττίου, ὕψους 0,35, πλάτους 0,38, πάχους 0,06.

3

ΛΕΩΝ ΚΥΔΑΘΗΝΑΙΕΥ(Σ)

Λέων Κυδαθηναίευσ.

ΧΑΪΡΙΠΠΗ ΧΑΪΡΙΟΥ

Χαιρίππη Χαιρίου

ΑΝΑΦΛΥΣΤΙΟΥ

Ἄναφλυστίου

Ἐπὶ στήλης, τὰ κάτω καὶ ἄνω τετραυτμένης, μετ' ἀνθεμίου καὶ ἐνδὲς ῥόδακος, τοῦ ἐτέρου κατὰστραφέντος, λίθου πεντελικοῦ, ὕψους 0,43, πλάτους 0,37, πάχους 0,07.

4

ΓΛΑΥΚΙΑΣ

Γλαυκίας

ΔΙΟΔΩΡΟΥ

Διοδώρου

ΚΙΑΝΟ(Σ)

Κιανός(ς)

Ἐπὶ στήλης μετὰ γεῖτου, λίθου ὑμηττίου, ὕψους 0,35, πλάτους 0,38, πάχους 0,05.

5

ΠΡΑΞΙΤΑΣ

Πραξιτάς

ΠΡΑΞΙΔΑΜΟΥ

Πραξιδάμου

ΑΡΚΑΣ

Ἄρκας.

Ἐπὶ στήλης μετὰ γεῖτου καὶ ἐπιπέδου ἡμίκυκλιοειδοῦς, λίθου ὑμηττίου, ὕψους 0,37, πλάτους 0,32, πάχους 0,05.

6

ἘΣΤΡΑΤΩΝ

Στράτων

ΕΥΦΡΑΝΟΡΟΣ

Εὐφράνορος

Ἐπὶ στήλης μετὰ γεῖτου καὶ ἀνθεμίου κεκοσμημένου διὰ τριῶν ἐκτύπων ῥοδάκων καὶ φύλλων ἀκάνθου, λίθου πεντελικοῦ, ὕψους 0,77, πλάτους 0,38, πάχους 0,07.

7

ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ

Ἄρτεμισία

Ἐπὶ στήλης λίθου πεντελικοῦ, ὕψους 0,98, πλάτους 0,27, πάχους 0,11, μετὰ γεῖτου καὶ ἀετωματίου κεκοσμημένου ἀκρωτηρίου. Ἐντὸς δὲ κοιλώματος ἀβυθοῦς φέρεται γυνὴ καθημένη ἐπὶ ἔδρας καὶ ἐτοιμαζομένη νὰ καλύψῃ τὸ πρόσωπον διὰ πέπλου κατὰ τὴν συνήθη τῶν νεκρικῶν ἀναγλύφων παράστασιν. Κάτωθεν τῆς ἔδρας κάνιστρον.

8

ΜΕΤΑΡΙΣΤΗ

ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΗ

ΜΕΝΕΚΛΕΟΣ

ΟΥΓΑΤΗΡ

ΦΛΥΗΘΕΝ

Νικοστράτη

Μεταρίστη

Θυγάτηρ

Μενεκλέους

Φλυήθεν

Ἐπὶ στήλης, ἐχούσης ἐν τῷ μέσῳ κυκλοτερῆ ὀπὴν, μετὰ γεῖτου καὶ ἀετωματίου, λίθου πεντελικοῦ, ὕψους 0,60, πλάτους 0,39, πάχους 0,06.

9

ΦΙΛΟΦΡΩΝ ΚΗΦΙΣΟΚΛΕΟΥΣ

Φιλόφρων Κηφισοκλέους

ΑΛΑΙΕΥΣ

Ἄλαιεύς

ΞΑΝΝΩ ΦΙΛΟΦΡΟΝΟΣ ΓΥΝΗ

Ξαννώ φιλόφρονος γυνή.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΦΙΛΟΦΡΟΝΟΣ

Θεόφιλος Φιλόφρονος

ΑΛΑΙΕΥΣ

Ἄλαιεύς.

Ἐπὶ στήλης, λίθου ὑμηττίου, ὕψους 0,33, πλάτους 0,31, πάχους 0,04. Ἐντὸς δὲ κοιλώματος τετραγωνικοῦ ἀβυθοῦς φέρεται ἀνὴρ καθήμενος ἐπὶ ἔδρας, ἔμπροσθεν δ' αὐτοῦ γυνὴ καὶ ὀπίσθεν αὐτῆς ἀνὴρ, τοῦτέστι, τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενα πρόσωπα πατέρα, μητέρα καὶ υἱόν.

10

(Π)ΕΙΡΑΙΕΩΝ

Πειραιέων

Ἐπὶ τετραγώνου στήλης μετὰ ἀετωματίου, λίθου πεντελικοῦ, ὕψους 0,21, πλάτους 0,21, πάχους 0,02.

Τὰ μάρμαρα κεῖνται νῦν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Ν. Μελετοπούλου υἱῶν.

Ἐν Πειραιεὶ τῇ 3 Δεκεμβρίου 1882.

Ἄλ. Ν. Μελετόπουλος.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΣΥΡΟΥ

Κατὰ τὴν πέρυσιν ἐν Σύρῳ δικυμονήν μου ἐκ τῶν προσπεσόντων μοι εἰς ἔρευναν ἀντικειμένων τῶν εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν κύκλον ἀναγομένων ἄξια ἰδίου λόγου ἔκρινα τὰδε :

α'. Κατὰ τὴν θέσιν Ψαρριανὰ ἐν τινι ἐκεῖ οἰκίᾳ βωμίσκος ἀπλοῦς τετραγώνος, μήκους 0,32, πλάτους 0,07 φέρων γράμματα καλῶν χρόνων ἐπὶ μαρμάρου λεπτοτάτου τὴν δίστιχον ἐπιγραφὴν

ΔΙΟΣ
ΚΤΗΣΙΟΥ

ἐξ ἧς ἀσφαλίζεται ἡ κατ' ἐκεῖνο ὑπαρξίς ναοῦ Διὸς Κτησίῳ ἀφιερωμένου κατ' ὄσον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ ἀνευρόντος καὶ λείψανα μεγάλης οἰκοδομῆς περὶ τὸ σημεῖον τῆς ἀνευρέσεως ἀπεκαλύφθησαν ἀποκρυβέντα ὑπὸ τῶν οἰκοδομῶν τῶν περὶξ.

β'. Τὰ ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Κυρικκοῦ Ἀλεξίου λείψανα τοῦ ἀρχαίου τῆς Σύρου θεάτρου καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαί. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸ θεάτρον ἀνεγράφησαν ἤδη ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (τόμῳ Δ'. τεύχει Α'. καὶ Β'. σελ. 4, 5 καὶ 6) πλὴν οὐχὶ κατ' ὅλα ἀκριβῶς διὰ καλὸν θεωρῶ συμπληρῶν τὰ ἤδη ἀναγραφέντα καὶ ἐπανορθῶν ἐνιαχοῦ νὰ προσθέσω ἐν ὀλίγοις τὰ δέοντα, ὥστε ἐκ τῆς συγκρίσεως πρὸς τὰ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ νὰ προέλθῃ τι τέλειον, νὰ δοθῇ ἀκριβεστάτη εἰκὼν τοῦ διατωζομένου μέρους τοῦ θεάτρου τῆς Σύρου.

Σώζεται δηλ. μικρὸν μόνον μέρος μιᾶς τῶν κερκίδων τῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου τοῦ θεάτρου, ἀποτελούμενον ἐκ σαφῶς διακρινομένων ἐδωλίων τριῶν.

Ἡ πρώτη σωζομένη σειρὰ ἔχει ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου τὸ μέρος τοῦ ἐδωλίου ἐφ' οὗ ἐκάθηντο, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου, οὐχὶ μετὰ τοῦ λοιποῦ μέρους τοῦ χρησιμεύοντος ὡς ὑποποδίου τοῦ ἀνωτέρου ἐδωλίου, ἦτοι ὀριζοντίως, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἀμέσως ὑπὸ τὸ ἐδώλιον ἦτοι καθέτως. Οὐδαμοῦ φαίνεται ὑποπόδιον κεράμεον, ὡς ἐν τῷ Ἀθηναίῳ σημειοῦται, ἀλλὰ πανταχοῦ ἐκ μαρμάρου.

Ἡ δευτέρα σωζομένη σειρὰ ἐδωλίων δὲν εἶνε ὁμοίως τῇ πρώτῃ κατασκευασμένη κατ' ὄσον ἢ ταινίᾳ ἢ ὀλίγον προεξέχουσα ἐφ' ἧς ἐκάθηντο δὲν εἶνε ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου μετὰ τοῦ εὐθύς ὑπὸ ταύτην, καθέτως, ἀλλὰ μετὰ τοῦ μέρους τοῦ χρησιμεύοντος ὡς ὑποποδίου τοῦ ἀνωτέρου ἐδωλίου, ἦτοι ὀριζοντίως.

Ἡ κατασκευὴ αὕτη φέρεται ἐναλλάξ, ἀπὸ πρώτου δηλ. εἰς τρίτον ἐδώλιον, διότι ἡ τρίτη σειρὰ τῶν ἐδωλίων οὕτως ἦτο κατασκευασμένη, ὥστε

φαίνεται ὅτι καὶ τοῦ ὄλου θεάτρου ἡ ἐργασίᾳ ὡς πρὸς τὰ μέρη ταῦτα, ταύτην τὴν κατασκευὴν ἠκολούθει. Τῆς τρίτης κατεστράφη ἀριστερὰ τὸ ἐπίστρωμα.

Μετὰ ταύτην φαινομένην λίχν ταπεινὴν συγχέεται ἡ σειρὰ. Διότι ἀριστερὰ μὲν φαίνεται ἄλλη βαθμὶς ἢ ἐδώλιον τοῦ αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις ὕψους· τοῦτο δὲ τὸ ἐδώλιον δὲν φέρει ἄνω δεδηλωμένον τὸν τόπον ὅπου ἐκάθηντο ἢ τὸ καλούμενον ἐφέδρανον ὡς αἱ τρεῖς ἄλλαι. Πρὸς τὰ δεξιὰ τὸ τέταρτον τοῦτο ἐδώλιον εἶνε ἐστρωμένον διὰ μαρμάρων ἄλλοθεν εἰλημμένων.

Πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ κάτω τοῦ ὄλου σωζομένου μέρους ὑπάρχει φρέαρον εἰς μετὰ ταῦτα ἴσως χρόνους κατασκευασθὲν ἐντὸς τοῦ ὁποίου μέχρι τινὸς δύναται τις νὰ παρρησιουθήσῃ τὴν διεύθυνσιν ἄλλου ἐδωλίου. Ἀξιωματικότητος ἢ ἐπὶ τοῦ μέρους ὅπου πατοῦσιν οἱ πόδες τῶν τῆς πρώτης σειρᾶς ἀπόστασις κατὰ τὰ ἀριστερὰ ἀντιτίθεται ἀπὸ τοῦ καθίσματος τοῦ δευτέρου.

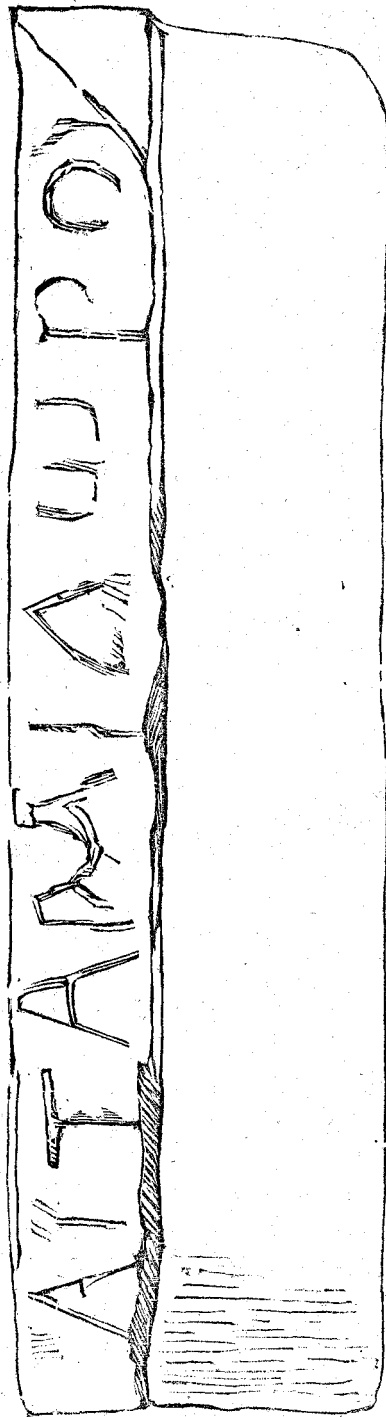
Ἡ καμπυλότης τοῦ τόξου τῶν ἐδωλίων ἐνισχύει τὴν ἰδέαν περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ θεάτρου ἐμφανίονσα ὅτι τὰ σωζόμενα δὲν εἶνε τὰ πρὸς τὴν ἀρχήστραν ἀλλὰ πολλῶν ταύτης ἀριστάμενα. Ἐν τέλει τῆς ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ» περιγραφῆς φέρεται: «Μετὰ τὴν βαθμίδα ταύτην μικροῦ διαδρόμου μεσολαβοῦντος, ἤρχετο εὐθύς ἡ ὀρχήστρα ὡς ἐκ τε τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους δεικνύεται καὶ ἐξ ὀλίγων τιῶν ἀναφερομένων ἐν τινι τῶν κατὰ τὸ 1843 ἐκδιδομένων ἐν Σύρῳ ἐφημερίδων».

Ἀλλὰ οὔτε διάδρομος ἐφάνη που ὡς τὰ λείψανα δεικνύουσι καὶ μακρὰν τῆς ὀρχήστρας ὑπάρχουσι τὰποκαλυφθέντα, ὡς ἄνω εἶπον. Ἡ δὲ φύσις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ θέσις ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρέθησαν τὰ λείψανα τοῦ θεάτρου αὐτὸ τοῦτο ἐνισχύουσιν. Ἐπειτα πολλῶν ταπεινότερον ἔτι πρὸς τὴν νῦν μεγάλην ὁδὸν ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἔχνη ἐδωλίων τῆς αὐτῆς φορᾶς, ἐξ οὗ ἀριθρήτως καταφαίνεται, ἐνισχυούσης καὶ τῆς μεγάλης τοῦ λόφου κλίσεως, ὅτι ἂν μὴ τὸ ἀνώτερον σημεῖον τοῦλάχιστον τὰ ὑπὲρ τὸ κέντρον τοῦ κοίλου ἦσαν τότε ὀρατά.

Ἐν δὲ τῇ ἀναφερομένῃ ἐφημερίδι τῆς Σύρου, λέγεται ὅτι εὑρέθη κάτωθεν τῶν βαθμίδων περίδρομος ἐνὸς περίπου ποδὸς πλάτους καὶ πρὸ αὐτοῦ μικρὸν τοίχιον ἐκ καθέτων πλακῶν. Τοῦτο ἐξηγεῖ δὲ γράφων ὡς δηλωτικὸν τῆς ὀρχήστρας. Ἀλλ' εὐτυχῶς αὐτὰ τὰ κατωτέρω ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι γραφόμενα καὶ ἡ θέσις τῶν νῦν λειψάνων δεικνύουσι κάλλιστα τὸ ἐναντίον. Ἀναφέρεται λάκκος καὶ οὗτος εἶνε τὸ μνημονευθὲν φρέαρ· περίδρομον μικρόν, οἷον λέγει δὲ γράφων δὲν βλέπει τις εἰμὴ τὴν ἄτεχον πρὸ τοῦ φρέατος ἐν νεωτέροις χρόνοις πλακώστρωσιν ἠτις κατασκευάσθη διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς τελευταίας σωζομένης βαθμίδος.

Ταῦτα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν ὄλην κατασκευὴν τοῦ θεάτρου.

Ἐκτὸς ὁμῶς τούτων ἄξια σημειώσεως καὶ τινὰ ἐπιγραφικά. Καὶ πρῶτον

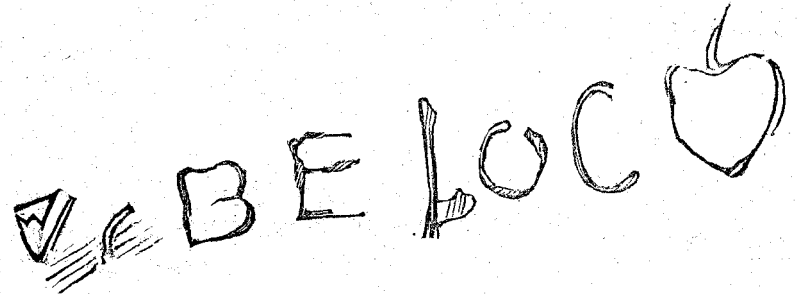
τὸ ἀπαράτητον ἀφεθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ Lebas τοῦ ἐκδότου, ἄλλην ἐπιγραφὴν τοῦ θεάτρου, καὶ ὑπὸ τοῦ Conze καὶ ὑπὸ τοῦ Stark τῶν ἀναγραφάντων τὰ κατὰ τὸ θεάτρον. Τοῦτο δ' εἶνε κελῶς ἐκτετυπωμένον ἐπὶ τοῦ ἐφεδράνου τοῦ τρίτου μαρμαρίνου τεμαχίου τῆς πρώτης σειρᾶς μέγα Ο, ὅπερ δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν παρίνων τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἐδωλίων γράμματα. Εἶτα ἔρχεται ἐπὶ τοῦ μέσου ἐδωλίου καὶ τῆς προσθίας αὐτοῦ, ἣτοι καθέτου ἐπιφανείας, ἐπιγραφὴ κακῶς νομίζω καὶ παρὰ Lebas (ἐπ. 1893), φερομένη καὶ ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ» ἐκδοθεῖσα ὡς δείκνυσιν εἰκῶν πανομοιότυπος αὐτῆς, ἣν μετὰ κόπου κατώρθωσα νὰ λάβω ἕνεκα τοῦ προνοῦς τῆς θέσεως. Εἶνε δὲ ἡ ἕδε παρατιθεμένη ἦν κακῶς ἀνέγνωσαν

Ἄρταιμιδώρου

διότι ὡς ἐξ ὀρθῆς καὶ ἐπιμελοῦς παρατηρήσεως δείκνυται, γραπτέον ΑΡΤΑΜΙΔΩΡΟΥ καὶ οὐχὶ ὡς ἄνω. Οἱ γράψαντες Ἄρταιμιδώρου ἠπατήθησαν ἐκ φθορᾶς αὐλακοειδοῦς τοῦ λίθου ἐν γραμμῇ τεθλασμένη διακοπούσης τὰ σκέλη τοῦ Μ, ὡς φαίνεται ἐν τῇ πιστοτάτῃ εἰκόνι.

Ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ» κατὰ ταῦτ' ἀγέγραπται ὅτι ὁ Lebas (ἕνθα ἄνωτέρω) «ἐξέδωκε τὸ πρῶτον τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐπιφέρων μετὰ τὸ Ἄρταιμιδώρου τὴν λέξιν Ὀβελός ἣν ὁμοίως οὔτε ὁ Conze (Bull. 1859 p. 166) οὔτε ὁ Stark οὔτε ἡμεῖς εἶρομεν ἐπὶ τοῦ λίθου». Ἄπορον φαίνεται μοι ἀληθῶς πῶς διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐρευνητοῦ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Σύρου ἢ εὐθὺς πρώτη φαινομένη ἐπὶ τοῦ αὐ-

τοῦ ἐδωλίου καὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὑπὲρ τὴν ἄνω δημοσιευθεῖσαν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀναγινώσκειται ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὅταν εἶνε τις ἀπὸ τοῦ κατωτέρω ἐδωλίου καὶ φαίνονται τὰ γράμματα ἀνεστρῆμμένα. Ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου ὁμοίως ἐδωλίου ἀναγινώσκειται κανονικῶς, ὥστε πρόδηλον ὅτι οὕτως ἐγράφη. Εἶνε ὁμοίως ἀμελῶς ἀποτετυπωμένη καὶ οὐχὶ συμμετρικῶς ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ. Ἀλλὰ καὶ ὅπως παρὰ Lebas φέρεται ἔχει ὀρθῶς; Οὐχὶ νομίζομεν. Τοῦτο σαφὲς πάλιν ἐκ τῆς πιστῆς εἰκόνας, ἣν ἔλαβον καὶ ταύτης, ἣν παρατίθημι ὡς ἀναγινώσκειται ἐκ τοῦ κατωτέρου ἐδωλίου.

Ὁ Lebas δηλ. σημεῖοι μικρὸν φύλλον πρὸ τῆς λέξεως, ἣν νομίζει ὅτι ἀναγινώσκει, ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτο φαίνεται εἰ μὴ ἔχνη δύο ἀφανισθέντων γραμμάτων ὡς ἐν τῇ εἰκόνι δείκνυται· μετὰ ταῦτα ἀναγνωστέον οὐχὶ Ὀβελός ἀλλὰ Θεῖος. Διότι τὸ πρῶτον γράμμα εἶνε Θ καὶ οὐχὶ Β τὸ δὲ τρίτον Ι καὶ οὐχὶ Λ. Καθ' ὅσον καὶ ὁ ἄλλος χαρακτήρ τῶν γραμμάτων ἀνάγει τὴν ἐπιγραφὴν εἰς χρόνους καθ' οὓς τὸ Λ δὲν γράφεται οὕτω, καὶ ἄνευ τούτου ἡ μικρὰ βλάβη τοῦ λίθου ὑπετέθη ὡς μικρὸν σκέλος πρὸς τὸ κάτω μέρος ἀνύπαρκτον.

Ἐντεῦθεν καὶ τὸ Ἄρταιμιδώρου διορθωτέον εἰς Ἄρταιμιδώρου δι' οὗ ἀπαλλάσσεται τῆς ἀγνοίας τῆς ὀρθογραφίας ὁ γλύψας τεχνίτης, ἦν ἐπιρρίπτει ἐπ' αὐτοῦ ὁ ἐρευνητὴς τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Σύρου ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ», ὅπερ ἦ εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομα, ἢ κατὰ παραδρομὴν ἀντὶ τοῦ Ε, ὡς πολλὰκις συμβαίνει, ἐχαράχθη τὸ Α, καὶ τὸ ὀβελός τοῦ Lebas εἰς θεῖος, ὅπερ θεωρητέον ἢ ὡς συμπλήρωσιν ἄλλου ὀνόματος, οὗ λείψανα τὰ ἐν ἀρχῇ ἀφανισθέντα δύο γράμματα, ἢ ὡς ἀπλοῦν παίγνιον τινος τῶν κατὰ τὸ θεάτρον.

Ἰάκ. Χ. Δραγάτης.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΞ ΑΜΦΙΠΟΛΕΩΣ.

Ὡς γνωστὸν τοῖς περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν ἀσχολουμένοις, ἰδίᾳ δὲ τοῖς ἀρχαιολογοῦσιν, ἐν τῇ Ἠδωνίδι ἔκειντο τὸ πάλαι πλεῖστα ἐπιφανεῖς Ἑλληνικαὶ πόλεις, ἐν αἷς πρωτίστην βεβαίως θέσιν κατεῖχεν ἡ ἀρ-

1 Ἡ χώρα αὕτη ἐκλήθη Ἠδωνίς ἀπὸ Ἠδωνοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μύδωνος.

χαιοτάτη καὶ ἐπισημοτάτη Ἀμφίπολις, ἡ ἀρχαιότερον ὑπὸ τῶν πρώτων κατοίκων αὐτῆς Ἦδωνῶν Ἐννέα ὁδοὶ καλουμένη, ὡς ἱστορεῖ Θουκυδίδης (ἐν βιβλ. 1, § 100) καὶ (4, § 102) ¹. Ἐπὶ τῶν ἐνδόξων ἐρειπίων τῆς περὶ τῶν καλύμενων, μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμῶνος ἀπέχον καὶ ὑπὸ 25 μόλις οἰκογενειῶν χριστιανικῶν οἰκούμενον. — Κάτωθι τοῦ χωρίου τούτου εἶνε ἡ Γέφυρα τοῦ Πράβι καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁδοῦ τοῦ Στρυμῶνος ὁ Χάρδαξ ἢ Χάρδακας, θέσεις ἀξιοσημείωτοι ἐν τῇ νεωτέρᾳ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἱστορίᾳ διὰ τὴν ἐν αὐταῖς σπουδαίαν καὶ ἀξιωματικὴν ἐπισημότητα τοῦ ἥρωος Νικουτσάρκ μάχην κατὰ 15 περίπου χιλιάδων θρωμανικοῦ στρατοῦ, ἣν ἐξέμνησεν, ὡς γνωστὸν, ἡ δημοτικὴ ποίησις. — Εἰς ἀπόστασιν δὲ ἡμισείας περίπου ὥρας τοῦ χωρίου πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος αὐτοῦ δηγηθῆς ὑπὸ τινος χωρικοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα περιήγησίν μου εὔρον ἐν τινι ἀγρῷ ἐπὶ λευκοῦ μαρμαροῦ καὶ ἀντέγραψα τὴν κάτωθι ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν, ἣτις ὡς δύναται νὰ εἰκάσῃ τις καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἀνήκει βεβαίως εἰς ἐποχὴν οὐχὶ νεωτέραν τοῦ 6^{ου} μ. Χ. αἰῶνος.

ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ
ΙΟΥΣ ΤΩ ΤΩ ΑΝΔΡΙ
ΚΑΙ ΕΑΥΤῆ ΖΩΧΙ

Ἀρτεμισία
Ἰούστῳ τῷ ἀνδρὶ
Καὶ ἐαυτῇ ζώσῃ. ²

Τὴν ἐπιτύμβιον ὅμως ταύτην στήλην, ὡς βραδύτερον ἐν Καβάλλᾳ εἶπέ μοι ὁ Μητροπολίτης Ἐσάνθης, ἀγοράσας κατὰ προτροπὴν αὐτοῦ εἰς τῶν προκρίτων τῆς ἐπαρχίης του μετήνεγκεν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν του.

N. Γ. Φιλιππίδης

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Συνεδρία τῆς 27]6 Δεκεμβρίου 1882.

Ἐκ. Καίλερ, περὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐλληνικῶν βασιλείων τῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων.

Ἐκ. Δαίρηλδ, περὶ τῆς Σκευοθήκης τοῦ Φίλωνος.

Συνεδρία τῆς 11]25 Δεκεμβρίου 1882.

Ἐκ. Καίλερ ὑποβάλλει τὰ ἐξῆς συγγράμματα Michaelis Ancient Marbles in Great Britain. Cambridge 1882 καὶ τὸ Βιγκελμάννειον πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τοῦ Βερολίνου διὰ τὸ 1882.

Ἐκ. αὐτὸς περὶ τινος ἀργυροῦ ἀγγείου ἐκ τῶν ἐν Μυκῆναις εὑρεθέντων.

Ἐκ. Μπαουμκάρτεν περὶ τινος ἐπιγραφῆς ἐξ Ἄργους.

Ἐκ. Αὐλίγγ περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἀρτεμισίου ἐν τῇ Βορείῳ Εὐβοίᾳ.

¹ Περὶ πάντων τούτων ἔγραψα ἐκτενῶς ἐν τῇ περιηγήσει τῶν ἐπαρχίῶν Δράμας, Ζίχνης καὶ Ἐλευθεροπόλεως. Ἴδε «Παρνασσός» τόμ. Α'. ἐν σελ. 133 καὶ 294.

² Πικρατηρεῖον ὅτι ἐκ τῶν τεσσάρων δοτικῶν λέξεων μόνῃ ἡ τελευταία προσυπογράφεται.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Ἐγένετο ἡ τακτικὴ συνεδρία τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου.

Ἀνεγνώσθησαν τὰ ἐξῆς ἀναγνώσματα τὸν λήξαντα μῆνα.

Τοῦ κ. Κ. Γ. Ξένου τακτικοῦ μέλους περὶ Ραβελαι καὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ.

Τοῦ κ. Ν. Χλωροῦ τακτικοῦ μέλους περὶ χρησιμότητος τῶν δασῶν, μέρος α'.

Τοῦ κ. Σίμου Μπαλάνου τακτικοῦ μέλους περὶ προσωπικῆς κρατήσεως ὡς μέσου ἐκτελέσεως.

Τοῦ κ. Ν. Ἀποστολίδου τακτικοῦ μέλους πορίσματα ἐξετάσεως τεμαχίου κρητίδος.

Τοῦ κ. Α. Διομήδους Κυριακοῦ τακτικοῦ μέλους περὶ τῆς προτάσεως τῆς ἐργᾶς συνόδου περὶ μισθοδοσίας τῶν ἐρημεριῶν.

Τοῦ κ. Θ. Φλογαίτου τακτικοῦ μέλους περὶ τοῦ συγκεντρωτικοῦ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπαρχιακῆς διοικήσεως.

Ἐκ. Ἰω. Βαλέτας ἀπέστειλεν ὑπὲρ τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν Ἀθηνῶν 162 ἀντίτυπα ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεισῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πατριάρχου Φωτίου.

Ἐκ. Ἰδιαιτέρως γραμματεὺς τοῦ Γλάδστονος Γλέβεσον Δόβερ ἀπήντησε κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ διὰ λίαν φιλόφρονος ἐπιστολῆς εἰς τὸ συγχαρητήριον πρὸς τὸν Γλάδστονα τηλεγράφημα τοῦ Συλλόγου.

Προτάσει τοῦ κ. Γ. Φιλαρέτου ὁ σύλλογος ἐψήφισε συλλυπητήρια πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ θανόντος μεγάλου πολίτου τῆς Γαλλίας Λέοντος Γαμβέτα.

Ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς κκ. Α. Βαρζέλη, Θ. Μπαλτῆ καὶ Χ. Μαντζάκου ἡ ἔκθεσις τῆς ἐξελέξεως τοῦ λήξαντος ἔτους. Ἡ ἔκθεσις συνεπέρανεν ὅπως ὁ σύλλογος ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστήσεις αὐτοῦ ταῖς ἀρχαῖς τοῦ παρελθόντος ἔτους διὰ τὴν ἐν πᾶσι τάξιν ὅπερ καὶ ὁ σύλλογος ἀπεδέξατο.

Κατηρητίσθησαν τὰ διάφορα τμήματα τοῦ συλλόγου συμφώνως τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ ἀποφάσει. Συνήλθον δὲ πάντα, ἐξέλεξαν τὰ προεδρεῖα αὐτῶν καὶ ἐψήφισαν τοὺς ὀργανισμοὺς των. Καὶ τοῦ μὲν θεολογικοῦ ἐξελέχθησαν πρόεδρος ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Σωκράτης Κολιάτσος, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Α. Διομήδης Κυριακὸς καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Ἰγν. Μοσχάκης, τοῦ δὲ νομικοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν πρόεδρος ὁ κ. Κ. Ν. Κωστῆς, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Ν. Ζηλήμων καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Τ. Ἡλιόπουλος, τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ φιλολογικοῦ πρόεδρος ὁ κ. Κ. Παπαρηγόπουλος, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γ. Κρέμος καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Ἰάκ. Χ. Δραγάτσος, τοῦ τῶν καλῶν

τεχνῶν πρόεδρος δ κ. Μ. Μελάς, ἀντιπρόεδρος δ κ. Γ. Ίσιδ. Σκυλίσης· καὶ γραμματεὺς δ κ. Β. Ζαλοκώστας, τοῦ δὲ φυσιογνωστικοῦ πρόεδρος δ κ. Γ. Καρχμήτσας, ἀντιπρόεδρος δ κ. Α. Χρηστομάνος καὶ γραμματεὺς δ κ. Α. Τριανταφυλλίδης.

Ἦρξάτο δὲ τῶν τακτικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν πρῶτον τὴ ἀρχαιολογικὴν καὶ φιλολογικὴν τμημικ συνεδριάσκειν τὴν 23 Δεκεμβρίου ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ κ. Κ. Παπαρηγοπούλου. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην δ μὲν Πρόεδρος ὑπέβαλε δύο πρὸς τὸν Σύλλογον πεμφθέντα ἐσχάτως βιβλικά ἐνδιαφέροντα τὰ τμημικ, ἧτοι τὴν στρατηγικὴν τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τοῦ κ. Νικολαΐδου καὶ τὰ νομίματα τῆς Σάμου ὑπὸ τοῦ κ. Percy Gardner. Ἐγένοντο δ' καὶ αἱ ἐξῆς ἀνακοινώσεις.

Ἐπὶ τοῦ κ. Π. Λάμπρου ἀνέκδοτον νόμισμα Ἰακώβου δὲ Μιλλὸν μεγάλου μαγίστρου τῆς Ῥόδου.

Ἐπὶ τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Μελετοπούλου Ὅρος Πειραιῶς.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀνέκδοτα νομίσματα τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδος καὶ τῆς ἐν Ἀμοργῷ Μινώας.

Ἐπὶ τοῦ κ. Ἰακώβου Δραχάτση ἀρχαιότητες Σέρου.

Ἐπὶ τοῦ κ. Ν. Γ. Φιλιππίδου ἐπιγραφαὶ ἐκ Μακεδονίας.

Ἐκ τῶν ἀνακοινώσεων τούτων δημοσιεύονται ἐν τῷ παρόντι τεύχει αἱ τῶν κκ. Π. Λάμπρου, Γ. Δραχάτση καὶ Ν. Γ. Φιλιππίδου καὶ ἐκ τῶν ταῦ κ. Μελετοπούλου δ Ὅρος Πειραιῶς. Αἱ λοιπαὶ δὲ θέλουσι δημοσιευθῆ εἰς τὸ προσεχὲς τεύχος.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 90 στ. γραπτέον: διακεκριμένος—162, 18: Duruy—204, 18 ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς διατριβῆς: Ἀξία τῆς μελέτης τῶν Ῥωμαϊκῶν Νόμων—287, 7: περισσότερον. Πλέον φῶς· τοιαύτη—358, 28: τὸ ἀγγλικὸν τῶν 20 οἰο—366, 39: ἐντελεστέραν—368, 26: ἦσαν ἀληθεῖς δημοκραταί—371, 8: ἐξαλειπτέον τό:, ὅπερ—372, 20: ἀποτινόντων—373, 7: Rhode Is'and—378, 13: ἐπήρεια—379, 32—33: δικαίου· μεταξὺ χριστιανῶν οὐδεμία—756, 4: ἐξαλειπτέον τὸ: ἐν—17: ἐπὶ δὲ τοῦ στυλοβάτου γομφώσεως—757, 5: ἀσβεστόκτιστοι—32: ἢ ἄλλων—33: τὸ δὲ—34: διάζωμα ἧτοι ζωοφόρον.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 7. ΤΟΜΟΥ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Α' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὀδύπορικὸν Ἰακώβου Μηλοῖτη ἀνέκδοτον χειρόγραφον ὑπὸ Σπ. Παπαγεωργίου σ. 632.

Ἀνέκδοτον λεξιλόγιον Μ. Λελέκου σ. 752.

Λογοδοσίκα Τ. Ἀργυροπούλου περὶ τῶν ἐν τῷ Συλλόγῳ κατὰ τὰ ἔτη ΙΓ' καὶ ΙΖ' γενομένων σ. 952.

Φιλολογικὸς σύλλογος Παρνασσός σ. 88, 253, 346, 428, 519, 772, 871, 979.

Β' ΝΕΩΤΕΡΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ῥαβελαι καὶ ἡ ἐποχὴ Φραγκίσκου τοῦ Α' ὑπὸ Κ. Ξένου σ. 19, 899.

Ματθίλδη Σεράου ὑπὸ Α. Φραβασίλη σ. 188.

Ἀχιλλέως Περσέου ποιήματα ὑπὸ Ε. Γ. Ζαλοκώστα σ. 217.

Φραγκίσκα ἡ ἐξ Ἀριμῆνου ἐν τῷ μύθῳ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ· μετάφρασις Α. Ρ. Ραγκαβῆ σ. 404.

Βουλταχάουπτ δραματουργία τῶν κλασικῶν Λεσιγγίου, Γκαϊτε, Σχίλλερ καὶ Κλείστ ὑπὸ Ν. Πετρῆ σ. 558.

Περὶ τῆς δημῶδου ἐν Ἀγγλίᾳ φιλολογίας κατὰ τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα κατὰ τὸ Γαλλικὸν τοῦ Arvede Barine ὑπὸ Π. Ι. Φ. σ. 669.

Αἱ δύο Μήδειαι ἀναμνήτεις καὶ σπουδαὶ θεατρικαὶ ὑπὸ Ε. Λεγούβ· μετάφρασις Μ. Η. Α. σ. 691.

Τὸ Γαλλικὸν Πανακαδήμειον, Λόγος Γ. Β. Δουμᾶ κατὰ τὴν ἐνικουσίαν τελετὴν τῶν πέντε Ἀκαδημειῶν· μετάφρασις Α. Μηλιώτη σ. 821.

Ἀλφόνσου Λαμπερτίνου Ποιητικαὶ μελέται· μετάφρασις ἔμμετρος ὑπὸ Στ. Βάλβη σ. 844.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

Ἀθηνῶν ἀνέκδοτοι χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ ὑπὸ Παναρέτου Κωνσταντινίδου ἀρχιεπισκόπου Μεσσηνίας σ. 80.

Περὶ τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Βαρθολομαίου ὑπὸ Ν. Ι. Σολωμοῦ σ. 223.

Πειραικαὶ ἀρχαιότητες ὑπὸ Ἰακώβου Δραχάτση σ. 248, 761, 969.

Γὰ θεάτρα τοῦ Πειραιῶς καὶ δ Κωφὸς λιμὴν ὑπὸ Γ. Δραχάτση σ. 258.

Ὁ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Κόρινθον ἀνακαλυφθεὶς ἀρχαῖος τάφος ὑπὸ Γ. Μαυρογιάννη σ. 341.

- Ἐπιγραφαὶ Τρικκάλων ὑπὸ Κ. Δαμιράλη σ. 344, 861.
 Ἰδιοτροπία τῆς τέχνης ἐν τῇ τῶν Βυζαντινῶν ἀγιογραφίᾳ ὑπὸ Ι. Δραγάτση σ. 383.
 Ἀνακάλυψις τῆς ἀρχαίας πόλεως Μοραίας ὑπὸ Ἀθ. Δ. Πετρίδου ἠπειρώτου, σ. 680.
 Ἀνασκαφαὶ Ἐλευσίνος σ. 755.
 Ῥωμαϊκὰ ἀρχαιολογήματα σ. 766.
 Ἀνέκδοτα νομίσματα τῶν Ἐρίζων, πόλεως τῆς Καρίας (μετὰ εἰκόνων) ὑπὸ Π. Λάμπρου σ. 853.
 Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος ὑπὸ Στ. Ν. Δραγοῦμη σ. 855.
 Ἐπιγραφαὶ ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ Τ. Ἀμπελᾶ σ. 858.
 Ὅρος Πειραιῶς ὑπὸ Ἀλ. Ν. Μελετοπούλου σ. 863, 870.
 Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπὸ Π. Καββαδία σ. 863 (πρβλ. 757). Ἴδε ἐν σελ. 980 διόρθωσιν τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ παροραμάτων).
 Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐλευσίνῳ ὑπὸ * σ. 867.
 Ἀρχαιοῦτες ἐν Τυρνάβῳ ὑπὸ Α. Ο. σ. 869.
 Εὐρήματα ἐν Ἀθήναις σ. 339.
 Ἀνασκαφαὶ Ἀκροπόλεως 759.
 Νεώτερα Περγαμηνὰ εὐρήματα 759.
 Ἡ Ἀκρόπολις τῆς Περγάμου 763.
 Τὸ ἐν Σάμῳ ὑδρογωγεῖον 765.
 Ἀρχαιολογικὰ Σινώπης 755, 869.
 Ἀνέκδοτον νόμισμα Ἰακώβου δὲ Μιλλῶ ὑπὸ Π. Λάμπρου σ. 966.
 Ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι Πειραιῶς ὑπὸ Α. Ν. Μελετοπούλου σ. 972.
 Ἀρχαιοῦτες Σύρου ὑπὸ Ἰακ. Χ. Δραγάτση σ. 974.
 Ἀνέκδοτος ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή ἐξ Ἀμφιπόλεως ὑπὸ Ν. Γ. Φιλιππίδου σελ. 977.
 Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία σ. 86.
 Γερμανικὴ σχολή σ. 86, 253, 345, 978.
 Εἰδήσεις σ. 87, 345, 517, 647, 769.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

- Ἡ γυνὴ καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ὑπὸ Ἰγνατίου Μοσχάκη σελ. 7.
 Ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ θρησκευτικὴ πολιτικὴ Κωνσταντινου τοῦ Μεγάλου ὑπὸ Δουρουὶ μετ' εἰκόνων μετὰφρασις Α. Α. Ῥαγκαβῆ σ. 141.
 Τὸ θρησκευτικὸν μέλλον τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν ὑπὸ E. de Laveleye μετὰφρ. Στ. Α. Βλαστοῦ σελ. 169, 353.
 Ἰδιοτροπία τῆς τέχνης ἐν τῇ τῶν Βυζαντινῶν ἀγιογραφίᾳ ὑπὸ Ι. Χ. Δραγάτση σελ. 383.
 Περὶ τῆς κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἱερᾶς μουσικῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ὑπὸ Ι. Δ. Τζέτζη σελ. 433, 522.

Ἐπίλογος εἰς τὰ περὶ γλωσσομαθείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὸ Σ. Κ. Παπαμωργίου σελ. 490 (πρβλ. τόμ. Δ' σελ. 357, 477, 849. Ε' σελ. 672, 804 καὶ τοῦ παρόντος Γ', σελ. 347).

ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

- Περὶ τῶν ἀρχαίων ἀνωτάτων τῆς Γαλλίας συνεδρίων ὑπὸ Ν. Δαμασκηνοῦ σελ. 53.
 Ἀξία τῆς μελέτης τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων ὑπὸ Ρ. Ἰερίγγου ὑπὸ Πέτρου Μ. Οἰκονόμου σελ. 204.
 Περὶ πολυσαρκίας ἢ τοῦ κοινῶς λεγομένου πάχους ὑπὸ Κ. Διγενῆ σελ. 497.
 Περὶ Κράτους ὑπὸ Γ. Ι. Ἀγγελοπούλου σελ. 649.
 Περὶ τοῦ μεγάλου Κομήτου τοῦ 1882 (μετὰ πίνακος) ὑπὸ Ι. Φ. Σμιθ σελ. 749.
 Ἡ ἐθνικὴ ἱστορία ὡς κύριος παράγων ἐν τῇ πολιτικῇ ὀργανώσει ὑπὸ Ν. Γ. Μοσχολάκη σελ. 812.
 Αἱ ἐν Παισιῶσι διεθνεῖς ἠλεκτρικαὶ ἐπιτροπαὶ σελ. 831.
 Περὶ χρησιμότητος τῶν δασῶν ὑπὸ Ν. Α. Χλωροῦ σελ. 916.
 Ἑλληνικὴ νομισματοποιία ὑπὸ Μ. Π. Λάμπρου σελ. 72.
 Τὰ δάση ὡς φυσικὰ ἀλεξιγάλαζα καὶ ὡς προστατάται τῆς γεωργίας ὑπὸ Ν. Α. Χλωροῦ σελ. 112.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Περὶ ταμειυτηρίων καὶ Σχολειακῶν ταμειυτηρίων ὑπὸ Κ. Χ. Βάμβδα σελ. 97.

ἮΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

Ὀλυμπος καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ. Ἦθη καὶ ἔθιμα Λυτοχωρίου ὑπὸ Ἀθ. Λασκοπούλου. Κέδρος σελ. 396, Τὰ Σίγνα σελ. 585.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

- Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὴν ἀναγέννησιν ὑπὸ Ε. Γ. Ζαλοκώστα σελ. 41, 291.
 Εἰς τὸν Ἀδριατικὸν Κόλπον. Σημειώσεις ταξιδίου ὑπὸ Κ. Ν. Παπαμιχαλοπούλου σελ. 305.
 Βίος τοῦ Ἰωάννου Γκούρα ὑπὸ Ἀντ. Γεωργαντζᾶ ὑποστρατηγῶ σελ. 570.
 Περὶ τοῦ κόμητος Μοτζενίγου ἐπιστολὴ τοῦ κόμητος Σ. Βοροντζῶδ ἐκ τῆς Ρωσικῆς ὑπὸ Κ. Α. Παλαιολόγου σελ. 711.
 Ὁ Ἴσθμὸς τῆς Κορίνθου ὑπὸ Μ. Δήμητσα σελ. 777, 873.
 Περιήγησις ἀπὸ τὴν Τρωάδα κατὰ Μάξιον τοῦ 1881 ὑπὸ Ἐρρ. Σχλιέμαν σελ. 467, 608.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

- Ἡ Ταναρχική κόρη μεταφ. Δ. Π. Α. σελ. 63.
 Ὁ Κύων τοῦ Ἀλβέρτου μεταφρ. Μ. Κ. Κρίττη σελ. 228.
 Κάιν ὑπὸ Fr. Mistrali μεταφρ. Α. Φραβασίλη σελ. 329.
 Ὁ Κύκνος ὑπὸ Γ. Σάνδης μεταφρ. Ν. Ἀζελῶ σελ. 499, 589, 720, 930.
 Ὁ ἀγροτικὸς γαζμυκτοκομιστῆς μεταφρ. Δ. Π. Α. σελ. 413.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Βασιλικὸν Διάταγμα περὶ διδασκτικῶν βιβλίων τῆς μέσης καὶ κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως σελ. 642.

Σύμμικτα σελ. 90, 256, 774.

Χρονικὰ σελ. 94, 348, 429, 776.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

ΤΟΥ ΕΚΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ 1882

Γεώργιος Ι. Ἀγγελλόπουλος, Τιμολέων Δ. Ἀμπελάς, Νικόλαος Ἀζελῶς, Τιμολέων Ἀργυρόπουλος, Σταμάτιος Δ. Βάλβης, Κωνσταντῖνος Χ. Βάμβης, Στέφανος Α. Βλαστός (ἐν Μασσαλίᾳ), Ἀντώνιος Γεωργαντζῆς, Νικόλαος Δαμασκηνός, Κωνσταντῖνος Ν. Δαμιράλης (ἐν Τρικάλαις), Μαργαρίτης Δήμιτσας, Κωνσταντῖνος Διογενής, Ἰάκωβος Χ. Δραγάτσης (ἐν Πειραιεῖ), Στέφανος Ν. Δραγούμης, Εὐγένιος Γ. Ζαλοκώστας, Παναγῆς Καβδαδίας, Μιχαὴλ Κ. Κρίττη, Ἀρχιεπίσκοπος Πανάρετος Κωνσταντινίδης, Δονούσιος Π. Λάμπρος, Μιχαὴλ Π. Λάμπρος, Παῦλος Λάμπρος, Ἀθανάσιος Δ. Λασπόπουλος, Μιχαὴλ Λελέκος, Γεράσιμος Μκυρογιάννης, Ἀλέξανδρος Ν. Μελετόπουλος (ἐν Πειραιεῖ), Λέων Μηλιώτης, Ἰγνάτιος Μοσχάκης, Νικόλαος Γ. Μοσχοβάκης, Κωνσταντῖνος Γ. Ξένος, † Πέτρος Μ. Οἰκονόμος (ἐν Μονάχῳ) Κωνσταντῖνος Α. Παλαιολόγος (ἐν Σεβαστουπόλει), Σπυρίδων Κ. Παπαγεωργίου (ἐν Κερκύρᾳ), Κωνσταντῖνος Ν. Παπαμιχαλόπουλος (ἐν Μονάχῳ), Νικόλαος Πετρῆς, Ἀθανάσιος Δ. Πετρίδης (ἐν Κυπρισσίᾳ), Ἀλέξιος Ραγκαβῆς, Ι. Φ. Ἰούλιος Σμιθ, Νικόλαος Ι. Σολομός, Ἐρρίκος Σχλιέμην, Ἰωάννης Δ. Τζέτζης, Παναγιώτης Ι. Φέρμπος, Νικόλαος Γ. Φιλιππίδης, Ἀντώνιος Φραβασίλης, Νικόλαος Α. Χλωρός.

Τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἐπιστατεῖ ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ τῶν κκ. Παναγιώτου Ι. Φέρμπου, Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου, Ν. Γ. Πολίτου καὶ Στ. Βάλβη καὶ προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ Συλλόγου κ. Τιμολέοντος Ἀργυροπούλου.

Ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς τεύχους ἀρχόμεθα τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διηγήματος:

ΜΙΑ ΝΥΞ ΕΝ ΜΑΔΕΡΑ

τοῦ διασήμου Ἰταλοῦ συγγραφέως

Π. ΜΑΝΤΕΓΑΤΣΑ

Διὰ συνδρομὰς ἀπευθυντέον πρὸς τὸν ἐκδότην κ. Σαράντην Π. Οἰκονόμον (ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Μητροπόλεως). Διὰ πληροφορίας δὲ καὶ καταχωρίσεις πρὸς τὸν κ. Π. Ι. Φέρμπον γραμματέα τῆς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἐπιτροπῆς (ἐν τῷ καταστήματι τοῦ Συλλόγου ὁδὸς Νομισματοκοπείου ἀριθ. 4),

Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀπευθυντέον διὰ συνδρομὰς καὶ καταχωρίσεις ἐν τοῖς γραφείοις τῶν ὑπὸ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασοῦ συντηρουμένων σχολῶν τῶν Ἀπόρων Παιδῶν, ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ παρὰ τοῖς ἀνταποκριταῖς τοῦ Συλλόγου.

Ὁ Παρνασὸς ἐκδίδεται τὸ τέλος ἐκάστου μηνός.

ΤΙΜΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΠΛΗΡΩΤΕΑ ἘΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἐν Ἑλλάδι δραχμαὶ νέαι ἢτοι ἀργεῖα	15
Ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ	20

Ἐξω τῶν Ἀθηνῶν εἰς οὐδένα στέλλεται ὁ Παρνασὸς ἐὰν μὴ προαποσταλῆ ἢ συνδρομή.

Σώματα τινα τοῦ Α' Β' Γ' Δ' καὶ Ε' τόμου τοῦ Παρνασοῦ εὐρίσκονται καὶ πωλοῦνται ἐν τῷ τυπογραφείῳ Παρνασοῦ.

Αἱ συνδρομαὶ τῶν ἐπαρχιῶν γίνονται δεκταὶ εἰς τραπεζικὰ γραμματίαι τῆς Ἑθνικῆς καὶ Ἰονικῆς Τραπεζῆς. Τοῦ δ' ἐξωτερικοῦ εἰς τραπεζικὰ γραμματίαι γαλλικὰ καὶ ἰταλικὰ.